



Agroresursu un  
ekonomikas  
institūts



EIROPAS SAVIENĪBA  
EIROPA INVESTĒ LAUKU APVIDOS  
Eiropas Lauksaimniecības fonds  
lauku attīstībai

# **Ex-ante novērtējums Lauku attīstības programmai 2021-2027**

## **2.posma atskaite**

Pārskatu 2021. gada 30.novembrī uz 129 lappusēm iesniedza :

---

Elita Benga  
AREI Lauku attīstības novērtēšanas  
daļas vadītāja

## Saturs

<b>1. Atbilstības un saskaņotības novērtējums .....</b>	<b>5</b>
1.1. Cik lielā mērā KLP SP dod ieguldījumu KLP specifiskajos mērķos (SM), ņemot vērā nacionālās un reģionālās vajadzības un potenciālu attīstību? .....	5
1.2. Cik lielā mērā KLP SP parāda lielāku vispārējo ieguldījumu vides un klimata mērķu sasniegšanā? .....	15
1.3. Cik lielā mērā KLP SP ir iekšēji saskaņots? .....	18
1.4. Cik lielā mērā KLP SP ir saskaņots ar citiem attiecīgajiem instrumentiem? .....	27
1.5. Cik lielā mērā gaidāmais iznākums (outputs) sekmēs rezultātus, kas izteikti reālistiskās mērķvērtībās? .....	31
<b>2. Rezultatīvātes un lietderības novērtējums .....</b>	<b>44</b>
2.1. Cik lielā mērā piešķirtie budžeta resursi atbilst KLP SP specifiskajiem mērķiem? .....	44
2.2. Cik lielā mērā izpildījuma ietvarā izvēlētie atskaites punkti (ikgadējās vērtības) ir atbilstoši? .....	51
2.3. Cik lielā mērā ir pamatota ELFLA atbalstīto finanšu instrumentu izmantošana? .....	52
<b>3. Intervencu novērtējums.....</b>	<b>54</b>
3.1. Intervences stratēģijas vizualizēšana .....	54
3.2. Sasaistes pārbaude starp vajadzībām, mērķiem un intervencēm .....	54
3.3. Sasaistes izvērtējums starp ieguldījumiem, rezultātiem, ietekmi un to ieguldījumu mērķu sasniegšanā.....	69
3.4. Sinerģiju novērtēšana starp specifiskajiem mērķiem (SM) un intervencēm .....	75
3.5. Novērtēt KLP SP attiecības ar citiem attiecīgajiem instrumentiem.....	78
<b>4. Kvantificētu mērķvērtību un atskaites punktu atbalsta novērtēšana.....</b>	<b>81</b>
4.1. Identificēt intervences veidus, kas saistīti ar attiecīgajiem rezultātu rādītājiem, kuriem ir noteiktas mērķvērtības .....	81
4.2. Novērtēt saikni starp mērķvērtībām un intervencēm .....	82
4.3. Novērtēt mērķvērtību atbilstību noteiktajām vajadzībām.....	83
4.4. Novērtēt cēloņsakarību no ieguldījumiem un iznākumiem līdz rezultātu mērķvērtībām (R vērtība) .....	85
4.5. Pārbaudīt galvenos faktorus, kas jāņem vērā, nosakot mērķvērtības.....	88
4.6. Apkopot novērtējumu .....	89
<b>5. Pamatojums finanšu instrumentu izmantošanai.....</b>	<b>94</b>
5.1. Pārbaudīt KLP stratēģisko plānu, lai iegūtu atbilstošu informāciju par finanšu instrumentiem. ....	94

5.2. Pārskatiet SVID analīzi un vajadzīgo pierādījumu novērtējumu par iespējamām tirgus nepilnībām, neoptimālām ieguldījumu situācijām un ieguldījumu vajadzībām. ....	95
5.3. Novērtējiet, vai noteiktās finanšu vajadzības un piekļuve finansējumam, kā minēts KLP stratēģiskajā plānā, ir pareizas. ....	97
5.4. Pārbaudīt, vai FI pievienotā vērtība un atbilstība citiem atbalsta veidiem ir pienācīgi analizēta un aprakstīta KLP stratēģiskajā plānā. ....	97
5.5. Sniegt vispārēju spriedumu par finanšu instrumentu izmantošanas pamatojumu. ....	98
<b>Pielikumi. ....</b>	<b>101</b>
1. pielikums. GIZ 2019 ieteikumi par LAP2014-2020 ieviešanu. ....	101
2. pielikums. Ex-post 2007-2014 ieteikumi. ....	104
3. pielikums. Pamata un papildinošās intervences. ....	111
4. pielikums. Vajadzību risināšana ar intervencēm. ....	112
5. pielikums. ....	115
1.tabula. Vajadzības, ko risinās ar SMH. ....	115
2.tabula. Vajadzības, ko nerisinās KLP SP ietvaros. ....	116
6.pielikums Finanšu piešķirums intervencēs. ....	117
Pielikums 7. Mērķos risināmās vajadzības, izvēlētās intervences un rādītāji. ....	119
1. tabula. SM1 Atbalstīt lauku saimniecību ienākumu pietiekamību un lauksaimniecības nozares izturētspēju visā Savienībā, lai ilgtermiņā uzlabotu pārtikas nodrošinājumu un lauksaimniecības daudzveidību, kā arī Savienībā nodrošinātu lauksaimnieciskās ražošanas ekonomisko ilgtspēju. ....	119
2. tabula. SM2:Pastiprināt orientēšanos uz tirgu un gan īstermiņā, gan ilgtermiņā uzlabot lauku saimniecību konkurētspēju, tostarp vairāk akcentējot pētniecību, tehnoloģijas un digitalizāciju. ....	120
3. tabula. SM3: Uzlabot lauksaimnieku stāvokli vērtību ķēdē. ....	121
4. tabula. SM4:Dot ieguldījumu klimata pārmaiņu mazināšanā, pielāgoties tām un attīstīt ilgtspējīgu enerģētiku. ....	122
5. tabula. SM5:Veicināt ilgtspējīgu attīstību un efektīvu tādu dabas resursu pārvaldību kā ūdens, augsne un gaiss, tostarp, samazinot atkarību no ķīmikālijām. ....	123
6. tabula. SM6:Palīdzēt apturēt un pavērst pretējā virzienā bioloģiskās daudzveidības zudumu, uzlabot ekosistēmu pakalpojumus un saglabāt biotopus un ainavas. ....	124
7. tabula. SM7:Piesaistīt un noturēt gadus jaunus lauksaimniekus un citus iesācējus lauksaimniekus un veicināt ilgtspējīgu darījumdarbības attīstību lauku apvidos. ....	125
8. tabula. SM8:Veicināt nodarbinātību, izaugsmi, dzimumu līdztiesību, tostarp sieviešu līdzdalību lauksaimniecībā, sociālo iekļautību un vietējo attīstību lauku apvidos, veicināt arī aprītes bioekonomiku un ilgtspējīgu mežsaimniecību. ....	126

9. tabula. SM9:Uzlabot Savienības lauksaimniecības spēju reaģēt uz sabiedrības prasībām pārtikas un veselības jomā, tostarp uz prasību pēc kvalitatīvas, nekaitīgas un uzturvielām bagātas pārtikas, kas ražota ilgtspējīgā veidā, prasību samazināt pārtikas atkritumus, panākt dzīvnieku labturību un apkarot rezistenci pret antimikrobiāliem līdzekļiem. ....	127
10. tabula. SMH: Modernizēt lauksaimniecības un lauku apvidu nozares, lauksaimniecībā un lauku apvidos sekmējot un kopīgojot zināšanas, inovāciju un digitalizāciju, un mudināt lauksaimniekus tās apgūt, šim nolūkam uzlabojot piekļuvi pētniecībai, inovācijai, zināšanu apmaiņai un apmācībai. ....	128
Pielikums 8. SM noteikšanai apskatāmo faktoru novērtējums .....	129

# 1. Atbilstības un saskaņotības novērtējums

## 1.1. Cik lielā mērā KLP SP dod ieguldījumu KLP specifiskajos mērķos (SM), ņemot vērā nacionālās un reģionālās vajadzības un potenciālu attīstību?

*1. Izstrādājot KLP SP intervences stratēģiju, ir ņemtas vērā atziņas, kas gūtas, risinot nacionālās/reģionālās vajadzības, izmantojot lauku attīstības programmas un I pīlāra darbības iepriekšējos īstenošanas periodos.*

Latvijas Kopējās lauksaimniecības politikas Stratēģiskais plāns (turpmāk - KLP SP) ir izstrādāts, ņemot par pamatu Eiropas Savienības (turpmāk -ES) KLP izvirzītos stratēģiskos mērķus, un ievērojot to tematisko iedalījumu, gan veicot situācijas analīzi un identificējot stiprās un vājās puses, iespējas un draudu (turpmāk- SVID) elementus, un vajadzības, gan definējot nacionālās vajadzības un paredzot intervences katra specifiskā mērķa (turpmāk-SM) sasniegšanai. KLP SP ir izstrādāts, ievērojot tā ieguldījumu un sasaisti ar nacionāliem un ES politikas plānošanas dokumentiem. Lai novērtētu, vai un kādā apmērā ir ņemti vērā iepriekšējie novērtēšanas ieteikumi un atziņas, tās tika apkopotas no LAP 2007-2013 Ex-post (2.pielikums) un LAP 2014-2020 novērtēšanas ziņojuma 2019.gadā (GIZ19)(1.pielikums), ka arī KLP novērtēšanas ietvaros veiktajiem tematiskajiem pētījumiem (<https://www.arei.lv/lv/atskaites>).

Turpmāk seko plašāks izklāsts par katru SM.

**SM1:** Par tiešajiem maksājumiem iepriekšējos periodos nacionālā līmenī ietekmes novērtējumi nav veikti. ES līmeņa ziņojumos norādīts, ka tiešie maksājumi (turpmāk- TM) kopumā ir visai efektīvi un kritiski nozīmīgi saimniecību dzīvotspējas nodrošināšanā, tomēr sektorālā un reģionālā līmenī efektivitāte mēdz būt ļoti atšķirīga. Tajā skaitā, liela daļa TM tiek novirzīti tādām saimniecībām, kuru ienākumu līmenis ir virs ienākumu sliekšņa, tā vietā, lai palielinātu ienākumus lielākam skaitam lauksaimnieku ar zemāku ienākumu līmeni. Sektorālā līmenī lauku sektors tiek norādīts kā viens no tiem, kur ienākumi ir salīdzinoši augsti, savukārt par problemātiskiem nodēvēti tie sektori, kuros pie līdzšinējiem nosacījumiem ir ļoti zems tiešo maksājumu līmenis vai kuri vispār bijuši izslēgti no tiem (t.sk. dārzkopība un citi ilggadīgie stādījumi)<sup>1</sup>.

Latvijā Lauku attīstības programmas nepārtrauktās novērtēšanas sistēmas (NNS) ietvaros ir veikta analīze par ienākumu sadalījumu dažādās saimniecību lieluma grupās, izmantojot Lorenca līkni. Tā rezultātā konstatēts, ka Latvijā pastāv augsta ienākumu nevienlīdzība starp saimniecību lieluma grupām, augstāka nekā ES15 valstīs<sup>2</sup>.

Pašreizējā KLP SP projektā iztrūkst skaidras norādes uz to, kādā veidā tiks novērsti vai mazināti līdzšinējie trūkumi un sekmēta lielāka ienākumu sadales vienlīdzība. Pašreiz plānotās intervences liecina, ka ienākumu vienlīdzības nodrošināšanai tiks pārdalīts atbalsts vismazākajā iespējamajā apjomā, lai netiktu pārkāpts regulā noteiktais minimums. Līdz ar to mazo un vidējo saimniecību ienākumu tuvināšana tautsaimniecības vidējiem ienākumiem un ienākumu līdzsvarošana starp saimniecību grupām KLP SP projektā faktiski nav prioritāras un tādēļ atziņas

<sup>1</sup> Commission Staff Working Paper Impact Assessment Common Agricultural Policy towards 2020. Annex 3, sub-annex 3A: Direct Payments; pp.86-88.

<sup>2</sup> Lielo saimniecību ieguldījums lauksaimniecības attīstībā, ņemot vērā LAP atbalsta ietekmi. AREI NNS, 2018.g.jūlijs. 56.-57.lpp.

ņemtas vērā nepilnīgi. Nosacījumi neliecina par būtisku izmaiņu sasniegšanas iespējamību ienākumu sadalījumā intervenču ieviešanas rezultātā.

**SM2:** Attiecībā uz mērķi pastiprināt orientēšanos un tirgu un vairot konkurētspēju, ir veikti vairāki pētījumi un novērtējumi LAP 2014-2020 ietvaros. Būtiskākie ieteikumi bijuši: aktīvāk sekmēt mazo un vidējo saimniecību konkurētspēju, veicināt inovatīvu un augstas pievienotās vērtības produktu ražošanu, palielināt atbalstu mazo saimniecību ieešanai tirgū, attīstīt nelauksaimniecisko uzņēmējdarbību. Jau LAP 2007-2013 ex-post novērtējumā tika uzsvērtā nepieciešamība identificēt uzņēmēju (lauku saimniecību) loku, kam, kādā veidā un kādā apmērā atbalsts ir prioritāri nepieciešams, saistībā ar nozares un/vai lauku attīstības vajadzībām. Savukārt, veidojot atbalsta nosacījumus, nodrošināt prioritāru šo grupu atbalstu. Jo īpaši, tika uzsvērtā nepieciešamība paredzēt investīciju atbalstu mazajām, tajā skaitā pašpatēriņa saimniecībām. (skat.2.pielikumu).

Esošajā KLP SP projektā ieteikumi ņemti vērā daļēji. Ieviesti ieteikumi saistībā ar lielāku atbalsta īpatsvara atvēršanu mazo un vidējo saimniecību attīstībai. Plānojot finanšu instrumentu (turpmāk –FI), ir ņemts vērā ieteikums palīdzēt piesaistīt finanšu resursus tām saimniecībām, kurām trūkst pašu resursu un ir grūtības saņemt kredītus. Tāpat, ir ņemti vērā ieteikumi saglabāt atbalstu risku vadībai, kā arī lauksaimniecības produktu pārstrādei. Nav ņemts vērā ieteikums veicināt atbalstu nelauksaimnieciskās darbības dažādošanai.

Tā kā KLP SP projektā nav ietverts detalizētu atbalsta nosacījumu izklāsts, nav skaidrs, kādā veidā tiks ņemti vērā vairāki ieteikumi, kuri ir iekļauti SVID analīzē. Piemēram, investīciju projektu realizācijai nozīmīgajā LA4.1 pasākumā maksimālās vienības izmaksas paredzētas 2 milj. EUR apjomā. Ja šāda līmeņa maksimālā atbalsta sliekšni neierobežo tikai projektiem, kuros labumu gūst vairākas saimniecības, tad pieaug risks, ka mazajām saimniecībām pieejamā investīciju atbalsta kopsumma būtiski samazināsies. Tāpat nav skaidrs par ieteikumu ieviešanu lielākā lauksaimnieciskās izglītības sasaistē ar atbalsta saņemšanas iespējām, par ražošanas diversifikācijas veicināšanu, kā arī labi apmaksātu darbavietu izveidošanu laukos.

**SM3:** Uz šo mērķi attiecināto pasākumu izpētei ir veikti vairāki novērtējumi – gan LAP 2014-2020 ietvaros, gan augļu un dārzeņu RO darbības programmu izvērtējums. Kā galvenās problēmas tika identificēta nepietiekama ražotāju iesaiste dažādās kooperācijas formās, nepieciešamība to stimulēt utt. Kopumā var secināt, ka atziņas ir ņemtas vērā, lai arī atsevišķu ieteikumu īstenošanu apliecinoša informācija (piemēram, prioritāra inovatīvu produktu radīšana) pašreizējā projektā nav atrodama.

**SM4-SM6.** Šiem mērķiem sagatavotajā KLP SP situācijas aprakstā, SVID analīzē un vajadzību izvērtējumā kopumā ir ietverti veikto novērtējumu un pētījumu rezultāti, atziņas un secinājumi. KLP SP pamatā ir izvēlēta plaša pieeja ar pamata vajadzību noseģšanu un ieguldījums paredzēts visos vides un klimata stratēģiskajos mērķos SM4-6, taču galvenokārt saglabāta esošā pieeja KLP ieguldījuma īstenošanā. Tāpēc nepieciešams uzlabot KLP SP mērķtiecību saistībā ar stratēģiskajiem vides un klimata mērķiem. Piemēram, iepriekš veiktajos novērtējumos ieteikts, veidot mērķtiecīgāku intervenci bioloģiskās daudzveidības uzturēšanā un aizsardzībā, t.sk., prioritāri Natura 2000 teritorijās. Esošajā KLP SP mērķtiecīgu intervenču un to nosacījumu plānošana Natura 2000 teritorijās nav realizēta, izņemot specifisko vajadzību kompensācijām Natura 2000 meža zemēs.

Iepriekšējos novērtējumos ieteikts, lai sniegtu lielāku KLP ieguldījumu ūdens resursu apsaimniekošanas uzlabošanā, tostarp mēslošanas līdzekļu un pesticīdu lietošanā, nepieciešams pastiprināti ieviest pasākumus tieši īpaši jutīgajās teritorijās (ĪJT) un riska ūdensobjektos. Papildu līdzšinējai vispārējai pieejai vides pasākumos (t.i., plaša mēroga pasākumi ainavu un esošā vides

stāvokļa uzturēšanai nevis uzlabošanai ar atbalsta nosacījumiem, kuri praktiski atbilstoši normālai lauksaimniecības praksei), jāievieš arī mērķorientēti pasākumi un aktivitātes, kā arī plašāk jāizmanto specifiski kritēriji attiecībā uz platību novietojumu un saņēmējiem saistībā ar atbalsta saņemšanas nosacījumiem. Jaunajā KLP SP ieteikums ņemts vērā daļēji, definējot vajadzības un paredzot atsevišķas intervences, taču KLP SP ieguldījumu iespējams uzlabot, pilnveidojot atbalsta nosacījumus. Tāpat iepriekš veiktie novērtējumi apliecināja, ka Latvijā prioritāri ieteicams atbalstīt aktivitātes ar iespējami augstāku efektivitāti SEG emisiju samazināšanā tieši lauksaimniecības sektorā un pasākumus ar augstāku izmaksu efektivitāti attiecībā pret emisiju samazinājumu. Šis ieteikums ir ņemts vērā daļēji, jo joprojām atkarībā no intervenču īstenošanas rezultātiem pastāv iespējas, ka lauksaimniecības sektorā samazināto emisiju apjoms var būt mazāks nekā enerģētikas sektorā. Tāpat kā līdz šim paredzēts publiskā finansējuma ietilpīgs KLP ieguldījums infrastruktūras izveidē (t.sk., būvniecībā), kurš ne vienmēr saistāms ar izmaksu ziņā efektīviem risinājumiem un var būt pretrunā ar bioloģiskās daudzveidības saudzēšanas mērķiem. Joprojām saglabājas trūkums, ka KLP SP nenodrošina kvantitatīvi vērtējamu īstenojamo intervenču ietekmi uz vides un klimata stratēģisko mērķu sasniegšanu (piemēram, par kādu CO2 ekvīv. apjomu samazināsies emisijas lauksaimniecības sektorā? Kāda ir LPI mērķvērtība 2027. gadā?).

Pozitīvi vērtējams fakts, ka paredzēts KLP ieguldījums augsnes vispārējā stāvokļa uzlabošanā, kā arī tādas jaunas intervences kā mitrzesmes, zālāju atjaunošana un zaļās joslas. Tāpat atbilstoši ieteikumiem palielināts KLP SP ieguldījums zināšanu pārnēsē SM4-SM6 (vides un klimata prioritātēs), palielinot obligātās apmācības, kā arī paredzot konsultācijas, pētījumus un citas zināšanu pārnēses aktivitātes.

**SM7:** Šajā mērķī ir ņemta vērā lauksaimnieku vidējā vecuma palielināšanās tendence un nepieciešamība sniegt atbalstu gados jauniekiem lauksaimniekiem, lai sekmētu paaudžu maiņu lauksaimniecības nozarē. Ir ņemti vērā arī lauksaimnieku un sociālo partneru viedokļi un priekšlikumi par nepieciešamību jauno lauksaimnieku finansiālam atbalstam saimniecību pārņemšanai un veidošanai, pamatlīdzekļu iegādei, pieeju apgrozāmajiem līdzekļiem un dzīvojamā fonda iegādei vai veidošanai.

**SM8:** mērķī ir ņemti vērā ieteikumi par starptautisko un starpteritoriālo projektu nosacījumiem, zināšanu loma Vietējās rīcības grupās (VRG). KLP SP ir iestrādāta iespēja veidot starptautiskus un starpteritoriālus projektus nevis kā atsevišķa aktivitāte, bet apvienojot to ar citiem projektiem. Ir uzsvērtā zināšanu loma VRG aktivitātēs, tajā skaitā VRG darbinieku kompetences celšana, kas atspoguļojas SVID un vajadzībās. Akcentēta augšupejošās pieejas nozīme, kas būtu jāattīsta. Tomēr maz ir runāts par VRG lomu vietējās sabiedrības izglītošanā un aktivizēšanā (ir pieminēts aprakstā), kas ir kritiski svarīga LEADER pieejas īstenošanā. Svarīgi būtu analizēt sociālās nevienlīdzības mazināšanu, sociāli atstumto grupu iekļaušanu, dažādu lauku iedzīvotāju grupu līdzdalības veicināšanu, tajā skaitā, attālināti strādājošo iekļaušana, kas esošajā periodā netiek akcentēts. Ir ņemti vērā ieteikumi par administratīvo procedūru vienkāršošanu, ieviešot vienkāršotus maksājumus, īpaši jauniešiem. SM8 mērķis būtu jāskata plašāk, saistot ar intervencēm no citiem mērķiem un to ietekmi uz lauku attīstību. Īpaši tas attiecas uz mazajiem un vidējiem komersantiem un saimniecībām, kas ir minēts vajadzībās. Trūkst VRG lomas kritiska izvērtējuma LEADER ieviešanā, kas turpmāk intervencēs atspoguļojas vispārīgi, un dažkārt neļauj fokusēties uz ieteikumu būtību (vispārīgais var nonivelēt priekšlikuma konkrēto jēgu).

**SM9:** Saistībā ar šo mērķi situācijas analīzē tiek izmantoti ES līmenī veikti pētījumi un Eiropas Parlamenta un Eiropas Komisijas (turpmāk –EK) regulējumi, kas jaunajā periodā ir

saistoši Latvijai. Par sabiedrības prasībām pārtikas un veselības jomā iepriekšējos periodos nacionālā līmenī nav veikti pētījumi, kas būtu izmantoti, izstrādājot KLP SP intervences stratēģiju. Vienlaikus ir izmantoti nacionālajā līmenī veikti pētījumi par kvalitātes shēmu atpazīstamību, nacionālo bioekonomikas stratēģiju un Ministru kabineta (turpmāk-MK) noteikumiem par pāreju uz aprites ekonomiku, pētījumi par augu aizsardzības līdzekļu (turpmāk-AAL) un augsnes mēslošanas līdzekļu (turpmāk-AML) izmantošanu Latvijas lauksaimniecībā, kā arī par pārtikas atkritumu daudzumu.

**SMH** ir ņemtas vērā iepriekšējā periodā gūtās atziņas. Tomēr, ir raksturīgi, ka vērtējumos ieteiktie labojumi bieži ir definēti vispārīgi, kas neļauj tālāk spriest par to, cik ieteikumi tiek vai tiks ņemti vērā, izstrādājot detālāku regulējumu un MK noteikumus. Kopumā ir ņemti vērā zināšanu, inovāciju veicināšanas ieteikumi par konsultantu apmācībām, prasībām paplašināt obligāto apmācību aktuālajās vides un klimata jomās, par pētījumu lomu. Ieteikumi tiek izmantoti gan analizējot esošo situāciju, gan definējot SVID un vajadzības, gan veidojot intervences. Tomēr, tiek lietoti vairāk vispārīgi formulējumi, dažkārt trūkst saiknes starp minēto aprakstā, SVID elementu izvēlē, vajadzībās, to pamatojumā un intervencēs.

## ***2. KLP SP katram SM ir iekļauta saprātīga un labi dokumentēta intervences loģika, kas parāda, kā nosacījumi, plānotās intervences tiešo maksājumu veidā, lauku attīstības un sektorālās intervences, kā arī to kombinācija, sekmēs specifiskā mērķa sasniegšanu un nodrošinās pozitīvu rezultātu un ietekmi.***

Katrā SM ir norādītas plānotās intervences un to saistība ar mērķi izvirzītajām vajadzībām (skat.4.pielikumu). KLP SP veikta vajadzību prioritizācija, t.sk., balstoties uz ex-ante novērtētāju 1.posma ziņojumu. Atzīmējams, ka novērtētāju uzdevums bija prioritizēt vajadzības balstoties uz to pamatojumu esošās situācijas izvērtējuma, un tas nebija veidots pēc faktiskās vajadzību aktualitātes Latvijā un lauksaimniecības nozarē.

Apkopojums par katras intervences plānoto sasaisti ar SM ir redzams 3.pielikumā, kurā ietverti tie pasākumi, kam plāno papildinošo ietekmi saskaņā ar KLP SP 5.nodaļas aprakstu un 2.3.1.tabulu, kas ne visos gadījumos saskan ar SM aprakstiem, kas ietverti KLP SP 2.nodaļā. Īpaši tas attiecās uz vajadzībām, kas risināmas ar SMH un attiecīgajām intervencēm (LA1;LA2;LA3). Dažkārt pie attiecīgā SM tās tiek iekļautas, bet dažkārt nē. Savukārt intervenču aprakstos tiek minēts, kuru SM vajadzības risinās.

**SM1** intervences ir vērstas uz ienākumu pietiekamību un saimniecību izturētspēju. Uz šo mērķi galvenokārt ir vērstas TM intervences: ienākumu pamatbalsts (TM1), kā arī papildatbalsts mazajām un vidējām saimniecībām (TM2), kā arī atsevišķs maksājums vismazākajām saimniecībām (TM1.1). Nozīmīga daļa SM1 maksājumu ir saistītais ienākumu atbalsts konkrētām nozarēm (TM5). Uz šo mērķi attiecināti arī riska pārvaldības rīki (LA17), kā arī biškopības programma (TKO3). Neviena intervence nav plānota uz šo mērķi ar papildinošu ietekmi, lai arī nenoliedzami, ka gan tiešmaksājumi TM3 un TM4, kā arī zināmā mērā arī investīciju atbalsts (LA4.1, LA5 un LA6) ir ar pozitīvu ietekmi uz saimniecību ienākumiem un izturētspēju. Aprakstos nav minēta arī sasaiste ar SMH paredzētajām intervencēm, lai gan pie intervenču (LA1 un LA2) aprakstiem, tiek minēta arī SM1 vajadzību apmierināšana.

**SM2** ir vērsts uz lauku saimniecību tirgus orientācijas un konkurētspējas stiprināšanu. Šī mērķa sasniegšanai KLP SP ir iekļautas gan tieši ar SM2 saistītās intervences, gan arī plānota papildinošā ietekme no citu SM intervencēm. Tieši uz SM2 attiecinātas intervences LA4.1 un LA4.2, kurās atbalsta ieguldījumus lauku saimniecībās un pārstrādē. Uz SM2 attiecināta arī



intervence LA5 - atbalsts uzņēmējdarbības uzsākšanai, attīstot mazās lauku saimniecības. Saskaņā ar KLP SP aprakstu, papildinošo ieguldījumu SM2 mērķu īstenošanā un vajadzību risināšanā sniegs arī intervences LA6 (jaunie lauksaimnieki), LA9 (ražotāju grupu izveide), LA16 (sadarbības pasākumi), LA19.2 un LA19.3 (atbalsts vietējai attīstībai), bet ne LA19.1, kas būtu atbilstoša, kā arī zināšanu un prasmju pilnveide (LA1) un konsultāciju pakalpojumi (LA2). Papildinošā ietekme uz SM2 būtu jānorāda arī intervencei LA4.3 (lauksaimniecības un mežsaimniecības infrastruktūra).

**SM3** mērķēts uz dažādu sadarbības formu veicināšanu. Tam atbilstoši plānotas intervences TKO1 un TKO2, kā arī LA9. Izvēlētās intervences atbilst attiecīgajam mērķim. Kā papildinošas intervences, attiecībā uz šo mērķi, tiek minētas LA1 un LA2, kā arī LA4.1 un LA4.2. Izvēlētās intervences atbilst SM3.

**SM4** mērķa sasniegšanai izvēlētās intervences kopumā dos ieguldījumu mērķu sasniegšanā. Uz SM4 mērķa sasniegšanu labi orientētas tādas intervences, kā LA 4.1 (tomēr ietver 11 KLP SP vajadzību apmierināšanu, līdz ar to gūti nodalīt sniegumu tieši attiecībā uz SM4), LA 4.3 (bet šobrīd nav skaidra atbalsta porporcija meža meliorācijai, kas varētu dot ieguldījumu SM4 (CO2 piesaistes palielinājums saistībā ar mežaudžu krājas pieauguma palielinājumu). Pēc apraksta precīzi uz SM4 mērķa sasniegšanu orientēta LA 7.1 intervence, bet tās apmērs ir nepietiekams un nav orientācija uz mērķa sasniegšanu, kas tiek zaudēta līdz ar to, ka netiek īpaši atbalstīta tieši organiskās augsnes apmežošana un faktiski ir vērojams pretējais – netiek atbalstīta tādas augsnes apmežošana, kuras novērtējums ir virs 30 ballēm, bet organiskās augsnes vidējais novērtējums ir 33-35 balles. Attiecībā uz organisko augsni noteikti būtu nepieciešams izņēmums balles vērtībai un palielināta atbalsta likme. 1 ha organiskās augsnes apmežošana 40 gadu laikā salīdzinājumā ar LIZ dod aptuveni (atkarībā no koku sugas) 20 t CO2 ekv. ha samazinājumu gadā.

Intervences, kas vērstas uz amonjaka emisiju samazinājumu (TM 4.5 tās daļā attiecībā uz šķīdirmēslu iestrādi) un ir ietvertas SM4, nedos ieguldījumu klimata pārmaiņu mazināšanā – SM4 mērķa sasniegšanā. Latvijā veiktie pētījumi neliecina, ka saudzējošas augsnes apstrādes metodes (intervence TM 4.4) dos ieguldījumu klimata pārmaiņu mazināšanā, tā būtu vairāk attiecināma uz SM5 nevis SM4. Intervence TM 4.3 pārlicinotāk dos ieguldījumu SM5 nevis SM4, lai gan tā ir vērsta uz tauriņziežu audzēšanas palielināšanu (SM4, šī pēc būtības nepieciešamā intervence, radīs papildus emisijas no kaļķojamā materiāla, savukārt barības vielu noteces samazinājuma apmēram šobrīd trūkst izpētē bāzēta apliecinājuma), līdz ar to intervence būtu pārvirzāma uz SM5 mērķi saistībā ar augsnes auglības uzlabošanu.

**SM5** visas definētās vajadzības ir izvēlētās to risināšanai (paredzot intervences) sagatavotajā KLP SP. Tas liecina, ka vajadzības jau sākotnēji definētas, ņemot vērā KLP tvērumu. KLP SP ieguldījumu SM5 paredz vairākas LA un TM intervences LA4.3., LA4.5., LA4.6., LA10.1., LA10.2., LA11. un TM4.1.-4.7, tomēr LA4.6. tiešā veidā nav pietiekami pamatota saistība ar SM5. Kopumā KLP SP nepieciešams precizēt ar amonjaka emisiju samazinājumu saistīto intervences loģiku un skaidrāk nodalīt ar to saistītās intervences. KLP SP dos netiešu ieguldījumu SM5 no vairākām intervencēm - LA1.1., LA1.2., LA1.3., LA2.1., LA2.2., LA4.1., LA4.3. un LA10.3. Intervencei LA10.3. var paredzēt tiešu ieguldījumu SM5 saistībā ar gaisa kvalitātes uzlabošanu.

**SM6** visām definētajām vajadzībām ir tieši attiecināmas intervences - LA4.6., LA10.4., LA10.5., LA12, TM4.2. un TM4.7, kuras, atkarībā no vajadzībā minētā, lielākā vai mazākā mērā nosedz definēto vajadzību. Arī papildinošās intervences ir attiecināmas uz SM6 un sniegs ieguldījumu galvenokārt caur apmācībām un konsultācijām, kā arī bioloģisko lauksaimniecību.

**SM7** ir labi saplānota intervences loģika, paredzot atbalstu jauniem lauksaimniekiem, sniedzot finanšu atbalstu gan tiešmaksājumu (TM3.), gan atbalsta pasākuma (LA6.) ietvaros. Izvēlētais intervences atbilst SM7.

**SM8:** šī mērķa sasniegšanai izvēlēta intervence LA19. Tomēr, SM8 mērķis ir saistāms arī ar citiem mērķiem, uz ko arī norāda izvēlētie mērķa vērtību rādītāji, piemēram, LA4.4 (kas ir izvēlēta rādītāju vērtībās, kā attiecināma uz SM8), LA4.2. (kas nav izvēlēta kā attiecināma uz SM8) un LA5, un intervenču aprakstos tas ne vienmēr parādās. SM8 saikne ar citiem mērķiem un ietekmes būtu jāiekļauj 2.1.8. aprakstā. SM8 nav izvēlētas ietekmes no TKO, ko saistīt ar lauku telpas zināšanu vajadzību (SM8 V6), īsajām pārtikas ķēdēm, piemēram, TKO1, TKO2. Iespējamās ietekmes ir uz AKIS, kvalifikācijas paaugstināšanu, lauksaimniecības prestiža celšanu (HORIZ V2,V5,V7). Ņemot vērā LEADER pieeju, kur VRG pašas izraugās, kādus pasākumus veikt un kādus rādītājus sasniegt, balstoties uz izstrādātajām stratēģijām, nav iespējams novērtēt LA19 intervences loģiku, kā to attiecināt uz LEADER izraudzītajiem mērķiem un to sasniegšanas nodrošinātajām rīcībām.

**SM9** ir plašs mērķis, kurā uzmanība jāvērs vairākiem savstarpēji saistītiem un vienlaikus katram par sevi ietilpīgiem aspektiem - gan sabiedrības prasībām pārtikas un veselības jomā, gan kvalitatīvai pārtikai, gan ilgtspējīgai ražošanai, gan pārtikas atkritumu samazināšanai, gan dzīvnieku labturības jautājumiem. Šī mērķa sasniegšanai ir izvēlētas 11 intervences, no kurām saistītais ienākumu atbalsts (TM5.9, TM5.10, TM5.13) nodrošinās kvalitatīvas un sertificētas graudaugu un lopbarības augu sēklas pieejamību, I pīlāra eko-shēmas (TM4.1, TM4.2, TM4.4., TM4.5) un II pīlāra intervences (LA10.1, LA10.3, LA11, LA16.3) veicinās kvalitatīvākas (ar samazinātu vai bez AAL un AML) pārtikas ražošanu. Diskutabls ir jautājums par LA16.3 iekļaušanu tiešajā intervencē, jo pamtā šī intervencē saistāma ar AAL un AML samazināšanu. KLP SP aprakstā norādītās papildinošās intervences sniegs ieguldījumu SM9 sasniegšanā, nodrošinot apmācību un konsultāciju pieejamību lauksaimniekiem (LA1.1, LA1.2, LA1.3, LA2.1, LA2.2), sekmējot pārtikas ražotāju iesaisti ES un nacionālās pārtikas kvalitātes shēmās (LA18), veicinot zaļos publiskos iepirkumus (LA19.2), atbalstot ieguldījumus saimniecībās un ražotnēs (LA4.1, LA4.2), sekmējot dārzenkopību ar samazinātu AML lietošanu (LA10.2.) un sekmējot inovatīvus risinājumus (LA16.1). Vērtējot intervenču aprakstus (5.1.2.2. un 5.2.2.2. punkts), var secināt, ka arī intervences TKO1.4., TKO1.5., TKO1.6., TKO1.7., TKO1.8. un TKO2. risina ar SM9 saistītās vajadzības pārtikas kvalitātes jomā, un nav skaidrs, kāpēc SM9 aprakstā pie intervencēm tās nav iekļautas.

**SMH** nav vienota vajadzību formulējuma (sadaļa 2.1, 2.1.10. un 5.3). Sasaiste ar citiem mērķiem ne visur ir pilnīga, īpaši tas attiecas uz intervenču saikni ar vajadzībām, kur SMH vajadzības ne vienmēr ir norādītas. LA19.1 un LA19.3 norādīta saistība ar SMH, bet vajadzībās nav minēts, kuras no tām SMH risina. LA4.1, kur uz R3 rādītāju attiecas LA4.1., bet KPL SP nav norādīts SMH un attiecīgās vajadzības, piemēram, digitalizācija. SMH tiek lietota dubulta katra stratēģiskā mērķa vajadzību saikne ar horizontālo jomu. Tas izpaužas šādi: SM var būt viena vai vairākas vajadzības, kas definē zināšanu inovāciju jomas nepieciešamību konkrētajā mērķī, bet paralēli tam, izvēlētajās intervencēs ir norādītas konkrētas vajadzības (vai citos mērķos tas dots apraksta veidā, norādot ieguldījumu attiecīgos SM), kas paplašina konkrētā mērķa vajadzību sarakstu saistībā ar SMH.(skat.5.pielikuma 1.tab.). Dažādās sadaļās nav konsekvences, piemēram, TKO aprakstos ir norādīts, ka minētie pasākumi ir saistāmi ar SMH, kas arī izriet no apraksta, tomēr atsauces uz SMH vajadzībām iztrūkst TKO1 un TKO2, bet TKO3 nav atsauces uz SMH, kur tālāk norādīts vajadzībās, ka tiek risinātas ar SMH saistītas stratēģiskā mērķa vajadzības, piemēram, tehnoloģiju attīstība.

Kopumā katram mērķim ir izveidota atbilstoša intervence, kas ir loģiska. Trūkumi ir atsevišķu apgalvojumu pamatojums un to savstarpējā sasaiste no situācijas apraksta līdz intervencei.

Sagatavotais KLP SP iekļautais intervences loģikas iztirzājums attiecībā uz SM (sadaļas - intervences stratēģijas loģika, kas pamato, kā izvēlētās intervences un nosacījumi sniegs ieguldījumu mērķa sasniegšanā un kā tie papildina citus instrumentus ārpus KLP) būtu papildināms ar izvērstu intervences loģikas iztirzājumu.

### ***3. Katram SM plānotie pasākumi (intervences) atbilst nacionālajām, reģionālajām un vietējām vajadzībām un attīstīs potenciālu, kā norādīts SVID analizē un vajadzību novērtējumā.***

**SM1-3** plānotie pasākumi atbilst vajadzībām, intervencu atbilstība nacionālajiem mērķiem ir labi aprakstīta, taču KLP SP projektā maz akcentēts reģionālais aspekts – intervences ir plānotas tikai nacionālā līmenī, vietējā (lokālā) līmenī vajadzības nav definētas. Patreiz plānotās ienākumu reģionālās atšķirības (kuras nosaka dabiskie apstākļi) plānots kompensēt ļoti nelielā mērā, jo paredzētā ISIP diferencētā daļa veido tikai 3,8% no kopējās TM1 atbalsta summas. Tas ir ievērojami mazāk nekā iepriekšējos plānošanas periodos, kad tika veikti MLA un ADSI maksājumi, kas tika pārtraukti ar 2019.gadu.

Lai izvērtētu, kādā mērā SM1 spēs attīstīt norādīto potenciālu, ir svarīgi saprast, cik lielā mērā maksājumi būs pārdaloši par labu saimniecībām ar mazākiem ienākumiem. Situācijas aprakstā un SVID akcents ir vērsts uz ienākumu izlīdzināšanu, īpaši starp saimniecību grupām, turpretī intervencēs šim nolūkam paredzētos resursus plānots minimizēt līdz tiesiskajā regulējumā pieļautajam zemākajam līmenim. Tādēļ sagaidāms, ka ienākumu reģionālo atšķirību līdzsvarošanas un maksājumu pārdalīšanas mazajām un vidējām saimniecībām aspektos SVID analizē norādītais potenciāls netiks attīstīts atbilstoši noteiktajai vajadzību augstajai prioritātei.

**SM 4** intervences kopumā plānotas atbilstoši identificētajām vajadzībām, ņemot vērā līdzšinējo intervencu ieviešanu un aktuālāko Latvijā veiktu pētījumu rezultātus klimata pārmaiņu samazināšanas jomā lauksaimniecībā. Katrai vajadzībai ieplānota vismaz viena intervence, tomēr atsevišķām intervencēm (piemēram, LA4.1, LA4.3, LA7.2, LA11, TM4.5) ietekme uz specifiskā mērķa sasniegšanu vērtējama kā netieša vai arī grūti novērtējama, jo intervences apraksts nesatur pietiekami specifisku vai detalizētu informāciju. Intervencu sadalījums LA un TM ir samērīgs. SM4 SVID analīzes apkopojumā minēts, ka *ir salīdzinoši liels grūti samazināmo SEG emisiju avotu īpatsvars lauksaimniecībā, kas rodas augsnes apsaimniekošanas un lauksaimniecības dzīvnieku zarnu fermentācijas procesos*. Aprakstā nepieciešams pamatot, ar ko tieši saistītas šīs grūtības, jo tieši to mazināšana vai novēršana būtu nozīmīga SM4. Kopumā SM4 plānotās intervences attiecinātas uz visu Latvijas teritoriju, taču dažu intervencu atbalsta nosacījumi ir vērsti uz atsevišķām teritorijām, piemēram, apmežošanai paredzētas LIZ zem 30 ballēm, BVZ atjaunošana, organiskās augsnes.

**SM5** pamatojumā definēta saikne ar Upju baseinu apsaimniekošanas plāniem (UBA), kuru rezultātā tuvākajos gados mainīsies riska ūdensobjekti, kurus patlaban var uzskatīt par galveno mērķteritoriju SM5 kontekstā. Tādējādi intervencu mērķteritorijas tiks precizētas KLP SP īstenošanā, veidojot mērķtiecīgāku KLP SP ieguldījumu. Augšņu izpēte Latvijā nav pietiekamā līmenī, lai definētu konkrētas mērķteritorijas, tomēr KLP SP ir iestrādāti vairāki nosacījumi, piemēram, augsnes mēslošanas plāna izstrāde, kuri sekmē to atbilstošāku apsaimniekošanu.

**SM6** kā nozīmīgākās nacionālās vajadzības būtu PAF 2021-2027 paredzētās rekomendācijas un pasākumi, kuri KLP SP kopumā ir ietverti, jo vismaz veina tieša vai netieša intervence atbilst katrai no nozīmīgākajām PAF definētām vajadzībām biotopu grupu mērogā: mežos kompensācijas, aramzemēs (zaļās joslas, apputeksnētāji), kā arī bioloģiskās lauksaimniecības attīstība. SM6 plānotās intervences attiecinātas uz visu Latvijas teritoriju, taču intervenču atbalsta nosacījumi ir vērsti uz galvenajām mērķteritorijām - ES nozīmes biotopiem un putnu dzīvotnēm, jo plānota to apsaimniekošana un atjaunošana, kā arī tie iedalīti apsaimniekošanas klasēs. Papildu tam ES nozīmes biotopi un putnu dzīvotnes pamatoti iekļautas vairākos izņēmumos, taču tos ieteicams vēl paplašināt. Mērķtiecīga intervence veidota Natura 2000 meža zemēm.

**SM7** plānotās intervences atbilst nacionālajām vajadzībām un risinās paaudžu nomaiņu lauksaimniecības sektorā, piesaistot nozarei gados jaunus lauksaimniekus. Nav vērtēts reģionālais vai lokālais aspekts, un KLP SP nav skaidrots, vai intervences LA6 finansējuma sadalījumā tiks ievērots reģionalizācijas princips līdzīgi kā LAP 2014-2020. Norādītās intervences risinās tikai 3 no 8 SM7 definētajām vajadzībām - V1, V2, V3 tiks risinātas ar intervencēm TM3 un LA6, V4 un V5 tiks risinātas SMH ietvaros (un tas ir atbilstoši), bet V6, V7 un V8 netiks risinātas KLP SP ietvaros. Nav arī skaidrojuma par to, vai to varēs veikt ar valsts vai citu ES fondu atbalstu.

Ņemot vērā aprakstus, secināms, ka tajās specializācijās, kur liela nozīme ir zemes platībām, šis atbalsts vairāk varētu sekmēt saimniecību pārņemšanu, bet ne jaunu veidošanu. Atbalsts jaunveidotām saimniecībām varētu notikt nozarēs, kas īstenojamas nelielās zemes platībās.

**SM8** izvēlētie pasākumi atbilst vajadzībām. Lai gan tika rīkotas reģionālās konferences, nav skaidrs, vai tiek ņemts vērā reģionālās un vietējās vajadzības, jo tās ne vienmēr var noteikt pēc dokumentētajiem pierādījumiem. SVID analizē ne vienmēr ir skaidra sasaiste ar vajadzībām un to skaidrojumu. Šajā mērķī nav izvēlēts neviens intervences pasākums, lai risinātu SM8 V7 vajadzību, bet sniegts skaidrojums tekstā 2.1.sadaļā, kur paredzēts šo vajadzību risināt ārpus KLP SP (skat. 5.pielikuma 2.tab.), bet nekonkretizējot ar kādu atbalstu vai kādā veidā.

SM8 situācijas aprakstā un SVID ir daudz pieminētas lauku attīstības reģionālās atšķirības, īpaši Latgales atpalicība un finansiālas grūtības, palielinoties attālumam no Rīgas. Tajā pašā laikā, KLP SP nav norādes, kā tās tiks risinātas. Vajadzību pamatojumā atsauce uz LEADER, kā visu reģionālo jautājumu risinātāju, nepārlicina. LEADER risina vietējās vajadzības, balstoties uz VRG izstrādātu stratēģiju. Ņemot vērā iepriekšējo periodu pieredzi un paredzēto finansējumu, nevar sagaidīt, ka LEADER atrisinās reģionālo nelīdzsvarotību, uz ko ir norādīts LA19 intervenču aprakstos. SVID neietver ne zaļā publiskā iepirkuma, ne īso piegāžu ķēžu izvērtējumu.

**SM9** paredzētās intervences visumā var sekmēt SM9 definēto vajadzību risināšanu un attīstīt ar tām saistīto potenciālu kvalitatīvākas pārtikas nodrošināšanā, ilgtspējīgākā ražošanā un pārtikas atkritumu samazināšanā. KLP SP nav analizētas reģionālās un lokālās vajadzības.

**SMH** izvēlētie pasākumi atbilst vajadzībām. Lai gan tika rīkotas reģionālās konferences, nav skaidrs, vai tiek ņemts vērā reģionālās un vietējās vajadzības, jo tās ne vienmēr var noteikt pēc dokumentētajiem pierādījumiem. SVID analizē ne vienmēr ir skaidra sasaiste ar vajadzībām un to skaidrojumu. Tāpat nav izvēlēts neviens intervences pasākums, lai risinātu SMH V7 vajadzību. Arī KLP SP tekstā nav norādes uz to, kur tad un kādā veidā tas tiks risināts. Priekšlikums to paredzēt LA19. LA3 (Demonstrējumi) netiek saistīti ar kādām citām SM vajadzībām, tikai ar SMH. SMH nav analizētas vietējās un reģionālās vajadzības un nav iespējams noteikt, cik tās ir ņemtas vērā. Iztrūkst esošās pieredzes kritisks vērtējums, kas neļauj

pilnvērtīgi spriest par zināšanu ieguvēju vajadzībām. Vietām pastāv pārrāvums starp esošās situācija aprakstu, SVID formulējumiem un vajadzībām, kas izpaužas nekoncekvencē, piemēram, aprakstot šībrīža problēmas (uz ko balstās SVID), bet to neatspoguļojot vajadzībās.

#### ***4. KLP SP parāda, kā plānotie pasākumi (intervences) var dot ieguldījumu KLP vispārējo un transversālo (horizontālo) mērķu sasniegšanā.***

**SM1** mērķis vērsts uz *uzturdrošības stiprināšanu, atbalstot lauku saimniecību ienākumu pietiekamību un saimniecību izturētspēju visā Savienībā*. SM1 saikne ar vispārējiem un transversāliem mērķiem ir plānota saistībā ar zināšanu veicināšanas un konsultāciju pasākumiem. Norādīts, ka plānotās profesionālo zināšanu un prasmju pilnveides darbības ir saistītas ar saimniecību dzīvotspēju, ienākumiem, konkurētspējas uzlabošanu, uzņēmumu izaugsmi, efektivitātes palielināšanu, kvalitatīvas pārtikas nodrošinājumu, tādējādi veicinot ieguldījumu SM1 īstenošanā. Vienlaikus uz SM1 vērsto intervencu īstenošana netieši palīdz sasniegt arī tos mērķus, kuri attiecas uz citiem SM, īpaši SM2. Bet kā jau minēts iepriekš, tas neatspoguļojas KLP SP 2.nodaļas aprakstā.

**SM2** mērķis paredz *orientēšanos uz tirgu un konkurētspējas vairošanu, tostarp ar lielāku uzsvāri uz pētniecību, tehnoloģijām un digitalizāciju*. Tomēr norādītās intervences un to apraksti nedod izpratni par to, vai pietiekamā mērā tiks veicināta pētniecība, tehnoloģiju attīstība un digitalizācija. Savukārt saikne ar SMH ir plānota, veicot profesionālo zināšanu un prasmju pilnveides, kā arī konsultāciju pasākumus. Plānots atbalstīt tēmas, kas saistītas ar tirgus orientāciju un konkurētspēju, kā arī digitalizāciju. Šajā SM ir iekļautas vajadzības, ko risina ar dažādu mērķu intervencēm. Piemēram, pētniecība ir paredzēta kā viens no sektorālo intervencu pasākumiem, taču tas negarantē, ka šie pasākumi tiks izvēlēti (tas konstatēts iepriekšējo periodu D&A programmu izvērtējumos, ka RO šos pasākumus neizvēlas<sup>3</sup>).

**SM3** mērķis vērsts uz *lauksaimnieku stāvokļa uzlabošanu pievienotās vērtības ķēdē*. Tas ietver pasākumus, kuros plānots sekmēt zināšanu apguvi un pieredzes apmaiņu, īpaši par ražotāju sadarbības iespējām. Arī šajā SM nodrošināta saikne ar vispārējiem mērķiem, Saikne ar SMH tiek nodrošināta, atbalstot apmācības par atbilstošajām tēmām.

Tiesā veidā **SM4-SM6** atbilst piektais stratēģiskais uzstādījums - *Katra saimniecība, efektīvi izmantojot resursus, iegulda bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā un klimata pārmaiņu mazināšanā*. Tā kā KLP SP minēts, ka vides un klimata mērķos tiek paredzēts ieguldīt vairāk par 50% publiskā finansējuma, un tas saistīts tikai ar vienu stratēģisko uzstādījumu, tādējādi to definēšanā nav veidota sabalansēta pieeja, citi stratēģiskie uzstādījumi attiecas uz daudz mazāku KLP ieguldījumu. Tāpat nav skaidra izvēlēta pieeja šajā stratēģiskajā uzstādījumā, attiecinot to uz katru saimniecību pretstatā pārējiem stratēģiskajiem uzstādījumiem, kuros ietverts plašāks tvērums. Intervencēs iekļauti rezultāta rādītāji apliecina, ka katra saimniecība nesniegs šādu ieguldījumu. Zināmā mērā šajā stratēģiskajā uzstādījumā ir ielikta pretruna, iekļaujot jēdzienu *"..efektīvi izmantojot resursus.."*, jo bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā nereti ir aktuāla resursu ekstensīvāka izmantošana, nevis intensīva, kura tiek saistīta arī ar efektivitāti. Uz klimata pārmaiņām *"..efektīvi izmantojot resursus.."* ir attiecināms, lai gan arī SM4 kontekstā vairākas intervences saistāmas ar preventīvām darbībām vai ekstensīvāku resursu izmantošanu (piem., zālāji organiskajās augsnēs, BLA). KLP SP sagatavotajā versijā patlaban nav iespējams izsekot

<sup>3</sup> Augļu un dārzeņu nozares ražošanas organizāciju ilgtspējas, ražošanas efektivitātes un tirgus varas stiprināšanas (2013.-2018.gads) izpēte. AREI EPC Lauku attīstības daļa, 2021.g.jūnijs.

ieguldījumiem bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā un klimata pārmaiņu mazināšanā no katras saimniecības. Šajā situācijā jārosina pilnveidot tieši stratēģiskos uzstādījumus, kā arī SM4 definēt atsevišķu stratēģisko uzstādījumu no SM5 un SM6.

**SM7** mērķis ir vērsts uz *gados jauno lauksaimnieku piesaistīšanu un darbībumdarbības veicināšanu, lai sekmētu paaudžu nomaiņu lauksaimniecības sektorā*. KLP SP aprakstā ir izklāstīts, kā izvēlētās intervences dos ieguldījumu SM7, un tās ir atbilstošas. SM7 intervenču nosacījums pēc lauksaimnieciskās izglītības jaunajiem lauksaimniekiem sekmēs arī SMH.

**SM8** mērķis ir - *Veicināt nodarbinātību, izaugsmi, sociālo iekļautību un vietējo attīstību lauku apvidos, tostarp veicināt bioekonomiku un ilgtspējīgu mežsaimniecību*. Izvēlētās intervences ir atbilstošas mērķa sasniegšanai. Tomēr, tās ir nepietiekamas, jo LA19 nerisina visas lauku problēmas. Maz tiek akcentēta nodarbinātība (nav arī izvēlēts atbilstošais rādītājs), sociālā iekļautība. Izaugsmes un nodarbinātības jomā laukos ieguldījumu dod arī citi mērķi. SM trūkst pierādījumu un saiknes ar vajadzībām attiecībā uz teritoriālo identitāti un pārtikas īsajām ķēdēm. Nebūtu pareizi īsās pārtikas ķēdes saistīt tikai ar vietēja mēroga aktivitātēm un teritoriālo identitāti. Tradicionāli reģionālie produkti var kļūt par inovatīviem produktiem globālā mērogā. Piem. roibus tēja no Dāfrikas - globālā mārketinaga veiksmes stāsts. Daudziem reģionāliem produktiem var būt šis potenciāls. Vienlaicīgi tā ir arī reakcija uz globālajām industriālajām ķēdēm, kas anonimizē produktu izcelsmi, rada pārtikas drošības riskus un apdraud bioloģisko daudzveidību utt. Bez tam, LA19 LEADER pieeja ļauj veikt ieguldījumus, kas balstās uz vietējām vajadzībām, veicinot SM8 mērķu īstenošanu.

**SM9** mērķis ir vērsts uz *lauksaimniecības spēju reaģēt uz sabiedrības prasībām pārtikas un veselības jomā, par kvalitatīvas, nekaitīgas un uzturvielām bagātas pārtikas, kas ražota ilgtspējīgā veidā, prasību samazināt pārtikas atkritumus, panākt dzīvnieku labturību un apkarot rezistenci pret antimikrobiāliem līdzekļiem*. Izvēlētās intervences kopumā palīdzēs sasniegt SM9 mērķi, bet nav saprotams, kā intervence LA10.1 sniegs tiešu ieguldījumu SM9 sasniegšanā. Kaut arī KLP SP intervences LA10.1 apraksta sākumā (5.3.19.1. punkts) ir pieminēta atbilstība SM9, tomēr tālākā skaidrojumā LA10.1 apraksts ir saistīts ar SM5 un SM6. Izvērtējot LA10.1 nosacījumus, šī intervence risina vides jautājumus, bet ne pārtikas nodrošinājumu (vienīgi nosacījums, ka zaļajās joslās var būt nektāraugi, kuru izmantošanu pārtikas (medus, ziedputekšņu) nodrošinājumā būtu grūti novērtēt). Pretrunas var radīt intervenču LA10.3 un LA11 nosacījumos paredzēto atbalsta likmju mazā atšķirība par liellopu vienībām, kas var apdraudēt gan SM9, gan SM4 sasniegšanu.

**SMH** mērķis ir *modernizēt lauksaimniecības un lauku apvidu nozares, lauksaimniecībā un lauku apvidos sekmējot un kopīgojot zināšanas, inovāciju un digitalizāciju, un mudināt lauksaimniekus tās apgūt, šim nolūkam uzlabojot piekļuvi pētniecībai, inovācijai, zināšanu apmaiņai un apmācībai*. Mērķis šajā periodā ir saistīts ar AKIS, bet izpratne par to ir neskaidra, kas izriet no KLP SP skaidrojuma 8.1. sadaļā, gan izvēlētās sasaistes ar vajadzībām. No skaidrojuma (sadaļa 8.1.) izriet, ka AKIS "attēlo zināšanu apmaiņas un atbalsta pakalpojumus starp dažādām iesaistītajām pusēm lauku teritorijās". AKIS izpratne tiek skaidrota ar koordināciju, ko veic kontaktpunkts un AKIS apakškomiteja, no vienas puses, un esošie piedāvātie zināšanu radīšanas un pārneses pasākumi, no otras. Būtu nepieciešams plašāks SMH aptveres skaidrojums un sasaiste ar citiem SM, ņemot vērā SM horizontālās ietekmes. Pamtā SMH tiek attiecināts tikai uz LA1,LA2,LA3., kas ir sašaurināta izpratne. SMH attiecas uz visu KLP SP, tajā skaitā, uz daudzām intervencēm, kas tieši netiek saistītas ar SMH. KLP SP iztrūkst apraksta par to, cik katrā konkrētā SM horizontālais mērķis dos ieguldījumu, t.i., cik tas būs aptverošs. Ņemot vērā AKIS jomas, kas ir ārpus KLP SP, būtu jāvēlta lielāka uzmanība, tam, kā

šīs jomas (piemēram, lauksaimniecības izglītība, inovācijas, digitalizācija) tiek koordinēta un izmantota KLP mērķu sasniegšanai.

## **1.2. Cik lielā mērā KLP SP parāda lielāku vispārējo ieguldījumu vides un klimata mērķu sasniegšanā?**

### ***1. Ar KLP SP intervencēm tiek parādīts kā sasniegs vides un klimata mērķus un vajadzības (valsts/reģionālos/lokālos), kas identificētas situācijās aprakstā un SVID.***

**SM1** nav tiešā veidā saistīts ar ieguldījumu vides un klimata mērķos. Tomēr uz šo mērķi attiecinātās intervences TKO3 paredz ieguldījumus biškopības nozares attīstībā un bišu stropu saglabāšanā, kas sniedz pozitīvu ieguldījumu bioloģiskās daudzveidības uzturēšanā.

**SM2** ietvaros ir plānota prioritāte investīcijām, kas veicina klimata, gaisa, atjaunojamo energoresursu izmantošanas un citu vides mērķu izpildi, tādējādi veicinot valstiski noteikto mērķu izpildi, kas noteikti atbilstoši KLP regulas projekta 13.pielikumā minētiem likumdošanas aktiem. Ar atlases kritērijiem plānots sekmēt investīcijas bioloģiskajā ražošanā un pārstrādē, atbalsta pretendenta iesaistīšanos kvalitātes shēmās, vietējo izejvielu izmantošanu, aprites ekonomiku.

**SM3** ietvaros (intervences TKO1 un TKO2) ir plānoti pasākumi vides un klimata mērķu sasniegšanai, tajā skatā ilgtspējīga ūdens izmantošana un aizsardzība; bioloģiskās daudzveidības uzturēšana un saglabāšana; atkritumu ražošanas samazināšana un to apsaimniekošanas uzlabošana; SEG emisiju ierobežošana; energotaupības, energoefektivitātes un atjaunojamo energoresursu enerģijas izmantošanas palielināšana; apmācības un konsultācijas vides pasākumu veiksmīgai ieviešanai. Atsevišķs intervences tips paredzēts bioloģiskās un intergētās ražošanas veicināšanai (TKO1.4 un TKO2.4), kā arī darbības klimata pārmaiņu mazināšanai un darbības lai pielāgotos klimata pārmaiņām (TKO1.9 un TKO2.9).

KLP SP ņemti vērā vairāki nacionāla līmeņa stratēģiskie un normatīvie dokumenti (PAF 2021-2027, Nitrātu direktīva u.c.) saistībā ar vides un klimata mērķiem **SM4-SM6**, t.sk., paredzētas specifiskas aktivitātes stratēģiskajos dokumentos definēto mērķu sasniegšanai. Saistībā ar SM4 KLP SP nav visu Latvijas klimata mērķu apraksta, tostarp Latvijas stratēģijā klimatneitralitātes sasniegšanai līdz 2050.gadam noteikto zemes sektora mērķu apraksta, kā arī ieskicējuma par ES *Fit to 55* pakotnes ietvaros plānotajiem un šobrīd diskutētajiem klimata pārmaiņu samazināšanas mērķiem Latvijai periodā līdz 2030.gadam, kas faktiski atbilst KLP periodam. Zaļā kursa mērķu aprakstā nav ietverts tā virsmērķis – klimatneitralitātes sasniegšana 2050.gadā. Dots pietiekams NEKP un Latvijas pielāgošanas klimata pārmaiņām stratēģijas mērķa pasākumu apraksts, tomēr NEKP pasākumiem nav minētas tajā specifiski noteiktās mērķa vērtības, kas nesakrīt ar KLP SP intervenču mērķa vērtībām. Nav dots konkrēts apraksts par to, kā ar KLP SP intervencēm plānots sasniegt klimata mērķus, kā minēts iepriekš, tie arī nav aprakstīti. KLP SP tiek atzīmēts, ka SEG emisiju pieaugums ir sagaidāms un tas tiks optimizēts, resp., samazināts iespējamais SEG emisiju pieaugums, nevis samazināts kopējais emisiju daudzums pret KLP SP perioda sākuma vērtībām.

Intervenču rezultāti un mērķa rādītāji plānoti, izejot no iepriekšējā perioda pieredzes par pretendentu aktivitāti, izvēlēm un līdz šim sasniegtajām raksturvērtībām. Šāda plānošanas pieeja, lai arī ierasta, vedina domāt par pietiekama apmēra ieguldījumu klimata mērķu sasniegšanā, jo klimata mērķi kopš iepriekšējā perioda būtiski palielināsies gan ES, gan nacionālā līmenī. KLP SP minēts, ka ar SM4 mērķi ir plānots apmierināt nozares vajadzības, bet pēc būtības ar šo mērķi

būtu jāplāno pietiekamā mērā apmierināt klimata pārmaiņu samazināšanas vajadzības jo īpaši lauksaimniecības sektorā.

SM4 SVID aprakstā un konstatējumos nav minēti apsvērumi attiecībā uz ilgtspējīgas enerģētikas attīstību ne lauksaimniecībā, ne pārstrādē, taču intervencēs tam paredzēta salīdzinoši nozīmīga loma.

KLP SP tiek plānots nozīmīgu atbalstu klimata mērķu sasniegšanā sniegt caur LA4.1, t.sk., tiek plānots atbalstīt investīcijas pasākumos, kas veicina klimata pārmaiņu mazināšanu un pielāgošanās klimata pārmaiņām un atjaunojamo energoresursu (AER) enerģijas vai biomateriālu ražošanu, tai skaitā, tiks atbalstīti projekti, kas paredz atjaunojamās enerģijas ražošanu (arī biogāzes) izmantošanai saimniecībai pašpatēriņam. Intervences ieviešanā ieteicams veikt uzskaiti starp KLP SP ieguldījumu lauksaimniecības un enerģētikas sektoros emisiju uzskaitē, lai nodrošinātu, ka prioritāri tiek atbalstīti ieguldījumi lauksaimniecības sektora SEG emisiju samazināšanā. LA4.1 atbalsta nosacījumos nav skaidri definēts, vai tiks atbalstītas elektroenerģijas ražošanas aktivitātes tikai saimniecību pašpatēriņa vajadzībām.

**SM5 un SM6** intervenču ieguldījums jau pamatuzstādījumos plānots, lai sasniegtu vides un klimata mērķus. Intervences loģika kopumā ir izveidota atbilstoši, tomēr nepieciešami atsevišķi precizējumi. 20% no KLP SP publiskā finansējuma ir tieši vērsti uz kādu konkrētu vides un klimata mērķi, tomēr lielākā daļa uz vides un klimata mērķiem plānotās intervences saistāmas ar vairākiem SM gan savstarpēji SM4-SM6, gan ar SM2 un SM9. Pārējo SM mērķi nav tieši saistīti ar vides un klimatu mērķiem, bet sniedz ieguldījumu tajos, ņemot vērā izvēlētās intervences un atbalstu.

SM6 intervenču nosaukumu līmenī un aprakstu retorikā ir plānots nozīmīgs ieguldījums SM6, taču vairuma intervenču nosacījumu nespecifiskums un nesaiste ar izmērāmiem tādas bioloģiskās daudzveidības, kura ir prioritāra nacionālā līmenī (PAF izpratnē) saglabāšanās vai uzlabošanās indikatoriem nozīmīgi samazina šo ambīciju un neļauj prognozēt tās reālo ietekmi uz mērķu sasniegšanu. Patlaban intervenču apraksti nedod pietiekamu izpratni par to, kādā mērā un vai pietiekamā apjomā intervence sasniegs SM5 un SM6 mērķus nacionālā līmenī. Piemēram, cik lielā mērā ir paredzams, ka zaļās joslas tiks pļautas pietiekami vēlu, lai apputeksnētāji un putni tiešām varētu tās izmantot un lauku putnu indekss varētu palielināties. Pie esošiem nosacījumiem, kad zaļo joslu sedz tikai graudzāles un tā tiek mulčēta vairākas reizes sezonā, tai nav nozīmīga ieguldījuma mērķa sasniegšanā.

**SM7** nav tiešā veidā saistīts ar ieguldījumu vides un klimata mērķu sasniegšanā, tomēr citās intervencēs paredzētie noteikumi attieksies arī uz gados jaunažiem lauksaimniekiem, kuri iesaistīsies lauksaimniecības nozarē.

**SM8** mērķis nav tieši saistīts ar vides un klimata mērķiem un vajadzībām. Klimata un vides jautājumi var tikt iekļauti projektos, līdzīgi kā iepriekšējā periodā LA19.

**SM9** nav tiešā veidā orientēts vides un klimata mērķu sasniegšanā, tomēr SM9 intervences sniegs ieguldījumu to sasniegšanā, samazinot lauksaimnieciskās ražošanas negatīvo ietekmi uz vidi (TM4.1, TM4.2, TM4.4, TM4.5, LA11) un klimatu (LA10.3).

**SMH** kā horizontālais mērķis ir saistīts ar vides un klimata jomu. SMH paredzētajās intervencēs LA1, LA2, LA3 ir norādes uz klimata mērķu īstenošanu. Tas gan neizpaužas SMH vajadzībās, tomēr ir minēts KLP SP aprakstā. Atsauce uz SMH saistību ar visiem SM, tajā skaitā, ar vides (SM5, SM6) un klimata jomu (SM4). SM4 V10 un SM5 V4 ir saistīta ar horizontālo mērķi. TKO ir vairāki pasākumi, kas saistīti ar vides un klimata mērķiem, piemēram TKO1, TKO2, tomēr TKO nav izvēlēti kā intervences horizontālajam mērķim. Tekstā TKO, spriežot pēc plānoto rīcību apraksta, dod ieguldījumu SMH un arī vides un klimata jomā.



## ***2. KLP SP intervences, startējīgas parāda ar kādiem nosacījumiem, intervencēm (ieskaitot dažādos atbalstus un atvēlēto finansējumu) un to kombinācijām nodrošinās lielāku ieguldījumu vides/klimata specifiski saistītos mērķos, lai sasniegtu labāku situāciju vides/klimata jomā kā 2019.g.***

KLP SP minēts, ka kopumā lauku attīstības intervencu ietvaros vismaz 50% finansējuma novirzīts ieguldījumiem un darbībām, kas saistīti ar vides un klimata mērķiem, kas ir vairāk nekā iepriekšējā periodā. tomēr atzīmējams, ka vairākas intervences vides un klimata mērķos tiek saistīti ar atbalstu, kurš atbilst normālai lauksaimniecības praksei vai ir ļoti tuvu tai (LA10.2., TM4.1.), tāpēc var secināt, ka tās nav ambiciozas un sagatavotais KLP SP nesniedz drošus pierādījumus, ka tiks sasniegta labāka situācija vides un klimata jomā.

Mežu bioloģiskās daudzveidības veicināšanai joprojām netiek plānota neviena intervence (kompensāciju maksājums par Natura 2000 teritorijām neparedz konkrētas rīcības bioloģiskās daudzveidības uzturēšanai vai palielināšanai). Lauksaimniecības zemju PAF dokumentā prioritizētās bioloģiskās daudzveidības saglabāšana atšķirībā no iepriekšējā perioda, tiek risināta nevis ar vienu intervenci, bet ar divām. Papildus intervencei LA10.5, tiek plānota intervence LA4.6, kas paredz atjaunot ES aizsargājamos zālāju biotopus 1300 ha.

Atiecībā uz bioloģisko daudzveidību **SM6** KLP SP izvirzījusi nedaudz ambiciozākus mērķus, nekā iepriekšējā periodā. Taču joprojām galvenā intervence (LA10.5, kas potenciāli var ietekmēt ap 80% no visiem ES aizsargājamiem zālāju biotopiem) ir rīcīborientēta nevis rezultātorientēta, un nav plānots nozīmīgi risināt iepriekšējā periodā konstatētās problēmas - atbalsta aprēķinā neiekļautus nozīmīgus faktoros - uzaršanas risku un apsaimniekošanas grūtības pakāpi, t.sk. zemo atbalsta likmi 1. ražības klases zālājiem; 4. ražības klases biotopiem nepieciešamo ekstensīvāko apsaimniekošanu un nepietiekamo atbalsta likmi; saimniecības ietvaros var saņemt KLP SP atbalstu pat tad, ja saimniecībai piederošs ES aizsargājams zālāju biotops tiek pamests un tādēļ iznīkst.

KLP SP aprakstā nav references informācijas, lai veiktu tiešu salīdzinājumu ar 2019.gadu. No finansējuma un rādītāju tabulas ir secināms, ka ir paredzēti speciāli iznākuma rādītāji vides un klimata mērķu sasniegšanai SMH, kas tad būtu salīdzināmi ar iepriekšējo periodu. TKO ir akcentēti vairāki pasākumi vides un klimata jomā (atbalsts biškopībai). Ņemot vērā finansējuma samazināšanos plānotajā periodā zināšanu pārneses jomā, neievērtēto inflāciju un klimata jautājumu proporciju, kas ir saglabāta līdzīgā līmenī kopējos apmācību izdevumos, var pieņemt, ka ieguldījums šajā izpratnē var mazināties. No otras puses, KLP SP piedāvā konsultantu apmācību, tajā skaitā, klimata un vides jautājumos. Tas savukārt var celt zināšanu kvalitāti attiecīgajos jautājumos, salīdzinot ar esošo periodu.

## ***3. KLP SP izvirzījusi ambiciozākus mērķus klimata un vides sakarā, kā tie bijuši iepriekšējā periodā.***

**SM1:** izvēlētās intervences var dot netiešu ieguldījumu vides un klimata mērķu sasniegšanā, atbalsta saņemšanai izvirzot attiecīgus nosacījumus, piemēram, prasības par zālāju nopļaušanu vai noganīšanu, t.sk., paredzot izņēmumus atstāt atsevišķu nenopļautu laukumu bioloģiskās daudzveidības veicināšanai utt. LIZ apsaimniekošana, nodrošinot daudzveidīgu struktūru, t.i., optimālu zālāju un aramzemju attiecību un telpisko izvietojumu ir nozīmīga ainavu uzturēšanā.

Lielākoties visām **SM4-SM6** platību maksājumu intervencēm KLP SP minēts: *plānotie rezultāti un sniedzamie mērķa rādītāji prognozēti, izejot no šī perioda pieredzes pretendentu*

aktivitātēm pasākumu izvēlēs un līdz šim sasniegtajām raksturvērtībām pasākumu īstenošanas tendencēm pa gadiem, kā arī ņemot vērā kopējo intervencei pieejamo finansējumu plānošanas periodā. Šie apsvērumi un samazinātais kopējais LA finansējums nosaka, ka ambiciozākas vai jaunas intervences ir izvēlētas maz, pamatā tiek turpināta līdzšinējā pieeja, jo īpaši platību maksājumos. Kopumā vides un klimata mērķu sasniegšanā jauni un/vai ambiciozi risinājumi ir izvēlēti salīdzinoši maz. Atsevišķas KLP SP uz vides saglabāšanu un klimata pārmaiņu mazināšanu vērstās intervences ir detalizētākas, specifiskākas un mērķorientētākas, salīdzinot ar iepriekšējo periodu. Tomēr intervencēm iztrūkst kvalitatīvu rezultātu rādītāju un vides /bioloģiskās daudzveidības kvalitātes uzlabošanas mērķvērtību.

Esošajā KLP SP projekta aprakstā par **SM8**, **SMH** nav iespējams novērtēt, cik lielas ir ambīcijas salīdzinoši ar iepriekšējo periodu. SM8 tas nav minēts, jo intervence nav specifiski mērķēta uz klimatu un vidi, un SMH, lai gan paredz jaunas intervences, ir grūti vērtēt ambīcijas, kas plānotas sasniegt. Attiecībā uz **SM8** nav paredzams, kādā apjomā VRG stratēģijās būs noteikti vides un klimata mērķi.

**SMH** vides un klimata jautājumos veido aptuveni 1/3 no kopējiem rādītājiem, var secināt, ka paredzētie mērķi klimata un vides sakarā attiecībā uz SMH nav ambiciozi. Arī esošajā periodā bija līdzīgs sadalījums, atvēlot vides un klimata jautājumiem 1/3 finansējuma SMH. KLP SP tekstā arī nav skaidrots, vai esošā proporcija ir pietiekosa, ņemot vērā klimata un vides jautājumu augsto prioritāti ES.

### **1.3. Cik lielā mērā KLP SP ir iekšēji saskaņots?**

#### ***1. Izstrādājot KLP SP intervences stratēģiju, ir ņemta vērā iepriekšējos īstenošanas periodos gūtās mācības par lauku attīstības programmu un I pīlāra darbību iekšējo saskaņotību.***

KLP SP uzbūve atšķiras no iepriekšējo LAP uzbūves, tādēļ tiešā veidā nevar skatīt iekšējo saskaņotību salīdzinājumā ar iepriekšējiem periodiem. Lai arī TM un LAP ir plānoti kā savstarpēji papildinoši pasākumi, tomēr, ņemot vērā ka TM veido 69% no visa KLP finansējuma, pastāv risks, ka pārējo mērķu vajadzības tiks nepietiekami risinātas. Tiešmaksājumu intervences sekmē lauksaimniecības ienākumu stabilitāti (īpaši bioloģiskās lauksaimniecības, AREI, 2019.gada pētījums) un saistītais ienākumu atbalsts sekmē konkrētu lauksaimniecības nozaru saglabāšanos un attīstību. Apkopojums par iepriekšējo periodu novērtētāju ieteikumiem ir sniegts 1. un 2. pielikumā.

Atbilstoši plānam, katrā no mērķiem **SM1** un **SM3** ieguldījumu sniedz gan I gan II pīlāra pasākumi, līdz ar to ir veikta šo agrāko programmu integrācija. **SM2** atbilstoši plānotajam, ieguldījums paredzēts tikai no LAP pasākumiem, tomēr pēc būtības ieguldījumu sniedz arī TKO pasākumi, jo atbalsts konkrētu nozaru RO ir vērsti arī uz konkurētspēju un tirgus orientāciju. Arī TM dod ieguldījumu konkurētspējas paaugstināšanā, paaugstinot saimniecību ienākumus. SM2 ir labi intergrēts ar citiem mērķiem, jo tā intervences sniedz ieguldījumu arī SM3, SM4, SM5 un SM8. Tiek veicināti SP regulas 46.pantā minētie specifiskie nozares mērķi, tajā skaitā, ražošanas metožu un tehnoloģiju izstrādē un ieviešanā, modernizācijā, kā arī ir ieguldījums SM3 V2 un V3 īstenošanā.

**SM4** kontekstā LA un TM intervences veidotas savstarpēji saskaņoti un papildinoši. TKO1.1 un TKO2.1 minēta "SEG emisiju ierobežošana", bet nav skaidrs ar kādām darbībām to plānots atbalstīt un kā veidojas vai neveidojas sasaiste ar LA un TM. Attiecībā uz SM4, intervenču stratēģijas dizains kopumā veidots, ņemot vērā Latvijas pētījumus šajā jomā, tomēr, kā minēts iepriekš, atsevišķu intervenču konkrētais devums SM4 ir grūti identificējams.

Sagatavotajā KLP SP paredzēts nozīmīgāks ieguldījums no tiešmaksājumu un lauku attīstības intervencēm augsnes un ūdens kvalitātes uzturēšanā un aizsardzībā **SM5**, salīdzinot ar iepriekšējiem plānošanas periodiem. Iespējas nodalīt intervenču pienesumu vai izvairīšanās no intervenču pārklāšanās problemātika parādās arī SM5 intervencēs, kas saistītas ar AAL lietošanas ierobežošanu un mēslojuma ienesi - precīzā lauksaimniecība, mēslojuma un AAL ieneses uzskaitē un kontrole, kas atkārtoti parādās vairākās intervencēs, piemēram, TM4.1, TM4.4, TM4.5.

**SM6** LA un TM intervences ir daļēji saskaņotas. Lielākā saskaņotība attiecas uz ES aizsargājamo zālāju biotopu apsaimniekošanu, kur visās zālāju intervencēs to nosacījumos visumā ir atrunātas šo biotopu specifiskās vajadzības, kā arī nodrošināta to aizsardzība, ja potenciāli intervence šo biotopu varētu apdraudēt (piem., uzaršana nav atļauta ES zālāju biotopu platībā TM4.6. un LA11 nav prasības uz LielV skaitu uz ha, kas ļoti nozīmīgi, lai ļautu pieskaņot slodzi konkrēto ES aizsargājamo biotopu ekoloģiskajai ietilpībai. Šāds izņēmums jāparedz arī T4.6. intervencē. Pozitīvi vērtējams, ka LA11 un LA10.5. ir papildinošas intervences, kas noteikti risinās iepriekš konstatēto problēmu, ka LA11 platībās notika ES zālāju biotopu pārganīšana.

Ir arī intervences, kuras potenciāli apdraud zālāju biotopus. Piem., LA7.1 apmežošana nav atļauta tikai vietās, kurās šādu darbību neierobežo nacionālie normatīvie akti. Tā kā apmežošanu ārpus Natura 2000 teritorijām un vietām arī iekšpus Natura 2000 nacionālie normatīvie akti neierobežo, šis ir nopietns apdraudējums. Arī TM4.6. intervence apdraud ilggadīgu zālāju pastāvēšanu, un potenciālus ES aizsargājamus zālāju biotopus, jo tādus var uzart ik pēc 2 gadiem. Tas mazina arī CO2 piesaistes potenciālu.

SVID analīzes apkopojumā minēts, ka Latvijā ir iestrādnes, lai izstrādātu un aprobētu Latvijas apstākļiem pielāgotu ADVZ koncepciju. Pašlaik Latvijā, bez dziļākas izpēti, par ADVZ var uzskatīt ilggadīgos zālājus īpaši aizsargājamās dabas teritorijās (nacionālie parki, biosfēras rezervāti, dabas parki, aizsargājamo ainavu apvidi, dabas liegumi, dabas rezervāti, dabas pieminekļi), kā arī mikroliegumus un biotopus, kas atrodas Natura 2000 tīklā un ārpus tā. Tomēr KLP SP netiek veidotas mērķtiecīgas intervences, kuras veicinātu ieguldījumu bioloģiskās daudzveidības un ainavu uzturēšanā tieši Natura 2000 teritorijās, jo īpaši lauksaimniecības zemēs.

Tāpat SVID analīzē minēts: *Pēc mežaudžu dabiskuma rādītājiem, indikatoru vērtību tendences liecina par bioloģiskās daudzveidības stabilitāti mežā. Vērtējot mežu biotopu stāvokli uz 2019. gadu, konstatēts, ka kopš 2013. gada vērojami uzlabojumi, lai gan visaptverošs labvēlīgs stāvoklis vēl nav sasniegts. Meža biotopa labvēlīga aizsardzības stāvokļa nodrošināšanai, meža apsaimniekotājiem un īpašniekiem var kalpot "Aizsargājamo biotopu saglabāšanas vadlīnijas Latvijā", kas aptver gan pasīvas, gan aktīvas rīcības.* Minētais apgalvojums nav pamatots SVID analīzē (t.sk., nav minēts informācijas avots).

Bioloģiskajai daudzveidībai saskaņā ar konvencijas definīciju, ir 4 komponentes: ģenētiskā, sugu, ekosistēmu un ainavu. KLP SP pamatojumā ieteicams nodalīt šos veidus, piemēram, saistībā ar vietējo šķirņu saglabāšanas programmām lietot "ģenētiskā daudzveidība". Vēlams lietot vienotu terminoloģiju visā KLP SP, piemēram, tekstā vietām ir 'dabiskie zālāji', vietām 'daļēji dabiskie zālāji'. Iesakām lietot 'dabiskie zālāji', jo šo terminu plašāk saprot, nekā zinātniski korekto, bet Latvijā zinātniskajā literatūrā līdz šim fragmentāri lietoto 'daļēji dabiskie zālāji'.

**SM7** sniegts papildus atbalstu gados jauniejiem lauksaimniekiem, sekmējot paaudžu nomaiņu lauksaimniecības nozarē. SM7 ir apvienota iepriekšējos periodos gūtā pieredze lauku attīstības programmas un tiešmaksājumu ietvaros, paredzot arī KLP SP jaunajiem

lauksaimniekiem atbalstu gan papildus tiešmaksājumu veidā (TM3.), gan atbalsta granta veidā (LA6.).

**SM8** ir saikne ar mērķiem SM1 un SM7, ko risina gan ar LA pasākumiem, gan TM intervencēm. Kopumā - SM8 nav tieša sakara ar I pīlāru, drīzāk tam ir papildinoša loma, kur I pīlāra intervences dod ieguldījumu lauku attīstības sekmēšanā. SM8 zināmā mērā kompensē tās sociālās sekas, ko rada lauksaimnieciskās ražošanas intensifikācija. Lielražošanā mehanizācija, automatizācija, ķimizācija samazina pieprasījumu pēc darba ieguldījuma (samazina mazkvalificētā darba vietas, neradot jaunas citās jomās), tādā veidā samazinot nodarbinātības (un iztikas līdzekļu iegūšanas) iespējas laukos. LEADER nespēj to kompensēt.

**SM9** ir jauns stratēģiskais mērķis, tomēr tam izvēlētās intervences lielā mērā ir jau īstenotas arī iepriekšējos periodos. Jauna ir intervence TM5.13. *Saistītais ienākumu atbalsts par rudzu populācijas šķirnēm*, bet ne būtiski savādāka par līdzšinējām intervencēm graudaugu atbalstam.

**SMH** sakarā var teikt, ka TKO ir papildinājums par biškopību, kas ir visas ES problēma un plānotā perioda prioritāte, un Latvijā vērtējama kā pozitīva izmaiņa. KLP SP paredzētas vairākas intervences biškopībā, kas apvieno mācības, zinātni, konsultācijas, demonstrējumus, atbalstu saimniecībām. Esošajā periodā M10 Agrovīde aktivitātē M10.1.4 Saudzējošas vides izveide, audzējot augus nektāra ieguvei tika pielietoti platību maksājumi, kas nebija pieprasīti. Arī esošajā periodā bija apmācības, konsultācijas vai demonstrējumi, kas tieši vērsti uz biškopību. Jaunajā periodā tie ir integrēti KLP SP intervencēs. Bez tam, TKO1, TKO2 ir norādīts, ka SMH ir papildus mērķis.

## ***2. Intervences (un to plānotās atbalsta formas) ir savstarpēji papildināmas un veido sinerģijas, lai sasniegtu ielānoto SM.***

KLP SP izvēlētās vajadzības un intervences katram SM apkopotas 7.pielikumā.

**SM1-3** savstarpējā papildināmība saskatāma starp LA, TKO un TM intervencēm. Lai arī katrā no šiem mērķiem galvenais ir viens intervenču veids (SM1 tas ir TM, SM2 – LA un SM3 – TKO), tomēr arī pārējās intervences darbojas attiecīgo mērķu virzienā, un lai arī mazākā mērā, tomēr sekmē to sasniegšanu.

**SM1:** I Pīlāra tiešmaksājumu un saistīto maksājumu intervences ir savstarpēji papildinošas ar LAP intervenci LA17.

**SM2:** Var uzskatīt, ka arī sektorālās intervences sniegs papildinošu ietekmi konkurētspējas vairošanā un tirgus stiprināšanā.

Arī uz **SM3** ietekme paredzēta ne tikai no LA9 un LA18, bet arī no TKO1 un TKO2 intervencēm.

Nozīmīgākā KLP SP plānotā intervence uz vairākiem SM ir LA4.1., kura dos ieguldījumu gan SM2, gan SM4. Tāpat **SM4** gadījumā intervenču savstarpējs papildinājums varētu būt identificējams intervencēm, kuras ietver mēslošanas plāna ievērošanu, augsnes agroķīmiskās analīzes (TM 4.1, TM 4.5), un LA 4.1., kas (cita starpā) atbalsta precīzās mēslošanas tehnoloģijas, kuru lietošanai nepieciešami augsnes dati un mēslošanas plānošana.

**SM5 - SM6** KLP SP nozīmīgākās sinerģijas plānotas Ekoshēmu ietvaros. No lauku attīstības intervencēm pēc KLP SP rezultāta rādītājiem uz vides un klimata mērķiem attiecināma bioloģiskā lauksaimniecība LA11. Mākslīgo mitrzemju izveidei LA4.5., jo īpaši riska ūdensoģektos un ĪJT, kur zemes izmantošanas struktūrā dominē aramzemes būtu sagaidāma sinerģija ūdens kvalitātes uzlabošanas un ainavu un bioloģiskās daudzveidības mērķos, tāpēc

nepieciešams šo intervenci vēl mērķtiecīgāk virzīt ĪJT un riska ūdensobjektos ar nozīmīgu ietekmi no lauksaimniecības. Laba sinerģija izstrādāta starp LA10.5. un LA11 intervencēm zālāju bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai. TM4.6. patlaban tikai daļēji veido sinerģiju SM6 kontekstā. KLP SP nav pmatota aramzemē sēto zālāju iekļaušana šajā intervencē, šāda pieeja var veicināt ilggadīgo zālāju uzaršanu, nonākot pretrunā ar LLVS1 un LLVS9.

**SM7** intervences LA6 un TM3 ir savstarpēji papildinošas un sniegs gados jaunajiem lauksaimniekiem papildus un tieši mērķētu atbalstu, kā arī jaunie lauksaimnieki būs tiesīgi īstenot arī citas intervences.

**SM8** tiek paredzēts atbalsts ar LA19 intervenci, neparedzot II pīlāra ietekmi. Tomēr, SM8 papildina arī citas intervences, kas minētas 5.nodaļā un saistītas ar komersantu dzīvotspēju laukos un attīstību. To var attiecināt uz LA4.2 (ieguldījumi pārstrādē), LA5 (mazās lauku saimniecības), LA16.2 (jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde) un LA16.3 (tūrisma pakalpojumiem), lai arī SM8 aprakstā (2.nodaļa) par to netiek minēts. Ņemot vērā SM8 mērķi par lauku telpas attīstību, ir izvēlēta šaura ieviešanas pieeja (tikai LA19, kā vienīgo intervenci, kas risina visas SM8 minētās lauku attīstības problēmas-2.nodaļa). Pārējās uz lauku attīstību vērstās intervences (LA4.2, LA4.4., LA5, LA16.2, LA16.3) ir minētas tikai pie rādītājiem, bet nav skaidrotas ne intervenču aprakstā, ne SM aprakstā.

**SM9** intervences ir viena otru papildinošas, lai sasniegtu SM9 mērķi un vajadzības. SM9 mērķi sasniegt palīdzēs arī intervences TKO1 un TKO2, bet KLP SP attiecīgo intervenču un SM9 aprakstā tās nav norādītas kā uz SM9 attiecināmas intervences. Nav saprotams, kā intervence LA10.1 (R.24) sniegs tiešu ieguldījumu SM9 sasniegšanā (R.43, R44). Kaut arī KLP SP intervences LA10.1 (5.3.19.1. punkts) ir pieminēta atbilstība SM9 (pārtika R.24), tomēr izvērtējot LA10.1 nosacījumus, šī intervence risina vides jautājumus, bet ne pārtikas nodrošinājumu (vienīgi nosacījums, ka zaļajās joslās var būt nektāraugi, kuru izmantošana pārtikas (medus, ziedputekšņu) nodrošinājumā būtu grūti novērtēt).

Saistībā ar **SMH** sektorālais atbalsts biškopībai, ir papildinātība ar apmācībām, konsultācijām un demonstrējumiem, kas ir LA1, LA2, LA3, un daļēji arī LA16.1, LA16.2. – zināšanu radīšana un pārnese. Līdzīgi tas ir arī TKO1, TKO2. Tā kā SMH ir vērstas uz visu programmu un visiem SM, tad katrā no mērķiem ir noteikta sasaiste ar SMH, kas ir atrunāta LA1, LA2, LA3. Mazāk tas attiecas uz LA16.1, LA16.2., kuri minēti pie vides un klimata mērķiem (SM4, SM5, SM6), digitalizāciju (SM2), tomēr citi mērķi nav atsevišķi izdalīti un ir grūti vērtējami.

**3. Pastāv saskaņotība, sinerģija un līdzsvars starp intervencēm visos iepļānotajos SM, kas noteikti 6. panta 1. punktā (t.i. ir intervences, kas veicina vairāku konkrētu mērķu sasniegšanu un atbalsta viena otru, kas darbojas sinerģijā, vai ir intervences, kas kompensē vai mazina negatīvo kompromisu starp citām intervencēm un ļauj izvairīties no nesaderības konkrētu mērķu sasniegšanā).**

**SM1:** intervence TM3, kas sniedz ieguldījumu SM7 saistībā ar jauno lauksaimnieku atbalstu, kā arī intervence TM4, kas primāri attiecināma uz vides un klimata mērķiem (SM4-SM6), sniedz ieguldījumu arī SM1. Tomēr šo intervenču aprakstos nav dota tieša norāde uz SM1. Intervences TKO3, kas primāri attiecinātas uz SM1, sniedz ieguldījumu arī vairākos citos SM, jo tām paredzēts plašs darbību spektrs - konsultācijas un apmācības, investīcijas, bišu skaita atjaunošana, pētniecība, mārketingas. Pēc publiskā finansējuma apjoma un aptvertajām platībām

nozīmīgu KLP SP ieguldījumu dos TM1.1. Lai gan šīs intervences loģika balstīta uz SM1, tā potenciāli var nozīmīgi ietekmēt arī SM6.

**SM2:** intervence LA4.1 papildus ieguldījumam mērķī SM2 dod arī ieguldījumu SMH saistībā ar lauksaimniecības digitalizāciju un SM4 sakarā arī plānotajiem ieguldījumiem precīzo tehnoloģiju ieviešanā, kūsmēsļu apsaimniekošanā, energoefektivitātē, atjaunojamās enerģijas ražošanā un barības vielu noteces samazināšanā. Tai plānots arī ieguldījums SM5 vajadzībās, veicinot precīzo tehnoloģiju izmantošanu minerālmēsļu un AAL lietošanas samazinājumam.

**SM3:** intervences LA9., TKO1., TKO2. papildus ieguldījumam mērķī SM3 dod arī ieguldījumu SM2 saistībā ar pastiprinātu orientēšanos uz tirgu un konkurētspējas vairošanu.

**SM4** gadījumā vairāku SM risināšanai plānotas intervences LA 4.1, kas vērsts arī uz SM2. LA 10.3. intervence paredzēta arī saistībā ar SM9. LA11., TM 4.1., TM 4.4. un TM4.5 saistīta arī ar SM5 un SM9. Klimata pārmaiņu samazināšanas mērķi saistot galvenokārt ar dabas resursu pārvaldības un pārtikas ražošanas mērķiem. SM4 pamatojumā minēts, ka, attīstoties lauksaimniecības nozarei, SEG emisijas var turpināt un paredzams, ka arī turpinās palielināties, taču caur KLP SP ir iespējams tās efektīvizēt, t.i., bez ieviestajām intervencēm emisiju palielinājums būtu vēl lielāks. Tā kā KLP atbalsts ir ļoti būtisks lauksaimniecības nozares attīstības priekšnosacījums, tad SM4 intervence mazinās negatīvās ietekmes. Nozīmīgākais izaicinājums KLP SP īstenošanā ir panākt pēc iespējas lielāku ieguldījumu lauksaimniecības nozares emisiju samazināšanā.

**SM5** aprakstā (2.1.5.5.punkts) papildinoša ieguldījuma sniegšanā ir norādīta intervence LA10.3, tomēr intervences LA10.3 aprakstā (5.3.21.2.punkts) nav norādīta saistība ar SM5, kaut tālāk aprakstā (5.3.21.3.punkts) tā ir minēta. Latvijā vairākos KLP periodos ir izmantota pieeja ieviešot t.s. pamata pasākumus/intervences, kuros tiek aptvertas ievērojamas platības, kā arī pārklājas SM apakšvirzieni, piemēram, ūdens un augsnes kvalitātes aizsardzība. Šāda pieeja tiek turpināta arī jaunajā KLP SP, tāpēc SM5 intervences papildina gan SM4, gan SM6.

**SM6** mērķa intervences ir savstarpēji papildinošas un papildina citu mērķu sasniegšanu. Kā papildinošas SM6 mērķu sasniegšanai norādītas LA11, LA10.1, LA1 un LA2. Tas ir atbilstoši. Kā papildinošas SM4 mērķa sasniegšanai SM6 mērķa intervences KLP SP tekstā nav norādītas, taču tas būtu jādara, jo bioloģiskās daudzveidības saglabāšana (LA4.6, LA10.5) dod ieguldījumu klimata pārmaiņu mazināšanas plāna 2.stratēģiskajā mērķī RV 2.2. un stratēģiskajā mērķī 4 (RV4.1).

**SM7** un tā intervenču aprakstos ir ievērota saskaņotība. Intervence TM3 tiek attiecināta tikai uz SM7 un intervence LA6 tiek attiecināta uz SM7 un papildinoši arī uz SM2, kas ir atbilstoši.

**SM8** mērķis ir lauku attīstības jautājumu risināšana, kur SM8 paredzēts risināt ar LA19, kas dod ieguldījumu vairākos SM, lai gan SM8 vajadzību tabulā (KLP SP 2.1.sadaļa) norādīts ir tikai LA2. Papildus tam, būtu jānorāda ietekme uz SMH (intervencēs LA1, LA2), SM2 (LA4.2, 4.4 un LA5). SM8 var dot ieguldījumu arī citu SM intervencēs, piemēram, LA19.2 dod ieguldījumu SM9 (norādīts intervences aprakstā), tomēr, SM8 aprakstā nav norādīta šāda ietekme. Līdzīgi arī SM2 un SMH ir norādīta ietekme no LA19, kas neparādās SMH aprakstā. Būtu vēlams SMH aprakstā norādīt ne tikai tiešās, bet arī papildinošas intervences. SM8 orientējas uz mazajiem lauksaimniekiem un lauku biznesu, tādējādi papildinot citos SM un attiecīgajās intervencēs atbalstu mazajam biznesam un saimniecībām. Tomēr, pašlaik ir grūti nosakāma potenciālā ietekme, kas būs atkarīga no LEADER VRG stratēģiju prioritātēm.

**SM9** aprakstītās (KLP SP 2.1.9.6. punkts) eko-shēmu intervences TM4.1., TM4.2., TM4.4. un TM4.5. to aprakstos (KLP SP 5.1.4.2. punkts) nav saistītas ar SM9, bet gan ar SM4, SM5 un



SM6. KLP SP aprakstā (KLP SP 2.1.9.6. punkts) intervences TM5.9., TM5.10. un TM5.13 ir norādītas kā uz šo mērķi tieši attiecināmas intervences, tomēr šo intervenču aprakstos saistība ar SM9 nav norādīta. Apraksta (KLP SP 2.1.9.6.punkts) un intervences LA10.1 apraksta sākumā (5.3.19.2.punkts) ir ievērota savstarpēja saskaņotība, tomēr tālākā skaidrojumā LA10.1 apraksts ir saistīts ar SM5 un SM6. Intervence LA10.2 sniegs papildinošu ietekmi uz SM9 “informācijas pieejamības un izpratnes veicināšana par AAL lietošanu dārzkopībā”, bet papildus ir attiecināma uz SM4, SM5, SM6 un SMH. SM9 sasniedzamo mērķa vērtību vistiešāk risina intervence LA10.3, ar kuru savstarpējā saskaņotība ir norādīta gan SM9 aprakstā (2.1.9.6.punkts), gan intervences LA10.3 aprakstā (5.3.21.2.punkts). Vienlaikus LA10.3. risina arī SM4 un papildinoši arī SMH. Intervences LA4.1. un LA4.2. sniegs papildinošu ieguldījumu SM9 sasniegšanā (5.3.7.2. un 5.3.8.2.punkts), tomēr pēc KLP SP apraksta ir grūti novērtēt, cik lielā mērā. Intervence LA11. (5.2.24.2. punkts) sniegs nozīmīgu ieguldījumu SM9 vajadzību risināšanā, gan AAL un AML samazināšanā, gan dzīvnieku labturības pilnveidošanā, gan bioloģiski sertificētu sēkļu nodrošināšanā, gan kvalitātes shēmas dalībnieku skaita palielināšanā. LA11. attiecināms arī uz SM4, SM5 un papildinoši uz SM6 un SMH. KLP SP aprakstā intervences LA16.3 un LA18 ir tieši un vienīgi vērstas uz SM9 (5.3.30.2.punkts), tomēr šīs intervences pēc tām norādītajiem mērķa rādītājiem atbilst **SM3** (LA18) un **SM8** (LA16.3).

**SMH** mērķi tiek īstenoti ar LA1, LA2, LA3, LA16.1, LA16.2. intervencēm. Intervences ir integrētas un papildinošas citām intervencēm, kas sniedz ieguldījumu visos pārējos mērķos, kas ir sasniedzami izmantojot iegūtās zināšanas. Vairāk vai mazāk SMH ir saistāma ar visiem SM. Tomēr, no apraksta ne vienmēr var saprast, vai un cik lielu ieguldījumu sniedz SMH konkrēto mērķu sasniegšanai. SMH LA1, LA2, LA3 intervencēs ir skaidrojums katram no mērķiem, kādu tiem sniegs atbilstošā intervence, bet citās intervencēs ne vienmēr ir atsauce uz SMH intervencēm. Piemēram, atsauces ir SM2 (LA16.1, 16.2), SM3 (LA1.1;1.3; 2.1;2.2), SM4, SM5, SM6 (LA1; LA2), SM9 (LA16.1; LA1.1; 1.2; 1.3; 2.1; 2.2), bet iztrūkst atsauces uz citos SM. SMH intervences aprakstā būtu skaidrāk norādāma sasaiste ar pārējām intervencēm un SM. Tajā pašā laikā, LA1, LA2, LA3 ir minēti ieguldījumi visos SM un LA16.1 minēti SM2, SM9, bet LA16.2 SM2.

#### ***4. Pastāv saskaņotība, sinerģija un līdzsvars starp dažādiem mērķiem horizontālā līmenī, tostarp īpašiem pasākumiem, kas paredzēti katram mērķim un vispārīgiem un transversālajiem mērķiem. Tas ietver iespējamus kompromisus starp dažādiem mērķiem.***

Kopumā KLP SP dokuments vērtējams kā saskaņots, tomēr tas neatspoguļojas katrā no apraksta nodaļām un tabulām vienādā mērā. Vērtējot pēc finansējuma sadales - 72% no KLP SP kopējā finansējuma saistīti ar maskājumiem par atbilstīgajiem, ha. Aptuveni 9% par liellopu vienībām un tikai aptuveni 18 % saistāmi ar kādām konkrētām darbībām vai ideju realizēšanu (ieskaitot Leader).

**SM1** intervences pamatā ir sasītas ar tiešmaksājumiem (TM1-TM5), kas ir finansiāli visietipīgākās intervences, un saistās ar saimniecību un nozares izturētspēju. Kopā **SM2** un **SM3** intervences, kas vērstas uz konkurētspēju un risku mazināšanu ar LA4, LA5, LA9 un sektorālajām intervencēm (TKO1 un TKO2) veido 60% no visa KLP SP. Tas liecina, ka Latvijas KLP SP tam ir pievērsta vislielākā uzmanība. Vienlaicīgi intervences, kas paredzētas SM2 mērķu sasniegšanai ir izvēlētas arī SM4 mērķim (LA4.1.).

Vairākas **SM4** intervences (īpaši - LA4.1,LA10.3, LA11, TM4.3, TM4.4, TM4.5 ) strādā sinerģijā ar **SM5** mērķi, īpaši attiecībā uz amonjaka emisiju mazināšanu gaisā un augsnes

kvalitātes un pārvaldības uzlabošanu. Pretrunas mērķu sasniegšanā varētu tikt saskatītas intervencei TM4.3, jo tās rezultātā SEG inventarizācijā tiks aprēķinātas papildus SEG emisijas no kalpojamā materiāla, un zināmā mērā arī intervencei LA 4.3, ja tās vērsumā tiek ietverta arī organiskās augsnes meliorācija (SP aprakstā šādas specifiskas informācijas nav).

**SM5** plānots sinerģijā ar SM4, SM6 un SM9. Mērķtiecīgi tikai SM5 veidotas intervences LA4.5., LA10.1. un faktiski arī LA10.2., kuras kopā sastāda mazāk kā 10% no SM5 attiecināmā finansējuma. Tātad vairāk kā 90% no SM5 attiecināmā finansējuma ir paredzēti kopā ar citiem SM. Latvijā šāda plaša pieeja ar pamata pasākumiem, kuros tiek aptvertas lielas platības ar vispārējiem nosacījumiem izmantota arī iepriekšējā periodā, sniedzot vidēju-maznozīmīgu ieguldījumu.

**SM6** plānots sinerģijā ar SM5 un SM9 intervencēm. SM6 tiešās intervences veido 24% no SM6 attiecinātā ieguldījuma. Plānota laba sinerģija ar SMH apmācību un konsultāciju pasākumiem. Negatīva ietekme uz SM6 mērķu sasniegšanu var būt mērķa SM4 intervencei TM4.6, kas aprakstā nav iekļauta SM6 mērķa vai papildinošās intervencēs, bet 5.1.4.2. nodaļā attiecināta uz SM6 un regulas mērķi: (e) bioloģiskās daudzveidības aizsardzība, biotopu vai sugu saglabāšana vai atjaunošana, ieskaitot ainavu iezīmju vai neproduktīvu teritoriju saglabāšanu un izveidi. Pretēji SM6 intervence veicinās ilggadīgo zālāju pārrašanu un ielabošanu (mēslošana, pārsēšana) un apdraudēs gan potenciālos ES nozīmes zālāju biotopus, gan kopumā bioloģisko daudzveidību ilggadīgajos zālajos. Attiecīgi, intervences reālais ieguldījums būs zālāju apsaimniekošanas intensifikācijā, nevis vides/bioloģiskās daudzveidības mērķu sasniegšanā. Lai arī ES zālāju biotopi ir kā izņēmums, kur nedrīkstēs veikt piesēšanu un mēslošanu, taču tur būs jānodrošina 0.4 LLV/ha, kas pārsniedz vairāku ES zālāju biotopu ekoloģisko ietilpību.

**SM7** savā ziņā ir diezgan neatkarīgs stratēģiskais mērķis ar speciāli tam veidotām intervencēm un nerada negatīvas savstarpējās ietekmes.

**SM8** mērķa sasniegšanai KLP SP nav paredzēta intervence, kas guva atbalstu iepriekšējā periodā - Pamatpakalpojumi un ciematu atjaunošana lauku apvidos. Bez tam, lauku attīstībai būtiska ceļu infrastruktūra, kas tika minēta KLP SP pamatojuma aprakstā SVID analizē.

Ņemot vērā, ka KLP SP minētās intervences esošajā periodā ir bijušas veiksmīgas un bieži rādītāji ir bijuši izpildīti ar uzviju, tas ir ir bijis pieprasījums pēc intervences, varētu sagaidīt, ka izmaiņas būtu pamatotas tekstā. Tas nozīmē ka, nav skaidrs, vai esošās intervences jau ir apmierinājušas vajadzības un tādā apjomā, kā iepriekš, tās vairs nav nepieciešamas, vai ir kādi citi apstākļi, kas balstās uz pierādījumiem, kas liek samazināt finansējumu un mērķa vērtības.

**SM9** ir plašs un daudzdimensionāls mērķis, kā sasniegšanu sekmē citos stratēģiskos mērķos noteiktās prioritātes un vajadzības. SM9 ir ciešā veidā saistīts ar vides un klimata mērķiem SM4, SM5 un SM6, kā arī saimniecību zināšanu un izpratnes palielināšanu (SMH) un ieguldījumiem kvalitatīvākas pārtikas ražošanā un realizācijā (SM1, SM2, SM3). Pretrunas mērķu sasniegšanā varētu tikt saskatītas intervencei LA10.3 un LA11, kuru ietvaros noteiktās atbalsta likmes par liellopu vienību ir tik nebūtiskas, ka varētu radīt situāciju, kurā lopkopji izstājas no bioloģiskās lauksaimniecības shēmas un tās vietā izvēlas intervenci LA10.3, tādējādi apdraudot gan SM9, gan SM4 sasniegšanu.

Saikne norādīta **SMH** intervencēs, piemēram LA1, kur tā ir vispārīga un neļauj spriest par SMH ieguldījuma raksturu konkrētā mērķī (mācības, konsultācijas, demonstrējumi, sadarbībā balstītas inovācijas). Ieteikums ir parādīt katras intervences saikni ar SM vajadzībām. LA1, LA2, LA3 – no intervenču apraksta izriet vispārīga informācija. Dažkārt intervenču aprakstos nav minēts SMH, piemēram, LA4.1, kur rezultāta rādītājs saistāms ar R3 – lauksaimniecības digitalizāciju. Līdzīgi ir ar SM8, kur ir maz informācijas par iespējamo saskaņotību ar citiem



mērķiem. LA16.1 var būt saikne ar SM1 V8 inovāciju izmantošana, kas nav norādīta. Vajadzību tabulā (KLP SP 5.3.16.3.punkts) saikne ar SMH ir norādīta. TKO gadījumā, ir norādīta saikne ar SMH, bet nav norādītas konkrētas SMH vajadzības. Piemēram, TKO3.1 gadījumā būtu lietderīgi norādīt saikni ar SMH, jo intervence saistīta ar mācībām, konsultācijām, paraugpraksēm. Līdzīgi ir ar citām TKO, kur tas ir attiecināms. Sinerģija atsevišķi KLP SP tekstā neparādās. To var nojaust no aprakstiem, kur ir atsauces uz intervenču saikni ar vajadzībām un SM. Būtu vēlams papildus īss skaidrojums katrā intervencē par sinerģiju ar citiem SM, kas parādītu dažādu mērķu un intervenču savstarpējās ietekmes rezultātus.

Kopumā SM ir izdalīts mazāk finansējuma, nekā esošajā periodā. Ir samazināti arī rādītāji. Lai gan ne visur ir iespējas salīdzināt pilnīgi, tomēr intervences lielākajā daļā ir līdzīgas vai atbilstošas jaunajā un esošajā periodā.

Paskaidrojuma tekstā nav analīzes un pierādījumu, kādēļ ir jāsamazina finansējums, palielinot/ samazinot rādītāju vērtības, ņemot vērā faktu, ka pasākumi ir pieprasīti, piemēram EIP skaits un konsultējamo skaits pārsniedz plānoto 2 reizes, arī apmācīto skaits pārsniedz plānoto 14000.

### ***5. KLP SP intervences stratēģija demonstrē konsekvenci, parādot skaidras saiknes ar SVID analīzi un vajadzību novērtējumu.***

KLP SP projektā (2.11.2021.), kura satura formu un izklāsta apjomu nosaka EK izstrādātās vadlīnijas, nav iekļauts pilns teksts par katra SM situācijas analīzi, līdz ar to ir apgrūtināti analizēt izvēlēto saiknes veidošanos no SVID līdz vajadzībām. Dažkārt arī vajadzību formulējums ir pārāk nekonkrēts vai neskaidrs. Visu vajadzības un ZM novērtējums vajadzībām apkopots 4.pielikumā, kurā parādīts, ar cik intervencēm paredzēts risināt katru vajadzību un vai tas plānots darīt SMH ietvaros vai ārpus KLP SP (5.pielikums).

**SM1:** Vajadzības pamatā ir balstītas uz pierādījumiem un SVID elementiem. Saikne starp vajadzībām un intervencēm pastāv un ir skaidri saprotama, ar dažām iebildēm. Plānotās intervences kopumā nodrošina ieguldījumu mērķos un vajadzībās. Tomēr rodas neskaidrības par visu vajadzību segšanas pakāpi, ņemot vērā, ka lielākā daļa intervenču vērsta uz SM1 V1, daļā kas saistīta ar visu saimniecību ienākumu celšanu. Vajadzība SM1 V8 ir nepietiekami pamatota ar SVID elementiem, un nav skaidrs, kādēļ tiek attiecināta uz SM1. Tā parādās vajadzību sarakstā, bet nav minēta SM1 aprakstā. SM1 trūkst intervenču, kuras būtu tieši vērstas uz šo vajadzību.

TM5.11 un TM5.12 pamatojumā ir norāde par mēreni pozitīvu rentabilitāti ar iespēju tai saglabāties nākotnē, tomēr attiecīgo laukaugu kultūru (mieži, vasaras rapsis un ripsis) saistītajam atbalstam ir paredzētas finanšu ietilpīgas intervences.

**SM2:** Vajadzības ir balstītas uz pierādījumiem un SVID analīzi. SVID analīze detalizēti aptver būtiskās problēmas, kas saistītas ar konkurētspēju un tās paaugstināšanu, kā arī pētniecību un virzību uz modernām tehnoloģijām. Plānotās intervences ir vērstas uz vajadzību apmierināšanu, tomēr daļu no SM2 vajadzībām plānots apmierināt ar citu SM pasākumiem, tādējādi ir plānota tikai netieša ietekme uz SM2.

Intervence, kas vērsta uz atbalstu ieguldījumiem pārstrādē (LA4.2) ir pamatota ar šādiem galvenajiem argumentiem: 1) augsts nepārstrādātas lauksaimniecības produkcijas eksports no Latvijas; 2) augošās darbaspēka izmaksas un darbaspēka trūkums; 3) vajadzība sekmēt inovācijas. Arī vajadzībās tiek uzsvērts stiprināt vērtības veidošanās ķēdi – primārais ražotājs un pārstrāde. Tādēļ šīs intervences nosacījumos būtu svarīgi skaidri definēt saistību ar vietējo

izejvielu pārstrādi. Pašreizējā KLP SP aprakstā šāds nosacījums ir attiecināts tikai uz valstspilsētu teritorijās izvietotiem pārstrādes uzņēmumiem (arī šajā gadījumā ar vietējo izejvielu saprotot tādu, kas iegādāta 300 km rādiusā no uzņēmuma, kas atkarībā no atrašanās vietas var ietvert gan Lietuvas, gan Igaunijas ražotājus). Līdz ar to intervences nosacījumi nešķiet pietiekami saskaņoti ar SVID un vajadzībām. Tāpat labākas saskaņotības nodrošināšanai būtu lietderīgi atbalstu saistīt ar inovācijām. KLP SP nav sniegta informācija, ka pārstrādes uzņēmumiem finanšu resursu pieejamība ir problēma un tādējādi plānā nav elementu, kas radītu tiešu pamatu FI nodrošināšanas vajadzībai pārstrādes uzņēmumiem.

**SM3:** Vajadzības ir balstītas uz pierādījumiem un SVID analīzi. Plānotās intervences aptver vajadzības. Veicināt pētniecību un jauno tehnoloģiju ieviešanu ir vajadzība ar augstu prioritāti, kuru ieplānots risināt, taču uz iespējamu nekonsekveni norāda apstākļi, ka SVID aprakstā nav informācijas par pētniecību, jaunu tehnoloģiju ieviešanu saistībā ar atbalstāmajām ražotāju sadarbības formām, to iespējamo lomu šajā virzienā. Turklāt zināmu risku rada situācija, ka konkrēto pasākumu izvēle ir ražotāju organizāciju pārziņā, līdz ar to var būt, ka tās neizvēlas pasākumus konkrētu vajadzību segšanai, piemēram, pētniecībai, inovatīvu risinājumu izstrādei u.tml.

Lielākā daļa **SM4** vajadzības ir izrietošas no SVID, tomēr SVID pietiekami neparādās SM4 V9 (trūkst arī apraksta KLP SP) un vispār nav ietverta SM4 V11. SM4 V11 iztrūkst jebkāds apraksts un sasaiste ar SVID. SM4 V5 trūkst apraksta par organiskās augsnes komponenti.

**SM5 un SM6** definētās vajadzības ir pamatotas atšķirīgā detalizācijas līmenī, taču kopumā tās ir izrietošas no SVID.

**SM6** Saistībā ar SVID elementiem:

*Ievērojamās bioloģiskās lauksaimniecības platības Latvijā ir nozīmīgas bioloģiskās daudzveidības uzturēšanā, rosināms precizēt, ka šīs platības ir nozīmīgs potenciāls biodaudzveidības uzturēšanā, kurš mērķtiecīgi ar intervencēm būtu izmantojams un attīstāms, lai veicinātu bioloģisko daudzveidību.*

*Latvijā ir pieejamas pamestas un neapsaimniekotas ilggadīgo pļavu un ganību platības, kas potenciāli varētu palīdzēt risināt dabisko zālāju stāvokļa uzlabošanu, veicot atjaunošanas pasākumus un turpinot to pareizu apsaimniekošanu nepieciešams precizēt kā vājo pusi vai pārcelt uz iespējām.*

*Latvijā Eiropas Savienības nozīmes biotopiem un sugām vēl ir pieejama plaša fiziskā telpa, lai tās spētu pielāgotos arī klimata pārmaiņām nav pamatojuma situācijas novērtējumā un tā apkopojumā. Lielai daļai aizsargājamo biotopu platības ir mazākas, nekā saglabāšanai nepieciešamā mērķplatība, tādēļ pielāgošanās klimata pārmaiņām ir apdraudēta, ja nepalielina šīs platības. Iespēja ir tā, ka ir pieejamas teritorijas ar augstu atjaunošanas potenciālu, tāpēc konstatējumu nepieciešams pārveidot.*

**SM6** SVID konstatējumu Klimata pārmaiņu kontekstā, Latvijas mežu atjaunošanā un ieaudzēšanā jāizvēlas koku sugas, kas atbilst paaugstinātas noturības kritērijiem un audzēšanas modeļiem, ko rosinām pārcelt pie SM4 un saistīt vairāk tieši ar CO2 piesaisti, kā arī precizēt, ka ir iespējas izvēlēties atbilstošas koku sugas, kuras nodrošina labi attīstīts kokaudzētavu tīkls.

**SM7** intervences stratēģijas loģika (2.1.7.6.punkts) ir vispārīga un neietver detalizētu aprakstu par saskaņotību ar SVID analīzi un noteiktajām vajadzībām.

**SM9** intervences stratēģijas loģika (2.1.9.6.punkts) ietver detalizētu aprakstu par saskaņotību ar SM9 noteiktajām vajadzībām. SM9 identificētas 10 vajadzības, kas ir lielā mērā balstītas uz pierādījumiem, kas atspoguļots SVID aprakstā. KLP SP dokumentā vajadzību uzskaitījums ir papildināts ar jaunu vajadzību V4 “Veicināt augstāku dzīvnieku labturības prasību

piemērošanu, kā arī zināšanu un informācijas nodošanu dzīvnieku īpašniekiem par dzīvniekiem un videi saudzīgu lauksaimniecības praksi”, kas iepriekš nebija iekļauta SVID aprakstā un kas pēc būtības ir vienāda ar jau iepriekš definēto vajadzību V3 “Samazināt AML lietošanu, t.sk., veicinot sekmīgu dzīvnieku veselības pārvaldību”. Pēc KLP SP apraksta nav izprotama atšķirība starp SM9 V3 un V4 – gan vajadzību definējums, gan paredzētās intervences ir vienādas, ar vienīgo atšķirību, ka V4 attiecināta arī intervence LA4.1. Nebūtiski mainīts definējums SM9 V6 “Sekmēt bioloģiskai ražošanai nepieciešamo resursu, t.sk. sēkļu ražošanas attīstību” un SM9 V7 “Veicināt kvalitātes shēmu produktu ražošanu un patēriņu”.

**SM8** – Nav pietiekami pamatotas īsās pārtikas ķēdes, kas ir nozīmīgs vietējās ekonomikas veicināšanas instruments (LA19.2). nav definēta teritorijas identitāte un nepieciešamās rīcības (potenciāli LA19). Konsekvence kopumā vērtējama kā pietiekoša, tomēr, ir daudz nepilnību. Tas izpaužas skaidras sasaistes trūkumā starp kopējās situācijas analīzi, kas pamato tālāk SVID elementus, vajadzību definēšanu un to pamatojumu. Daļa no pamatojuma teksta formulējumi nerod turpmāku analīzi SVID vai neatspoguļojas vajadzībās. Cita problēma – ne visi vajadzību formulējumi ir pamatoti un analizēti iepriekš. Daļa no formulējumiem SVID un vajadzībās ir jāpārformulē, jo ietver dažādu potenciālu rīcību formulējumus vienā vajadzībā. Citur – formulējumi ir ļoti saskaldīti, kas ne vienmēr ir pamatoti, lai izveidotu tālāku intervences loģiku.

**SMH** - AKIS kā jauns elements nav pietiekoši izprasts - un tā attiecināšana uz VLT ir uzskatāma par sašaurinātu izpratni. Izveidojot kontaktpunktu, var būt nepietiekoši. Skat. piemēram, ”Lauksaimniecisko zināšanu un inovācijas sistēmas”. EIP-Agri, EK. Vairāki SVID un vajadzību formulējumi nav pietiekoši analizēti. Piemēram, darbaspēka trūkuma problēma saistībā ar digitalizāciju, lauksaimniecības izglītības popularitāti, atbalsta nepieciešamība pētniecībai vai lauksaimniecības produkcijas pārstrādes uzņēmumu modernizācijai, konsolidācijai un Latvijā radīto izejvielu izmantošanai. SMH atsauces uz vajadzībām nesaskan vajadzību aprakstā (sadaļa 2.1.) un atsaucēs intervencēs. Piemēram, vajadzībās minētas 9 vajadzības, intervencēs parādās 10. vajadzība. Nav saprotams, cik tad ir vajadzību un kāds tad ir īstais formulējums.

Iesakam pārbaudīt visu SM aprakstos ietverto SVID elementu pamatojuma esamību situācijas analīzē, pārskatīt vai identificētos SVID elementus varat sasaitīt ar vajadzībām, un precizēt vajadzību nosaukumus un skaitu

#### **1.4. Cik lielā mērā KLP SP ir saskaņots ar citiem attiecīgajiem instrumentiem?**

##### ***1. Izstrādājot KLP stratēģisko plānu, tika ņemta vērā iepriekšējos īstenošanas periodos gūtā pieredze saistībā ar lauku attīstības programmu ātrājo saskaņotību un I pīlāra darbībām.***

**SM1:** Uz šo mērķi attiecinātas galvenokārt līdzšinējās I pīlāra intervences, kuras ir daļēji modificētas. Daļu ilgtspēju sekmējošā ienākumu pamatatbalsta plānots teritoriāli diferencēt, tādējādi daļēji kompensējot iepriekš (līdz 2018. gadam) realizētā LAP pasākuma funkciju. Tam papildus plānota jauna intervence TM2 – ilgtspēju sekmējošais pārdalošais ienākumu papildatbalsts mazām un vidējām saimniecībām.

**SM2:** Uz šo mērķi attiecas līdzšinējās II pīlāra intervences – investīciju pasākumi lauku attīstībai. Taču intervences LA4.1. un LA4.2 ir modificētas, daļu no atbalsta plānojot sniegt finanšu instrumenta veidā. Arī kā papildinošais atbalsts ir plānotas tādas intervences, kuras jau iepriekš bijušas II pīlāra sastāvdaļa.

**SM3:** Uz šo mērķi attiecinātas līdzšinējās gan I, gan II pīlāra intervences, turklāt ir izveidota viena jauna intervence – TM2.

**SM4** mērķim ir jaunas, specifiski vērstas (precīzo tehnoloģiju izmantošana lopkopībā, mēslošanas plānošana) intervences. Ir sasaiste ar Nacionālā enerģētikas un klimata plāna (NEKP) pasākumiem, bet trūkst saskaņotības ar NEKP pasākumu ieviešanas mērķrādītājiem – tie neatbilst KLP intervenču iznākuma rādītājiem un nav pieejams šis neatbilstības skaidrojums.

**SM5-SM6** pamatojumā minēts, ka KLP neparedz citās Programmās. Iepriekšējo īstenošanas perioda I pīlāra darbības ir integrētas KLP SP.

**SM6** ir daudz lielāka sasaiste ar PAF nekā iepriekš, ieviestas esošajām intervencēm papildinošas intervences (LA10.5 un LA4.6). Nav ņemta vērā ieteiktā LA10.5. atbalsta pilnvērtīga diferencēšana, jo joprojām netiek atbalstīti zālāji, kuros ir vairāk par 50 kokiem uz ha, ja tie neatbilst biotopam 6530\*.

**SM7** ir ņemtas vērā pagātnē gūtās mācības gan tiešmaksājumu, gan lauku attīstības programmas pasākumos un ir paredzēts lielāks kopējais atbalsts jauno lauksaimnieku iesaistīšanai, lai sekmētu paaudžu nomaiņu lauksaimniecības nozarē.

**SM8** – jauna intervence ir LA19.2 (īsās pārtikas ķēdes), ir modificēts LA19.1 ietverot starptautisko sadarbību un apvienojot atbalstu uzņēmējiem un sabiedriskām aktivitātēm.

**SM9** ir ņemtas vērā pagātnē gūtās mācības gan tiešmaksājumu, gan lauku attīstības pasākumos, nosakot SM vajadzības un intervences atbilstoši mērķim.

Saskaņotība - kopumā KLP SP ir ņemtas vērā mācības, kas ir no pagājuša perioda starp LAP un I pīlāru, kur rezultātā ir mainītas vai radušās jaunas intervences.

**SMH** – jaunas intervences ir LA1.2 konsultantu apmācības, kas gan nav jauns pasākums ES, bet netika izvēlēts iepriekšējā periodā; jauns ir LA2.2 daudzgadu konsultācijas. Citas intervences ir līdzīgas iepriekšējam periodam. SMH ir saistībā ar NAP2027 mērķiem: “Zinātne sabiedrības attīstībai, tautsaimniecības izaugsmei un drošībai”; “Izglītība ekonomikas izaugsmei”; “Produktivitāte, inovācija un eksports”. SMH atbilst nozares stratēģiskajam uzstādījumam: Zināšanās balstītu uzņēmējspēju veicināšana, sekmējot inovāciju un zinātnes rezultātu ieviešanu praksē. Atsauce uz mērķiem ir stratēģijas izklāsta aprakstā.

**2. KLP SP intervences stratēģija skaidri parāda ieguldījumu attiecīgo valsts, ES un starptautisko politiku un/vai ES parakstīto stratēģiju politikas mērķos (piemēram, SVID un vajadzību novērtējumā minētā ārējā valsts vai reģionālā politika, ES Jaunatnes stratēģija, ES Bioloģiskās daudzveidības stratēģija, ES Klimata rīcība 2050 Ilgturīguma stratēģija, ES Nodarbinātības stratēģija Parīzes nolīgums, nacionālie klimata un enerģētikas plāni).**

- *visi attiecīgie augstākie politikas mērķi (piemēram, ES līgumi, ES parakstītie starptautiskie līgumi, ES stratēģijas);*
- *citas attiecīgās ES/ESI fondu atbilstošās programmas/intervences (piemēram, reģionālās attīstības programmas, vides programmas);*
- *ES tiesiskais regulējums, kā noteikts SPR priekšlikuma XI pielikumā;*
- *visas attiecīgās valsts un reģionālās politikas un instrumenti?*

KLP SP projektā ir aprakstīta vajadzību un intervenču saistība ar nacionālajiem, ES un starptautiskajiem mērķiem un stratēģijām.

**SM1-SM3** vajadzības atbilst Latvijas nacionālajiem uzstādījumiem, kā arī EK rekomendācijām, it īpaši “Attīstīt gudru, izturētspējīgu un daudzveidīgu lauksaimniecību, kas garantē uzturdrošību”. Atbilstība augstāk minētajiem mērķiem ir izmantota vajadzību prioritizācijā.

**SM4** - KLP SP ir iezīmēta intervenču sasaiste ar Nacionālo enerģētikas un klimata plānu, bet nav minēta sasaiste ar Parīzes nolīgumu un ES aktuālajiem klimata politikas dokumentiem (piemēram, ES stratēģisko redzējumu “Tīru planētu visiem”), vispār nav pieminēts Zaļā kursa virsmērķis un tā iespējamā sasaiste ar intervencēm - klimatneitralitāte 2050.gadā un no tā izrietošā mērķu pārskatīšana, tostarp lauksaimniecības un zemes izmantošanas, zemes izmantošanas maiņas un mežsaimniecības sektoros. KLP SP formulējums attiecībā uz iespējamo intervenču devumu NEKP rezultatīvo rādītāju sasniegšanā ietver neskaidru atsauci uz daļēju devumu atbilstoši pieejamiem finanšu resursiem un KLP valsts stratēģiskajiem uzstādījumiem. Nav informācijas par to, kā izvēlētās intervences papildina citus instrumentus ārpus KLP.

**SM5** pamatojumā minēti Ūdens struktūrdirektīvas un Nitrātu direktīvas ieviešanas plānu rezultāti un nosacījumi. Tāpat minēti UBAP un ar tiem saistītā likumdošana, ar kuru paredzēta saikne KLP SP īstenošanā. Līdz ar to Latvijas stratēģiskie uzstādījumi kopumā ir ņemti vērā.

Kopumā KLP SP stratēģijas izklāstā pietrūkst izvērstākas analīzes par starptautiskajām stratēģijām un rīcībām - Zaļais kurss, No lauka līdz galdam, ES biodaudzveidības stratēģija (BDS) u.c. Nepieciešams iekļaut aprakstu, ko tās paredz, kāda ir to sinerģija un kā KLP SP tās ņem vērā.

**SM6** stratēģija ir saskaņā ar nacionāliem un ES mērķiem bioloģiskās daudzveidības un ainavu saglabāšanā. Ir skaidri parādīts ieguldījums Latvijas Prioritāro rīcību plānu Natura 2000 teritorijām un bioloģiskajai daudzveidībai 2021-2027” (PAF) mērķos un ir atsauce uz Biotopu un Putnu Direktīvām. Nav sniegts rezultāta apraksts, kādā mērā KLP SP dos ieguldījumu PAF mērķu sasniegšanā. SM6 mērķa intervenču ieguldījums BDS un Zaļā kursa mērķos nav atspoguļots pietiekami, sasaiste pieminēta virspusēji. Nav skaidras norādes par ieguldījuma kvalitatīvo vērtējumu, bet tikai platību rādītāji bez kopējā mērķu konteksta.

Piemēram, ir parādīts ieguldījums LA10.5. intervencei ES nozīmes zālāju biotopu platības saglabāšanā, bet nav skaidrs, vai ir plānots ieguldījums ES BDS mērķī - nodrošināt, ka neviena aizsargājamā biotopa un sugas saglabāšanās tendences un stāvoklis nepasliktinās. Turklāt dalībvalstīm būs jānodrošina, ka vismaz 30 % sugu un biotopu, kuru stāvoklis patlaban nav labvēlīgs, nonāk labvēlīgā stāvoklī vai uzrāda ļoti pārliecinošu virzību uz to.

Nav skaidrs, kāds būs ieguldījums ES BDS mērķī vismaz 10 % lauksaimniecības platību steidzami atkal jāpadara par tādām, kurās ir daudzveidības ziņā augstvērtīgi ainavas elementi.

Nav skaidri norādīts arī ieguldījums, kas intervencēs ir paredzēts, piem., LA4.6 dos ieguldījumu ES Bioloģiskās daudzveidības stratēģijas mērķī par ekoloģisko atjaunošanu.

**SM7** ņemti vērā nacionālie un ES uzstādījumi par jauniešu iesaisti un paaudžu nomaīņu lauksaimniecības nozarē.

**SM8** ir saskaņā ar nozares stratēģiskajiem mērķiem, tiek ņemti vērā NAP 2027 rīcības virzieni, tajā skaitā, reģionālās attīstības, ekonomiskās aktivitātes veicināšana, infrastruktūras attīstība un apdzīvotības jautājumi. Tomēr, ne SM aprakstā, ne arī intervenču aprakstā, ne arī aprakstā saistībā ar citiem instrumentiem (3. sadaļa) nav skaidrota sasaiste ar šiem mērķiem.

**SM9** ņemti vērā nacionālie un ES uzstādījumi (Zaļais kurss) par ilgtspējīgi ražotu kvalitatīvu, nekaitīgu un uzturvielām bagātu pārtiku, par pārtikas atkritumu samazināšanu, dzīvnieku labturības palielināšanu un rezistences apkarošanu pret antimikrobiāliem līdzekļiem (AML).

**SMH** ir saskaņā ar nozares stratēģiskajiem mērķiem, tiek ņemti vērā NAP 2027 rīcības virzieni, tajā skaitā, Latvijas mērķi attiecībā uz zināšanu un prakses sasaisti, produktivitātes kāpināšanu, inovācijām. Tomēr, ne SM aprakstā, ne arī intervenču aprakstā, ne arī aprakstā saistībā ar citiem instrumentiem (3. sadaļa) nav skaidrota sasaiste ar šiem mērķiem.

### ***3. KLP SP sniedz skaidru pārskatu par norobežošanu, komplementaritāti, sinerģiju un koordināciju starp KLP SP nosacījumiem, intervencēm un citām intervencēm, ko finansē no citiem Savienības fondiem, kas aktīvi darbojas lauku apvidos un/vai attiecas uz līdzīgiem saņēmējiem, dalībniekiem un/vai darbības jomām***

**SM1-SM9** norādīts, ka netiek plānoti KLP ieguldījumi Erasmus un LIFE programmās. Nav norādīts, ka attiecīgo vajadzību segšanai būtu izmantojami kādi citi ES fondi.

**SM4** – KLP SP nedod ieskatu par demarkāciju, sinerģiju un koordinētību ar citiem ES fondiem, kas tiek izlietoti KP teritorijā un KLP atbalsta saņēmējiem.

KLP SP intervences stratēģija atbilst normatīvajiem instrumentiem (tostarp programmām un plāniem, kas no tiem izriet) attiecībā uz vidi un klimatu, kas uzskaitīti SPR priekšlikuma 11. pielikumā, un veicina noteikto ilgtermiņa valsts mērķu sasniegšanu, kas iegūti no šiem instrumentiem. Jo īpaši būtu jāņem vērā stratēģiskie un pārvaldības plāni valsts un reģionālā līmenī, kas izriet no ES tiesību aktiem, piemēram, prioritārās rīcības shēmas, Nitrātu rīcības plāns un upju baseinu apsaimniekošanas plāni. Attiecībā uz vidi, klimatu, jaunajiem lauksaimniekiem un riska pārvaldību KLP SP parāda tā intervences konsekvenci un komplementaritāti ar attiecīgajiem ES, valsts un reģionālajiem pasākumiem iepriekš minētajās jomās.

**SM6** KLP SP nesniedz ieskatu par sinerģiju ar LIFE programmas darbības jomām.

**SM8** - LEADER gadījumā ir divi fondi – ELFLA un EJZAF, starp kuriem demarkācija tiek nodrošināta. Papildinātība starp ES fondiem tiek nodrošināta, īstenojot arī multifondu Sabiedrības virzītas vietējās attīstības (SVVA) stratēģiju īstenošanu ar ELFLA un EJZAF finansējumu. Tāpat, papildinātība tiek nodrošināta arī ELFLA un ELGF atbalstītajām darbībām, demarkāciju un nepārklāšanos nodrošinot, ievērojot KLP SP paredzēto intervenču nosacījumus, kas ir atbilstoši ES tiesību aktos noteiktajām prasībām. VRG var realizēt arī citu ES fondu projektus kā sabiedriska organizācija.

Eiropas Savienības fondu 2021.–2027. gada plānošanas perioda darbības programma paredz vairākus pasākumus, kas vērsti uz SMH un SM8 saistītiem mērķiem, ko finansē ERAF, ESF, KF. Ir atrunāts demarkācijas un saskaņošanas mehānisms.

**SMH** – nav apraksta par demarkāciju SMH gadījumā. Ir īss apraksts par KLP SP kopumā 4.5 sadaļā.

Kopumā – ES fondu atbalsts ir mērķēts arī uz lauku teritorijām. Tomēr, aprakstā nav informācijas par ieguldījuma virzieniem, kas ir identificēti, kā svarīgi KLP SP. Tāpat nav norādes no kādiem citiem fondiem vai valsts budžeta līdzekļiem tiks risinātas tās vajadzībās, kas identificētas un minētas pie specifiskajiem mērķiem, bet netiks risinātas ar KLP palīdzību (skat. 5.pielikuma 2.tab.) izņemot S4V11, ko risinās ar Taisnīgās pārkārtošanās fonda palīdzību.

### ***4. Iespējamās pārklāšanās (dubultais finansējums) vai finansējuma atšķirības starp attiecīgajiem politikas instrumentiem un intervencēm tiek pienācīgi risinātas ar ierosinātajiem koordinācijas un demarkācijas mehānismiem, tostarp izvairoties no šīs pārklāšanās un iespējamām nepilnībām.***

KLP SP veidota ar mērķi, lai līdzīgi maksājumi nepārklātos, kā arī ir iestrādāti dažādi maksājumi, lai aptvertu iespējami visus saimniecību veidus (jaunie lauksaimnieki, mazās saimniecības, saimniecības ar dažādu specializāciju utt.). Vienam saņēmējam ir paredzēta iespēja saņemt vairākus maksājumus, ja tie saistīti ar atšķirīgiem mērķiem un nav skaidri noteikti kopējie maksājumu griesti no KLP kopumā. KLP SP ir noteikts tiešo maksājumu maksimums 100 tūkst.



EUR uz saimniecību (4.2.nodaļa), bet tā aprēķināšanā tiek paredzēts praktiski palielināt maksimālo ISIP par saimniecībās samaksāto algu un saistīto nodokļu un sociālo iemaksu faktisko apjomu, kam ierobežojumi nav paredzēti, un praktiski rada situāciju, kurā tieši ļoti lielās saimniecībās, kuru ISIP pārsniedz 100 tūkst. EUR, atalgojumā un nodokļos samaksātā summa tiek kompensēta ar ELFLA finansējumu.

SM4 intervencēm nav konstatēta būtiska maksājumu pārklāšanās, KLP SP demarkāciju skaidro. Attiecībā uz LA4.5. un LA4.6. KLP SP minēts, ka līdzīgas prakses tiek veiktas LIFE un VAF aktivitātēs, taču finansējuma nepārklāšanās tiks nodrošināta projektu līmenī. Platību maksājumi, kuri Latvijā veido ievērojamu daļu no SM4-SM6 intervencēm, tiek ieviesti tikai un vienīgi caur KLP.

## **1.5. Cik lielā mērā gaidāmais iznākums (outputs) sekmēs rezultātus, kas izteikti reālistiskās mērķvērtībās?**

### ***1. Izstrādājot KLP SP ņemta vērā gūtā atziņa par paredzamo rezultātu ieguldījumu mērķos no pagājušajiem īstenošanas periodiem***

KLP SP veidošana lielā mērā balstās uz iepriekšējā perioda sasniegtajiem rezultātiem, ieguldījumiem un izmaksām, lai pamatotu esošā perioda attiecīgos rādītājus. Iztrūkst iepriekšējā perioda kritiska izvērtējuma tekstā par katru SM uz kuru tas iespējams, kas ļautu veikt pamatotus uzlabojumus. Piemēram, vai EIP grupu skaits 2014-2020.g. periodā projektos spēj nodrošināt inovācijas, efektīvu zināšanu pārnesi un nepieciešamo klimata pārmaiņu vides jautājumu, lauksaimniecības digitalizācijas vajadzību sasniegšanu; vai LEADER veiktās lauku attīstības aktivitātes ir bijušas pietiekamas vajadzību apmierināšanai. Atbildēm uz rādītāju sasaisti veikts attiecīgi intervenču un rādītāju apkopojums 7.pielikumā, kur katram SM ir izveidota tabula, kas ietver gan vajadzības un KLP SP aprakstos paredzētās intervences to risināšanai, gan rezultāta un iznākuma rādītājus no katras atbilstošās intervences. Daudziem mērķiem, neskatoties uz augsto vajadzības novērtējumu (apzīmēts ar A, vidējs-V, zems-Z) atbilstošajās intervencēs nav paredzēts sasniegt nekādus rādītājus un ir tikai papildinošs efekts.

### ***2. Cēloņsakarības starp ieguldījumu, iznākumu, rezultātiem un mērķa vērtībām ir skaidri izskaidrotas un pilnīgas:***

- *KLP SP ir norādīts, kā sagaidāmie rezultāti tiks ģenerēti no plānotajiem finanšu ieguldījumiem, kas piešķirti konkrētām intervencēm.*
- *KLP SP ir norādīts, kā sagaidāmie rezultāti tiks sasniegti ar sagaidāmajiem iznākumiem, izmantojot īpašus pasākumus.*
- *KLP SP parāda, kā sagaidāmie rezultāti veicinās katra konkrētā mērķa sasniegšanu.*

**SM1:** KLP SP paredz skaidru saiti starp ieguldījumiem un plānotajiem iznākumiem. SM1 ietilpstošajās TM intervencēs kā iznākuma rādītājs ir plānots hektāru skaits, par kuriem tiek saņemts atbilstošais maksājums. Tomēr nav aprakstīts O.3 rādītājs – KLP atbalsta saņēmēju skaits, kam būtu jāraksturo saimniecību (vienību) skaits, kas saņem attiecīgo atbalstu. Šis rādītājs būtu nepieciešams rezultātu novērtējumam.

Intervencei TM1. atbilstošajam rezultāta rādītājam R.4. rezultātu tabulā norādīts, ka šim rādītājam atbilst iznākuma rādītājs O.5. Rezultāta rādītājam R.4. atbilstošo iznākuma rādītāju tabulā šis rādītājs nav norādīts. Rezultāta rādītāju tabulā norādīts, ka rezultāta rādītājā R.4.

ieguldījumu dod intervences TM1. un TM1.1. Intervencu aprakstos intervence TM1.1. nav iekļauta.

Saikne starp iznākumiem un rezultātiem ir ievērota. Būtu vēlams, lai rādītājiem R6 un R7 būtu skaidri aprakstīts, no kādiem iznākumiem (intervencēm) veidosies rezultāti. Atbilstoši vadlīnijām, šo rādītāju aprēķinos ir iekļaujami visi tiešmaksājumi TM1-TM5. Rezultātu saistība ar intervencēm un vajadzībām ir aprakstīta. SM1 ir iekļauta intervence TKO3, kuras rezultāta rādītājs R35 nebūtu attiecināms uz SM1. Nav skaidri saprotams iemesls, kādēļ šī intervence un ar to saistītā vajadzība attiecināta uz SM1, nevis uz SM3 kā līdzīgās intervences TKO1 un TKO2.

**SM2:** KLP SP paredz skaidru saiti starp ieguldījumiem un plānotajiem iznākumiem. Tomēr vairākas intervences raksturojošie rādītāji atbilstoši EK klasifikācijai nav attiecināmi uz SM2 (O22, O24). Līdzīgi, saikne starp iznākumiem un rezultātiem ir atbilstoša. Taču SM2 raksturošanai nav izvēlēts rezultāta R.3 (lauksaimniecības digitalizācija), toties ir aprakstīti rādītāji R.39 un R.42, kuri nebūtu attiecināmi uz SM2. Rezultātu saistība ar intervencēm un vajadzībām ir aprakstīta. Aprakstā ir norādīts, ka mērķa sasniegšanā ieguldījumu sniegs arī citas intervences, taču tām nav paredzēti rādītāji, ar kuriem mērīt to ieguldījumu SM2 (izņemot LA16.1 un LA16.2 ir attiecināti uz R.3).

**SM3:** KLP SP paredz skaidru saiti starp ieguldījumiem un plānotajiem iznākumiem. Iznākuma rādītāji ir saistīti ar atbilstošajiem rezultāta rādītājiem. Neskaidrība ir par rezultāta rādītāja R.10 novērtēšanu, jo tas veidojas no vairākām intervencēm – gan no SM3 intervencēm, gan LA18, kas nav attiecināta uz SM3. Pārējie rezultāti ir saistīti ar attiecīgo mērķi. KLP SP aprakstā ir pareizi norādīts, ka rezultāti R.11 (īpatsvars %) ir jāvērtē katrai intervencei atsevišķi, un tos nevar summēt.

**SM4** ir identificējama sasaiste starp mērķiem, vajadzībām un intervencēm, katrai vajadzībai ir vismaz 1 intervence, izņemot neskaidro situāciju ar LA 4.1. “Atbalsts ieguldījumiem lauku saimniecībās” intervenci, kur starp atbalstāmajām darbībām minēta arī ilggadīgo stādījumu ierīkošana vēsturiski izmantotajās kūdras ieguves vietās to rekultivācijai. Vienlaicīgi KLP SP 30.lpp minēts, ka kūdras ieguves vietu rekultivācija netiks atbalstīta no KLP, jo vajadzība tiek risināta izmantojot Taisnīgās pārkārtošanās fonda iespējas.

**SM5 - SM6** galvenokārt intervencēm kā mērķvērtības ir noteiktas atbalstāmās platības hektāros un/vai darbību skaits. Lielā daļā intervencu tiek turpināta jau esošā pieeja, t.sk., balstoties uz līdzšinējo pieredzi arī mērķvērtību noteikšanā. Aprakstos ir sniegta informācija par atvēlēto finansējumu, atbalstāmām platībām un minēti citi nosacījumi. Iznākuma un rezultātu rādītāji ir definēti atbilstoši EK vadlīnijām, tomēr atbilstoši izvērtēt mērķvērtības liedz to pārlietu vispārīgo raksturs, piemēram, nenodalot rezultātus attiecībā uz SM6 apakšmērķiem, kā arī jau minētā ievērojamā pārklāšanās savstarpēji vides un klimata mērķiem. Tā rezultātā zem viena rādītāja R14 un R20 var tikt ieskaitīti gan aizsargājami zālāji, gan aramzemēs sētie zālāji. KLP SP nav sniegts pietiekams skaidrojums, vai dzīvotņu un sugu saglabāšana tikai 2.72% no kopējās LIZ un ainavas elementu aizsardzība 0.9% apmērā ir nozīmīgs ieguldījums vai neliels, ņemot vērā, ka zaļā kursa un ES Bioloģiskās daudzveidības direktīvas mērķis ir 10% no LIZ ar augstas vērtības ainavu elementiem.

**SM7:** KLP SP paredz skaidru saiti starp ieguldījumiem un iznākumiem. Iznākuma rādītājs ir saistīts ar atbilstošu rezultāta rādītāju R.36<sup>SI</sup> “Paaudžu maiņa: tādu gadus jaunu lauksaimnieku skaits, kuri saņēmuši KLP atbalstu un izveidojuši lauku saimniecību, tostarp sadalījums par dzimumiem”. Indikatīvi var teikt, ka finansējums nodrošinās plānoto iznākumu sasniegšanu.

**SM8** gadījumā nav novērtējams, jo izvēlētie rādītāji neļauj spriest par O rādītāju sasniegšanu. Piemēram, LA19 izvēlētais rādītājs visām intervencēm ir O31, kas ir 32 VRG. Tas



gan neko nepasaka par, piemēram, īsajām pārtikas ķēdēm un atbalstīto saimniecību skaitu. Tas neļauj vērtēt arī finanšu ieguldījuma pamatotību attiecībā uz šo rādītāju, jo ieguldītais finansējums nedod atbildi uz jautājumu, vai tiks pietiekoši nodrošinātas 32 VRG. Plānotais finansējums ir atkarīgs no tā, piemēram, cik projekti tiks sagatavoti. Problemātiskas ir vajadzības - lauksaimniecības popularizācija un īsās pārtikas ķēdes. Vienā gadījumā, nav saprotams, kā to nomērīt un, kā intervences palīdzēs sasniegt mērķi. Otrā gadījumā, nav saprotama īstenošanas stratēģija.

**SM8** gadījumā nav atbildams uz jautājumu, jo izvēlētais rādītājs R38 neko neliecina saistībā ar iznākumu. Rādītājs R38, ir LEADER aptvertā iedzīvotāju skaita proporcija, kas jau tagad ir 100% (LEADER finansēto VRG aptvertais lauku iedzīvotāju skaits 687000). Būtu papildināms ar O rādītājiem no LA4.2, 4.4, 16.2, 16.3, kur finanšu tabulās LA4.2 ir iekļauts pie SM2, LA16.2 pie SMH, LA16.3 pie SM9. Līdz ar to pastāv neatbilstība starp R39 un to veidojošo rādītāju atbilstību SM8. Rādītājam R39

**SM8** mērķis ir Veicināt nodarbinātību, izaugsmi, sociālo iekļaušanu un vietējo attīstību lauku apvidos, tostarp veicināt bioekonomiku un ilgtspējīgu mežsaimniecību. Izvēlētais rādītājs neraksturo šī mērķa sasniegšanu. Būtu iespējams izvēlēties citus atbilstošus rādītājus: R37-R42, kas raksturo lauku attīstību, jo 2.1.8 sadaļā ir izvēlēts tikai R38. Nav arī tālākas saskaņas ar finanšu tabulu, kur R39, R42 būtu attiecināms uz SM8.

SM8 mērķa sasniegšanai izvēlēti rādītāji R42 (sociālā iekļaušana), kas tiek ieviests ar LA5. Tomēr, diskutējama ir šī rādītāja attiecināšana uz atbalstu mazajām lauku saimniecībām. Sociāla rakstura projekti būtu saistāmi ar LEADER LA19. Tajā pašā laikā, LA5 aprakstā norādīta saikne gan ar SM2, gan SM8, bet finanšu tabulā - saikne ir tikai ar SM2. Aprakstā ir minēts, ka tiek risinātas divas nedaudz pretrunīgas vajadzības - sociālā un konkurences sekmēšana. Būtu nepieciešams saprast, kas ir svarīgākais šādai intervencei un izlemjams, vai to attiecināt pret R42, kas ir SM8, vai arī kādu citu atbilstošu rādītāju un mērķi. Rezultāta rādītājs 2000 saimniecības ir mazāks, kā iepriekšējā periodā plānotais. Būtu skaidrojams samazinājuma konteksts. R39 (lauku ekonomikas attīstība), ko ievieš ar LA4.2 un LA4.4 (68. pants) ir pamatots.

Indikatīvi var teikt, ka finansējums nodrošinās plānoto iznākumu sasniegšanu. Tas pamatots ar KLP SP teksta skaidrojumiem par katru no intervencēm.

**SM9** KLP SP paredz skaidru saiti starp ieguldījumiem un plānotajiem iznākumiem. Tomēr vairumu intervenču raksturojošie rādītāji atbilstoši EK klasifikācijai nav attiecināmi uz SM9 (R10 - O28, O29, O35; R24 - O8, O14; R39 - O24, O32).

**SMH** gadījumā saskaņā ar 2.1.10 sadaļu izvēlētie rezultātu rādītāji raksturo mērķi (R1, R28). Tomēr, tas ir nepilnīgi, jo horizontālais mērķis ir vērstas ne tikai uz zināšanām, bet arī uz modernizāciju, digitalizāciju (R3), kas nav norādīts SMH aprakstā, lai gan ir norādīts LA16.1 aprakstā. Trūkst saskaņas starp mērķi un intervencēm.

R3 rādītāja vērtība, kas ir tuvu 0 nevar liecināt par rezultāta būtisku ietekmi uz mērķi. Būtu ieteicams izvēlēties R2 saistot to ar AKIS sistēmu un konsultantu apmācībām. SMH gadījumā R1 rādītājs tiek sasniegts ar LA1, LA2, LA3, LA16.1. Izvēlētie iznākumi O1 attiecas uz LA16.1; O33 uz LA1, LA2, LA3. R2 nav izvēlēts. R3 tiek sasniegts ar LA16.1 un 16.2 un LA4.1, tai skaitā, iznākumu rādītāji O1 attiecas uz LA16.1; O20 – uz LA4.1; O32 uz LA 16.2. R1 paredzētais labumu guvušo personu skaits 23025 ir sasniedzams ar paredzētajiem iznākuma rādītājiem. R3 vērtība Tādu lauku saimniecību īpatsvars, kuras saņem KLP atbalstu par digitālu lauksaimniecības tehnoloģiju 0,53% ir sasniedzami ar iznākuma rādītājiem. Iznākuma rādītāji ir norādīti finanšu plānā saistībā ar intervencēm. Tekstā ir skaidrots, kā veidojas izmaksas, kas paredzētas, lai sasniegtu plānotos rezultātus. Nav īsti skaidrots, vai plānotie rezultāti un iznākumi

ir pietiekami, lai risinātu problēmu/vajadzības. Piemēram, vai 10000 apmācīto ir pietiekoši, lai mainītu situāciju zināšanu jomā. Citiem vārdiem runājot, kādas ir ambīcijas risināt šos jautājumus. Nav īsti pamatots, kāpēc rādītāji un finansējums, piemēram, apmācīto vai konsultēto skaits, ir mazāks nekā iepriekšējā periodā. Vai ir samazinājusies vajadzība, vai ir citi pamatoti apsvērumi. Vai, piemēram, kādēļ EIP skaits ir plānots lielāks ar mazāku finansējumu, nekā iepriekšējā periodā. Vai LEADER finansējums plānots mazāks, mainot VRG skaitu no 35 uz 32, kas izvēlēts par vienīgo rādītāju LA19.

### ***3. Katrai intervencei ir vismaz viens rezultāta rādītājs un katram atbilstošajam rezultāta rādītājam noteikta mērķvērtība, pamatojoties uz plānotajām intervencēm, kas saistītas ar šo rezultāta rādītāju.***

**SM1-SM3:** Katram rezultāta rādītājam ir viena mērķa vērtība, kas izriet no intervences. Atsevišķi rādītāji attiecināti uz vairākām intervencēm, un šajos gadījumos tiem ir vairākas mērķa vērtības.

Rādītājs R.4 tiek attiecināts gan uz TM1 gan TM1.1 ar atšķirīgām vērtībām. Arī R.10 attiecas uz vairākām intervencēm ar atsevišķi norādītu vērtību katrai no tām. Tikai atšķirība veidojas attiecībā par TM apakšintervencēm. Piemēram, TM5 veido 14 dažādas apakšintervences, kas skar maksājumus par lopiem un sētām vai laukaugu platībām, bet nav katrai sava rezultāta rādītāja. Vienlaikus ir vairākas intervences uz kurām attiecas vairāki R rādītāji un tie veidojas no vairākām intervencēm.

Katrai **SM4** intervencei ir vismaz 1 rezultāta rādītājs, bet ir gadījumi, kad tas neprecīzi atbilst intervences būtībai attiecībā uz SM4. Piemēram, intervencēm TM 4.5 un TM 4.6 izvēlētais rezultāta rādītājs R.20 neatbilst SM4. Katram **SM4** rezultāta rādītājam ir mērķa vērtība, bet ir gadījumi, kad mērķa vērtība neprecīzi atbilst intervences būtībai. Piemēram, intervencei LA 8 izvēlētai mērķa vērtībai O.14 nav precīzas atbilstības, jo intervence neparedz papildus saistības, kas pārsniedz obligātās prasības.

Visām **SM5** intervencēm plānoti rezultāta rādītāji, kuri galvenokārt veido platības vai to īpatsvaru. Taču atsevišķām intervencēm LA4.3., LA4.5., LA4.6. rezultāta rādītājs ir darbību skaits. Ieteicams šīm intervencēm kā rezultāta rādītāju noteikt platību, kurai meliorācijas sistēmu un mitrzemju izveidē jāsaistās ar to ietekmēto platību. Meliorācijas sistēmu ietekmēto platību uzsakītei līdz šim nav izdevies izveidot sistēmu to uzskaitēi, taču ietekmētā platība ir jānosaka šīm intervencēm kā tiešs vai papildu rezultāta rādītājs.

**SM6** katrai intervencei ir vismaz viens rezultāta rādītājs, tomēr ne visi ir atbilstīgi intervences būtībai un SM6 sasniedzamajiem rezultātiem. LA4.6. attiecināta uz R27, kas ir projektu skaits. Tas neatspoguļo intervences ieguldījumu mērķī pēc būtības. Labāka atbilstība ir R31, jo intervences rezultātā tika atjaunotas ES nozīmes zālāju biotopu platības. Svarīgs rezultāts ir tieši atjaunotā platība, kura noteikta 1 300 ha apmērā, tāpēc ieteicams platības rādītāju iekļaut vismaz kā papildu rādītāju. LA11, LA10.2, TM4.7 tekstā attiecināts uz R29, kas nav iekļauts pie kopējā saraksta 2.1.6.7. tabulā. LA10.2. jāņem ārā no apraksta, jo neattiecas uz SM6, kā tas norādīts 2.1.6.4. tabulā (kur tas nav iekļauts). Nav skaidrs TM4.2. attiecinājums uz R34, t.i., tādas LIZ īpatsvars, kurā noteiktas saistības uzturēt ainavu elementus. Taču TM4.2 atbalsts ir tikai aramzemēm un nav neviena nosacījuma par ainavas elementu saglabāšanu/apsaimniekošanu. Par ainavas elementiem no esošajām intervencēm primāri uzskatāmas būtu zaļās joslas, savukārt zaļmēslojuma augu papuve nebūtu saistāma ar šo rādītāju (*Ainavas iezīmju saglabāšana: tādas*

*izmantotās lauksaimniecības zemes platības (ILZP) īpatsvars, kurā noteiktas atbalstītas saistības pārvaldīt ainavas iezīmes, tostarp dzīvžogus un kokus).*

**SM7** intervencēm katrai ir paredzētas mērķa vērtības. Intervencēm kopīgs ir rezultāta rādītājs R36, ko paredzēts novērtēt ar iznākuma rādītājiem O25. un O6.

**SM8** katram rezultātu rādītājam ir noteiktas vērtības balstoties uz intervencēm, kas saistītas ar šo rezultātu rādītāju. Katrai SM8 intervencei ir vismaz viens rezultāta rādītājs un katram atbilstošajam rezultāta rādītājam noteikta mērķvērtība, pamatojoties uz plānotajām intervencēm, kas saistītas ar šo rezultāta rādītāju. Izvēlētie R rādītāji ir atbilstoši SM. Izvēlētais rādītājs R38 LA19 raksturošanai būtu apsverama tā nomaīņa, jo tas neraksturo Latvijas gadījumā situāciju.

**SM9** ir divi rezultātu rādītāji R43 un R44, tomēr mērķa ietvaros paredzētās intervences ir plašākas un saistītas arī ar R10, R24 un R35, kas pēc EK klasifikācijas netiek attiecināti uz SM9 mērķi. Kopumā izvēlētajām intervencēm ir uzrādīti atbilstoši rezultātu rādītāji.

**SMH** katram rezultātu rādītājam ir noteiktas vērtības balstoties uz intervencēm, kas saistītas ar šo rezultātu rādītāju. Katrai SMH intervencei ir vismaz viens rezultāta rādītājs un katram atbilstošajam rezultāta rādītājam noteikta mērķvērtība, pamatojoties uz plānotajām intervencēm, kas saistītas ar šo rezultāta rādītāju. Izvēlētie R rādītāji ir atbilstoši SM.

#### ***4. Katra rezultāta rādītāja mērķa vērtības ir reālas, ja ņem vērā tādus faktoros kā Saistīto intervences pasākumu plānošana un finanšu piešķirums katrai intervencei, lai radītu gaidītos rezultātus.***

- *Iepriekšējos īstenošanas periodos gūtās mācības (piemēram, līdzīgu intervences pasākumu īstenošanas profils iepriekšējā periodā (absorbcijas ātrums, apzinātās vājās vietas un ārējie apstākļi)).*
- *Saņēmēju pieredze un spēja piemērot un īstenot paredzētās intervences.*
- *Uzticamu datu avotu esamība.*

**SM1-SM3:** Izmantojot esošos datu avotus un līdzšinējo pieredzi (LAP 2007-2013 ex-post un LAP 2014-2020 GĪZ novērtējumi skat.1.un 2.pielikumus), var vērtēt, ka plānotās rezultātu mērķa vērtības galvenokārt ir reālistiskas attiecībā pret paredzēto finansējumu. Neskaids ir rādītāja R.7 (Atbalsta palielinājums lauku saimniecībām, kas atrodas apgabalos ar specifiskām vajadzībām) vērtības pamatojums, jo šim mērķim, saskaņā ar KLP SP izklāstu, plānots novirzīt tikai 2% no TM finansējuma, bet plānotā rādītāja vērtība ir 104,3%. Arī R.6 plānotajai vērtībai (106,3%) nav pievienots skaidrs aprēķins (ir tikai R6 skaitītājs un saucējs, bet ne šo vērtību aprēķins), tādēļ nevar pārbaudīt tās korektumu.

TKO2 ir jauna intervence, tādēļ ar to saistītos rezultātus (R.10 un R.11 atbilstošās vērtības) nevar viennozīmīgi novērtēt, jo tās balstītas uz potenciālu sagaidāmo interesi, kura plānota diezgan optimistiski.

**SM4** rezultātu mērķa vērtību novērtēšanu būtiski apgrūtina tas, ka vairākas no intervencēm (īpaši LA 4.1, LA11, LA 10.3, TM 4.1, TM 4.5, TM 4.6) attiecinātas uz vismaz 5-22 vajadzībām un no intervences apraksta nav iegūstama informācija par to, kāda mērķa vērtība proporcija plānota tieši SM4 kontekstā.

LA 4.1 mērķa vērtība 671 projekts ir grūti novērtējama, jo projektu skaita rādītājs nedod iespēju izprast to ietekmes apjomu. Nav skaidrs kāda proporcija ar klimatu saistāmiem ieguldījumiem. Klimatam var, bet var arī nepiešķirt papildu atbalsta intensitāti (20-40%)- nav iespējams novērtēt.

LA 4.3 mērķa vērtība ir 372 meliorācijas projekti, bet no intervences apraksta nav gūstama informācija par to, cik projekti plānoti lauksaimniecības, cik meža zemē, kāda varētu būt projektu vidējā ietekmētā platība un vai tie ir stratēģiski plānoti teritorijās, kurās ir vislielākais potenciāls klimata pārmaiņu samazināšanai, palielinot CO2 piesaisti (meža meliorācijas sistēmu atjaunošana). Zinot tikai projektu skaitu un kopējo finansējumu, nav iespējams novērtēt mērķa vērtības atbilstību.

LA 7.1 mērķa vērtība ir neadekvāti zema attiecībā pret apmežošanai pieejamo mazproduktīvo lauksaimniecības zemi un jo īpaši attiecībā pret LIZ ar organisko augsni, kuras apmežošana dod vislielāko klimata pārmaiņu samazinājuma efektu. Organiskās augsnes apmežošana LIZ ir faktiski visefektīvākais Latvijai pieejamais pasākums (Latvijas SEG emisiju prognožu ziņojumi un ZIZIMM pasākumu plāns) virzībai uz klimatneitralitāti 2050.gadā, kas ir Zaļā kursa virsmērķis. Šobrīd nav pieejama aktuāla kartogrāfiska informācija par organiskās augsnes izplatību, bet pētījumi liecina un Latvijas SEG inventarizācijā ziņojam organiskās augsnes platību LIZ – 159 000 ha. LA 7.1. mērķa vērtība 3500 ha vērtējama kā neadekvāti zema. Tās noteikšanā nevarētu dominēt iepriekšējo periodu aktivitātes pieredze, jo šā perioda intervencēm ir jāatbilst šā perioda klimata pārmaiņu samazināšanas mērķiem. Ikgadējā atmežošana Latvijā vēsturiski ir sasniegusi līdz 6 000 ha.

LA 7.2 mērķa vērtība - 120 projekti – nav novērtējama, jo projektu skaits nedod iespēju gūt priekšstatu par intervences prognozējamo ietekmi, trūkst atskaites vērtības. Papildus-intervences aprakstā minēts atbalsts valsts iestādēm meža ugunsdrošības uzraudzībai un kaitēkļu un slimību monitoringam un privātajiem meža īpašniekiem dabas katastrofās cietušo platību atjaunošanai. Nav skaidrs kā izvēlēta intervences mērķa vērtība un kāds varētu būt plānotais sadalījums starp valsts iestādēm un privātajiem īpašniekiem pieejamo atbalstu. Intervences aprakstā minētas attiecināmās izmaksas mežaudzes atjaunošanai, bet nav informācijas par attiecināmajām izmaksām ugunsdrošības uzraudzībai un kaitēkļu un slimību monitoringam. Novērtējums faktiski nav iespējams.

LA 8 mērķa vērtības 54 000 ha novērtēšanu apgrūtina tas, ka KLP SP nav pieejama informācija mērķa platības sadalījumu kopšanai un neproduktīvo mežaudžu nomaiņai. Mežaudžu savlaicīga kopšana samazinātu atmirušās koksnes daudzumu, kas ir viens no SEG emisiju avotiem, savukārt neproduktīvo mežaudžu nomaiņa ietver ievērojamu potenciālu CO2 piesaistes palielinājumam, ja tiek plānota pietiekamā platībā, bet šobrīd plānoto platību ir grūti identificēt.

LA10.2 uz SM 4 attiecināta tikai papildinoši, aprakstā uzsvars uz AAL ierobežošanu, kas nav saistāms ar klimata pārmaiņu samazināšanas ietekmēm, saistībā ar ogu dārzu ierīkošanu kūdrājos, mērķa vērtības atbilstību SM 4 vajadzībām novērtēt nav iespējams, jo KLP SP nedod informāciju par to cik no plānotajiem 8000 ha paredzēti ogulājiem kūdrājos, cik pārējo ilggadīgo stādījumu ierīkošanai un dārzeņu platībām. Atbilstoši Latvijas pētījumiem (LIFE Restore projekta rezultāti), atbalstam ilggadīgo stādījumu ierīkošanai izstrādātos kūdras purvos varētu būt tieša klimata pārmaiņas mazinoša ietekme. Pozitīvi, ka kūdrāji ilggadīgo augļu un ogu dārzu ierīkošanai noteikti par mērķteritoriju ar papildus atbalsta likmi. LA10.2 būtu nepieciešams skaidrāk iezīmēt sasaisti ar SM4.

LA10.3 mērķa vērtība, kas tiek attiecināta uz SM4, 44 494 lopu vienības varētu būt atbilstošs, jo pasākums ir jauns, nav aprobēts, grūti prognozējama aktivitāte. Intervence paredz gan SEG, gan amonjaka emisiju samazināšanu, SEG emisiju daļā attiecībā uz pagarināto ganīšanu. Ņemot vērā to, ka pie tieša un izmērāma vērtējuma apraksta attiecībā uz SM4 minēts “veicinot lauksaimniecībā saražotās amonjaka emisijas mazināšanu, kas sniegs ieguldījumu gaisa efektīvā pārvaldīšanā, īstenojot tādas darbības kā ganīšanas veicināšanu, tradicionālas liellopu

ganības sezonas pagarināšanu”, izvērtējama iespēja intervenci attiecināt uz SM5. Papildus - viena no izvēlētajām aktivitātēm ir pagarinātā ganīšana – 160 dienas. Latvijā vidējais ganību periods ir 150 dienas. LLU pētījumi liecina, ka klimata pārmaiņu samazināšanas ietekmes palielināšanai (samazinās metāna emisijas) tas varētu tikt pagarināts par 30 dienām (180 dienas, no 1.maija līdz 30. oktobrim). Nav skaidrs pamatojums 160 dienu perioda izvēlei. Šī intervence vienlaicīgi tiek attiecināta arī uz SM9 rezultātu rādītājiem R44 par dzīvnieku labturības palielināšanu (22 247 lopu vienības) un R43 par AML lietošanas samazināšanu lopkopībā (72 000 lopu vienības).

LA 11 mērķa vērtību - 33000 lopu vienības bioloģiskajā lauksaimniecībā – grūti novērtēt attiecībā uz SM4, jo devums SM4 varētu būt saistībā ar bioloģisko piena lopkopību - SEG samazinājums saistībā ar citu barības devu lietošanu, kas kopumā nosaka mazāku izdalītā slāpekļa daudzumu, cita veida kūtsmēsliu apsaimniekošanas sistēmu un to, ka bioloģiskie piena lopu vairāk iet ganībās, tiem ir cita ģenētika un sagremojamība. Tomēr faktiskai efekta novērtēšanai ir nepieciešams nacionāls SEG emisiju faktors bioloģiskajai piena lopkopībai, kas šobrīd nav izstrādāts. Mērķa rādītāja novērtēšanu apgrūtina tas, ka atbalsts nav specifiski vērsts uz piena lopkopību un atbalstāmais piena lopu skaits nav nodalīts. KLP SP intervence LA11 lielākā mērā tiek attiecināta uz SM9 rezultātu rādītāju R43 par AAL lietošanas samazināšanu lopkopībā (138 491 lopu vienības).

TM 4.1 atbilstība SM4 mērķa sasniegšanai diskutabla, izvēlēta mērķa vērtība 4891 ha, ņemot vērā vajadzību skaitu (7), uz kurām tā attiecināta, neliela. Novērtējumam attiecībā uz SM4 mērķi trūkst atbalsta pētījumu datus.

TM 4.3 mērķa vērtība 200 000 ha varētu būt salīdzinoši maza, ņemot vērā kaļķošanas vajadzību Latvijā. VAAD augsnes agroķīmiskās analīzes dati liecina, ka aptuveni pusei no Latvijas LIZ ir paaugstināts skābuma līmenis un ik gadus vajadzētu kaļķot aptuveni 100 000 ha LIZ. Tomēr tā, kā šis ir jauns pasākums un aktivitāti grūti prognozēt, vērtība varētu būt atbilstoša.

TM 4.4 intervences saistību ar SM4 neaplicina Latvijā veiktu pētījumu dati. Intervence būtu saistāma un tās mērķa vērtība vērtējama SM5. TM4.4. mērķa vērtība noteikta nozīmīgā platībā. Tā kā šī ir salīdzinoši jauna prakse, tad vērtējams, ka definētā platība ir pietiekami ambicioza. Vērtējot intervences nosacījumus un atbalsta likmi, atzīmējams, ka tā ir salīdzinoši neliela, piemēram, trīskārtīgi zemāka par TM4.1. atbalsta likmi, kurā izpildāmo nosacījumu samērīgums nešķiet ievērojami lielāks.

TM 4.5 mērķa vērtība saistībā ar SM4 nav novērtējama, jo KLP SP nedod informāciju par to cik no 21 357 ha paredzēts attiecināt uz precīzo minerālmēsli iestrādi (SM4) un cik uz šķīdriem izkliedi (SM5).

TM 4.6 mērķa vērtība 453 713 ha ir samērīga, attiecinājums un SM4 samērā nosacīts – zālāja saglabāšana to nepārveidojot par aramzemi.

**SM5 un SM6** lielākā daļa mērķa vērtību ir platības hektāros vai to īpatsvars. Tā kā daļa intervencu saglabājas no iepriekšējiem periodiem, tad KLP SP pamatots, ka mērķa vērtības ņemtas vērā balstoties uz rezultativitāti un finansējuma apguvi līdzšinējos pasākumos, veidojot zināmu pēctecīgumu, kas ir pamatoti. Taču atzīmējams, ka vairākos Agrovides un vides pasākumos publiskā finansējuma ierobežojumu dēļ ir bijis noteikts maksimālais atbalstāmo platību limits, kā arī noteikti ierobežojumi atsevišķos gados jaunu saistību uzņemšanai. Ņemot vērā, ka KLP SP ir mainīta konceptuālā pieeja, ieviešot ekoshēmas, iepriekšējos periodos bijusi raksturīga augoša interese par intervencēm gadu griezumā, kā arī ir vairākas jaunas intervences, lai sasniegtu definētās mērķa vērtības, nepieciešams paredzēt aktīvas informatīvās kampaņas un pirmajos gados neierobežot saistību uzņemšanos par jaunām papildu platībām. Galvenokārt saistībā ar platību maksājumiem pozitīvi vērtējams maksājumu kalkulators, kurš KLP SP

izstrādes laikā tika publicēts vadošās iestādes mājas lapā. Tas laicīgi deva iespēju atbalsta saņēmējiem iepazīties ar plānotajām izmaiņām, sniegt priekšlikumus, kā arī apliecina publiskā finansējuma sadalījuma un atbalstāmo platību plānošanā izmantota padziļināta datu analīze.

LA4.3, LA4.5, LA4.6 kā mērķvērtības definēts darbību skaits (projekti), kuri paši par sevi neļauj novērtēt mērķa vērtību atbilstību, jo tiem ļoti svarīgas ar projektiem ietekmētās platības. Tikai LA4.6. definēts, ka paredzēta 1 300 ha zālāju atjaunošana. Pirmšķietami secināms, ka šāds projektu skaits ir reāls, taču tas nav ambiciozs. Ieteicams starpposmos izvērtēt rezultāta rādītājus, tsk., pievērst uzmanību ietekmētajām platībām un lemt, vai mērķvērtības nebūtu palielināmas.

LA10.1, LA10.2, LA10.5 un LA12 mērķa vērtības tiek balstītas uz faktiski tādu pašu līdzšinējo intervencu rezultātiem, nedaudz paaugstinot mērķa vērtības, līdz ar to tās atbilst esošajai situācijai. Atbilstoši ES stratēģiskajos dokumentos minētajam mērķim par bioloģiskās lauksaimniecības platību īpatsvaru 25% apmērā, Latvijā intervencei LA11 izvēlēta lielāka mērķa vērtība- 19%, salīdzinot ar patlaban esošo – 15%. Tomēr šādas mērķa vērtības sasniegšanai veidojas vairāki izaicinājumi, pirmkārt, jau saistībā ar to, ka tiek mainīta pieeja atbalsta likmēm, lielākoties samazinot pamatlikmes, taču piedāvājot vairākas papildu iespējas ekoshēmās un citās intervencēs. KLP SP nepieciešams dot skaidrojumu kā šādas izmaiņas varētu ietekmēt atbalsta saņēmēju aktivitāti un kopējos ieņēmumus. Kopumā mērķa vērtība vērtējama kā atbilstoša.

TM4.1. - TM4.7. ekoshēmās mērķa vērtības balstītas uz atbalstīto hektāru īpatsvaru. Pretstatā LA intervencēm ekoshēmu pieeja ir jauna, tāpēc, lai novērtētu mērķvērtību atbilstību, svarīgi zināt kādas ir esošās platības atbilstoši plānotajiem nosacījumiem ekoshēmās? Piemēram, saistībā ar TM4.1. būtiski zināt kādas platības jau patlaban tiek apsaimniekotas atbilstoši izvirzītajiem nosacījumiem, lai novērtētu, cik reālas un ambiciozas ir izvirzītā mērķa platības. Līdzšinējie pētījumi liecina, ka jau patlaban Latvijā dominējošā augmaiņas prakse aramzemes ir ar vienu kultūraugu (kvieši) 3 gadus pēc kārtas. Tāpat ievērojami ieguldījumi iepriekšējos periodos precizajās mēslošanas iekārtās ar atbalstu arī mēslošanas plānu izstrādei ir veicinājuši to, ka mēslošanas plāni ir kļuvuši par laukaugu audzēšanas nozīmīgu sastāvdaļu. Tāpat AAL lietošanas uzskate jau tiek pieprasīta saskaņā ar normatīvajiem aktiem. Līdz ar to TM4.1. noteiktā mērķplatība visticamāk Latvijā jau ir sasniegta un iespējams pat pārsniegta un kļuvusi par normālu lauksaimniecisko praksi augkopības saimniecībās. Līdz ar to arī pastāv risks, ka atvēlētais finansējums būs nepietiekams. TM4.1. kontekstā nepieciešams izvērstāks pamatojums šādas mērķa vērtības izvēlei.

TM4.2. kā rezultāta rādītājs izvēlēts R34. - *Ainavas iezīmju saglabāšana: tādas izmantotās lauksaimniecības zemes platības (ILZP) īpatsvars, kurā noteiktas atbalstītas saistības pārvaldīt ainavas iezīmes, tostarp dzīvžogus un kokus.* Jau minēts, ka šī intervence tieši saistāma ar SM5 (t.sk., izmainot nosaukumu), līdz ar to arī šai intervencei atbilstošs ir R22. Definētā mērķa vērtība ir atbilstoša, taču ieteicams šo ekoshēmu sākotnēji vismaz pirmos 2 gadus ieviest tikai ĪJT un riska ūdensobjektos, kuros prioritāri novēršamas piesārņojuma no lauksaimniecības noteces.

TM4.3. risināmā vajadzība Latvijā ir ļoti aktuāla, lai uzlabotu stāvokli mērķa vērtībai jābūt lielākai. Taču intervences mērķa vērtība noteikta atbilstoši pieejamajam finansējumam. Tā kā nozīmīgas augsnes kvalitātes problēmas ir konstatētas bioloģiskajās saimniecībās tieši aramzemes, tad ieteicams šo ekoshēmu sākotnēji ieviest tikai bioloģiski apsaimniekotās platībās.

TM4.6. intervences mērķa vērtība aptver ievērojamu daļu no zālāju platībām. Jau minēts, ka šī intervence saistāma arī ar SM6 un tādējādi nebūtu pamatota aramzemē sēto zālāju iekļaušana tajā. Kopumā mērķa platība ir izvirzīta par lielu, jo ar lopkopības saimniecībām saistītie zālāji neaptver tik nozīmīgas platības. Tāpēc nepieciešams sniegt detalizētāku izvērtējumu TM4.6. mērķa rādītājam.

TM4.7. mērķa platībās iekļautas praktiski visas bioloģiskās lauksaimniecības platības. Ņemot, ka plānots palielināt bioloģiski apsaimniekotās platības līdz 19%, lai precīzi novērtētu mērķa rādītāja atbilstību, nepieciešams KLP SP iekļaut arī plānoto sadalījumu starp ilggadīgajiem zālājiem, aramzemē sētiem zālājiem, laukaugu platībām un ilggadīgajiem stādījumiem. Tāpat būtiski zināt, kāds ir faktiskais šobrīd lopu blīvums uz zālājiem saimniecībās, lai novērtētu, cik no saimniecībām spēs izpildīt nosacījumos prasīto blīvumu 0,4 LLV/ha. Balstoties uz nozares raksturojošiem rādītājiem atzīmējams, ka šī mērķa platība patlaban ir ambicioza. KLP SP īstenošanas pirmajos gados tā netiks sasniegta, taču uz 2027. gadu šāda mērķa sasniegšana ir būtiska. Rādītāja sasniegšanai svarīga sinerģija ar citām KLP intervencēm.

**SM7** ir atbilstošs un pamatots izvēlētais mērķa rādītājs R36<sup>PR</sup> un sasniedzamās iznākuma vērtības intervencē TM3 ir 4100 jaunais lauksaimnieks (O.22, lai gan pēc EK rekomendācijām tām būtu jābūtu O6) un intervencē LA6 ir 1018 jaunie lauksaimnieki (O.25).

Ņemot vērā iepriekšējo pieredzi var teikt, ka mērķa vērtības **SM8** ir reālistiskas. Rezultātu mērķa vērtības un finanšu plānošana katrai interevencei ir vērsta uz rezultātu sasniegšanu. Ir ņemta vērā iepriekšējā periodā līdzīgu intervenču pieredze, saņēmēju pieredze un ieviešanas kapacitāte, atbilstoši dati, par ko ir atsauce skaidrojumos. Tomēr, ne visur tas parādās skaidrojumos. Izvēlētie avoti ir atbilstoši, tomēr ne visur pietiekami. Piemēram, trūkst vērtējuma par esošo periodu stratēģiju ieviešanu, kas pamatotu mērķa vērtību atbilstību vajadzību apjomam. Ņemot vērā faktu, ka nav izvēlēti specifiski rādītāji LEADER gadījumā, uz ko balsta SM8 mērķa ieviešanu, nav iespējams pilnvērtīgi atbildēt uz šo jautājumu. Plānotās rādītāju vērtības balstās vairāk uz iepriekšējo pieredzi un paredzamo plānoto naudas apjomu. SM8 trūkst kritiska vērtējuma par LEADER ieviešanu, kur dažādiem VRG bija ļoti atšķirīgs progress, lai ieviestu projektus. Vai to ietekmēja zināšanu trūkums, administrācijas motivācija, pieejamā finansējuma apjoma vai procedūras sarežģītība? Atbildot uz šo jautājumu var tikt piedāvāti atšķirīgi risinājumi. Problēmas ar sarežģītu procedūru KLP SP tiek lietotas piedāvājot vienkāršotas shēmas, piemēram jauniešiem.

**SM9** pēc EK rekomendācijām mērķa rādītājs R43 un R44 neaptver visu SM9 daudzpusējo mērķi un ir saistīts ar dzīvnieku labturību un AML samazināšanu, tomēr KLP SP ir pilnvērtīgi aprakstīta intervenču sasaiste ar SM9 vajadzībām un tiešo intervenču (LA10.3, LA11) attiecināmību uz R43 un R44.

Ņemot vērā iepriekšējo pieredzi var teikt, ka mērķa vērtības **SMH** ir reālistiskas. Rezultātu mērķa vērtības un finanšu plānošana katrai interevencei ir vērsta uz rezultātu sasniegšanu. Ir ņemta vērā iepriekšējā periodā līdzīgu intervenču pieredze, saņēmēju pieredze un ieviešanas kapacitāte, atbilstoši dati, par ko ir atsauce skaidrojumos. Tomēr, ne visur tas parādās skaidrojumos. Izvēlētie avoti ir atbilstoši, tomēr ne visur pietiekami. Piemēram, trūkst pētījumu, kas pamatotu mērķa vērtību atbilstību vajadzību apjomam. Nav pamatotu datu – cik tad vajag, piemēram, apmācīt cilvēkus, cik saimniecībām būtu interese izmantot digitālās tehnoloģijas, kāda ir pašreizējā situācija utml. Plānotās rādītāju vērtības balstās vairāk uz iepriekšējo pieredzi un paredzamo plānoto naudas apjomu.

Saistībā ar SMH ir minēts par zināšanu trūkumu par daudzām tēmām, bet nav norādīts, vai tas ir tāpēc, ka nav intereses no labuma guvējiem, vai arī pakalpojuma sniedzējs nevar piedāvāt kvalitatīvu saturu. Atbildot uz šo jautājumu var tikt piedāvāti atšķirīgi risinājumi. Konsultantu kapacitāte tiek paredzēta uzlabot ar mācībām. Vēlā sadarbības intervences uzsākšanas prakse iepriekšējā periodā tiek labota paredzot LA16.1 projektus pārbīdot uz perioda sākumu, lai varētu izmantot pieredzi jau plānotajā periodā.

## ***5. Sniegtajā mērķa vērtību pamatojumā ir ņemti vērā iepriekšējie faktori un tas atbilst vajadzību novērtējumam.***

**SM1:** SVID un vajadzību novērtējumā ir ļoti uzsvērtā nepieciešamība celt īpaši mazo un vidējo saimniecību ienākumus, kā arī līdzsvarot ienākumus starp saimniecību lieluma grupām, saglabājot stabilu pamatienākumu atbalstu mazajām saimniecībām. Dati rāda, ka pastāv krasas (vairākas reizes) ienākumu atšķirības starp attiecīgām saimniecību grupām, rēķinot uz vienu nodarbināto. Ienākumu nevienlīdzība ir uzsvērtā vairākos pētījumos kā viens no būtiskiem faktoriem, kas sekmē lauku depopulāciju. Taču finanšu plāns ienākumu izlīdzināšanai paredz atvēlēt vienīgi minimāli pieļaujamus 10%, un arī tikai kopā ar mazo saimniecību maksājumu (TM1.1), šādā veidā paredzot pat atkāpi no KLP SP Regulas. Plānotais rezultāts R.6 paredz, ka tiešmaksājumu īpatsvars saimniecībām, kas mazākas par vidējo, būs tikai 106,3%, kas nenodrošina nozīmīgu ienākumu līdzsvarošanu. KLP SP neparedz arī mazo saimniecību stāvokļa uzlabošanu, salīdzinot ar esošo situāciju, jo maksājums mazajiem lauksaimniekiem (TM1.1) saglabājas esošajā zemajā līmenī (500 EUR / saimniecību), tādējādi neuzlabojot to ienākumu līmeni. Tādēļ novērtējuma veicēju ieskatā mērķa vērtību pamatojumā iepriekšējie faktori attiecībā uz mazo un vidējo saimniecību ienākumu celšanu un līdzsvarošanu saimniecību grupās nav pietiekami ņemti vērā un neatbilst attiecīgo vajadzību prioritātei.

**SM2:** Vajadzību aptvērums šajā mērķī ir plašs, tādēļ plānotais rezultāts R.9 – 0,86% atbalstītas saimniecības modernizācijā un pārstrukturizācijā – vērtējams kā ļoti mazs īpatsvars, lai to uzskatītu par pietiekamu. Lai arī iepriekš veiktajos pētījumos norādīts, ka atbalsts būtu jāsniedz mērķētāk, nevis ikvienam gribētājam, tomēr tik zems īpatsvars nevar sniegt nozīmīgu ieguldījumu konkurētspējas celšanā un orientācijā uz tirgu. Tiesa, šajā skaitā neietilpst atbalsts mazo lauku saimniecību attīstībai, ko plānots mērīt ar rādītāju R.42, taču arī šī rādītāja vērtība (2000) nozīmē, ka atbalstam varēs kvalificēties mazāk kā 10% no atbilstošā lieluma grupā atrodošos saimniecību kopskaita (SI no 2000 līdz 15 000 EUR). Taču situācijas aprakstā minēts, ka orientētas uz attīstību ir ap 25% ļoti mazo un 40-50% mazo saimniecību, taču to kavē resursu trūkums. Trūkst intervenču ļoti mazo (ar SI līdz 2000 EUR) saimniecību ieiešanai tirgū, lai arī kā viens no būtiskākajiem negatīvajiem konkurētspējas aspektiem ir minēts liels skaits saimniecību, kuras nepārdod savu produkciju. Vai arī šīs saimniecības nav jāsaista ar SM2, bet gan SM1.

Intervenču plānošanā nav norādīts uz atšķirīgu teritoriālo pieeju, ņemot vērā saimniecību struktūru dažādos reģionos. Situācijas aprakstā ir norāde, ka saimniecību lieluma struktūra dažādos reģionos būtiski atšķiras, taču KLP SP nav norādīts, ka to plānots ievērtēt atbalsta sadalījumā pa reģioniem.

**SM3:** Plānotie mērķi nav ambiciozi, taču vērtējami kā samērīgi, ņemot vērā līdzšinējo pieredzi atbalsta izmantošanā un potenciālo pieprasījumu.

**SM4:** Kā minēts iepriekšējā punkta, lielākajai daļai SM4 intervenču nav iespējams novērtēt vai tās spēs pietiekamā mērā risināt vajadzības, ņemot vērā plānoto mērķa platību, jo KLP SP nedod iespēju identificēt mērķa vērtības tieši attiecībā uz SM4 vajadzību apmierināšanu. Tomēr atsevišķām intervencēm ir skaidri redzama nespēja risināt vajadzību, ņemot vērā mērķa vērtību – it īpaši tas attiecas uz LA 7.1, kas pēc būtības ir viena no potenciāli visefektīvākajām SM4 intervencēm, bet ieguldījuma apmēram būtu jābūt ievērojamākam, ņemot vērā neseno ES klimata mērķu palielinājumu gan periodā līdz 2030., gan 2050.gadam. Piemēram, intervences, kas vērstas uz CO2 piesaistes palielināšanu meža apsaimniekošanā un organisko augšņu apmežošanu varētu dot patiešām būtisku ieguldījumu virzībā uz klimatneitralitātes mērķa



sasniegšanu, ja to mērķa rādītāji būtu ambiciozāki un atbalsts precīzāk vērsts, īpaši attiecībā uz organiskās augsnes apmežošanu.

**SM5** noteiktas vislielākās mērķa platības, kopumā tās atbilst definēto vajadzību virzienam. Taču mērķvērtības, to noteikšanas metodoloģija un izmantotie apsvērumi KLP SP nav aprakstīti. Tādējādi, lai novērtētu ar intervencēm aptverto platību spēju nosegt vajadzības nav pietiekamas informācijas.

**SM6** vienīgais raksturīgais sasniedzamais rezultātu rādītājs, kas attiecas tieši uz šo mērķi biodaudzveidībai, ir R31 Dzīvotņu un sugu saglabāšana. Platības ziņā ES zālāju biotopiem mērķis ir atbilstošs attiecībā uz nacionāliem mērķiem. Mežiem nav SM6 mērtiecīgu intervencu, tādēļ nav izvirzīta mērķplatība.

**SM7:** KLP SP izvēlēts ievērojams mērķvērtību palielinājums SM7 intervencēm, salīdzinājumā ar LAP2014-2020, un sasniedzot šīs mērķvērtības, tiks veikts līdz šim lielākais ieguldījums paaudžu nomaiņas sekmēšanā. SM7 sasniegšanā tiks atbalstīti 1018 jaunie lauksaimnieki (LA6.), kas ir būtisks palielinājums, ja salīdzinām ar jaunajiem lauksaimniekiem sniegto atbalstu iepriekšējos periodos, kur II pīlāra ietvaros tika atbalstīti 382 jaunie lauksaimnieki LAP 2007-2013 periodā un 395 lauksaimnieki LAP 2014-2020 ietvaros (uz KLP SP sagatavošanas brīdi). LA6 intervencei ir iznākuma rādītājs O25. un tas ir atbilstošs. Intervencei TM3 iznākuma rādītājs nav norādīts, bet pēc sasniedzamā iznākuma lieluma noprotams, ka tie būs 4100 atbalstīti jaunie lauksaimnieki (O25.), lai gan pēc EK rekomendācijām uz TM3 būtu jāattiecinā rezultāta rādītājs O6. Intervences TM3 plānotais rādītājs paredz, ka turpmākos 5 gados jauno lauksaimnieku skaits palielināsies par nepilniem 1000 lauksaimniekiem (lielākais JAL saņēmušo skaits LAP 2014-2020 periodā ir bijis 3669 jaunie lauksaimnieki 2019. gadā).

**SM8** izvēlētā mērķa vērtība R38 ir 100%. No skaidrojuma neizriet, kādēļ esošā sasniegtā mērķa vērtība, kas jau ir 100% tiek izvēlēta kā sasniedzama 2029.g. Mērķa vērtība arī neizriet no vajadzībām, kas ir SM8. Tekstā norādīts, ka mainoties administratīvajam iedalījumam var samazināties VRG skaits, tomēr tas paliek 100% apjomā.

**SM9** ir daudz ietverošs mērķis un tam attiecinātās intervences pārklājas ar citiem SM. Mērķim nav izvirzīti konkrēti sasniedzamie rezultāti, kas būtu vērsti tikai uz šo mērķi, bet ikvienas attiecinātās intervences sasniegtie rezultāti sekmēs arī SM9 sasniegšanu lielākā vai mazākā mērā. Grūti novērtēt, cik lielā mērā tiks sasniegtas/atrisinātas mērķī izvirzītās 10 vajadzības, jo EK rekomendētais rezultātu rādītājs paredz šī mērķa panākumus vērtēt caur R43 un R44 skatījumu. Līdzīgi arī citās uzrādītajās intervencēs varēs fiksēt, cik hektāru vai klientu ir atbalstīti, tomēr būs grūti novērtējama to ietekme uz SM9.

**SMH** R1 tabulā norādītā mērķa vērtība attiecībā uz LA16.1 (90 cilvēki) ir apšaubāma, jo attiecas uz 30 EIP, kas ir 3 cilvēki uz vienu EIP grupu kā labuma guvēji. Līdz ar to nav skaidra kopējā mērķa vērtība, kas veido kopsummā no visām paredzētajām intervencēm, kas attiecas uz SMH. Kopējais apmācīto/ konsultēto/ no demonstrācijām un informēšanas ieguvušo skaits ir 23025, kas salīdzinoši ar iepriekšējo periodu ir mazāk. No pamatojuma tas neizriet, jo vajadzības pēc jaunām zināšanām ir aktuālas un palielinās, ņemot vērā jaunās klimata, vides, digitalizācijas, inovāciju nepieciešamības. R3 vērtība, kas attiecas uz LA4.1. veido salīdzinoši niecīgu daļu no saimniecībām.

***6. Ar vidi un klimatu saistītiem KLP SP saistītu rezultātu rādītāju mērķos ir ņemta vērā KLP SP vides un klimata arhitektūra un jau noteiktie ilgtermiņa valsts mērķi, kā noteikts SPR priekšlikuma XI pielikumā minētajos instrumentos.***

KLP SP vides un klimata arhitektūra pēc to uzbūves struktūras ir ņemta vērā. Tomēr iztrūkst aprakstu un pamatojumu, piemēram, kā plānots sasniegt NAP 2021-2027 definēto LPI pieaugumu (līdz vērtībai 120), ja tas patlaban ir ar samazinājuma tendenci. Vai kā palielināsim ūdensobjektu īpatsvaru ar labu un augstu ekoloģisko kvalitāti (no 21% uz 35%), ja ĪJT un riska ūdensobjektos plānotās intervences ir vispārīgas un balstītas uz pamata pasākumiem, kuri atbilst vai ir ļoti tuvu esošajai lauksaimniecības praksei.

Latvijā kopumā izvirzītie klimata pārmaiņu samazināšanas mērķi KLP SP nav aprakstīti un līdz ar to var uzskatīt, ka netiek atbilstoši ņemti vērā. Intervences un mērķa rādītāji plānoti aptuveni, balstoties uz NEKP identificētajiem pasākumiem, bet rezultātu rādītāju mērķa vērtībām nav sasaistes ar konkrētu mērķu sasniegšanu, tā atpaliiek no NEKP mērķa vērtībām un līdz ar to nav arī mērķtiecīgas virzības uz Latvijas klimata pārmaiņu samazināšanas mērķu sasniegšanu lauksaimniecības un meža sektoros. Rezultātu rādītāju plānošanā nav ņemts vērā Fit to 55 izvirzītais ES un nacionālo klimata mērķu palielinājums periodā līdz 2030. Īpaši var uzsvērt to, ka nav ņemts vērā ZIZIMM sektora ambiciozais klimata mērķu palielinājums laika periodā 2020-2030 un tas, ka ZIZIMM sektoram 2050.gada klimatneitralitātes mērķa sasniegšanā ir būtiska loma – nepieciešamas mērķtiecīgas darbības CO2 piesaistes palielināšanā jau tagad, jo attiecībā uz mežu nav iespējami īstermiņa risinājumi. Ar ZIZIMM sekotru saistītās intervences ir precīzi vērstas, bet saistībā ar to nepietiekamajām mērķa vērtībām, nedos pietiekamu devumu Latvijas klimata pārmaiņu samazināšanas mērķu sasniegšanā.

***7. Stratēģijā un intervences plānošanā ir ņemta vērā pastiprinātās nosacītības loma (prasību, ambīciju, aptvēruma utt. ziņā). Pat ja jomas, uz kurām attiecas nosacījumi, nav skaidri ņemtas vērā, definējot rezultātu rādītāju mērķus, nosacītības loma ir jāņem vērā gan stratēģijas, gan mērķa noteikšanā. Piemēram, ja dalībvalsts nosaka ļoti stingru augsekas standartu LLVA, tas varētu būt labs pamatojums tam, kāpēc intervences augsekas jomā ir ļoti mērķētas uz dažām platībām un ar to saistītie mērķi ir diezgan zemi.***

**SM1** intervencē TM2, kas paredzēta ienākumu pārdalei par labu mazākām lauku saimniecībām, nav noteikts maksimālais saimniecību lielums, kas būtu tiesīgas saņemt attiecīgo maksājumu. Līdz ar to attiecīgās intervences nosacījumus var vērtēt kā nepietiekami vērstus uz to, lai atbalsts sasniegtu attiecīgo mērķgrupu. Neierobežojot saimniecību lielumu šī maksājuma saņemšanai, praktiski saimniecības ar lielāku platību saņems lielāku šī maksājuma apmēru. **SM2:** intervencēs, kas plānotas konkurences palielināšanai, ir plānots ļoti neliels saņēmēju skaits un īpatsvars no saimniecību kopskaita (piemēram, rādītāja R.9 mērķvērtība ir tikai 0,86% no saimniecību kopskaita). Atbilstoši aprakstītajiem nosacījumiem, potenciālo saņēmēju, kā arī atbalsttiesīgo darbību loks ir ļoti plašs, taču nav sniegts detalizēts apraksts, kādā veidā projektu pieteikumi tiks prioritizēti. Līdzšinējie novērtējumi, kuru rezultāti konspektīvi izklāstīti arī situācijas aprakstā, norāda uz vajadzību veikt mērķētas investīcijas konkrētu aktuālo vajadzību risināšanai.

**SM3** ir izvirzītas pietiekami detalizētas prasības, kas ir samērotas ar intervencēm izvirzītajiem mērķiem.

**SM4** intervences lielākoties ietver pietiekami detalizētus nosacījumus platību atlasei, bet iztrūkst informācija par sadalījumu attiecībā uz konkrētām intervences darbībām, ja tādas intervencē ir paredzētas vairākas.

## 2. Rezultatīvātes un lietderības novērtējums

### 2.1. Cik lielā mērā piešķirtie budžeta resursi atbilst KLP SP specifiskajiem mērķiem?

*1. Vai piešķirtie finanšu resursi ir atbilstoši, ņemot vērā iepriekšējo periodu mācības (piem., problēmas ar kādiem pasākumiem/intervencē, finanšu nepietiekamība, finansējuma neapguve utt.),*

- vai ir sadalījums 3 daļās (TM, TKO-sektorālais atbalsts un LAP),*
- vai ir pamatoti ar vajadzībām un vai ir samērīgi ar nospraustajiem mērķiem?*
- Vai tiek ņemta vērā situācija atbalstāmajos sektoros, saņēmējiem, un vai veikta riska analīze?*

*2. Finanšu līdzekļu plānošanā tiek ņemtas vērā mācības no iepriekšējiem periodiem, tajā skaitā, iepriekš veiktās intervences un plānoto rādītāju izpildes līmenis.*

*3. Piešķirtie budžeta resursi ir kopumā atbilstoši izvirzītajām mērķa vērtībām (kuru lielums ir diskutēts citur novērtējumā), nav konstatēts neatbilstoši palielināts vai samazināts intervenču ieviešanas finansējums, vērtējot pret vienu vienību.*

7. Pielikumā apkopota informācija par visām intervencēm paredzēto finanšu piešķirumu un to īpatsvaru attiecīgās programmas un visa KLP SP ietvaros.

**SM1-SM3:** Iepriekšējo periodu mācības un atziņas, kā arī situācijas analīze ir ņemti vērā daļēji, kā jau aprakstīts 1.1.punktā. KLP SP finanšu sadales plāns paredz skaidru sadalījumu tiešajos maksājumos, sektorālajās intervencēs un lauku attīstības intervencēs. Salīdzinoši lielāka daļa finansējuma novirzīta SM1, lai arī iepriekšējā perioda mācības liecina par nepietiekamu finansējumu SM2 pasākumos. Piešķirtie budžeta resursi ir kopumā atbilstoši izvirzītajām mērķa vērtībām, izņemot R7 (atbalsta palielinājums lauku saimniecībām, kas atrodas apgabalos ar specifiskām vajadzībām), kur pašreizējais finanšu piešķirums var nenorošināt mērķvērtības sasniegšanu. Nav skaidrs arī R6 vērtības aprēķins, tādēļ tā sasniegšanas iespēju pašlaik nevar precīzi novērtēt.

Neatbilstoši palielināts vai samazināts intervenču ieviešanas finansējums, vērtējot uz vienu vienību, nav konstatēts.

**SM4:** Līdzšinējos KLP ieviešanas periodos nav bijis pietiekami apjomīgs un efektīvs ieguldījums SEG emisiju samazināšanā lauksaimniecības nozarē, patlaban sagatavotā KLP SP ir vērsta, lai ieguldījumu emisiju samazināšanā palielinātu. LA 8 intervencē nav skaidri nodalīts atbalsta apjoms mežaudžu kopšanai un neproduktīvo audžu nomaiņai. Paredzētais finansējums LA8 liek noprast, ka neproduktīvo mežaudžu nomaiņai paredzēta tikai neliela finansējuma daļa, kas neveicinās vēsturiski ļoti zemo ikgadējo rekonstruktīvo ciršu platību. Plānotais atbalsta apjoms var nodrošināt kopšanas ciršu īstenošanu vēsturiski līdzšinējā ikadējā platību apjomā, bet neveicinās neproduktīvo mežaudžu nomaiņu.

**SM5-SM6** plānotais publiskais finansējums un aptvertās platības ir nozīmīgas. KLP SP minēts, ka vides un klimata mērķiem atvēlētais publiskais finansējums pārsniedz 50%, precīzi to neuzskaitot, taču tas ļauj secināt, ka nākamajā periodā vides un klimata mērķu sasniegšanai no TM un LA intervencēm tiek novirzīti 1,8 mljrd. EUR. Intervenču saiknes ar SM novērtējums liecina, ka lielākā daļa no šī finansējuma veidojas no intervencēm, kuras virzītas uz vairākiem SM un kurām tiešs ieguldījums SM4-SM6 nav sagaidāms. Tā kā daudzas intervences tiek

saglabātas no iepriekšējiem periodiem, tad lielākoties nospraustās mērķa vērtības un atvēlētais publiskais finansējums ir balstīts uz iepriekšējo pieredzi. Pēc finansējuma nozīmīgākās lauku attīstības intervences ir bioloģiskā lauksaimniecība LA11., kurai atvēlēti 56% no agrovides finansējuma. Nozīmīgs agrovides publiskais finansējums atvēlēts arī emisiju mazinošai lopkopībai LA10.3. un zālāju apsaimniekošanai LA10.5. Salīdzinot plānotos ieguldījumus vides un klimata mērķos savstarpēji, secināms, ka nozīmīgākie ieguldījumi paredzēti augsnes uzlabošanā, salīdzinoši vismazāk ūdens kvalitātes un bioloģiskās daudzveidības uzturēšanā. KLP SP nav iekļauts likmju aprēķina pamatojums, vairākām platību maksājumu intervencēm tas ir mainījies un klāt nākušas arī jaunas intervences, tāpēc nepieciešama likmju aprēķina aktualizācija.

**SM7** paredzēto atbalstīto jauno lauksaimnieku skaits pārsniedz iepriekšējos periodos atbalstīto jauno lauksaimnieku skaitu par 158% (salīdzinājumā ar LAP 2014-2020) un finansējums ir uzskatāms par atbilstošu, lai sasniegtu noteiktās mērķvērtības.

**SM8 LEADER** radītās darbavietas (apstiprinātajiem un ieviestajiem projektiem) pārsniedz plānoto 8 reizes, kas liecina par intervences efektivitāti.

**SMH** Pārsvarā naudas aprēķinam ir izmantots iepriekšējā perioda finanšu aprēķins, koriģējot to attiecībā pret plānotā rezultāta finanšu apjomu. Nav datu par sadārdzinājuma un citu risku analīzi attiecībā pret dažādām intervencēm. Piemēram, SMH apmācīto skaits ir 117%, konsultēto skaits 200%, EIP grupu skaits 200%, atbalsts jaunu produktu izstrādei 132%, kas liecina par minēto intervenču nepieciešamību un pieprasījumu.

#### **4. Ja ir resursu pārbīde starp TM, TKO un LAP, vai tas ir skaidri noteikts fin. plānā un vai ir pamatots, kā tas plāno sasniegt KLP specifiskos mērķus?**

Finanšu plāns paredz finanšu pārdali no I uz II pīlāru. Tas attiecas uz intervencēm LA4.1., LA4.2. un LA6. Šī pārdale saistīta ar **SM2**, **SM4** un **SM7**. Nozīmīgas izmaiņas publiskā finansējuma sadalē saistāmas ar t.s. jauno zaļo arhitektūru, jo īpaši liels finansējums novirzīts ekoshēmām. Sagatavotajā KLP SP ekoshēmu finansējums gandrīz 2 reizes pārsniedz LA intervencēm atvēlēto. Esošais pamatojums nesniedz skaidrojumu šādai izvēlei. Ņemot vērā līdzšinējo ekoshēmu veidošanas pieeju (1 gada saistības ar viegli izpildāmiem nosacījumiem), lai sniegtu nozīmīgāku KLP SP ieguldījumu vides un klimata mērķu sasniegšanā, nepieciešams kā minimums izlīdzināt publiskā finansējuma sadalījumu starp ekoshēmu un LA vides intervencēm.

Investīciju atbalstam (**SM2**) ir paredzēta pārdale no I pīlāra 40 milj.EUR apmērā. Tajā skaitā, 31 milj. EUR plānoti LA4.1 intervencei vidējo saimniecību atbalstam, 7 milj. EUR finanšu instrumentam LA4.1. intervencē, bet 2 milj. EUR – finanšu instrumentam LA4.2 intervencē. Ievērojot, ka investīcijām šajā KLP SP ir plānots ļoti neliels līdzekļu apjoms ar ievērojamu samazinājumu pret iepriekšējo periodu, šāda pārdale ir uzskatāma par pamatotu un nepieciešamu labākai mērķu sasniegšanai.

Ievērojami līdzekļi (34 milj. EUR) tiek pārdalīti jauno lauksaimnieku atbalstam (**SM7**), kur 6 milj. EUR domāti finanšu instrumentam LA6 intervences ietvaros. Atbilstoši EK regulas nosacījumiem, jauno lauksaimnieku atbalstam (LA6.) no I pīlāra ir pārdalīti 28 326 643 EUR un no finanšu instrumenta 6 milj. EUR, tādējādi par 34 326 643 EUR palielinot LA6. finansējumu. Intervencei LA6. *Gados jaunu lauksaimnieku darījumdarbības uzsākšana (69.pants) Saimniecības dibināšanai - vienreizējs maksājums, t.sk. finanšu instrumenta veidā* finansējums ir 41 946 904 EUR un tas veido 5,5% no kopējā LAP un 1,68% no kopējā KLP SP budžeta.

***5. Ir skaidrs pamatojums tam, kā budžeta līdzekļi ir piešķirti plānotajām intervencēm dažāda veida nozarēm, reģioniem, atbalsta saņēmējiem utt.***

**SM1** ir sniegts pamatojums budžeta piešķirumam dažādiem saņēmējiem, tomēr nav pamatots konkrētu likmju lieluma aprēķins, it īpaši pārdalošajam maksājumam un ISIP diferencētajai daļai. Nav skaidra pamatojuma, kādēļ nav ierobežota TM2 saņēmēju maksimālā platība. Nav pietiekami ievērtēti reģionālie aspekti, lai tiktu veikta ienākumu izlīdzināšana pa reģioniem (TM1 diferencētā daļa). Nozaru aspekti un tām nepieciešamais atbalsta likmju apjoms ir vērtēti, lai arī saistītajam atbalstam (TM5) nav skaidri norādīts konkrētu likmju piešķiruma pamatojums plānotajai likmei attiecībā pret maksimālo (vajadzību).

**SM2** ir skaidrs finansējuma piešķirums dažādām saņēmēju grupām. Intervencē LA4.1. ir planots budžeta dalījums pa saimniecību lielumiem un nodalīta aploksne kooperatīviem, kā arī sniegta norāde, ka tiks ievērots reģionalizācijas princips. Tomēr nav atrodami konkrēti aprēķini, kas pamato piedāvāto līdzekļu dalījumu.

**SM3** ir skaidrs piešķirums plānotajām intervencēm, kas balstīts LAP 2014-2020 pieredzē un prognozētajā pieprasījumā jaunajā periodā. Nozaru dalījumu nosaka atsevišķas intervences (TKO1 - dārzeni un augļi, TKO2 - citi sektori), detalizētāku sadalījumu intervenču ietvaros neparedzot. Savukārt TKO3 intervences, kas pēc savas uzbūves ir līdzīgas (lai arī ar atšķirībām, ietverot bioloģiskās daudzveidības aspektus), ir attiecinātas uz SM1. Tam būtu nepieciešams skaidrojums.

**SM4-6** publiskā finansējuma sadalei KLP SP ir parādīta to atbilstību gan stratēģiskajiem mērķiem, gan to apakšvirzieniem - klimats, augsne, gaiss, ūdens, biodaudzveidība, ainava, kā arī pārtikas kvalitāte un labturība. Izmantotā pieeja vērtējama kā atbilstoša, tā ļauj labāk saprast KLP SP ieguldījuma atsevišķos virzienus. Tāpat aprakstos un pamatojumos ir minētas mērķteritorijas dažādiem vides aspektiem, piemēram, Natura 2000, ĪJT, riska ūdensobjekti. Lai panāktu lietderīgāku KLP SP ieguldījumu, nepieciešams mērķteritorijas un citus atbalsta saņemšanas kritērijus iestrādāt arī saistītajos normatīvajos aktos. KLP SP iesniegtie pamatojumi finansējuma sadalījumam nav pietiekami detalizēti, tie vairāk apkopoti tabulu veidā, taču daļa informācijas ir prezentēta publiskajās sanāksmēs, nepieciešams šo informāciju iekļaut arī KLP SP.

**SM7** ir skaidrs finansējuma piešķirums plānotajām intervencēm. KLP SP aprakstā nav norādīts finansējuma iedalījums reģionālā vai nozaru griezumā, lai gan šāda pieredze ir bijusi LAP 2014-2020 ietvaros.

**SM8** LA19 ir skaidrojums par finansējuma attiecināmību uz teritorijām – LEADER teritorija – visa LV izdalot valsts pilsētas, kur ir atšķirīgs atbalsts uz Pierīgas novadiem. Tajā pašā laikā sadaļā 4.7.2. noteikts, ka LEADER tiek piemērota lauku teritorija, kas ir - visa Latvijas teritorija, izņemot valstspilsētas un novadu teritoriālās vienības – pilsētas ar iedzīvotāju skaitu virs 5000. Tas attiecas arī uz mazajām lauku saimniecībām un sadarbības 16.3 intervenci. Ir noteiktas vienkāršotās izmaksas un to attiecinājums. Nav noteikts, kā tiks sadalīts finansējums starp VRG. Ir noteikti VRG kritēriji, lai kvalificētos atbalstam. Princips – ir noteikti galvenie rādītāji, priekšnosacījumi, bet detālāks skaidrojums ir paredzēts turpmākajā regulējumā.

**SM9** ir skaidrs piešķirums plānotajām intervencēm, kas balstīts LAP 2014-2020 pieredzē. Saistītais ienākumu atbalsts (TM5.9, TM5.10, TM5.13) paredzēts augkopības nozares saimniecībām, klimatiskās un vidiskās shēmas (TM4.1, TM4.2, TM4.4., TM4.5) augkopības nozares saimniecībām, KLP II pīlāra intervences augkopības nozarei (LA10.1), dārzkopības nozarei (LA10.2), lopkopības nozarei (LA10.3.), augkopības un lopkopības nozarei (LA11).

Nozaru dalījums netiek piemērots intervencēm LA1, LA2, LA4.1, LA4.2, LA16.1, LA16.3, LA18 un LA19.2. Intervencu atbalstam nav paredzēts reģionāls iedalījums.

**SMH** LA1, LA2, LA3 izmaksas noteiktas balstoties uz esošā perioda vidējām izmaksām. Tur, kur ir pielietota atšķirīga atbalsta intensitāte, tas tiks regulēta turpmākajos tiesību aktos. Līdzīgi tiek noteikts atbalsts vienam saņēmējam, kas arī tiek paredzēts regulēt nacionālajos normatīvajos aktos. LA16.1 un LA16.2 tiek atrunāti izmaksu veidošanas principi un balstās uz iepriekšējo pieredzi. Teritoriāli ir noteikts (sadaļa 4.7.2), ka mācības, informācijas pasākumi un konsultācijas attiecas uz lauku teritoriju.

**6. Intervences plānojumā un tās finanšu piešķirumā ir ņemta vērā uzlabota nosacījumu nozīme (prasību, ambīciju, aptvēruma utt. ziņā).**

**7. Budžeta līdzekļu piešķiršana katrai intervencei ir pamatota saskaņā ar vajadzību novērtējumu.**

**8. Budžeta līdzekļu piešķiršana katrai intervencei ir pietiekama, lai sasniegtu mērķus un:**

- ir pārredzama un ticama saikne starp finanšu piešķirumiem (ieguldījumiem) un sagaidāmajiem iznākumiem, rezultātiem un rezultātu rādītāju aprēķinātajām mērķa vērtībām/pagrieziena punktiem.
- ņem vērā atbalstāmo jomu, nozaru, atbalsta saņēmēju un atbalstāmo pasākumu veidu sociāli ekonomisko un vides situāciju.
- ir veikta plānoto intervences pasākumu īstenošanas riska analīze (pieprasījums, absorbcijas līgumu slēgšana, projektu pabeigšana utt.).
- tiek ņemtas vērā pastiprinātās nosacījumu prasības.

Intervences tiek pamatotas ar vajadzībām (7.pielikums). Vajadzību izvērtējums / skaidrojums ir sniegts intervenču aprakstos (KLP SP5. nodaļa), tomēr, ne visur tas ir pilnīgs. Kopumā nav skaidras sasaistes starp vajadzību izvērtējumu un finansējumu. No vajadzību vērtējuma nevar skaidri pamatot naudas piešķiruma apjomu intervencēm. Tāpat nozīmīgs priekšnosacījums intervenču ieviešanai ir normatīvie akti, kuros tiek iestrādāti atbalsta saņemšanas nosacījumi. Tā kā vērtēšanas laikā tie nav pieejami, tad rezultativitātes un lietderības novērtējums tiek veikts balstoties uz pieejamo informāciju.

**SM1-SM3:** KLP SP ir norādīts budžeta līdzekļu iedalījums pa intervencēm un kur tas nepieciešams – arī sīkāks sadalījums pa saņēmēju grupām un /vai apakšintervencēm. Reģionālie nosacījumi nav detalizēti aprakstīti (izņemot TM1, kur norādīts, ka atbalsts tiks diferencēts novadu līmenī).

Budžeta sadalījumā tiek ievērotas minimālās KLP SP regulas prasības, taču trūkst skaidra pamatojuma finansējuma sadalījumam, kurš būtu balstīts uz vajadzībām un to prioritizāciju. KLP SP ir sniegts pamatojums finanšu piešķirumam, tomēr ne visām intervencēm tas ir pietiekami skaidrs un atbilstošs vajadzībām un mērķiem. Turpinājumā aprakstītas galvenās konstatētās problēmas:

**SM1:** TM1 (diferencētā daļa). Ar ISIP diferenciaciju plānots risināt prioritātes SM1 augstas nozīmes vajadzību V4 - Nodrošināt līdzsvarotus ienākumus starp reģioniem, ņemot vērā ierobežojošos ienākumu gūšanas apstākļus. Tomēr diferenciacijai paredzētā daļa ir maza – tikai 10 EUR/ha, kas ir ievērojami mazāk nekā līdzīgos pasākumos iepriekšējos periodos, kad šāds maksājums tika piemērots (ADI/ASI maksājums līdz 2018.g. bija 25-50 EUR/ha atkarībā no



maksājuma veida un teritorijas). Tas nozīmē, ka vajadzība tiks apmierināta zemākā pakāpē nekā tas bija līdz 2018.gadam un ienākumu reģionālā nevienlīdzība palielināsies. Situācijas aprakstā norādītās reģionālās atšķirības, kas pamato diferencētās likmes piešķirumu, ir būtiskas. Trūkst konkrētu aprēķinu vai pamatojuma, kuros būtu skaidrots, kādēļ šim mērķim tiek novirzīti tikai 2% no kopējā TM finansējuma.

TM1.1. Neraugoties uz skaidri izteiktām augstas prioritātes vajadzībām, nav pamatojuma, kādēļ maksājums mazajiem lauksaimniekiem ir saglabāts zemākajā iespējamā līmenī (500 EUR uz saimniecību), kas nesekmē to dzīvotspējas uzlabošanu.

TM2. Intervence risina vairākas augsta līmeņa vajadzības (V1 un V3), turklāt arī V1 satur norādi uz nepieciešamību celt īpaši mazo un vidējo saimniecību ienākumus. Tas norāda, ka ienākumu atbalsts būtu saistāms pirmām kārtām tieši ar šo saimniecību grupu. Tomēr pārdalošajam maksājumam, kurš būtībā vienīgais vērsts uz ienākumu līdzsvarošanu starp saimniecību grupām, piešķirtais finansējums veido tikai 7,9% no TM kopsummas, kas ir mazāk nekā KLP SP Regulā noteiktie vismaz 10% (tiek pielietota atkāpes iespēja no Regulā noteiktā, pieskaitot arī mazo saimniecību maksājumu). Ievērojot situācijas analīzē gan pie SM1, gan pie vairākiem citiem mērķiem uzsvērto saimniecību struktūras nesabalansētību un nepieciešamību sekmēt mazo un vidējo saimniecību attīstību, šāds minimāls piešķirums ienākumu pārdales mērķim būtu vērtējams kā nepietiekams. Intervences aprakstā nav skaidra pamatojuma tik krasam atbalsta samazinājumam, saimniecību lielumam pārsniedzot 30 ha sliksni. Arī minētais pamatojums izslēgt no atbalsta saņēmēju loka saimniecības ar platību līdz 3 ha nav pietiekami argumentēts. Nebūtu pareizi šo mazo saimniecību īpašniekus ierobežot ar minimālo maksājumu (500 EUR uz saimniecību), tādējādi nestimulējot to attīstību.

TM5. Apakšintervences 5.11 (vasaras rapsis un vasaras ripsis) un 5.12 (mieži) ir plānoti attiecīgi 3,7 un 15,5 milj.EUR jeb kopā 1,1% no TM kopsummas. Taču šīm intervencēm nav pietiekams pamatojums, kādēļ tieši šo kultūru atbalsts būtu nepieciešams, lai to audzēšanu īpaši veicinātu. Ievērojot situācijas analīzi, var secināt, ka svarīgāk būtu sekmēt, piemēram, mazo saimniecību ienākumu celšanu (intervences TM1.1 un TM2). Tāpat, 8,2% no TM kopsummas ir plānots attiecināt uz TM5.1 (saistītais atbalsts slaucamajām govīm). Lai arī piensaimniecība ir Latvijai nozīmīga nozare, kura ir saistīta ar zināmiem riskiem, tomēr trūkst pietiekama pamatojuma, vai tieši tik liela summa ir nepieciešama tās atbalstam. Piena nozares rentabilitāte ir salīdzinoši augsta, salīdzinājumā ar citiem lopkopības sektoriem. Turklāt, nosakot saistītā atbalsta nosacījumus, iztrūkst norādes par iespējamo ienākumu pārdali, lai pirmām kārtām sekmētu ienākumus mazajās un vidējās saimniecībās, kā arī ienākumu līdzsvarošanai starp reģioniem. Pēdējam mērķim paredzētie līdzekļi ir ievērojami mazāki, nekā plānots sākotnēji.

TKO3 un LA17 finansējuma piešķirums vērtējams kā adekvāts un proporcionāls attiecīgo mērķu sasniegšanai.

**SM2:** LA4.1. Finansējums ieguldījumiem lauku saimniecībās ir samazināts par 74%, salīdzinot ar 2014.-2020.g. periodu. Atbilstoši KLP SP aprakstam, ar šo intervenci ir plānots risināt 11 vajadzības vairākos mērķos (SM2 un SM4, bet kā papildinošs arī SM3 un SM9). Iepriekšējos novērtējumos tika norādīts uz nepieciešamību veikt mērķētākas investīcijas, virzot tās tiem mērķiem un saimniecībām, kur vajadzība pēc publiski atbalstītiem ieguldījumiem ir visaktuālākā, lai stimulētu attīstību. No šāda skatījuma, daļējs finanšu samazinājums būtu akceptējams, pie nosacījuma, ka tiek skaidri definēts, kādiem mērķiem piešķirtie līdzekļi tiek izmantoti, samērojot potenciālo mērķgrupu ar finanšu iespējām. Tomēr no LA4.1. apraksta neizriet, ka tiktu uzstādīti pietiekami stingri atbilstības nosacījumi, kuri ļautu atbalstu virzīt visefektīvākajā veidā. Tas liecina, ka ļoti liela nozīme būs projektu atlasei, kur kā iespējamie

kritēriji minēti projekta gatavība ieviešanai, iepriekš saņemtā atbalsta apmērs, investīcijas klimata pārmaiņu mazināšanas pasākumos u.c. No situācijas analīzes izriet, ka primāri investīciju atbalsts nepieciešams mazajās un vidējās saimniecībās (ar SI līdz 100 000 EUR). Taču plānotais finanšu dalījums pa saimniecību lieluma grupām paredz saimniecībām ar apgrozījumu līdz 70 000 EUR iedalīt tikai 24% no kopējās aploksnes jeb 23 milj.EUR. Tas ir ievērojami mazāk nekā iepriekšējā periodā, līdz ar to ir pamats vērtēt, ka vajadzību risināšanas pakāpe būs nepietiekama.

LA4.2. Ieguldījumiem pārstrādē finansējums ir samazināts par 57% pret iepriekšējo periodu. Taču šajā intervencē faktiski izlietotā finansējuma apjoms ievērojami atpaliek no plānotā, tādēļ plānotais samazinājums nav uzskatāms par kritisku. Pret faktiski realizēto projektu apjomu tas ir tikai par ~20% mazāk, līdz ar to var uzskatīt, ka finansējums pārstrādei saglabājas iepriekšējā perioda līmenī. Tomēr, kā norādīts jau iepriekš (1.3.punkts), nerodas pārliecība, ka nosacījumi finansējuma saņemšanai būtu uzlaboti, salīdzinot ar iepriekšējo periodu, jo trūkst skaidri formulēta un pietiekama sasaiste ar vietējās nepārstrādātās produkcijas izmantošanu, kā arī ar inovāciju ieviešanu.

LA5. Atbalstam uzņēmējdarbības uzsākšanai, atbalstot mazās saimniecības, plānotais finanšu piešķirums, salīdzinot ar iepriekšējo periodu, ir samazināts par 30%, un kopējais finansējums veido 3,9% no LA finansējuma. Ņemot vērā lielo skaitu mazu saimniecību, kurām trūkst līdzekļu attīstībai, to nevar uzskatīt par pietiekamu mērķu sasniegšanai. Nosacījumi finansējuma saņemšanai nav būtiski mainīti salīdzinot ar iepriekšējo periodu, tomēr ir uzlabojumi, jo prasība piesaistīt konsultantu darījumdarbības plāna izstrādē nav obligāta.

**SM3:** LA9. Šajā intervencē plānotais finanšu piešķirums ir 4 reizes lielāks nekā LAP 2014-2020. KLP SP tas ir pamatots ar pašreizējām tendencēm atbilstīgu kooperatīvo apvienību dibināšanā. Finanšu piešķirums var tikt vērtēts kā adekvāts mērķu sasniegšanai, tomēr pie nosacījuma, ja tam būs atbilstošs pieprasījums.

TKO1. Šajā intervencē finansējums ir būtiski mazāks nekā iepriekšējā periodā, ieskaitot izmaksāto atbalstu ražotāju grupām. Tomēr KLP SP tas ir pamatots ar līdzšinējo pieredzi atzītu RO darbības programmu īstenošanā.

TKO2 – Latvijā nav līdzšinējas pieredzes šādas intervences īstenošanā, bet finansējumu indikatīvi var uzskatīt par adekvātu, ievērojot KLP SP ietvertu skaidrojumu, ka pašlaik šajos sektoros nav atzītu RO, bet līdz 2027.gadam varētu izveidoties 3 šādas RO.

Attiecībā uz **SM4**, nav veikts intervencu ieviešanas risku izvērtējums. Atbalsta likmju aprēķins ir saprotams. Nosacījumi finansējuma saņemšanai atsevišķos gadījumos nav vērsti uz SM4 mērķa sasniegšanu, piemēram, LA 7.1 ietvertais nosacījums meža ieaudzēšanu veikt LIZ, kuras auglība ir līdz 30 ballēm, būtiski ierobežos mērķa sasniegšanu attiecībā uz organiskās augsnes apmežošanu, jo hidromorfo (kūdras un kūdraino/organisko) augšņu vidējais kvalitatīvais vērtējums Latvijā ir 33-35 balles (Pētījums “Organisko augšņu devuma novērtējums Latvijas lauksaimniecībā – daudzfaktoru ietekmes izvērtējums efektīvas zemes izmantošanas risinājumu piedāvājumā” (LLU, projekts BIO4ECO)).

Paredzētie finanšu līdzekļi katrai SM4 intervencei ir atbilstoši mērķa vērtību sasniegšanai. Paredzamā saikne starp finanšu ieguldījumiem, iznākumiem un rezultātu vērtībām ir izsekojama un pamatota. Tomēr, ne vienmēr var izsekot, kādi ir nosacījumi atbalstam, kas ļauj spriest par ieguldījumu pamatotību. Tas paredzēts turpmākajā regulējumā. Iepriekšējā LAP bija detālāki apraksti pretendentiem finansējuma saņemšanai.

Sociāli ekonomiskā situācija analizēta gan SM kopsavilkumā, gan katrā intervencē. Mazāk tas attiecas uz LA19, kas tiek pamatots ar LEADER stratēģiju un pieejas būtību. Tieši LEADER

gadījumā būtu uzsverams ekonomiskais un sociālais devums vietējā attīstībā. Intervencu risku analīze nav veikta.

**SM5** definētas vairākas vajadzības kā prioritāras - ūdens un augsnes kvalitātes uzlabošana, amonjaka emisiju samazināšana un bioloģiskās lauksaimniecības platību palielināšana. Kopumā šīm vajadzībām atvēlētais finansējums un plānotie rezultāti ir pamatoti palielināti, taču ieguldījuma mērķtiecīgumu nepieciešams pilnveidot. Nav skaidrs, vai veikta intervencu īstenošanas risku analīze. Tā kā šajā KLP SP mainās atbalsta veidi un struktūra, tad tas sākotnēji rada piesardzīgu atbalsta saņēmēju attieksmi un viedokļus. Ar to jāreķinās arī intervencu īstenošanā, jo īpaši pirmajos gados aptvertās platības var būt mazākas nekā plānots, līdz ar to arī finansējuma apguve.

**SM6** kā nozīmīgākā vajadzība ir definēta biodaudzveidības saglabāšana zālajos un meža zemēs. No SM6 atvēlēta finansējuma patlaban lielākā daļa ir paredzēta zālāju apsaimniekošanai. Patlaban faktiski nav plānotas aktivitātes (biotehniski pasākumi) bioloģiskās daudzveidības aizsardzībai meža zemēs. KLP SP atvēlētie finanšu resursi bioloģiskās daudzveidības zuduma apturēšanai nebūs pietiekami. KLP SP ieguldījuma ietekme uz bioloģiskās daudzveidības samazināšanos patlaban prognozējama kā vidēja-neliela. Grūti nodalāms finansējums, kas attiecināms tikai uz SM6, jo vairākas intervences pārklājas ar SM5 un SM4. LA10.5. atbalsts ir relatīvi mazāks attiecībā pret tiešajiem maksājumiem nekā tas bija iepriekšējā periodā. Tas mazina atbalsta efektivitāti un var apdraudēt mērķa vērtības sasniegšanu (R31). Īpaši apdraudēti ir 4.klases zālāji, jo tiem bez LA10.5. nekāds cits papildu atbalsts nepienākas. TM1.1. atbalsta apjoms arvien ir pieaudzis, bet 4.klases atbalsts, kas iekļauj kompensējošu daļu TM1.1 neatbilstības dēļ, ir saglabājies tāds pats. Minētais risks attiecas arī uz citām atbalsta klasēm. Salīdzinot relatīvo ienesīgumu aramzemei un zālājam, un plašās iespējas saņemt dažādus atbalstus aramzemei ekoshēmās, zālāju platības saglabāšanās ir apdraudēta (gan ilggadīgo zālāju, gan ES zālāju biotopu). Atbalsta aprēķinā nav iekļauts tāds nozīmīgs faktors kā uzaršanas risks n apsaimniekošanas grūtības pakāpe.

**SM7** ir identificētas 8 vajadzības, bet 3 no tām netiks risinātas šī KLP SP ietvaros un vēl 2 tiks risinātas SMH ietvaros). Vajadzības V1, V2 un V3 tiks risinātas ar intervencēm TM3 un LA6. Intervencē LA6 jauno lauksaimnieku atbalstam ir paredzēts finansējuma palielinājums par 165% salīdzinājumā ar LAP2014-2020. Intervencē TM3 ir paredzēta mazāka atbalsta likme jaunajiem lauksaimniekiem par platību (41-47 EUR/ha), nekā tā bija noteikta LAP2014-2020 ietvaros (42,20-49,45 EUR/ha).

**SM8** ir identificētas 7 vajadzības, bet divas no tām netiks risinātas šī SM ietvaros. Piemēram, SM8 V7 Nodokļu politika – nav nosepta ar intervencēm un tiek risināta ārpus KP SP. Līdzīgi kā vajadzību V6, kas skar kvalitatīvu izglītību un zināšanas – pieejamība, gan kvalifikācijas celšana, gan pārkvalificēšanās, paredz risināt ar SMH. Atšķirība starp šīm divām vajadzībām ir tā, ka V6 ir norāde par to kā risinās, tad attiecībā uz V7, nav skaidrojuma kā tas tiks risināts ar kādiem citiem veidiem, programmām.

**SM9** rezultātus veido uz citiem SM attiecinātas intervences. Ir grūti novērtējams, vai nodalāms finansējuma apjoms, kas būtu attiecināms vienīgi uz SM9.

**SMH** V2 AKIS, nav intervences, bet attiecas uz pārvaldību, kas ir aprakstīta 8. sadaļā. SMH V7 lauksaimniecības popularizēšana nav norādīta nevienā intervencē un nav atrunāts, kur tā tiek risināta.

## 2.2. Cik lielā mērā izpildījuma ietvaram izvēlētie atskaites punkti (ikgadējās vērtības) ir atbilstoši?

### 1. Katra gada atskaites punkta vērtība aprēķinātajiem rezultātu rādītāju mērķiem tiek noteikta, ņemot vērā

- *Mācības, kas gūtas līdzīgu intervences pasākumu iepriekšējos īstenošanas periodos un to īstenošanas profils (līdzekļu apguves laiks un apjoms pēc potenciāla saņēmējiem visā konkrētu intervences pasākumu īstenošanas periodā).*
- *ārējie nosacījumi līdzekļu apguvei (piemēram, potenciāla sociāli ekonomiskais konteksts, saņēmēji, tiesiskais regulējums, dabas un klimata apstākļi).*
- *Identificētās saistības no pašreizējā īstenošanas perioda, īpaši, ja tādas ir jāmaksā nākamajā īstenošanas periodā.*
- *uzlabotas nosacījumu prasības.*
- *KLP stratēģiskā plāna īstenošanas iekšējie nosacījumi (piem., kvalitāte informācija, pagātnes vājās vietas projektu pieteikumu administrēšanā, pieredze un saņēmēju spēja piemērot un īstenot plānotās intervences).*

**SM1-SM3:** Ikgadējās rezultātu vērtības ir noteiktas saprotami, atbilstoši rādītāja saturam. Rādītājiem R.4, R.6, R.7 un R.8, kuri saistīti ar TM, tās noteiktas pa gadiem nemainīgas, pieņemot, ka platībmaksājumu saņēmēju loks pa gadiem būtiski nemainīsies. Līdzīga pieeja piemērota R.35 attiecībā uz intervenci TKO3. Savukārt rādītājiem, kuri saistīti ar RO atbalstu un realizētās produkcijas īpatsvaru (R.10 un R.11), vērtības pa gadiem ir pakāpeniski pieaugošas atbilstoši plānotajam RO atbalsta palielinājumam.

Visiem rādītājiem, kuriem tas ir attiecināms, ir noteikti ikgadējie starpposmu mērķi, pamatojoties uz plānotajām intervencēm. Starpposmu mērķi ir noteikti arī pārējiem rādītājiem, kuriem tas netiek obligāti prasīts.

Investīciju pasākumiem atbilstošajiem rādītājiem R.9 un R.42 vērtības ir attiecinātas uz konkrētiem gadiem, atbilstoši plānotajām atbalsta saņemšanas kārtām. R.9 rādītāju (atskaitot ieguldījumus izmantojot FI) plānots sasniegt 2 gados (2024.-2025.), kas, ievērojot nelielo atbalsta saņēmēju skaitu (600 saimniecības), ir saprotami, jo tādējādi plānotie ieguldījumi varēs tikt veikti ātrāk. Savukārt atbalsta saņēmēju skaits LA5 intervencē (R.42) ir vienmērīgi sadalīts 4 gadu periodā (2023.-2026.). Ievērojot, ka plānotais atbalsta saņēmēju skaits ir neliels pret potenciālo atbalsta pretendentu skaitu, iespējams, ka būtu lietderīgi lielāku skaitu mazo saimniecību atbalstīt jau pirmajos KLP SP darbības gados, lai ātrāk varētu sasniegt intervences mērķus.

**SM4** intervenču ikgadējo vērtību sadalījumā neatbilstības nav konstatētas. Sadalījumam par ikgadējām vērtībām KLP SP nav atrodams pamatojums. Iepriekšējo periodu pieredzes un fondu izlietojuma vērējumu grūti dot. Pieteicēju informēšanai/konsultēšanai par SM4 intervencēm noteikti pievēršama pastiprināta uzmanība, jo ir jaunas intervences, ar janiem nosacījumiem, kuras pieteicēji varētu neizvēlēties, ja nebūs pietiekama konsultatīvā un izglītojošā atbalsta.

**SM5** paredzēts visvairāk jaunu intervenču, pie tam ievērojamā apjomā. Jāparedz informatīvas kampaņas par jaunajiem pasākumiem un jārēķinās, ka pirmajos gados atbalstītās platības var būt zemākas. Jo īpaši attiecībā uz ekoshēmām papildu jāizvērtē intervenču nosacījumu atbilstība faktiskajai situācijai, piemēram, vai TM4.1. nosacījumi un mērķplatības jau tagad nav atbilstoši normālai agronomiskai praksei.

**SM6** ikgadējās rezultātu vērtības daļai intervenču nepieciešams precizēt. Pēc 2025.gada LA10.5. platību nav paredzēts palielināt. Tas ir pretrunā ar LA4.6. intervenci, kurai ir paredzēts, ka atjaunotās platības obligāti jāiekļauj LA10.5. Nebūs iespējams sasniegt LA4.6. jau 2023. gadā 260 projektus, kas ir arī mērķa rādītājs (to pierāda līdzšinējā LVAF konkursu pieredze un LIFE projektu pieredze). Šīs intervences īstenošanai pieteikšanās ziņā jāparedz vismaz trīs gadi (atjaunošanas plānu izstrāde vien prasa nozīmīgu laiku un to iespējams izdarīt tikai veģetācijas sezonā).

KLSP SP nav nekādas informācijas par to zālāju likteni, kuri iepriekšējā periodā saņēma LA10.5. atbalstu, bet pēc Dabas skaitīšanas nekvalificējās ES zālāju biotopu statusam. Daļa no tām ir vērtēti kā potenciāli ES zālāju biotopi. Tiem paliekot bez atbalsta, visticamākais scenārijs ir, ka to bioloģiskā daudzveidība samazināsies, un iepriekšējais LAP ieguldījums būs bijis nelietderīgs, tāpēc tos svarīgi būtu iekļaut TM4.6. mērķteritorijā.

**SM7** intervenču rādītāju izvēlētajiem atskaites punktiem ir ietverts pamatots skaidrojums. SM7 ir norādīti starpposma mērķi.

**SM8** gadījumā nav informācijas par VRG kapacitāti, sociāli ekonomiskiem vai normatīviem faktoriem, vai citiem faktoriem, kas ietekmē finansējuma apguvi. Ieteikumi ir SM8 gadījumā skatīt VRG kapacitāti, iepriekšējās ieviešanas problēmas, piemēram, iesniegumu administrēšana, iepirkumu organizēšana (kas daļēji ir minēta aprakstos).

**SM9** intervenču rādītāju izvēlētajiem atskaites punktiem ir ietverts pamatots skaidrojums TM5.9., TM5.10., TM5.13, LA10.1., LA10.2. Nav ietverts pamatots skaidrojums intervencēm TM4.1., TM4.2., TM4.4., TM4.5. Intervenču LA10.3, LA11., LA16.3., LA18, LA19.2. aprakstos ir iekļauts pamatojums maksājuma likmju noteikšanai, tomēr nav pamatots izvēlētais mērķa vērtību vienību skaits. Intervences TM5 aprakstā (5.1.5.7.punkts) nav precīzs likmju noteikšanas atsaucis gads (2022.gads). Iznākuma rādītāji ir par katru intervenci sadalījumā pa gadiem gan pa rādītāju vērtībām, gan naudas izteiksmē. SM9 ir norādīti starpposma mērķi.

**SMH** par apmācībām sadalījums pa gadiem ir līdzīgs kā esošajā periodā, paredzot apmācības sākt ar 2024.g. un turpināt līdz 2029.g. Tas nav racionāli no apmācību ietekmes, jo zināšanas vajag pielietot praksē un, ja tās tiek sniegtas 2029.g., tad pielietošana attieksies uz vēl nākošo periodu. Līdzīgi tas attiecas uz konsultantu apmācībām, kur tas nepieciešams perioda sākumā/vidū, bet ne beigās (maksimums ir 2025-2028.g. un lielāko finansējumu 2028.g.). LA16.1 un LA16.2 tas ir ņemts vērā un projekti ir paredzēti perioda sākumā. Uz minēto aktivitāšu laika grafiku tika norādīts AREI veiktajā vidusposma ziņojumā.

Naudas līdzekļu apguves ārējo faktoru analīze nav sniegta. Vienīgi tas ir daļēji aprakstīts SM situācijas kopsavilkumā, piemēram, **SMH** par zināšanām, konsultācijām, demonstrējumiem un inovācijām. Maz informācijas par faktoriem kas ietekmē mērķa vērtību sasniegšanu. Iekšējie KLP SP ieviešanas apstākļi nav analizēti. Ieteikums **SMH** gadījumā, piemēram, EIP grupu koordinācija, ilgtspēja, utml.

### **2.3. Cik lielā mērā ir pamatota ELFLA atbalstīto finanšu instrumentu izmantošana?**

*1. Sniegtais pamatojums finanšu instrumentu izmantošanai vai neizmantošanai, lai īstenotu KLP SP intervences atbalsta attiecīgie SVID apraksti un SVID pierādījumi, vajadzību*

*novērtējums, kā arī kopējie konteksta rādītāji, kas parāda sociāli ekonomisko potenciālu saņēmēju statuss (piemēram, C14, 15, 16 un C25, 26, 27 un 28).*

*2. Plānoto finanšu instrumentu definīcijas, veidi un galvenie nosacījumi ir sniegti intervences aprakstā, un tie atbilst pamatojumam izmantojot ELFLA finansētos finanšu instrumentus.*

*3. Ikgadējie finanšu piešķirumi katrai intervencei attiecīgā gadījumā ietver: dotācijām plānoto un finanšu instrumentiem plānoto summu sadalījumu.*

*4. Pastāv konsekventa saikne starp finanšu instrumentu izmantošanu kā līdzekļu avotu un sagaidāmiem rezultātiem.*

**SM2:** Finanšu instrumentu plānots piemērot intervencēm LA4.1 (7 milj. EUR) un LA4.2 (2 milj. EUR). Finanšu instrumenta piemērošana atbalstam lauku saimniecībām (LA4.1) ir skaidri un detalizēti pamatota SVID un vajadzībās, kā arī tam ir atbilstošs pamatojums situācijas aprakstā. Situācijas aprakstā attiecībā uz SM2 nav informācijas, vai tieši pārstrādes uzņēmumiem finanšu resursu pieejamība ir problēma. Tādēļ finanšu instrumenta piemērošanas vajadzība ieguldījumiem pārstrādē (LA4.2) nav pietiekami pamatota. Tomēr attiecīgā summa un plānotās intervences apmērs ir neliels, tādēļ to var vērtēt kā faktiski nepieciešamu mazo uzņēmumu atbalstam, sakarā ar norādītajām grūtībām saņemt nelielus aizdevumus.

**SM7** FI tiek izmantots arī jauno lauksaimnieku atbalstam. Tā nepieciešamība ir analizēta un identificēta SVID aprakstā, kā arī pamatota KLP SP aprakstā. Ir skaidroti finanšu instrumenta saņemšanas nosacījumi un atbalsta apmērs vienam saņēmējam, kas balstīts iepriekšējā pieredzē. Tomēr nav skaidri saprotams, kā ir noteikts kopējais plānotais atbalsta saņēmēju skaits (120 jaunie lauksaimnieki) un kopējais finanšu instrumenta finansējums 6 milj. EUR (LA6).

**SM8** ir plānots izmantot FI, atbalstot ieguldījumus nelauksaimniecisko aktivitāšu īstenošanai (LA4.4) 6 milj.EUR apmērā. Turklāt, šī intervence tiek realizēta tikai izmantojot FI.

FI veidi un galvenie nosacījumi intervenču aprakstos ir detalizēti izklāstīti. Par katru intervenci ir sniegts ikgadējais plānotais finansējuma sadalījums. Ir norādīta skaidra saikne starp FI ieguldījumu un plānotajiem iznākumiem un rezultātiem.

Katrā SM ir pievienota tabula, kur norādīti katras intervences finanšu un rezultātu sadalījums pa gadiem.

Kopējā summa, kas plānota FI piemērošanai, ir 21 milj.EUR. Ievērojot, ka pamatojumā norādītā kopējā tirgus nepilnība lauksaimniecības un lauku attīstības jomās (finansējums, kas bija nepieciešams lauku saimnieciskās darbības veicējiem uzņēmējdarbības uzsākšanas vai arī veicināšanai, bet ko nesaņēma no komercbankām vai arī akciju sabiedrības "Attīstības finanšu institūcija "Altum") ir ap 200 milj.EUR, minētā summa vērtējama kā nepietiekama lai būtiski stimulētu uzņēmējdarbības aktivitāti laukos, jo veido tikai nedaudz virs 10% no aplēstās vajadzības. Aprakstā nav norādīts pamatojums piešķirtās summas izvēlei, ņemot vērā ievērojami lielāko vajadzību.

### 3. Intervencu novērtējums

#### 3.1. Intervences stratēģijas vizualizēšana

Intervences stratēģiju vizualizēšana tiek veikta katram stratēģiskajam mērķim, attēlos norādot izvēlētās vajadzības, vajadzību segšanai noteiktās intervences, intervencēm izvēlēto rezultāta un iznākuma rādītāju saiknes, kā arī šo rādītāju atbilstību stratēģiskā mērķa ietekmes rādītājiem. Vajadzības un to segšanai izvēlētās intervences norādītas tabulās (skatīt 2.2.punktu zemāk). Visu intervenču un SM apkopojums redzams 7.pielikumā. Sagatavotajā KLP SP intervences loģikas pamatojuma sadaļas ir ļoti īsas, tās nesniedz pietiekamus skaidrojumus, tāpēc tās nepieciešams papildināt un izvērst.

#### 3.2. Sasaistes pārbaude starp vajadzībām, mērķiem un intervencēm

*1. Vai noteiktās vajadzības ir balstītas uz pierādījumiem (kā atspoguļots pašreizējās situācijas aprakstā / SVID)?*

*2. Vai saikne starp identificētajām vajadzībām un specifisko mērķi (SM) ir ticama?*

*3. Vai plānotās intervences un/vai to nosacījumi un to kopums ir pietiekami, lai aptvertu visu SM?*

*4. Vai plānotās intervences un / vai to nosacījumi attiecas uz visiem identificētās (-o) vajadzības (-u) aspektiem?*

*5. Vai plānotās intervences un / vai nosacījumi ir papildinoši un darbojas sinerģijā attiecībā uz SM mērķi (-iem) (neradot negatīvus kompromisus (trade-offs))?*

*6. Vai intervences, kas rada negatīvus kompromisus (tajā skaitā, intervences kas mērķētas uz vienu mērķi, bet rada negatīvus efektus attiecībā uz citu mērķi), tiek papildinātas ar intervencēm un / vai nosacījumiem, kas kompensē vai mazina šos kompromisus?*

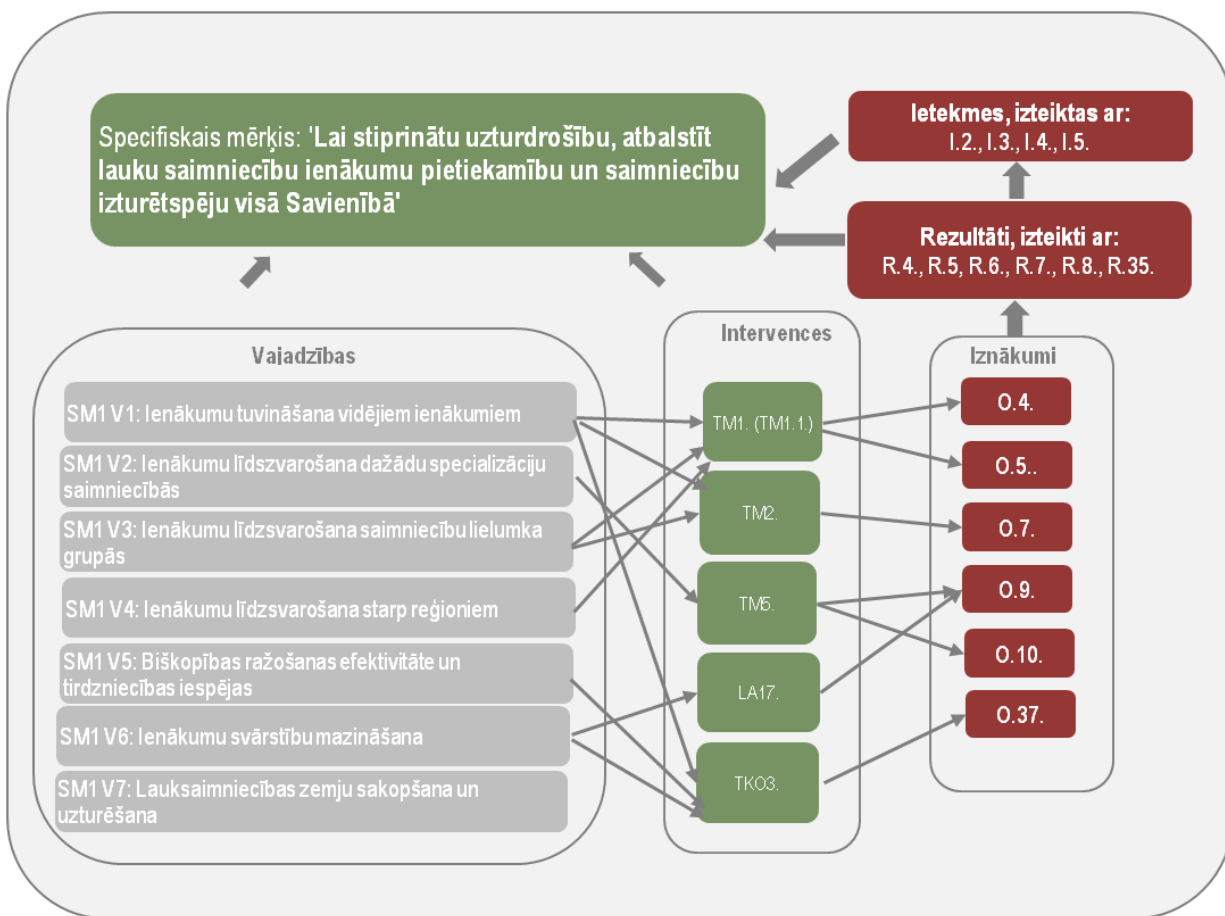
*Atbildot uz iepriekš minētajiem jautājumiem, pieņemt spriedumus par intervences stratēģijas atbilstību un iekšējo saskaņotību un vajadzības gadījumā ieteikt korekcijas.*

*Jānovērtē vai plānotās intervences ir spējīgas risināt identificētās vajadzības un sniegs ieguldījumu KLP konkrētā mērķa sasniegšanā. Vispārējie un specifiskie mērķi un saikne starp tiem ir noteikti politikā un ierosinātajā tiesiskajā regulējumā (SPR). Tā ir tabula beigās, kur ir tikai 6 mērķi no LV puses. Skatīt failu KLP vajadzības.*

**SM1: Atbalsīt lauku saimniecību ienākumu pietiekamību un lauksaimniecības nozares izturētspēju visā Savienībā, lai ilgtermiņā uzlabotu pārtikas nodrošinājumu un lauksaimniecības daudzveidību, kā arī Savienībā nodrošinātu lauksaimnieciskās ražošanas ekonomisko ilgtspēju.**

Intervences stratēģija stratēģiskajam mērķim SM1 norādīta Attēlā 1.





**Attēls 1. SM1 intervences stratēģija**

*Avots: LAND konstrukcija pēc KLP SP teksta*

Mērķa vajadzības un to segšanai izvēlētās intervences norādītas 7.pielikuma 1. tabulā. Izvēlētās intervences ir attiecināmas uz mērķi SM1 (ar iepriekš izteikto neskaidrību par TK03 attiecināmību). Pielikuma tabulā norādītas arī netieši attiecināmās intervences, kuras tieši adresētas uz citiem SM, tādēļ aprakstītas pie šiem mērķiem. Noteiktās vajadzības ir balstītas uz pierādījumiem (skat.1.3.p-tu). Visas noteiktās vajadzības ir atbilstošas specifiskajam mērķim SM1.

Plānotās intervences un to nosacījumi ir pietiekami, lai stiprinātu uzturdrošību (pārtikas drošību), atbalstītu lauku saimniecību ienākumu pietiekamību un saimniecību izturētspēju, tomēr dažādā mērā attiecas uz atsevišķām vajadzībām un to aspektiem. Plānotās intervences un to nosacījumi nevienādā mērā attiecas uz visiem identificēto vajadzību aspektiem, kā tas sīkāk aprakstīts 1.3. punktā. Intervences ir savstarpēji papildinošas, ir konstatētas sinerģijas ar pārējiem mērķiem, kā aprakstīts 1.3.p.

Tādas intervences kā TM1, kas paredz atbalstu proporcionāli hektāru skaitam, var radīt negatīvu ietekmi attiecībā uz mērķi izlīdzināt dažāda lieluma saimniecību ienākumus. Lai šo negatīvo efektu mazinātu, ir paredzēts pārdalošais maksājums TM2, kā arī noteikti maksājumu griesti vienam saņēmējam 100 000 EUR apmērā. Tomēr attiecīgie pasākumi var būt nepietiekami mērķu sasniegšanai, ņemot vērā pārdalošā maksājuma salīdzinoši nelielo summu (7,9% no

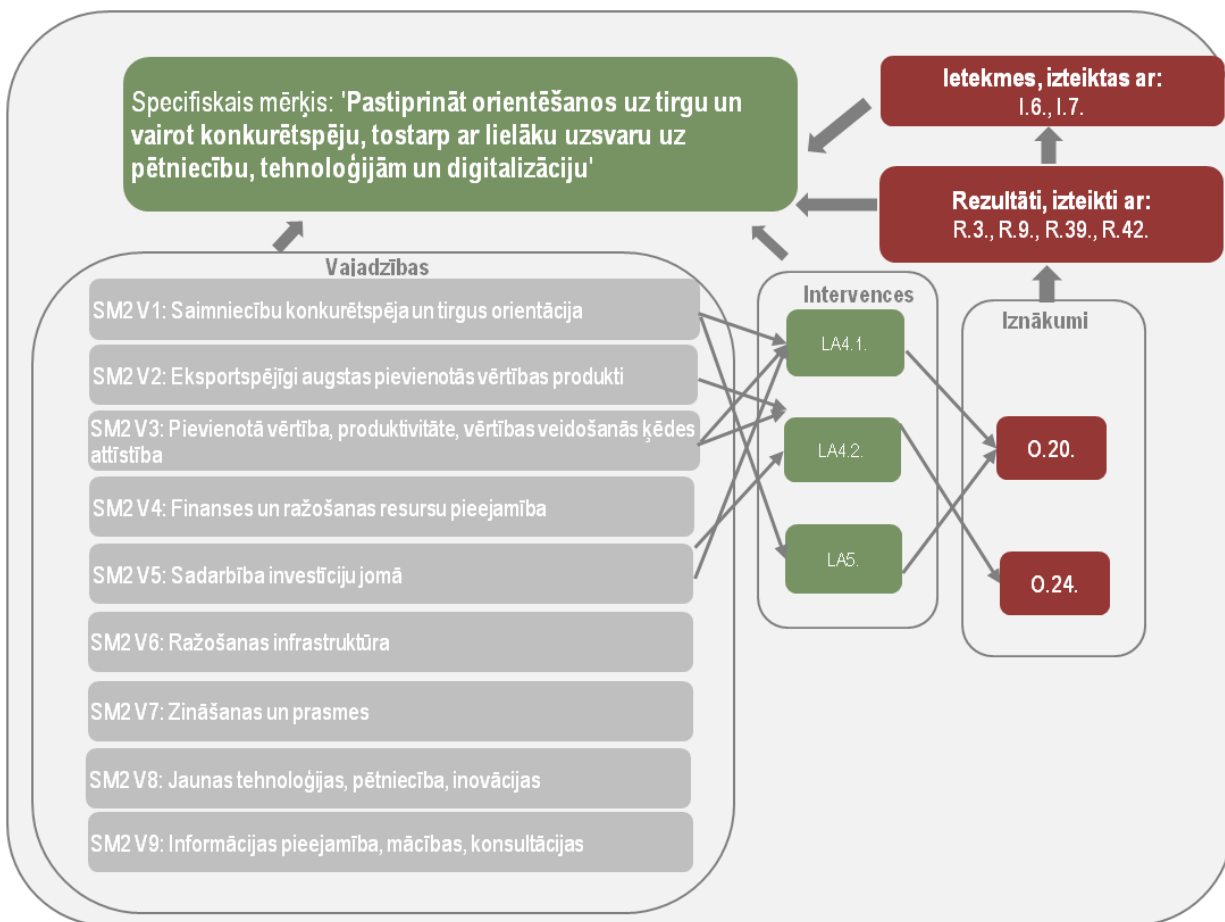
kopējiem TM) un nosacījumus - attiecināt to uz visām saimniecībām (arī lielajām), taču nemaksāt šo atbalstu par pirmajiem 3 LIZ hektāriem.

Lai sekmētu labāku mērķa sasniegšanu, iespējamie risinājumi ir noteikt lielāku TM diferenciaciju gan pa reģioniem (10 EUR/ha vietā vismaz 20-30 EUR/ha), gan atkarībā no saimniecību lieluma. Šim nolūkam būtu iespējams noteikt lielāku diferencēto maksājumu daļu saimniecībām ar lielumu 30,1-100 ha, jo pašreiz tā paredzēta ļoti zema – tikai 6 EUR/ha. Toties nav skaidrs pamatojums, kādēļ nav noteikta maksimālā saimniecības platība, lai pretendētu uz pārdalošo maksājumu. Ja šo maksājumu saņem visas saimniecības par pirmajiem 3-100 ha, tad tas neatbilst vajadzībai līdzsvarot ienākumus starp saimniecību grupām. Tāpat, lai uzlabotu ļoti mazo saimniecību dzīvotspēju, būtu izskatāma iespēja palielināt atbalsta likmi TM1.1. intervencē no minimālajiem 500 EUR līdz vismaz 700 EUR.

SM1 intervence TM2 rada negatīvas sinerģijas attiecībā uz atbalstu mazajām saimniecībām, jo paredz saimniecības lieluma sliekšni no 3 ha. Nav pamatojuma izslēgt 1-3 ha saimniecības no intervences TM2, kas tiek norādīts kā īpašs atbalsts mazajām saimniecībām. KLP SP sniegtais pamatojums, ka saimniecības ar platību līdz 3,5 ha var saņemt atbalstu mazo lauksaimnieku shēmas ietvaros (TM1.1) nav pietiekams, jo intensīvi saimniekojot šādās platībās, ir iespējams saņemt daudz lielāku tiešmaksājumu kopsummā. Turklāt, nosacījums, ka TM2 tiek maksāts tikai sākot no ceturtā hektāra, ierobežo visu mazo saimniecību iespējas saņemt šo maksājumu, jo tās nesaņem attiecīgo maksājumu par pirmajiem trim ha. Ievērojot maksājuma mērķi - pārdale mazākām saimniecībām - šāds ierobežojums nav saprotams.

**SM2: *Pastiprināt orientēšanos uz tirgu un gan īstermiņā, gan ilgtermiņā uzlabot lauku saimniecību konkurētspēju, tostarp vairāk akcentējot pētniecību, tehnoloģijas un digitalizāciju.***

Intervences stratēģija stratēģiskajam mērķim SM2 norādīta Attēlā 2.



**Attēls 2. Stratēģiskā mērķa SM2 intervences stratēģija**

Avots: LAND konstrukcija pēc KLP SP teksta

Mērķa vajadzības un to segšanai izvēlētās intervences norādītas 7.pielikuma 2. tabulā.

Izvēlētās intervences ir attiecināmas uz mērķi SM2. Intervence LA4.3 gan tikai netieši attiecināma uz SM2. Vajadzībām SM2 V7, SM2 V8 un SM2 V9 atbilstošas intervences nav iekļautas, jo tās paredz risināt ar SMH. Arī citu SM pasākumi palīdz risināt SM2 vajadzības.

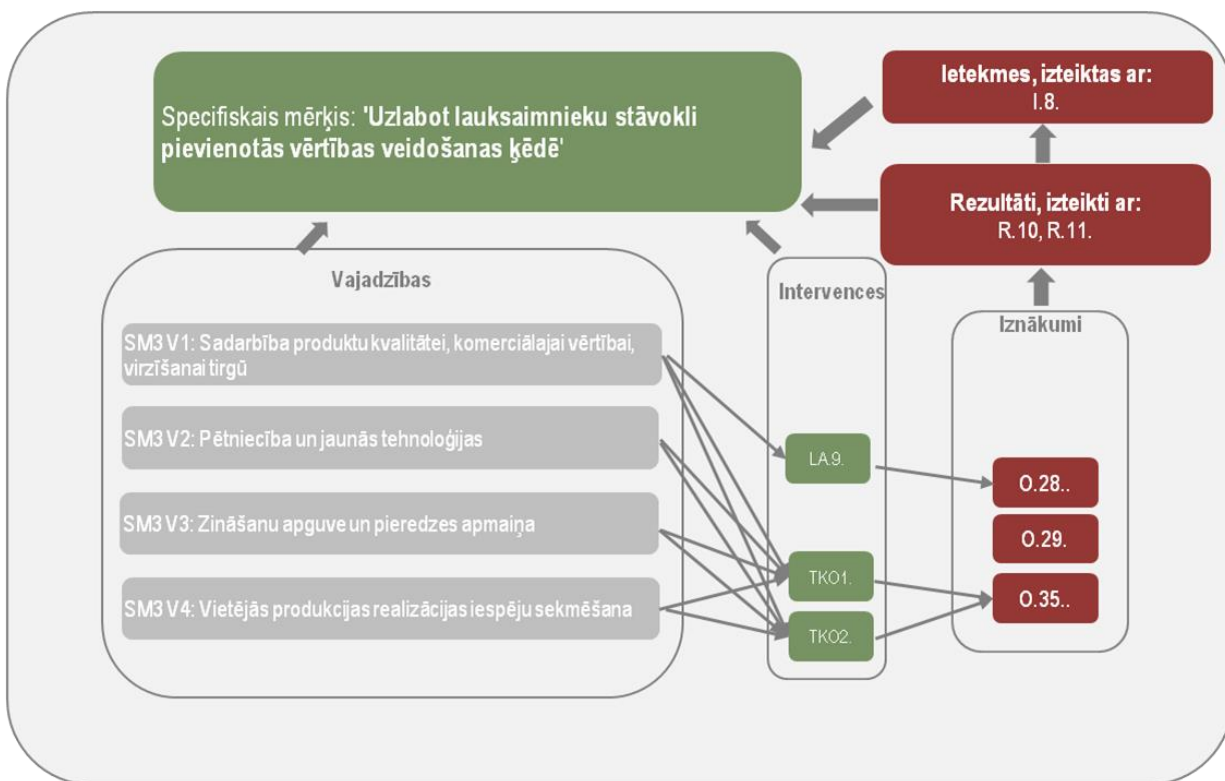
Noteiktās vajadzības ir balstītas uz pierādījumiem. Visas noteiktās vajadzības ir atbilstošas specifiskajam mērķim SM2.

Plānotās intervences un to nosacījumi ir pietiekamas, lai pastiprinātu orientēšanos uz tirgu un vairotu konkurētspēju, bet nav pietiekamas, lai orientēšanās uz tirgu un konkurētspējas vairošana notiktu ar lielāku uzsvāru uz pētniecību, tehnoloģijām un digitalizāciju. Plānotās intervences un to nosacījumi neattiecas uz visiem identificēto vajadzību aspektiem. Tomēr daļēji to plānots kompensēt ar citu SM intervencēm. Piemēram, atbalsts jauniem lauksaimniekiem LA6, atbalsts ražotāju grupām LA9, sadarbības projekti LA16 risina vairākas SM2 vajadzības. Tāpat apmācību un konsultāciju intervences LA1 un LA2 risina vajadzības V7 un V9.

Plānotā intervence LA4.1. ir papildinoša un tā darbojas sinerģijā attiecībā uz mērķiem SM3, SM5 un SM9. Plānotā intervence LA4.2. ir papildinoša un tā darbojas sinerģijā attiecībā pret mērķiem SM3 un SM9, un intervence LA4.3. attiecībā - pret mērķi SM5.

### SM3: Uzlabot lauksaimnieku stāvokli vērtību ķēdē

Intervences stratēģija stratēģiskajam mērķim SM3 norādīta Attēlā 3.



Attēls 3. Stratēģiskā mērķa SM3 intervences stratēģija

Avots: LAND konstrukcija pēc KLP SP teksta

Izvēlētās intervences ir attiecināmas uz mērķi SM3. Mērķa vajadzības un to segšanai izvēlētās intervences norādītas 7.pielikuma 3. tabulā.

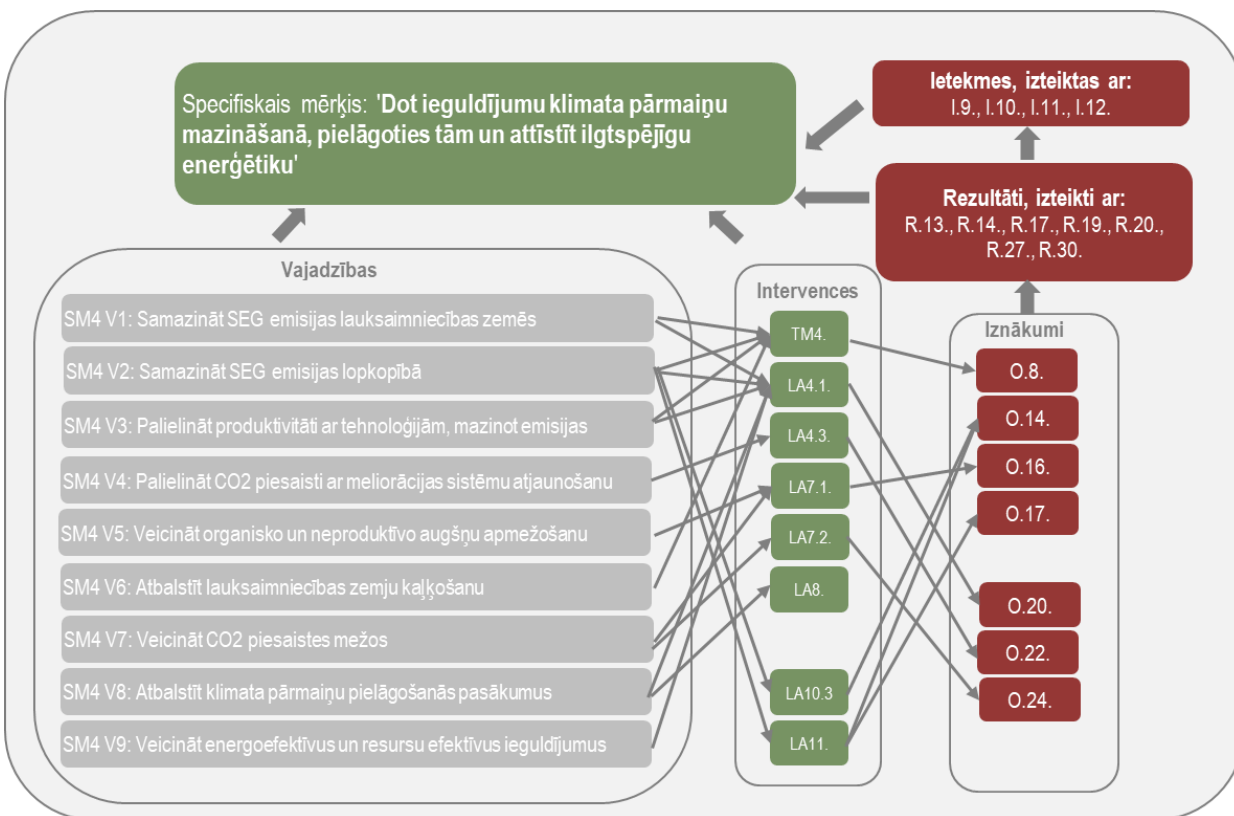
Izvēlētās intervences ir attiecināmas uz mērķi SM3 un noteiktās vajadzības ir balstītas uz pierādījumiem. Visas noteiktās vajadzības ir atbilstošas specifiskajam mērķim SM3. Plānotās intervences un to nosacījumi ir pietiekami, lai uzlabotu lauksaimnieku stāvokli pievienotās vērtības veidošanas ķēdē. Plānotās intervences un to nosacījumi attiecas uz visiem identificēto vajadzību aspektiem. Intervence LA9 ir papildinoša un tā darbojas sinerģijā ar SM2. Arī intervences TKO1 un TKO2 pēc būtības darbosies sinerģijā ar SM2, atbilstoši to saturam, tomēr tas nav aprakstos norādīts.

Neviena no izvēlētajām intervencēm nerada negatīvas ietekmes attiecībā uz citiem mērķiem.

Intervences stratēģija ir atbilstoša un iekšēji saskaņota. Plānotās intervences ir spējīgas risināt identificētās vajadzības, un tās sniegs ieguldījumu KLP specifiskā mērķa SM3 sasniegšanā.

### SM4:Dot ieguldījumu klimata pārmaiņu mazināšanā, pielāgoties tām un attīstīt ilgtspējīgu enerģētiku

Intervences stratēģija stratēģiskajam mērķim SM4 norādīta Attēlā 4.



**Attēls 4. Stratēģiskā mērķa SM4 intervences stratēģija**

*Avots: LAND konstrukcija pēc KLP SP teksta*

Mērķa vajadzības un to segšanai izvēlētās intervences norādītas 7.pielikuma 4. tabulā.

SM4 vajadzību pierādījums lielākoties ir identificējams, tomēr SVID analīzes apkopojumā trūkst kvantitatīvas informācijas, kas dotu vajadzību pierādījumus, dots tikai kvalitatīvs apraksts, iztrūkst jebkādas skaitliskas informācijas, kas SVID analīzē bija pieejama iepriekš. Trūkst apraksta par organiskās augsnes apmežošanas vajadzības pierādījumiem, SEG emisijas mazinājošo lopkopības praksi, energoefektivitātes ieguldījumu nepieciešamību. Saikne starp identificētajām vajadzībām un specifisko mērķi ir ticama. LA10.3. ir attiecināma uz SM5, jo pamatā saistāma ar amonjaka emisiju samazināšanu.

Intervenču principiālais tvērums ir pietiekams, kopumā aptvertas visas Latvijas specifiskās vajadzības, vadoties pēc SEG inventarizācijas datiem lauksaimniecības un ZIZIMM sektoros, kā arī ņemti vērā konstatējumi un plānotie pasākumi citos ar Latvijas klimata pārmaiņu samazināšanu saistītajos nacionālajos politikas dokumentos – NEKP un Latvijas pielāgošanās klimata pārmaiņām plāns.

SM4 nav identificēti plaši intervenču nenosegti vajadzību aspekti. Vajadzībai SM4 V5 atbilstošā intervence LA 7.1 specifiski nenosedz organiskās augsnes aspektu, nav pielāgotas atbalsta intensitātes vai cita veida stimula organiskās augsnes apmežošanas veicināšanai, drīzāk pretēji – 30 ballu auglības ierobežojums darbojas kā kavējošs faktors.

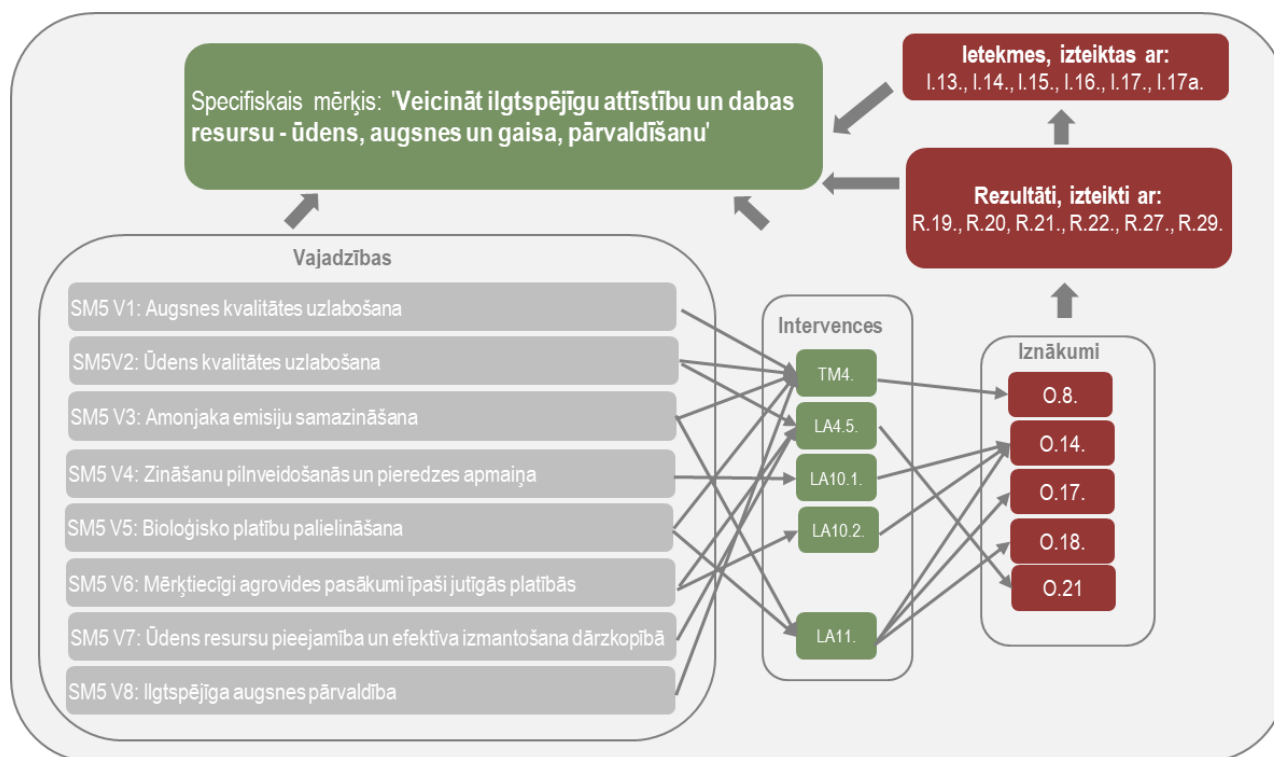
Kā minēts iepriekš, negatīvs kompromiss varētu tikt saskatīts attiecībā intervenci TM 4.3 saistībā ar papildus radītām SEG emisijām no kalķojamā materiāla.

TM 4.3 intervences negatīvo kompromisu mazina nosacījums par tās attiecināšanu uz tauriņziežu audzēšanu. Tauriņziežu audzēšana ir apgrūtināta saistībā ar samazināto AAL

lietošanu, augsnes kaļķošana uzlabo barības vielu biopieejamību, tiks iegūtas labākas tauriņziežu ražas un attiecīgi piesaistīts atmosfēras slāpekļis augsnē lielākos apmēros, kas savukārt ļaus turpmākā audzēšanā plānot mazākas N mēslojuma devas, tādējādi sniedzot ieguldījumu SEG emisiju samazināšanā un kompensējot kaļķojamā materiāla radīto negatīvo kompromisu.

**SM 5: veicināt ilgtspējīgu attīstību un efektīvu tādu dabas resursu pārvaldību kā ūdens, augsne un gaiss, tostarp, samazinot atkarību no ķīmikālijām**

Intervences stratēģija stratēģiskajam mērķim SM5 norādīta Attēlā 5.



**Attēls 5. Stratēģiskā mērķa SM5 intervences stratēģija**

*Avots: LAND konstrukcija pēc KLP SP teksta*

Mērķa vajadzības un to segšanai izvēlētās intervences norādītas 7.pielikuma 5. tabulā.

SM5 definētās vajadzības ir balstītas uz pierādījumiem, vajadzības atbilst SM5 un tās nav ar negatīvu efektu. Izvēlētās intervences aptver SM5 V1, V3, V4 un V5, savukārt daļēji tiek aptvertas SM5 V2, V6 un V7.

SM5 intervences stratēģija ir daļēji atbilstoša, tā papildināma ar LA10.3. Caur intervenci TM4.6. tā rada negatīvu ietekmi uz SM6. Šī negatīvā sinerģija netiek kompensēta. KLP SP nav skaidrots kā rādītājam O.8. tiks nodrošināta nepārklāšanās platību uzskaitē. Patlaban Latvijā nav izveidota metodoloģiski pamatota aprēķinu sistēma nevienam no SM5 provizoriskajiem ietekmes rādītājiem, tāpēc vadošajai iestādei jāizstrādā metodika un jāveic to aprobācija. Intervences stratēģija ir iekšēji saskaņota. Plānotās intervences ar tajās paredzēto vispārīgo pieeju ir daļēji spējīgas risināt identificētās vajadzības, un tās sniegs ieguldījumu arī KLP specifiskā mērķa SM1 un SM2 sasniegšanā.

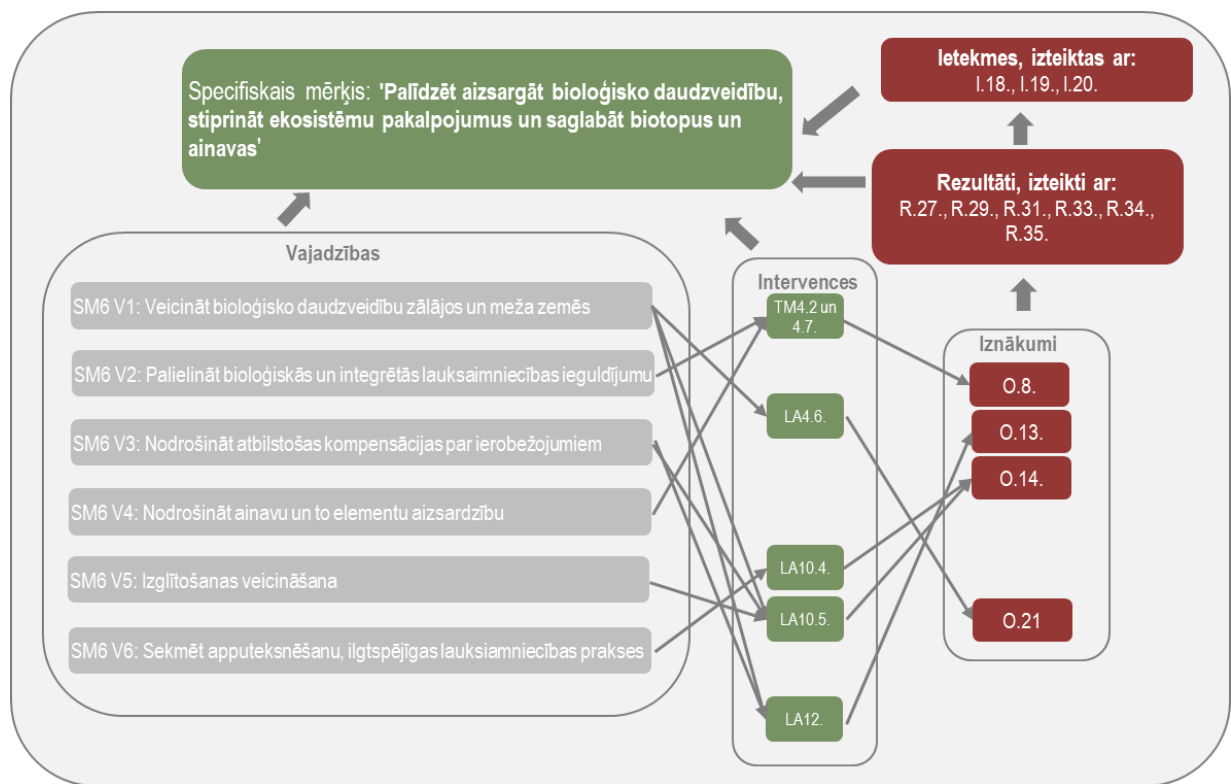
SM5 V2 un V6 uzsver mērķtiecīgu agrovides pasākumu ieviešanu īpaši jutīgās platībās un riska ūdensobjektos ar nozīmīgu izkliedētā piesārņojuma ietekmi, tomēr Intervencēs paredzētie

nosacījumi patlaban nav pietiekami prioritāri definēti. Pozitīvi, ka paredzētas augstākas likmes ĪJT un riska ūdensobjektos LA10.1. un 10.2 attiecīgi par 20% un 10%, tomēr nepieciešams likmju starpību paaugstināt vēl vairāk, lai sniegtu nozīmīgāku ieguldījumu. Tāpat rosinām paredzēt mitrzemju izbūvi tikai vai galvenokārt ĪJT un riska ūdensobjektos vai būtiski mainīt atbalsta intensitātes nosacījumus.

Pozitīvi vērtējams, ka KLP SP minēti sagatavošanā vēl esošie Upju baseinu apsaimniekošanas plāni, kuru rezultātā mainīsies riska ūdensobjekti, tādējādi intervencu mērķteritorijas tiks precizētas. Atzīmējams, ka riska ūdensobjekti dalās arī sīkāk pēc ietekmējošiem faktoriem un KLP SP galvenais uzdevums būtu sniegt ieguldījumu tieši tajos riska ūdensobjektos, kuriem konstatēta nozīmīgākā ietekme no lauksaimniecības.

**SM6: palīdzēt apturēt un pavērst pretējā virzienā bioloģiskās daudzveidības zudumu, uzlabot ekosistēmu pakalpojumus un saglabāt biotopus un ainavas**

Intervences stratēģija stratēģiskajam mērķim SM6 norādīta Attēlā 6.



**Attēls 6. Stratēģiskā mērķa SM6 intervences stratēģija**

Avots: LAND konstrukcija pēc KLP SP teksta

Mērķa vajadzības un to segšanai izvēlētās intervences norādītas 7.pielikuma 6. tabulā.

Kopumā sešas no septiņām SM6 definētām vajadzībām ir balstītas uz KLP SP sniegtiem pierādījumiem, nav sniegts pietiekams pamatojums tikai SM6 V6 *Sekmēt augu apputeksnēšanu, veicinot ilgtspējīgas lauksaimniecības prakses īstenošanu, tai skaitā veidojot buferzonas, un bišu izplatību tradicionālajā un bioloģiskajā lauksaimniecības sistēmā.* Visām SM6 definētajām vajadzībām ir saikne ar SM, kā arī SM6 definētās intervences tieši un netieši ir saistītas ar stratēģisko mērķi SM6. Intervences, kas konkrēti SM6 veidotas, nav ar negatīvu efektu (vai tās



ir paildinošas?). Vērtējot sasaisti starp vajadzībām un intervencēm, secināms, ka visas intervences ir attiecināmas uz definētām SM6 vajadzībām, kuras ir nosegtas atšķirīgā apjomā.

Sagatavotajā KLP SP saistībā ar **SM6** PAF prioritātes ir ietvertas attiecībā uz ES aizsargājamo zālāju biotopu un putnu dzīvotņu apsaimniekošanu un atjaunošanu. Atjaunošana gan paredzēta mazā platībā - tikai 1 300 ha. Līdz ar to minimāli tiek izmantota stiprā puse: *Salīdzinoši liela daļēji ielabotu ilggadīgo zālāju platība ar potenciālu uzlabot bioloģiskās daudzveidības stāvokli*. Netiek veicināta sinerģija, bet pat pretēji - intervence TM4.6 ir pretrunā ar zālāju biodaudzveidības saglabāšanu, jo veicina aramzemē sēto zālāju platības palielināšanos uz ilggadīgo zālāju rēķina. Tāpat PAF ir uzsvērtā nepieciešamība atblastīt ainavas elementu apsaimniekošanu un jaunu elementu izveidošanu, kas KLP SP ir iekļautsniecīgā apjomā - mitrzemju izveide un daļēji Zaļās joslas.

KLP SP minēts, ka *meliorācijas sistēmu atjaunošana vai pārbūve netiek atbalstīta īpaši aizsargājamās dabas teritorijās, Natura 2000 teritorijās (izņemot, ja to paredz teritorijas Dabas aizsardzības plāns) un bioloģiski vērtīgos zālajos*. Nepieciešams papildināt, ka netiek atbalstīta arī aizsargājamās meža biotopos.

TM4.1. ieguldījums SM6 V4 būs pamatā ainavu uzturēšanā nevis bioloģiskajā daudzveidībā. TM4.6. vairāk atbilst SM6 V4, nevis SM6 V2. Bioloģiskā lauksaimniecība LA11. dos ieguldījumu arī SM6 V4, jo tiks apsaimniekots nozīmīgs zālāju īpatsvars Latvijai tipisku mozaīkveida ainavu areālos. L10.4. zālāju biotopu apsaimniekošana neatbilst vajadzībai par kompensācijām, jo atbalsta aprēķinā šāds faktors nav ņemts vērā. Rādītājs R34. (ainavas iezīmju saglabāšana) neatbilst TM4. intervencēm.

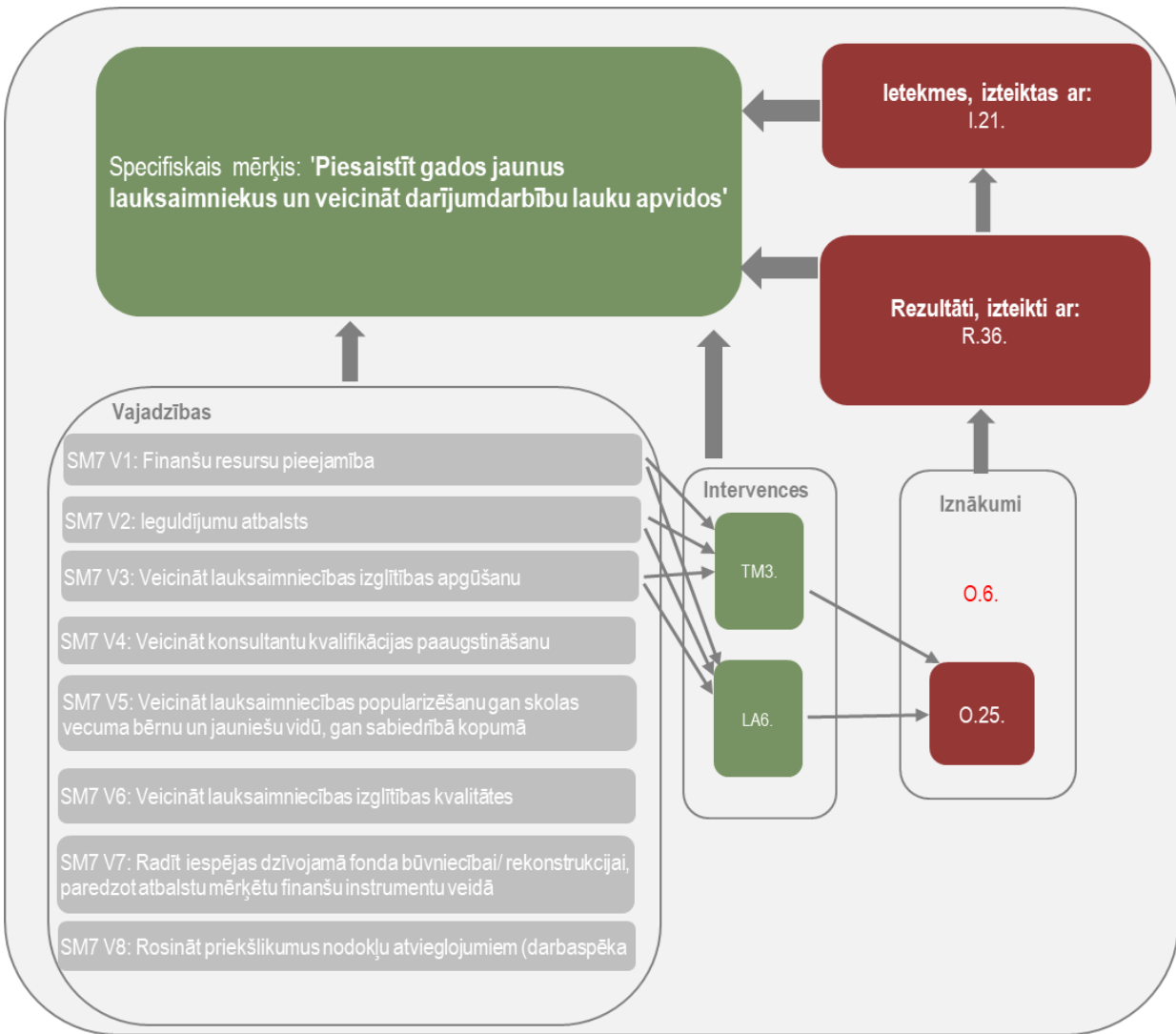
Pozitīvi vērtējama apmācību palielināšana vides jautājumos, jo īpaši par ekoshēmām un citām jaunajām intervencēm. Tas ir būtisks priekšnosacījums, lai šīs intervences veiksmīgi īstenotos. Papildu apmācībām saistībā ar ekoshēmām, LA 10.1 (Zaļās joslas) un citām jaunajām intervencēm jāveic regulāras sākotnējās informatīvās aktivitātes, lai pasākums sekmīgi ieviestos praksē un būtu izplatīts starp atbalsta saņēmējiem.

LA4.5. Mākslīgo mitrzemju izveide uz SM6 V1 nevar attiecināt, jo eitrofas nelielas ūdenstilpes nenodrošina apdraudētu biotopu un sugu vajadzības zālajos un mežos. Šo intervenci var attiecināt SM6 V4, jo tie ir jauni ainavas elementi, lai palielinātu KLP SP ieguldījumu svarīgi to ierīkošanu nodrošināt riska ūdensobjektos un ĪJT. Šī intervence var dot ieguldījumu ūdeņu ekosistēmu bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai, bet zālāju un mežu ekosistēmās pozitīvā ietekme ir tikai netieša un grūti pierādāma (palienēs esošos zālajos un mežos, iespējams, nonāks mazāk barības vielu, taču tā būs nebūtiska, ja šādu mitrzemju ierīkošana konkrētā upes posmā nebūtiski samazinās barības vielu noteci uz ūdensteci). Saistībā ar mitrzemju izmantošanu laistīšanai, nepieciešams paredzēt pasākumus optimālas ekoloģiskās kvalitātes, t.sk., minimālo ūdens līmeņu nodrošināšanu.

Intervence LA12. nedod ieguldījumu bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā, jo atbalsttiesīgas ir platības, kur jau ir spēkā esoši ierobežojumi, kas nodrošina bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu. Šīs intervences nosacījumi neparedz nekādas papildu darbības, kas veicinātu bioloģiskās daudzveidības uzlabošanu. Tādējādi LA12. attiecināma tikai uz SM6 V3 saistībā ar neatbilstošām kompensācijām. Vadošajai iestādei ir jāizstrādā metodika ietekmes rādītājam I.20., kā arī ieviešami papildu rādītāji KLP SP ieguldījuma novērtēšanai SM6.

**SM 7: Piesaisīt un noturēt gados jaunus lauksaimniekus un citus iesācējus lauksaimniekus un veicināt ilgtspējīgu darījumdarbības attīstību lauku apvidos**

Intervences stratēģija stratēģiskajam mērķim SM7 norādīta Attēlā 7.



**Attēls 7. Stratēģiskā mērķa SM7 intervences stratēģija**

*Avots: LAND konstrukcija pēc KLP SP teksta*

Mērķa vajadzības un to segšanai izvēlētās intervences norādītas 7.pielikuma 7. tabulā. KLP SP Vajadzību noteikšanas un intervences stratēģijas tabulā (2.1. nodaļas) **SM7** ir definētas 8 vajadzības, no kurām trīs (V1, V2, V3) ir paredzēts risināt SM7 ietvaros. Vēl divas vajadzības (V4, V5) ir paredzēts risināt SMH ietvaros, bet trīs definētās vajadzības (V6, V7, V8) nav paredzēts risināt KLP SP ietvaros. SM7 aprakstā (2.1.7.2.punkts) tiek uzrādītas KLP SP ietvaros risināmās vajadzības (V1, V2, V3, V4, V5), tomēr nav konkrēti norādīts, uz kurām vajadzībām attiecināmas intervences (TM3., LA6.).

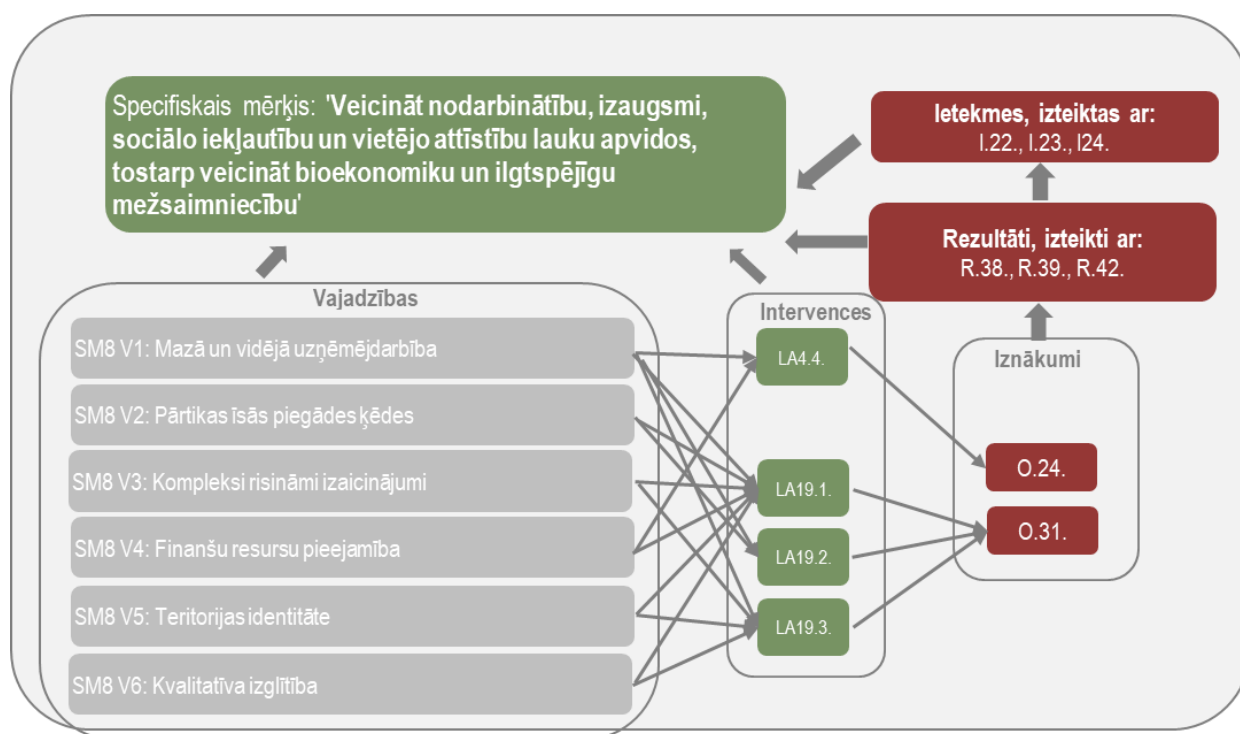
**SM7** identificēto vajadzību saikne ar SM7 ir ticama. Plānotās intervences un nosacījumi kopumā aptver SM7, kaut arī ne visām definētajām vajadzībām ir noteiktas konkrētas intervences. Izvēlētās intervences darbojas sinerģijā attiecībā uz SM7 mērķi un nerada negatīvus kompromisus.

Nav saprotams, kāpēc abām intervencēm TM3 un LA6 ir paredzēts vienāds iznākumu rādītājs (O25.), kas raksturo atbalstīto jauno lauksaimnieku skaitu, bet TM3 nav izvēlēts atbalsta specifikai piemērotāks iznākumu rādītājs O6., kas raksturotu atbalstīto hektāru skaitu.

**SM7** SVID aprakstā un KLP SP nav analizēts, cik daudz jauno lauksaimnieku būtu nepieciešams iesaistīt nozarē, lai nodrošinātu paaudžu nomaiņu. Tiek secināts, ka jauno lauksaimnieku grupā saimniecību vidējais lielums palielinās un, izvērtējot KLP SP intervences un to nosacījumus (TM3), ir noprotams, ka šī tendence tiks veicināta, piešķirot atbalstu intervences TM3 ietvaros saimniecību platībai līdz 150 ha, kaut vidējā gados jauno lauksaimnieku saimniecības platība ir 47 ha.

**SM8: Veicināt nodarbinātību, izaugsmi, dzimumu līdztiesību, tostarp sieviešu līdzdalību lauksaimniecībā, sociālo iekļautību un vietējo attīstību lauku apvidos, veicināt arī aprītes bioekonomiku un ilgtspējīgu mežsaimniecību**

Intervences stratēģija stratēģiskajam mērķim SM8 norādīta Attēlā 8.



**Attēls 8. Stratēģiskā mērķa SM8 intervences stratēģija**

Avots: LAND konstrukcija pēc KLP SP teksta

Mērķa vajadzības un to segšanai izvēlētas intervences norādītas 7.pielikuma 8. tabulā.

**SM8** vizualizācija attēlo KLP SP intervences stratēģiju, kurā parādītas saiknes starp SM vajadzībām, ieguldījuma avotiem, intervencēm iznākuma, rezultāta un ietekmes rādītājiem.

Kopumā vajadzības balstās uz pierādījumiem. Tomēr, atsevišķos gadījumos iztrūkst informācija aprakstā vai tā ir nepilnīga. Pirmajā gadījumā atsevišķas vajadzības nav pamatotas, otrajā, ir nepieciešami uzlabojumi vai papildus skaidrojumi. Lai gan SVID analizē un aprakstā ir minētas problēmas, uz ko balstās vajadzības, dažkārt iztrūkst atsauces uz datiem, avotiem, kas

apstiprina tekstā minēto. Bieži iztrūkst kritisks skatījums uz konkrētām jomām, kas ļauj tālāk formulēt attiecīgas vajadzības, piemēram, LEADER gadījumā, demonstrējumu nepieciešamība, nepieciešamība pēc pētījumiem, utml.

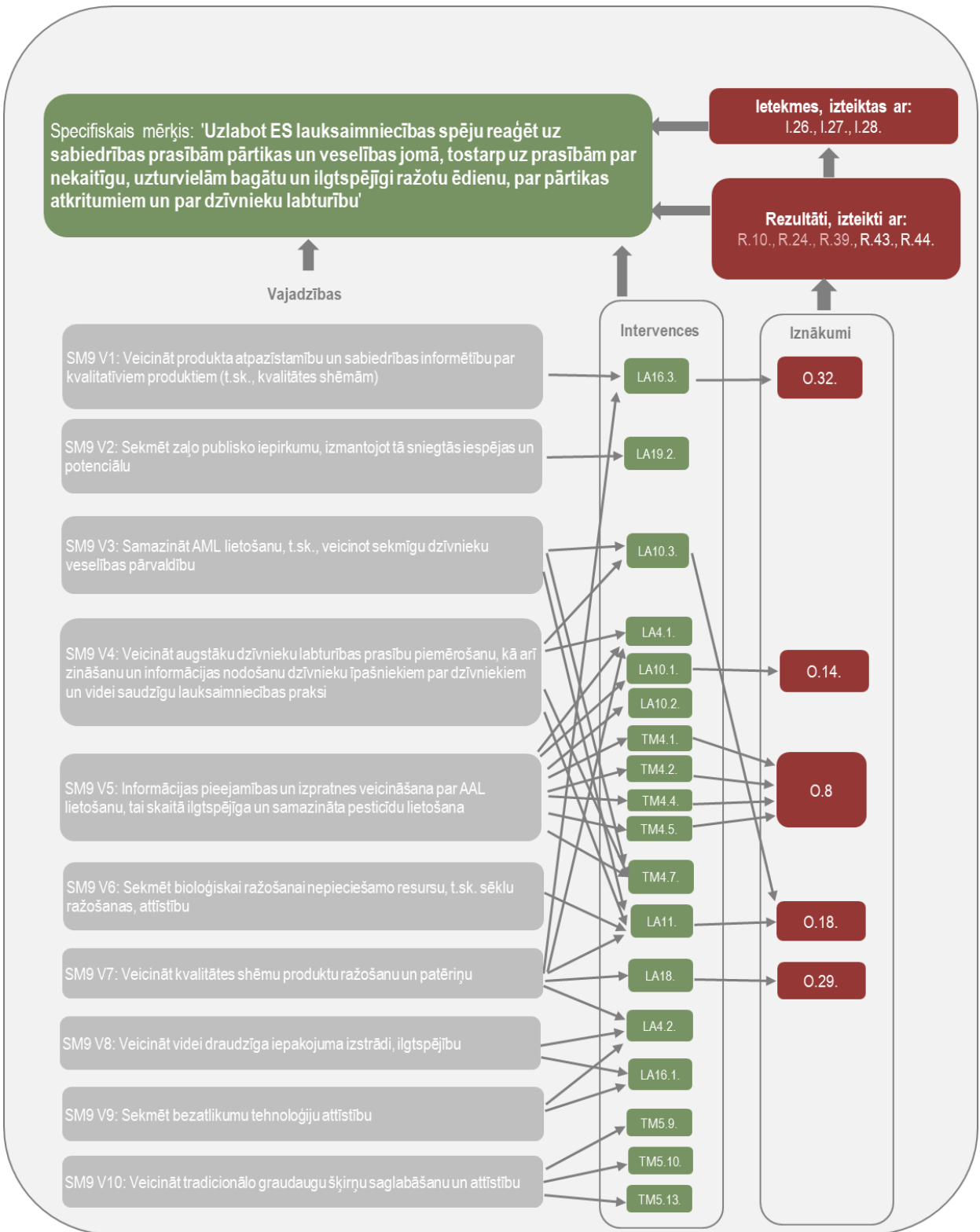
SM8 gadījumā ir nepilnīga vai iztrūkst informācija/ pamatojums šādām vajadzībām: V7, V3. Kopumā saiknes starp identificētajām vajadzībām un specifiskajiem mērķiem ir ticamas.

SM8 gadījumā nav aptverta mežsaimniecība, kas minēta SM. Nav arī vajadzību pamatojuma tekstā un SVID. Ir diskutējams vai mazā un vidējā uzņēmējdarbība ir attiecināma uz sociālo iekļautību. Līdzīgi kā būtu jābūt skaidrojumam, kādēļ nav izvēlētas citas iekļautības formas, tikai ekonomiskā iekļautība. Tam būtu jābūt vairāk pamatotam aprakstā.

Kopumā intervences aptver identificētās vajadzības. Tomēr, SM8 vajadzība V7 Atvieglota nodokļu politika mazajiem uzņēmējiem lauku teritorijā, īpaši, uzsācējiem, netiek risināta ar KLP SP instrumentiem. Aprakstā ir norādīts skaidrojums tās risinājumam. Bieži vien norādītais risinājums ("ZM sekošana līdzī"... ) nevar garantēt šo vajadzību apmierināšanu. Izvēlētais intervences nerada negatīvu efektu.

**SM9: *Uzlabot Savienības lauksaimniecības spēju reaģēt uz sabiedrības prasībām pārtikas un veselības jomā, tostarp uz prasību pēc kvalitatīvas, nekaitīgas un uzturvielām bagātas pārtikas, kas ražota ilgtspējīgā veidā, prasību samazināt pārtikas atkritumus, panākt dzīvnieku labturību un apkarot rezistenci pret antimikrobiāliem līdzekļiem***

Intervences stratēģija stratēģiskajam mērķim SM9 norādīta Attēlā 9.



**Attēls 9. Stratēģiskā mērķa SM9 intervences stratēģija**

*Avots: LAND konstrukcija pēc KLP SP teksta*

Mērķa vajadzības un to segšanai izvēlētās intervences norādītas 7.pielikuma 9. tabulā.

**SM9** SVID analīzes apkopojumā KLP SP dokumentā ir uzskaitīti SVID analīzes elementi, kuros ir ņemti vērā iepriekš par SVID aprakstu paustie novērtētāju komentāri un priekšlikumi. KLP SP dokumentā ietvertais apraksts ir vispārīgs, bet pēc būtības visiem SVID analīzes apgalvojumiem ir pamatojums izvērstajā SVID analīzes dokumentā.

Pēc EK klasifikācijas SM9 ir divi rezultātu rādītāji R43. un R44., tomēr mērķa ietvaros paredzētās intervences ir plašākas un saistītas arī ar R10., R24. un R35., kas netiek attiecināti uz SM9 mērķi. KLP SP aprakstā norādītās intervences un to iznākuma vērtību sasniegšana (R43, R44 - O18, R10 - O28, O29, O35; R24 - O8, O14; R39 - O24, O32) sekmēs norādīto rezultāta rādītāju sasniegšanu.

Vairākām uz SM9 attiecinātajām intervencēm (LA4.1., LA4.2., LA10.2., LA16.1., LA19.2., TM4.7., TM5.9., TM5.10., TM5.13.) nav norādītas iznākuma vērtības, kas attiektos uz šo mērķi.

KLP SP SM9 aprakstā nav izprotama atšķirība starp SM9 V3 un V4 – gan vajadzību definējums, gan paredzētās intervences ir vienādas, ar vienīgo atšķirību, ka V4, papildus jau V3 izvēlētajām, ir attiecināta intervenue LA4.1. Nav saprotams, kāpēc aprakstā SM9 V3 un V4 abām šīm vajadzībām ir norādītas vienas un tās pašas intervences, bet ar dažādiem R rādītājiem (R43, R44). Pēc būtības TM4.7, LA11., LA10.3 dos ieguldījumu gan R43, gan R44 sasniegšanā un V3 un V4 ir apvienojamas kā viena vajadzība.

SM9 vajadzība V8 “Veicināt videi draudzīga iepakojuma izstrādi, ilgtspējību” nav sasaistāma ar SM9, bet būtu vairāk sasaistāma ar SM4.

KLP SP dokumenta aprakstā plānotās SM9 intervences aptver visas SM9 identificētās vajadzības un to sasaiste ar vajadzībām ir skaidri aprakstīta. Intervence TM4.5. “Oglekli un amonjaka emisijas mazinošās lauksaimniecības prakses” nav attiecināma ne uz vajadzību V5 ”Informācijas pieejamības un izpratnes veicināšana par AAL lietošanu”, ne uz SM9 pēc būtības, bet būtu attiecināma uz SM5.

Būtiski, ka SM9 V2 tiks sasniegts tikai pie nosacījuma, ja VRG SVVA stratēģijas projektā ietvers “sadarbībā ar pašvaldību un pārtikas īsās piegādēs ķēdēs iesaistīto uzņēmēju sagatavotu piedāvājumu, (..) piedalīties pašvaldību organizētajos zaļos publiskos iepirkumos (ZPI)”, tikai tādējādi atbilstot intervences LA19.2 (attiecināma arī uz SM8 V1 un V2, SM3 V4) nosacījumiem, jo zaļā iepirkuma iekļaušana vietējās attīstības stratēģijā ir brīvprātīga un to var arī neizvēlēties.

Pēc būtības, pamatojoties uz KLP SP aprakstu, arī intervences TKO1 un TKO2 varētu tikt attiecinātas kā papildinošas SM9.

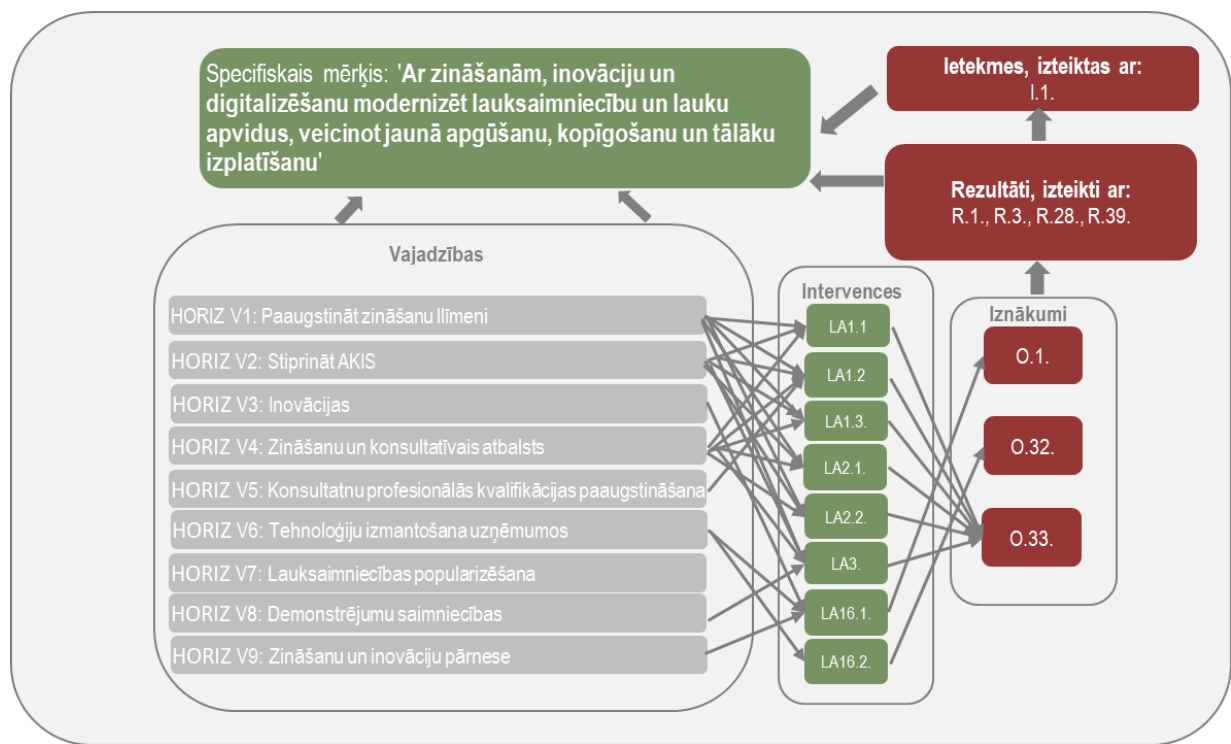
SM9 apraksta SVID analīzes apkopojumā (2.1.9.1.punkts) tiek norādīts, ka samazinās bioloģiskās liellopu gaļas ražošana un ka bioloģiskai lopkopībai mērķēta atbalsta trūkums nesekmē lopkopības attīstību, kas daļēji atspoguļojas V7 un V1 (2.1.9.2.punkts) par kvalitātes shēmu sekmēšanu. Tomēr, izvērtējot SM9 paredzētās intervences LA11 un LA10.3 un to nosacījumus, secināms, ka paredzētais atbalsts bioloģiskajai lopkopībai ir nepietiekams, lai sekmētu bioloģiskās lopkopības (gan piena, gan gaļas liellopu) attīstību un, iespējams, pat saglabāšanos esošajā apjomā. Intervencē LA10.3 likme piena liellopiem (izvēloties divus pieejamos atbalsta veidus) veido 90 EUR/LielV un gaļas liellopiem 43–71 EUR/LielV (izvēloties vienu vai divus atbalsta veidus), tikmēr intervencē LA11 atbalsta likme par bioloģiski sertificētu piena liellopu ir 95 EUR/LielV un par citiem dzīvniekiem (arī gaļas liellopu) 50 EUR/LielV (5.3.24.7.punkts), neskatoties uz daudz striktākām un izmaksu ziņā dārgākām bioloģiskās lauksaimniecības atbilstības prasībām, nekā intervences LA10.3 gadījumā. Šī situācija negatīvi ietekmēs arī **SM4** V2 sasniegšanu.

Nav saprotams, kā intervence LA10.1 (R.24) sniegs tiešu ieguldījumu SM9 sasniegšanā (R.43, R44). Kaut arī KLP SP intervences LA10.1 apraksta sākumā (5.3.19.1. punkts) ir pieminēta atbilstība SM9 (pārtika R.24), tomēr tālākā skaidrojumā LA10.1 apraksts ir saistīts ar SM5 un SM6. Izvērtējot LA10.1 nosacījumus, šī intervence risina vides jautājumus, bet ne pārtikas nodrošinājumu (vienīgi nosacījums, ka zaļajās joslās var būt nektāraugi, kuru izmantošana pārtikas (medus, ziedputekšņu) nodrošinājumā būtu grūti novērtēt).

Citas SM9 noteiktās intervences darbojas sinerģijā attiecībā uz SM9 mērķi un nerada negatīvus kompromisus.

**SMH: modernizēt lauksaimniecības un lauku apvidu nozares, lauksaimniecībā un lauku apvidos sekmējot un kopīgojot zināšanas, inovāciju un digitalizāciju, un mudināt lauksaimniekus tās apgūt, šim nolūkam uzlabojot piekļuvi pētniecībai, inovācijai, zināšanu apmaiņai un apmācībai**

Intervences stratēģija stratēģiskajam mērķim SMH norādīta Attēlā 10.



**Attēls 10. SMH intervences stratēģija**

Avots: LAND konstrukcija pēc KLP SP teksta

Mērķa vajadzības un to segšanai izvēlētās intervences norādītas 7.pielikuma 10. tabulā.

**SMH** vizualizācija (9. att.) attēlo KLP SP intervences stratēģiju, kurā parādītas saiknes starp SM vajadzībām, ieguldījuma avotiem, intervencēm iznākuma, rezultāta un ietekmes rādītājiem.

Tā kā LA4.1 ir norādīta sasaiste ar R3, tad LA4.1 intervences aprakstā būtu norādāma atsauce uz SMH. Rādītājs R3 ir saistāms ar SMH.

SMH gadījumā ir nepilnīga vai iztrūkst informācija/ pamatojums šādām vajadzībām: V3, tostarp paredzot finansējumu EIP projektu atbalstam; V6, kas vienlaikus palīdzētu risināt arī



darba spēka trūkumu, kā arī uzlabotu uzņēmumu digitalizāciju (e-pakalpojumi, datu pieejamība lēmumu pieņemšanai, pakalpojumu pieejamības nodrošināšana e-vidē); V8 Veicināt demonstrējumu saimniecību izmantošanu, tādejādi paaugstinot izpratni par dažādām lauksaimniecības metodēm un jaunu tehnoloģiju izmantošanu, tostarp digitālo tehnoloģiju izmantošanu; V9.

Kopumā intervences aptver stratēģiskos mērķus, tomēr ne nepilnībā. SMH aprakstā iztrūkst atsauces uz TKO, kas paredz apmācības, demonstrējumus, arī izpēti, zināšanu pārnesi un izplatīšanu. Apmācības paredz arī LEADER aktivitātēs. Minētās intervences būtu jāskaidro SMH saistībā.

KLP SP aprakstā nav saprotams, kāpēc TKO1. un TKO2. intervences, kas savstarpēji ir ļoti līdzīgas, tiek attiecinātas atšķirīgi pret SMH mērķi - ja TKO1. ir attiecināta "papildinošs SMH" (5.2.1.2. punkts), tad TKO2. ir tieši attiecināts (5.2.2.2. punkts).

Plānotās intervences ir papildinošas un darbojas sinerģijā ar mērķi un nerada negatīvus efektus.

### **3.3. Sasaistes izvērtējums starp ieguldījumiem, rezultātiem, ietekmi un to ieguldījumu mērķu sasniegšanā**

Katra SM izvēlētās intervences SM vajadzību apmierināšanai, plānotais finansējums intervencei kopā un kādi rādītāji jāsasniedz redzams 7.pielikumā.

#### ***1. Vai piešķirtie finanšu ieguldījumi un to veidi (dotācijas vai FI) ir pietiekami, lai sasniegtu plānotos rezultātus (izteikti izlaides rādītāju vērtībās)?***

**SM1-SM3** Piešķirtie finanšu resursi kopumā ir uzskatāmi par pietiekamiem plānotajiem ieguldījumiem, lai sasniegtu plānotās izlades rādītāju vērtības. Taču jāatzīmē, ka finanšu sadalījums pa mērķiem ir nevienmērīgs. SM1 intervencēm plānoti gandrīz 60% no KLP SP finansējuma, tomēr mērķi nav ambiciozi. Trūkst pietiekama pamatojuma esošajam finanšu sadalījumam.

TM5.11. un TM5.12. par vasaras rapsi, ripsi un miežiem nav pietiekami pamatots kā tie saistās ar specifiskām grūtībām. Pēdējos gados tie ir izplatīti vasaras kultūraugi Latvijā un to audzēšana atbilst normālai agronomiskai praksei. Lietojot AAL, tie nedod vides ieguvumus.

Sagatavotajā KLP SP ekoshēmu finansējums gandrīz 2 reizes pārsniedz LA intervencēm atvēlēto. Esošais pamatojums nesniedz skaidrojumu šādai izvēlei. Kopumā rādītāju mērķa vērtības ar ieguldīto finansējumu uz perioda beigām varētu tikt sasniegtas, taču sākumposmā tās būs mazākas. Platību maksājumiem finansējums paredzēts atbilstoši aptvertajām platībām, taču vairākām intervencēm, pārvērtējot un precizējot atbalsta saņemšanas nosacījumus, mainīsies saistītās platības un līdz ar to arī publiskais finansējums. Piešķirtie finanšu resursi un ar tiem saistītie nosacījumi nav pietiekami, lai nozīmīgi ietekmētu SEG emisiju pieaugumu lauksaimniecības sektorā, apturētu bioloģiskās daudzveidības kritumu un uzlabotu ūdens un augsnes kvalitāti ievērojamās platībās.

**SM7, SM8, SM9 un SMH** plānotie finanšu resursi spēs sniegt ieguldījumu plānoto rezultātu vērtību sasniegšanā un ir pietiekami, lai sasniegtu iznākumus.

## ***2. Vai finanšu ieguldījumu radītie rezultāti ir pietiekami, lai saņēmēju vidū gūtu gaidītos rezultātus (kas izteikti mērķa vērtībās un attiecīgā rezultāta rādītāja atskaites punktā) ?***

**SM1-SM3** Plānotie iznākumi kopumā ir uzskatāmi par pietiekamiem plānoto rezultātu sasniegšanai. Izņēmums ir rādītājs R.7 (Atbalsta palielinājums lauku saimniecībām, kas atrodas apgabalos ar specifiskām vajadzībām), jo diferencētajam maksājumam specifiskiem apgabaliem, saskaņā ar KLP SP izklāstu, plānots novirzīt tikai 2% no TM finansējuma, taču plānotā rādītāja vērtība ir 104,3%. Arī rādītāja R.6 plānotās vērtības aprēķins nav norādīts, ņemot vērā plānotos maksājumu veidus un likmes, tādēļ nevar viennozīmīgi vērtēt finanšu ieguldījumu pietiekamību šī rādītāja sasniegšanai.

KLP SP vairākām tiešmaksājumu intervencēm ir iepļānots papildus likmes palielinājums par 10%, lai sekmētu lauksaimnieku interesi par intervences īstenošanu.

KLP SP netiek ņemta vērā inflācijas ietekme uz investīciju izmaksām. Vairākās intervencēs tiek plānots tāds pats atbalsta apjoms, kāds tas ir bijis LAP 2007-2013 un LAP 2014-2020 periodos, līdz ar to faktiskais atbalsts, ko saņems lauksaimnieki tādā pašā intervencē, vērtības ziņā ir mazāks nekā tas bija iepriekšējos periodos.

**SM2** (papildinoši arī uz SM8) intervencē LA5 ir paredzēts grants 15 tūkst. EUR, kāds bija līdzvērtīgā pasākumā arī LAP 2014-2020 periodā, bet nav ņemta vērā inflācijas ietekme, kas laika posmā no 2014. g. janvāra līdz 2021. g. oktobrim ir bijusi 15,7% (avots: [https://tools.csb.gov.lv/cpi\\_calculator/lv/2014M01-2021M10/0/100](https://tools.csb.gov.lv/cpi_calculator/lv/2014M01-2021M10/0/100)). Līdz ar to faktiskā atbalsta ietekme sagaidāma mazāka, lai arī rezultāta rādītājus tas neietekmē.

**SM4-SM6** lielai daļai platību maksājumu saglabātas jau esošās intervences, t.sk., arī platības, likmes un atvēlētais finansējums. Līdz ar to intervencēm, kuras turpinās, finansējums vērtējams pietiekams, lai sasniegtu rezultāta rādītājus, taču vairumā gadījumu nepietiekams, lai nosegtu vajadzības. Nereti vadošajai iestādei ir jāpieņem kompromiss starp atbalsta saņēmēju vēlmi un spēju īstenot pasākumus, un komplikātiem pasākuma nosacījumiem, kuri var mazināt atbalsta saņēmēju interesi. Savukārt jaunajām intervencēm un LA11. KLP SP ir mainīta konceptuālā pieeja, ieviešot ekoshēmas un mainot likmju struktūru. Tādējādi paredzams, ka sākotnēji rezultāta rādītāji būs zemāki. Lai sasniegtu definētās mērķa vērtības, nepieciešams paredzēt aktīvas informatīvās kampaņas un pirmajos gados neierobežot saistību uzņemšanos par jaunām papildu platībām pretstatā tam, kā tas bijis iepriekšējos gados.

**SM7** Kopējais finansējums paaudžu nomaiņas sekmēšanai lauksaimniecības nozarē ir palielinājies par vairāk nekā 26 miljoniem EUR (165%) un līdzīgi arī sasniedzamā mērķa vērtība 1018 jaunie lauksaimnieki ir palielinājusies par 158% salīdzinājumā ar LAP 2014-2020. Intervencē LA6 ir paredzēts grants 40 tūkst. eiro un tieši šāds atbalsta apjoms līdzvērtīgā pasākumā jaunajiem lauksaimniekiem bija arī iepriekšējos periodos LAP 2007-2013 un LAP 2014-2020. Jauninājums būs papildus novirzīts finanšu instruments 6 milj. EUR apmērā (LA6), paredzot aizdevumu lauku uzņēmējiem līdz 100 000 euro ar pamatsummas daļējas dzēšanas iespējam (kopumā 120 jaunajiem lauksaimniekiem).

**SM8** (papildinoši arī uz SM3 un SM9) attiecināmā intervencē LA 19.2. ir paredzēts izmantot metodi "vienas vienības izmaksa tiek noteikta (..), izanalizējot datus par iepriekšējiem diviem plānošanas periodiem 2007.-2013.gadam un 2014.-2020.gadam un aprēķinot vidējo vienības izmaksu pa gadiem", kas neņem vērā inflācijas ietekmi. SM8 mērķis samazināts no esošā perioda 180,9 milj., bez LA4.2 vai iepriekšējā 6.1 165,1 milj. (te un tālāk ir plānotās summas (EUR) un vērtības abos periodos) uz 110,9 milj. Lai gan, LEADER intervencēs LA19, kopējais samazinājums ir no 79,7 milj. uz 72,4 milj., KLP SP uz 19 intervenci attiecināma LA19.2, kas

nebija iepriekšējā periodā, bez šīs intervences LEADER finansējums ir 57,9 milj. Samazināts atbalsts LA5 – mazajām lauku saimniecībām no 42,8 uz 30,0 milj., ar lauksaimniecību nesaistītām darbībām LA4.4 no 21,2 milj. uz 6,0 milj., palielināts tūrisma sadarbības projektiem LA16.3 no 1,2 uz 2,5 milj. Atbilstoši samazināti arī rezultātu un iznākumu rādītāji, piemēram, mazo saimniecību atbalsts no 2903 uz 2000 saimniecībām, LA4.4 gadījumā no 400 uz 120 uzņēmumu atbalstu. Tā kā nav pamatotu aprēķinu vai datu, kas liecina par vajadzību kopējo apjomu, ir grūti vērtējams, vai esošais finansējums ir atbilstošs mērķim.

**SM8** iznākumi ir pietiekami, lai sasniegtu rezultātus (vērtības). Tomēr, R38, kā jau norādīts iepriekš, jau tagad ir sasniegts mērķis 100% un jaunās intervences šajā rādītājā neko nemainīs. Iznākuma rādītāji sakrīt ar mērķa vērtībām (R39 izvirzītā mērķa vērtība 577 atbalstīto lauku uzņēmumu skaits, R42 mērķa vērtība 2000 tiešie labuma guvēji). Tomēr R mērķa vērtību tabulā LA4.2 attiecināts uz SM2, bet LA4.4. daļēji uz SM2 SM8. Rādītājs R39 un atbilstošie iznākuma rādītāji, būtu visi attiecināmi uz SM8, jo tas saistīts ar lauku attīstību. Sadalījums pa gadiem ir adekvāts un paredz vidusposmā vislielākās vērtības.

**SM9** ir daudz ietverošs mērķis un tam attiecinātās intervences pārklājas ar citiem SM. Mērķim nav izvirzīti konkrēti sasniedzamie rezultāti, kas būtu vērsti tikai uz šo mērķi, bet ikvienas attiecinātās intervences sasniegtie rezultāti sekmēs arī SM9 sasniegšanu lielākā vai mazākā mērā. Grūti novērtēt, cik lielā mērā tiks sasniegtas/atrisinātas mērķī izvirzītās 10 vajadzības, jo EK rekomendētais rezultātu rādītājs paredz šī mērķa panākumus vērtēt caur R43 un R44 skatījumu. Pēc EK klasifikācijas SM9 ir divi rezultātu rādītāji R43 un R44, tomēr mērķa ietvaros paredzētās intervences ir plašākas un saistītas arī ar R10, R24 un R35, kas netiek attiecināti uz SM9 mērķi. KLP SP aprakstā norādītās intervences un to mērķavērtību sasniegšana (R43, R44 - O18, R10 - O28, O29, O35; R24 - O8, O14; R39 - O24, O32) sekmēs norādīto rezultāta rādītāju sasniegšanu.

**SMH** mērķis samazināts no 42,7 milj. uz 36,5 milj. , bet papildus ietverot lauku modernizācijas pasākumu, kas bija esošajā periodā un KLP SP ir LA4.1 no 369,7milj. uz 95,6milj. LA4.1. Tajā skaitā, mācības samazinājums no 11,4 milj. uz 8,3 milj. un attiecīgi apmācīto skaits no 14000 uz 10500; Konsultācijas no 10,2 milj. uz 9,2 milj. un attiecīgi konsultēto skaits no 10500 uz 5385; Demonstrējumi no 2 milj. uz 1,5 milj. Sadarbības pasākumos samazinājums EIP grupām (LA16.1) no 13,3 milj. uz 12,0 milj, un attiecīgi palielinātas mērķa vērtības no 14 uz 30 EIP grupām; LA16.2 grupām no 5,8 milj. uz 5,5 milj. un attiecīgi no atbalstāmajām 50 grupām uz 120. Kopā sadarbības intervencēm LA16.1, LA16.2 samazināts finansējums no 19,1 milj. uz 17,5 milj. Iznākuma rādītāji ir adekvāti sasniedzamām mērķa vērtībām. Tomēr būtu pārdomājama laika sadale starp intervencēm, jo 2023. gadā nav paredzētas finansējums, 2024. gadā tās ir nepietiekošas, kas var ietekmēt citu intervenču īstenošanas laiku un attiecīgi rezultātu rādītāju sasniegšanu. Īpaši tas ir aktuāli konsultantu apmācībām (R1, R28).

Līdzsvars SMH ir vērtējams attiecībā pret intervences plānoto R rādītāju un ietekmi uz saimniecībām, no vienas puses, un attiecībā pret vajadzībām, no otras. Tas ne vienmēr ir skaidrs, jo paredzēti, piemēram, 14 demonstrējumi (O rādītājs), ar finansējumu 1,5 milj., un rezultāta rādītāju 2050 saimniecībām. Ietekmes rādītāji KLP SP netiek lietoti. Nepieciešamība pēc demonstrējumiem ir definēta un aprakstīta vajadzībās, bet nav izskaidrota, kādēļ ir paredzēts to samazināt šajā periodā un ko šāds samazinājums dos un ietekmēs. Lai gan demonstrējumi tiek definēti vajadzībās kā vidēji svarīgi, intervenču aprakstos ir uzsvērtā to nozīme. Līdzīgi tas attiecas uz konsultācijām, mācībām. Ja jau aprakstā ir norādīta vajadzība, kas pamatota ar skaitļiem un parāda, ka Latvijā ir nepieciešamība pēc zināšanām, tad nav saprotams, kādēļ šis finansējums un attiecīgie iznākuma rādītāji ir samazināti.

### 3. Vai sagaidāmie rezultāti/mērķi ir reāli un spēj radīt paredzamo ilgtermiņa tiešo un netiešo ietekmi uz nozarēm, reģioniem un lauku apvidiem dalībvalstī?

**SM1-SM3** plānotie rezultāti spēj sniegt ilgtermiņa tiešos un netiešos efektus atbilstošajos sektors. Tomēr vairākos aspektos šie efekti sagaidāmi nepilnīgi vai nepietiekami, ņemot vērā nepietiekamu finansējuma piešķirumu, tā sadali, vai nosacījumus, kuri neļauj radīt pietiekamu ieguldījumu augstas prioritātes vajadzību risināšanā. Tas detalizēti aprakstīts 1.6.punktā. Galvenie mērķi, kuros sagaidāma ierobežota ietekme, ir saimniecību ienākumu atšķirības mazināšana (I.3), ieguldījums teritoriālā līdzsvarā (I.5) un saimniecību ražīguma palielināšana (I.6). Taču nav doti skaidri kritēriji un konkrētas sasniedzamās rādītāju vērtības ilgtermiņa ietekmes mērīšanai.

**SM4** mērķa vērtību izvēlei nav dots skaidri izsekojams pamatojums, mērķa vērtības ir nepietiekamas (virzībai uz klimatneitralitāti) un finansējuma piešķiruma nosacījumi nav stimulējoši un var kļūt kavējoši (apmežojamās zemes auglības ierobežojums un papildus atbalsta stimula trūkums organiskās augsnes gadījumā) intervencēm, kas vērstas uz CO2 piesaistes palielināšanu (LA7.1, LA7.2, LA8). Intervencēm LA4.1, LA4.3, LA11 grūti novērtēt specifiski uz SM4 vērsto mērķa daļu.

**SM5 un SM6** mērķa vērtības lielākoties definētas mērenas bez ambicioziem uzstādījumiem. Sagatavotajā KLP SP nav dots pamatojums un skaidrojums par tiešo un netiešo ietekmi, t.i., ūdens un augsnes kvalitātes uzturēšana, zālāju stāvokļa uzlabošanās, LPI sagaidāmās tendences. Intervencu vispārējais raksturs un attiecināšana uz vairākiem SM neradīs nozīmīgu ilgtermiņa tiešo un netiešo ietekmi. Atzīmējams, ka esošajā situācijā atsevišķu vides ietekmju mazināšanā (ūdens kvalitāte) KLP potenciālā ietekme nav ļoti būtiska. Tomēr saistībā ar bioloģisko daudzveidību, augsnes kvalitāti, SEG emisiju samazināšanu lauksaimniecības sektorā KLP SP ieguldījuma nozīmīgums ilgtermiņa ietekmē būtu palielināms.

**SM7** sasniedzamie rezultāti ir ambiciozi un varētu sekmēt nozīmīgu ieguldījumu paaudžu nomaiņā Latvijā lauksaimniecības nozarē.

**SM8** atbalstītie tiešie labuma guvēji (2000 mazās saimniecības un 577 lauku uzņēmēji) visdrīzāk neradīs būtisku ietekmi. Rādītāju vērtības: KLP atbalstīto lauku uzņēmumu skaits (R39), to personu skaits, uz kurām attiecas atbalstītie sociālās iekļaušanas projekti (R42), var būt nepietiekošas ilgtermiņa ietekmēm, jo saimniecību skaits ir 69 tūkst., bet iedzīvotāju skaits laukos ir 687 tūkst. Nabadzības līmeņa indekss laukos ir 32%. Ietekme var būt uz rādītājiem I22, I23, I24. Tomēr, nav norādīts, cik paredzēts piesaistīt jauniešus, lai dažādotu nodarbošanos saimniecībā, vai radīt darbavietas. KLP SP aprakstos nav izvēlēti un aprakstīti ietekmes rādītāji. Ietekmes būtu skatāmas saistībā ar citām intervencēm.

Ir grūti izvērtēt **SM9** mērķu ilgtermiņa un netiešo ietekmi uz mērķi paredzētajām vajadzībām, jo daudzās intervencēs nav skaidra pamatojuma mērķa vērtību lieluma izvēlei. Pēc būtības izvēlētais intervences sniegs ieguldījumu SM9 sasniegšanā un var sniegt ilgtspējīgu ietekmi. Ņemot vērā pieticīgās mērķa vērtības, var pieņemt, ka ilgtermiņa ietekme var nebūt pietiekama. Par to liek domāt gan iepriekšējo periodu pieredze, gan plānotā perioda rādītāju vērtības.

**SMH** potenciālā ietekme uz I1 vērtējama kā nepietiekoša, neskatoties uz relatīvo KLP SP finansējuma pieaugumu, jo tās intervences, kas sistītas ar SMH veidojas tikai no lauku atbalsta, kura kosumma ir samazinājusies. Ņemot vērā ES KLP izaicinājumus būtu sagaidāms, ka finansējums un paredzētie mērķa rādītāji būtu lielāki, jo nepieciešami kvalitatīvi uzlabojumi zināšanu radīšanā, pārnesē. Uz to norāda arī samazināts apmācāmo/konsultējamo /

demonstrējumu skaits. R1 rādītājs: Atbalsta rezultātā labumu guvušo personu skaits 23025, nevar tikt uzskatīts par pietiekošu, jo šādā gadījumā zināšanu atjaunošanās notiek tikai nākošajā paaudzē.

**4. Vai piešķirtie finanšu ieguldījumi un to veidi (dotācijas vai FI) plānotajām intervencēm, kas sargrupēti saskaņā ar konkrētajiem mērķiem, kopumā ir pietiekami, lai apmierinātu identificētās vajadzības un kopumā ir pietiekami, lai sasniegtu izvēlētos SM? ?**

Kopējais finansējums par katru SM un saistīto SM attēlots 1. tabulā. Redzams, ka 4 SM visas intervences ir tieši vērstas uz konkrēto mērķi un intervencēm paredzētie līdzekļi netiek dalīti ar citiem mērķiem, bet 6 SM paredzētās intervences un attiecīgi finansējums paredzēts arī citu SM vajadzību apmierināšanai. Tabulā, gan nav izdalīts konkrēti no katras intervences paredzēto finansējumu, jo esošie apraksti nendod iespēju, konkrēti nodalīt paredzamo finansējumu SM2,SM4,SM5,SM6,SM8,SM9. Tikai 4 intervencē ir iespējams noteikt finansējuma apjomu, vadoties no rezultāta rādītājiem, izvēlētajās intervencēs un atbilstošajās intervencēs.

**1. tabula Finansējuma sadalījums pa SM.**

Specifisko mērķu kodi	Kopā katram SM,	Tieši vērsto intervencu summas	% no kopējā KLP (neatdalot pārklājumu no citiem SM)
<b>SM1</b>	<b>1 303 048 771</b>	1 303 048 771	<b>52,3%</b>
<b>SM2 +SM4+SM8</b>	166 581 226	45 974 912	<b>6,7%</b>
<b>SM3</b>	10 600 000	10 600 000	<b>0,4%</b>
<b>SM4+SM5+SM2+SM9</b>	615 886 760	196 253 207	<b>24,7%</b>
<b>SM5+SM4+SM9+SM6</b>	532 814 616	7 609 226	<b>21,4%</b>
<b>SM6+SM5+SM9</b>	233 829 462	56 536 782	<b>9,4%</b>
<b>SM7</b>	53 757 114	53 757 114	<b>2,2%</b>
<b>SM8 +SM2</b>	78 300 000	72 300 000	<b>3,1%</b>
<b>SM9+SM4+SM5+SM6</b>	463 152 919	14 500 000	<b>18,6%</b>
<b>SMH</b>	36 500 000	36 500 000	<b>1,5%</b>

**SM1-SM3:** Atbilstoši aprakstītajam šīs atskaites 1.6. punktā, vairākām intervencēm plānotais finansējums noteiktu augstas prioritātes vajadzību risināšanai nav uzskatāms par atbilstoši sadalītu un tādējādi pietiekamu mērķu sasniegšanai. Konkrēti, tas attiecināms uz ienākumu līdzsvarošanu starp saimniecību grupām un reģioniem (SM1), konkurētspējas celšanu un pievienotās vērtības paaugstināšanu, finanšu resursu pieejamības problēmu, paredzot finanšu instrumentus, kā arī jaunu tehnoloģiju un inovāciju izmantošanu (SM2). Lai sasniegtu izvirzītos rezultātus, plānotie finanšu resursi kopumā ir pietiekami, tomēr kā iepriekš pieminēts, rezultāti nav ambiciozi attiecībā uz ienākumu diferenciacijas mazināšanu un ekonomisko attīstību.

**SM4** finanšu ieguldījums kopumā pēc apjoma varētu tuvoties pietiekamam (izņemot attiecībā uz CO2 piesaistes palielināšanu), tomēr apraksts nedod iespēju precīzi identificēt un novērtēt patieso ietekmi uz vajadzību apmierināšanu, jo SM4 finansējums vairākās finanšu ietilpīgākajās intervencēs (LA4.1, LA4.3, LA11) nav konkrēti nodalāms - intervencēs saplūst vairāku mērķu sasniegšanai novirzītais atbalsts un nav dotas skaidras norādes attiecībā uz katru no mērķiem.

Patlaban 20% no KLP SP publiskā finansējuma ir tieši vērsti uz kādu konkrētu vides un klimata mērķi, tomēr lielākā daļa uz vides un klimata mērķiem plānotās intervences saistāmas ar vairākiem SM - gan savstarpēji **SM4-SM6**, gan ar SM2 un SM9. Kopējais piešķirtais finansējums ir SM4-SM6 nozīmīgs un būtu uzskatāms par atbilstošu, taču nepieciešams uzlabot KLP SP ieguldījuma lietderību, veidojot mērķtiecīgākas intervences.

**SM7** ieplānotie finanšu ieguldījumi (dotācijas un FI) kopumā ir pietiekami, lai apmierinātu vistiešāk uz jauno lauksaimnieku atbalstu noteiktās vajadzības, un ir pietiekami, lai sasniegtu izvēlēto SM.

Finanšu ieguldījumi **SM8** var nebūt pietiekošs attiecībā uz vajadzību apmierināšanu, kur LEADER pasākumiem tiek atvēlēts 9,4% LA4.2, 4.4 un LA5, kas tiek attiecināts uz SM8, kopā 9%. Iztrūkst dziļāka analīze, kas pamato vajadzības, no kā atvasinās rādītāju vērtības. Ņemot vērā plānotā perioda finansējuma samazinājumu, tā devums var būt mazāks nekā iepriekšējā periodā un ietekmēs vajadzību risināšanu. Finanšu ieguldījumi SM8 var nebūt pietiekami, lai sasniegtu mērķi. Mērķis nav balstīts kvantifikācijā, nav norādīts, piemēram, cik vajag radīt darba vietas, vai cik piesaistīt jaunus lauksaimniekus (ir paredzēta mērķa vērtība, ko plāno sasniegt, bet nav skaidrs vai ar to pietiek, lai atrisinātu problēmu), cik jāsniedz atbalsts sociālās nevienlīdzības mazināšanai u.tml.. Ņemot vērā kopējos rādītājus par nabadzību laukos, gan lauksaimnieku novecošanās tendenci, ir paredzams, ka plānotās vērtības un atbilstošais finansējums var segt mērķi tikai daļēji. Līdzekļu sadalījums (samazinājums salīdzinot ar iepriekšējo) vēl vairāk padziļina nevienlīdzību starp dažādām lauku iedzīvotāju grupām, jo nekompensē tās negatīvās sociālās sekas, kuras rada strauja lauksaimnieciskās ražošanas intensifikācija. Ražošanas mehanizācijas un automatizācijas rezultātā nodarbinātības iespējas laukos sarūk daudz straujāk, nekā LEADER ietvaros jaunradītās darbavietas mazajā uzņēmējdarbībā. LEADER ietvaros nav iespējams risināt nodarbinātības sezonālās problēmu, atbalsts vietējām pārtikas ķēdēm ir nepietiekams.

**SM9** sasniegšanai paredzētie finanšu līdzekļi kopumā sekmēs mērķa sasniegšanu un kaut kādā mērā risinās arī visas definētās vajadzības pārtikas drošības, ilgtspējīgas ražošanas, dzīvnieku labturības, ilgtspējīga iepakošanas un atkritumu mazināšanas jomās.

Finanšu ieguldījumi **SMH** mērķos var nebūt pietiekoši attiecībā uz vajadzību apmierināšanu. Par to liecina paredzētie līdzekļi 2,5% mācībām, konsultācijām un demonstrējumiem un 2,2% sadarbības projektiem, kas attiecināmi uz **SMH** no visas KLP SP kopējās summas. Iztrūkst dziļāka analīze, kas pamato vajadzības, no kā atvasinās rādītāju vērtības. Ņemot vērā plānotā perioda finansējuma samazinājumu, tā devums var būt mazāks nekā iepriekšējā periodā un ietekmēs vajadzību risināšanu. Mērķis nav balstīts kvantifikācijā, piemēram, cik vajag apmācīt (ir norādīta mērķa vērtība, bet nav skaidrs, cik šī mērķa vērtība apver vajadzību un vai ar to pietiek, lai atrisinātu problēmu) u.tml. Ņemot vērā kopējos rādītājus par mācībām, inovāciju nepieciešamību laukos, ir paredzams, ka plānotās vērtības un atbilstošais finansējums var segt mērķi tikai daļēji.

### ***5. Vai intervences un ar tiem saistītie budžeta piešķirumi ir pietiekami, lai sasniegtu transversālo (horizontālo) mērķi?***

Visas vajadzības, kas mērķētas uz horizontālo mērķi un veidojas no citos SM definētajām vajadzībām redzamas 5.pielikuma 1.tabulā. Paredzētās intervences un naudas līdzekļi kopumā nosedz transversālo mērķi **SMH**, tas ir, nauda spēs nodrošināt izvirzīto mērķa un iznākuma rādītāju sasniegšanu. Tomēr, no KLP SP tekstā nepietiekoši skaidrots, kā paredzētās intervences



strādās kopumā un savstarpējā saistībā. Īpaši tas attiecas uz inovācijām un inovāciju izplatīšanu, kas var radīt ietekmi apakšnozarēs. Tas, ka LA16.1 ir samazināts finansējums, palielinot saņēmēju skaitu, neskatoties uz to, ka esošā pieredze ir bijusi pozitīva un pieprasīta, nesniedzot skaidrojumu, liecina par nesekšveici SMH intervencu noteikšanā. Papildus tam, LA4.1, kas vērsts uz modernizāciju, tai skaitā digitalizāciju un dod ieguldījumu SMH, salīdzinoši ar iepriekšējo periodu ir ievērojams samazinājums. Arī te trūkst skaidrojuma. Līdzīgi to var teikt par mācībām un konsultācijām. Ieteikums ir papildināt AKIS aprakstu 8.1 sadaļā un SMH aprakstu ar skaidrojumu.

### **3.4. Sinerģiju novērtēšana starp specifiskajiem mērķiem (SM) un intervencēm**

#### ***1. Vai ir sinerģija starp intervencēm, kas vērstas uz vienu SM***

Pastāv sinerģija starp dažādām intervencēm, kas paredzētas vienā SM. To nosaka dažādās vajadzības, kas ir apmierināmas ar atšķirīgām intervencēm, un atbilstoši, SM saiknē ar intervencēm (skat. 3.pielikumu).

**SM1** pastāv sinerģija starp izvēlētajām intervencēm LA17., TKO3., TM1., TM1.1., TM2. un TM5., kuras ir plānotas kā savstarpēji papildinošas un vērstas uz vienu mērķi. Tomēr iepriekš aprakstītie faktiskie nosacījumi rada būtiskas, augstas prioritātes vajadzību risināšanu kavējošas nepilnības, piemēram, salīdzinoši neliela daļa pārdalošā maksājuma, nepietiekams ienākumu atbalsts pašām mazākajām saimniecībām, kā arī tām, kuru lielums nedaudz pārsniedz 30 ha.

**SM2** pastāv sinerģija starp intervencēm LA4.1, LA4.2 un LA5, tās katra saistīta ar savu sektoru – lauku saimniecības, pārstrāde, mazo saimniecību ieiešana tirgū. Tādējādi tās ir savstarpēji papildinošas.

Uz **SM3** vērstās intervences LA9., TKO1. un TKO2. ir savstarpēji papildinošas, veidojot sinerģiju, jo tiek atbalstītas gan jaunizveidotās gan esošās ražotāju organizācijas, turklāt salīdzinot ar līdzšinējām programmām papildināts atbalsttiesīgo nozaru klāsts.

Starp **SM4** intervencēm ir vērojama sinerģija, īpaši attiecībā augkopības daļā sasitībā ar mēslošanas plānošanu. Uz mērķi **SM4** vērstās intervences LA4.3., LA7.1., LA7.2., LA8., LA10.3., LA11., TM4.1., TM4.3., TM4.4., TM4.5. un TM4.6. ir savstarpēji papildinošas, veidojot sinerģiju. Intervence LA4.1. nav savstarpēji papildinoša ar šīm intervencēm, veidojot negatīvus transversālos efektus.

Uz mērķi **SM5** vērstās intervences LA4.5., LA10.1., LA10.2., LA11., TM4.1., TM4.2., TM4.3., TM4.4., TM4.5. un TM4.7. ir savstarpēji papildinošas, veidojot sinerģiju. Taču intervencu sinerģijām nepieciešami precizējumi kā tiek nodrošināta izvairīšanās no dubultā finansējuma intervencēm, kas saistītas ar AAL un mēslojuma ieneses uzskaiti un kontroli (TM.4.1, TM.4.2, TM.4.4, TM.4.5).

Uz mērķi **SM6** vērstās intervences LA4.6., LA10.4., LA10.5., LA12., TM4.2. un TM4.7. ir savstarpēji papildinošas, veidojot sinerģiju. SM4 intervence TM4.6 ir papildinoša tikai attiecībā uz ES zālāju biotopiem, bet radīs negatīvus efektus uz kopējo ilggadīgo zālāju bioloģisko daudzveidību un nozīmīgs risks ir samazināt potenciālu atjaunot un palielināt ES zālāju biotopu platības.

KLP SP nav sniegts pietiekams pamatojums intervences TM4.6 ieguldījumam SM4 un SM5, nepieciešams to precizēt saistībā ar emisiju un gaisa piesārņojuma samazināšanu. Šis pasākums būtu ar atzīmējamu ieguldījumu SM6, ja tiktu attiecināts tikai uz ilggadīgajiem zālājiem. TM 4.6 papildināms ar nosacījumu, ka EJIZ platībā jānodrošina tāds minimālais LLV/ha, kādu iesaka biotopu apsaimniekošanas vadlīnijās. TM4.6. un TM4.7. liekama atruna



nosacījumos, ka, aprēķinot kopējo LLV/ha, no kopējās saimniecības zālāju platības jāizslēdz EJIZ. Arī intervence TM4.1. un TM4.2. nav attiecināmas uz SM6, jo nosacījumos paredzētie kritēriji padara nenozīmīgu vai izslēdz ieguldījumu bioloģiskās daudzveidības veicināšanā.

SM6 kontekstā rosināms iekļaut saistīto atbalstu TM.5. ietvaros par ganību dzīvniekiem EJIZ, jo ganību dzīvnieki ir maz izmantoti aizsargājamās zālajos un lopu audzēšana šajās platībās ir ar zemāku rentabilitāti. Intervences TM4.6. ieguldījuma rezultāts būtu mērķtiecīgāks SM6, ja tiktu nodrošināta ciešāka saikne ar zālāju noganīšanu, šī brīža prasība par noteiktu lopu blīvumu zālajos tiešā veidā to nenodrošina. Šī intervence var dod ieguldījumu arī SM6, taču būtu nepieciešams precizēt zālāju rādītāja definīciju, izņemot aramzemēs sētos zālājus.

Uz mērķi **SM7** vērstās intervences LA6. un TM3. ir savstarpēji papildinošas, veidojot sinerģiju.

Uz mērķi **SM8** vērstās intervences LA4.4., LA19.1., LA19.2. un LA19.3. ir savstarpēji papildinošas, veidojot sinerģiju.

Uz mērķi **SM9** vērstās intervences LA10.1., LA10.3., LA11., LA16.3., LA18., LA19.2., TM4.1., TM4.2., TM4.4., TM4.5., TM5.9., TM5.10. un TM5.13. ir savstarpēji papildinošas, veidojot sinerģiju.

Uz mērķi **SMH** vērstās intervences LA1.1., LA1.2., LA1.3., LA2.1., LA2.2., LA3., LA16.1. un LA16.2. ir savstarpēji papildinošas, veidojot sinerģiju.

Ieteikums būtu apraksta daļā skaidrāk norādīt katras intervences saiknes ar attiecīgām SM vajadzībām, kas visur nav ietvertas. Tas pats attiecas uz katru SM, kur būtu skaidrāk sniedzama sasaiste ar citu mērķu vajadzībām.

## ***2. Ja izvēlētas intervences, kas vērstas uz vienu SM ir pretrunīgas, vai tās var tikt līdzsvarotas kādām citām intervencēm vai/ un nosacījumiem?***

Intervence LA4.1. saistībā ar mērķi **SM4** ir pretrunā ar pārējām uz šo mērķi vērstajām intervencēm. Pretrunas ir iespējams mazināt paredzot noteiktu prasību izpildi LA4.1.

Intervence TM 4.3 ir zināmā pretrunā ar **SM4** mērķi, jo kaļķojamais materiāls rada papildus SEG emisijas, kuras tiek ziņotas Nacionālajā SEG inventarizācijā, bet tai nav pretruna ar kādu no citām intervencēm, drīzāk pretēji, tā uzlabo augsnes barības vielu biopieejamību, kā rezultātā iegūstamas lielākas ražas un augsnē tiek ienests lielāks oglekļa daudzums ar lauksaimniecības augu atliekām, kas rezultātā mazina arī SM4 ietvaros konstatēto pretrunu, jo uzlabo augsnes oglekļa krājumu.

TM4.6. un LA4.6. ir savstarpēji pretrunīgas/konkurējošas intervences, jo abas var tikt attiecinātas uz potenciālajiem ES zālāju biotopiem. TM4.6. gadījumā tie pazaudēs bioloģisko daudzveidību, bet LA4.6. gadījumā - palielinās. Ņemot vērā lielo TM4.6. plānoto platību, intervence ir pretrunā ar SM6 mērķi par bioloģiskās daudzveidības veicināšanu..

## ***3. Vai ir vērojama sinerģija starp intervencēm un nosacījumiem dažādiem SM?***

Visu intervenču sasaistes ar SM apkopojums ir sniegts 7.pielikumā. Ir virkne interveču, kas saistāmas tikai ar vienu SM, bet ir vairākas intervences, piemēram, LA4.1, LA10.1., LA10.3, LA11, TM4, TM5.9., TM5.10. un TM5.13. saistītas ar diviem vai trīs SM. Tāpat virkne intervenču dod papildu ieguldījumu vairākiem SM. Pamatā tās ir lauku attīstības intervences, piemēram, LA1, LA2, LA3, LA4, LA10, LA11, LA16 un LA19.

Uz **SM1** vērstajām intervencēm nav norādītas sinerģijas attiecībā pret citiem mērķiem. Tomēr stiprinot saimniecību ienākumus un izturētspēju (TM1, TM2 un TM5), būtībā tiek veikts

ieguldījums arī citos KLP mērķos, it īpaši nodarbinātības veicināšanā, jauno lauksaimnieku piesaistē un vietējās attīstības veicināšanā (SM7 un SM8). Tāpat intervences TKO3, atbilstoši plānojumam, sniegs ieguldījumu SMH, atīstot konsultācijas un apmācības; SM2 sakarā ar investīcijām biškopības sektorā un ieguldījumiem pētniecībā; SM3 sakarā ar ieguldījumiem noieta veicināšanā un sadarbībā; SM6 sakarā ar ieguldījumu bioloģiskās daudzveidības uzturēšanā sakarā ar bišu populācijas saglabāšanu; SM9 sakarā ar biškopības produktu kvalitāti uzlabojošiem pasākumiem. Tomēr šīs sinerģijas nav norādītas KLP SP.

**SM2** un **SM4** ietvertā intervence LA4.1 sniedz ieguldījumu konkurētspējīgu sadarbības formu veicināšanā un vietējās produkcijas realizācijas sekmēšanā (SM3), kā arī veicina kvalitātes shēmu produktu ražošanu un patēriņu un sniedz ieguldījumu dzīvnieku labturībā un AAL lietošanas ierobežošanā (SM9).

Arī **SM2** ietvertā intervence LA4.2 sniedz ieguldījumu SM3 sakarā ar produktu komerciālās vērtības uzlabošanu un virzīšanu tirgū. Tiek sekmēts arī ieguldījums SM9 sakarā ar ieguldījumu kvalitātes shēmu produktu ražošanā un patēriņā, videi draudzīga iepakojuma veicināšanā un bezatlikumu tehnoloģiju attīstībā.

**SM2** ietvertā intervence LA5 sniedz ieguldījumu SM8, veicinot mazo un vidējo uzņēmējdarbību, nodarbinātības un ienākumu iespēju radīšanai.

**SM3** intervences TKO1 un TKO2 sniedz ieguldījumu SMH, paredzot konsultācijas, apmācības, tostarp padomdošanu un paraugprakses apmaiņu.

Savukārt **SM3** intervence LA9 sniedz ieguldījumu SM2, sekmējot pievienotās vērtības radīšanu un produktivitātes paaugstināšanu, kā arī stiprinot sadarbību investīciju jomā. Sinerģija veidojas arī ar SMH, atīstot uzņēmējdarbības un tirgvedības prasmes, kā arī organizējot un veicinot inovatīvos procesus.

Uz **SM4** vērsta intervence LA4.3. sniegs ieguldījumu mērķī SM2, sekmējot ražošanas infrastruktūras attīstību lauksaimniecībā un mezsaimniecībā.

Uz **SM5** un **SM9** vērsta intervence LA10.1. sniegs ieguldījumu mērķī SM6. Tāpat kā **SM5** vērsta intervence LA10.2 sniegs ieguldījumu mērķos SM4, SM6 un SM9.

Uz **SM4** un **SM9** vērsta intervence LA10.3. sniegs ieguldījumu mērķī SMH.

Uz **SM6** vērsta intervence LA10.4 sniegs ieguldījumu mērķos SM9 un SMH, un **SM6** vērsta intervence LA10.5. sniegs ieguldījumu mērķī SMH.

Uz mērķiem **SM4**, **SM5** un **SM9** vērsta intervence LA11. sniegs ieguldījumu mērķos SM6 un SMH. Vērojama sinerģija starp SM4 un SM 5 intervencēm.

**SM7:** ietvertā intervence LA6 sniegs ieguldījumu gavenokārt SM7, bet papildinoši arī SM2. Intervence TM3 sniegs ieguldījumu tikai SM7.

**SM8** ietvertā intervence LA19. var sniegt ieguldījumu arī SM2, saistībā ar konkurētspēju, jo paredz sniegt atbalstu uzņēmējdarbībai. Te gan daudz kas atkarīgs no VRG Strarēģijās paredzētā. Tāpat LA19.2. sniegs atbalstu SM2 un SM9. KLP SP tekstā būtu jāpapildina saiknes ar LA4.2, LA4.4., LA5, kas tiek saistītas ar SM8.

**SM9:** KLP SP aprakstā intervences LA16.3 un LA18 ir tieši attiecinātas tikai un vienīgi uz SM9, tomēr pēc šo intervenču rezultātu un mērķvērtību rādītājiem, pēc EK rekomendācijām tie būtu attiecināmi uz SM3 (LA18) un SM8 (LA16.3). Līdz ar to LA16.3. un LA18 īstenošana notiekti sniegs ieguldījumu SM3 un SM8. Uz SM9 visvairāk atbilstošās intervences LA10.3 (R43, R.44) un LA11 (R43) sniegs ieguldījumu SM4 un SM5.

Uz **SMH** vērstās intervences LA1.1., LA1.2., LA2.1., LA2.2., paredzot atbalstu profesionālo zināšanu un prasmju pilnveides darbībām, dos ieguldījumu visu 9 SM sasniegšanā.

Tāpat arī intervence LA3, paredzot atbalstu demonstrējumiem, dos ieguldījumu SM2, SM4, SM5, SM6 un SM9. Arī intervence LA16. sniegs ieguldījumu mērķī SM2, konkrēti LA16.1. un LA16.2. sniegs atbalstu inovāciju izmantošanā un radīšanā, konkurētspējas celšanai un mērķī paredzētās pētniecības attīstībai.

Intervences, kas saistītas ar SMH tiek paredzētas arī citos SM, kas norādītas to vajadzībās. KLP SP aprakstā būtu papildināms katrā no SM saiknes ar SMH, un SMH vajadzībām, kur tas attiecas, jo pašlaik visos SM nav līdzīgi sagatavoti apraksti par vajadzību risināšanu, kas saistīts ar zināšanām. (skat. 5.pielikuma 1.tab.).

Vēlams KLP SP aprakstā ietvert katrā no intervencēm saiknes ar citu SM vajadzībām.

#### ***4. Ja izvēlētas intervences, kas vērstas uz dažādiem SM ir pretrunīgas, vai var tikt līdzsvaroti ar kādām citām intervencēm vai/un nosacījumiem?***

**SM6** mērķiem ir pretruna ar meliorāciju, jo tas samazinās bioloģisko daudzveidību, LA7.1 meža ieaudzēšana ES zālāju biotopos vai potenciālajos biotopos un ieaudzētā meža deklarēšana par plantāciju mežu, TM4.6. - ilggadīgu zālāju pārrašana, potenciālu ES nozīmes zālāju biotopu intensifikācija, LA7.2. bioloģiskās daudzveidības samazināšanās. Šie riski patlaban minēti, jo sagatavotajā KLP SP intervenču nosacījumos nav minēti izņēmumi vai mehānismi, kuri izslēdz no šo pasākumu intervenču aptvertajām platībām aizsargājamās zālāju un meža biotopus. Lai novērstu minētās pretrunas, intervenču ieviešanā paredzētajos normatīvajos aktos šādus izņēmumus nepieciešams iestrādāt, kā arī attiecināt TM4.6. tikai uz ilggadīgajiem zālājiem.

**SM9** apraksta SVID analīzes apkopojumā (2.1.9.1.punkts) tiek norādīts, ka samazinās bioloģiskās liellopu gaļas ražošanas un ka bioloģiskai lopkopībai mērķēta atbalsta trūkums nesekmē lopkopības attīstību, kas daļēji atspoguļojas V7 un V1 (2.1.9.2.punkts) par kvalitātes shēmu sekmēšanu. Tomēr, izvērtējot SM9 paredzētās intervences LA11 un LA10.3 un to nosacījumus, secināms, ka paredzētais atbalsts bioloģiskajai lopkopībai ir nepietiekams, lai sekmētu bioloģiskās lopkopības (gan piena, gan gaļas liellopu) attīstību un, iespējams, pat saglabāšanos esošajā apjomā. Intervencē LA10.3 likme piena liellopiem (izvēloties divus pieejamos atbalsta veidus) veido 90 EUR/LielV un gaļas liellopiem 43–71 EUR/LielV (izvēloties vienu vai divus atbalsta veidus), tikmēr intervencē LA11 atbalsta likme par bioloģiski sertificētu piena liellopu ir 95 EUR/LielV un par citiem dzīvniekiem (arī gaļas liellopu) 50 EUR/LielV (5.3.24.7.punkts), neskatoties uz daudz striktākām un izmaksu ziņā dārgākām bioloģiskās lauksaimniecības atbilstības prasībām, nekā intervences LA10.3 gadījumā. Šī situācija negatīvi ietekmēs arī **SM4** V2 sasniegšanu.

Nav konstatēta kāda cita mērķa intervenču pretruna ar SM4, SM8, SMH mērķi.

### **3.5. Novērtēt KLP SP attiecības ar citiem attiecīgajiem instrumentiem**

#### ***1. Vai KLP stratēģiskais plāns ir saskaņots ar:***

- *visiem attiecīgiem augstākiem politikas mērķiem (piemēram, ES līgumi, ES parakstītie starptautiskie līgumi, ES stratēģijas);*
- *citām attiecīgās ES/ESI fondu atbalstītām programmām/intervencēm (piemēram, reģionālās attīstības programmas, vides programmas);*
- *ES tiesiskais regulējums, kā noteikts SPR priekšlikuma XI pielikumā;*
- *visas attiecīgās valsts un reģionālās politikas un instrumenti?*

KLP SP ir aprakstīts, ka tas ir saskaņots ar attiecīgajiem augstākstāvošiem politikas dokumentiem – gan nacionālajiem, gan ES līmeņa. Atsevišķā sadaļā ir aprakstīts, kādā veidā tiek nodrošināta koordinācija, demarkācija un papildinātība starp ELFLA un citiem Savienības fondiem, kuri darbojas lauku novados. KLP SP ir izstrādāts, ievērojot Latvijas Nacionālā attīstības plāna 2021.-2027. gadam izvirzītos uzdevumus, kurš savukārt ir izstrādāts, ņemot vērā Latvijas Ilgtspējīgās attīstības stratēģiju līdz 2030. gadam, ietverot ANO Ilgtspējīgās attīstības mērķus.

**SM1-3** ir saskaņoti ar augstākstāvošiem politikas dokumentiem, gan nacionālajiem, gan ES līmeņa. KLP SP ir nodrošināta saskaņotība un nepārklāšanās ar citiem ES fondiem. Atbalsts lauku saimniecību ienākumiem un konkurētspējai tiek finansēts praktiski tikai no KLP.

**SM4** SM4 Kā jau minēts iepriekš, KLP SP ir daļēji sasaistē ar ES un Latvijas klimata politikas mērķus aprakstošajiem politikas dokumentiem, daļa no tiem nav pieminēti un ietekme uz tajos noteikto mērķu sasniegšanu nav vērtēta. Īpaši būtiski varētu būt tas, ka KLP SP neņem vērā būtiskās izmaiņas ES un LV klimata mērķos 2030 Zaļā kursa kontekstā.

**SM5** kontekstā ES stratēģiskajos dokumentos bioloģiskās lauksaimniecības platību īpatsvaram kā mērķis definēti 25% platību, Latvijā intervencei LA11. izvēlēta mērķa vērtība ir 19%. Lai gan KLP SP minēts, ka NAP 2021-2027 ir ņemts vērā, tomēr skaidrojums par nacionālo vides mērķu sasniegšanu patlaban nav sniegts.

**SM6** kā nozīmīgākās nacionālās vajadzības būtu PAF 2021-2027 paredzētās rekomendācijas un pasākumi, kuri KLP SP kopumā ir ietverti, jo vismaz viena tieša vai netieša intervence atbilst katrai no nozīmīgākajām PAF definētām vajadzībām.

**SM7:** Atbalsts jaunajiem lauksaimniekiem tiek finansēts tikai no KLP.

**SM8** ir saskaņotība ar citiem ES instrumentiem. SM8 ir saistāms ar lauku attīstības dažādiem aspektiem, ko finansē citi LV fondi. Īpaši tas attiecas uz kompleksajiem lauku attīstības jautājumiem, kas skar visu Latviju un attiecas arī uz lauku telpu, piemēram, pakalpojumi, zināšanām, kas ir transversāls mērķis. Saskaņotība attiecas uz normatīvo regulējumu, kas saistāms ar nodokļu politiku mazajam biznesam. SM8 ir saskaņotība ar mērķi “Sociālāka un iekļaujošāka Eiropa, īstenojot Eiropas sociālo tiesību pīlāru” un “Iedzīvotājiem tuvāka Eiropa, veicinot visu veidu teritoriju un vietējo iniciatīvu ilgtspējīgu un integrētu attīstību”. To finansē KF, ERAF, ESF, valsts budžets. SM8 sniedz ieguldījumu NAP2027 mērķos: “Līdzsvarota reģionālā attīstība” un nozares stratēģiskajā uzstādījumā : Plaukstoši lauku apvidi, veicinot ekonomisko aktivitāti, nodrošinot infrastruktūru un saglabājot apdzīvotību. Atsauce uz mērķiem ir stratēģijas izklāsta aprakstā.

**SM9** KLP SP aprakstā paredzētās intervences SM9 sasniegšanai tiek finansētas tikai no KLP, tomēr arī aktivitātes, kas tiks īstenotas ārpus KLP, piemēram, atkritumu apsaimniekošanas un ilgtspējīga iepakojuma ražošanas un izmantošanas jomās, var sekmēt SM9 sasniegšanu.

**SMH** ir saskaņotība ar citiem ES instrumentiem. Ir saskaņotība ar mērķi “Sociālāka un iekļaujošāka Eiropa, īstenojot Eiropas sociālo tiesību pīlāru”. SMH saistāms ar Eiropas Savienības fondu 2021.–2027. gada plānošanas perioda darbības programmas mērķi “Konkurētspējīgāka un viedāka Eiropa, veicinot inovatīvas un viedas ekonomiskās pārmaiņas un reģionālo IKT savienojamību”.

***2. Vai starp attiecīgajiem politikas instrumentiem un intervencēm ir pārklāšanās vai finansējuma atšķirības?***

Multifondu pieejas izmantošana SM8 ir atrunāta. Tiek atrunāta dažādu citu fondu pārklāšanās riska vadība. Pamatā KLPS SP 4.5.1.punktā tiek aprakstīts par ELFLA un ELGF un EJZAF. Detālāks izklāsts par citiem fondiem un demarkācijām nav minēts.

## 4. Kvantificētu mērķvērtību un atskaites punktu atbalsta novērtēšana

### 4.1. Identificēt intervences veidus, kas saistīti ar attiecīgajiem rezultātu rādītājiem, kuriem ir noteiktas mērķvērtības

KLP SP 2.3.1. tabulā ir uzrādītas visas intervences un sagaidāmie rezultāta (R) rādītāji un to ikgadējās vērtības. Te gan jāmin, ka atsevišķām apakšintervencēm (TKO3.1. - TKO3.7. un TM5.1.-TM1.14.) ir paredzēti līdzekļi, bet mērķvērtības ir noteiktas tikai par visu intervenci kopumā t.i. TKO3 un TM5.

**SM1** tiek izmantotas galvenokārt līdzšinējās I pīlāra intervences – tiešmaksājumi. TM1 ir daļēji modificēta, ieviešot diferencēto atbalstu. Papildus plānota jauna intervence TM2 – ilgtspēju sekmējošais pārdalošais ienākumu papildatbalsts mazām un vidējām saimniecībām.

**SM2** izvēlētas līdzšinējās II pīlāra intervences – investīciju pasākumi lauku attīstībai. Taču intervences LA4.1. un LA4.2 ir modificētas, daļu no atbalsta plānojot sniegt finanšu instrumenta veidā. Arī kā papildinošais atbalsts ir plānotas tādas intervences, kuras jau iepriekš bijušas II pīlāra sastāvdaļa. Atšķirībā no SM1, šajā gadījumā ir intervences, kur R rādītājs veidojas arī no SM4 un SM8.

**SM3** izmantotas līdzšinējās gan I, gan II pīlāra intervences, turklāt ir izveidota viena jauna intervence – TKO2.

**SM4** ir izvēlētas vairākas jaunas intervences attiecībā uz mēslojuma plānošanu un iestrādi, emisiju mazinošo lopkopību un arī minimālo augsnes apstrādi un optimālu augsnes pH līmeņa uzturēšanu (abas pēdējās intervences, gan būtu vairāk attiecināmas uz SM5).

**SM5 un SM6** galvenokārt veido uz platībām attiecinātie rezultāta rādītāji, nosakot tos visām šo mērķu intervencēm.

SM4-SM6 veido vairākus rezultāta rādītājus, kuri kopīgi šiem SM un vēl papildus SM9.

**SM7** tiek izmantotas jau iepriekšējos plānošanas periodos īstenotiem pasākumiem līdzvērtīgas intervences, piemēram, atbalsts jaunajiem lauksaimniekiem intervencē LA6 un TM3. Jauns intervences LA6 atbalsts ir jaunajiem lauksaimniekiem iedalīts finanšu instruments (aizdevums lauku uzņēmējiem līdz 100 000 EUR ar pamatsummas daļējas dzēšanas iespējam). Tomēr nekur KLP SP aprakstā nav norādīts, kas un cik liela summa tiek paredzēta FI kā “pamatsummas daļējas dzēšanas iespējas”.

**SM8** izvēlētas mērķa vērtības ir R38, R39, R42 saistāmas ar modificētām intervencēm. R38 ir izvēlētas LA19.2 - Pārtikas īso piegāžu ķēžu darbības, kas ir jauna intervence, LA19.1, kas ir modificēta un apvieno stratēģiju izstrādi un īstenošanu un LA19.3, kas apver gan tīklošanos nacionālajā un starptautiskajā līmenī, gan aktivizēšanas funkcijas. Tās nav uzskatāmas par jaunām, jo ietver līdzīgus elementus, kā tas bijis iepriekšējā periodā. R39 ietver LA4.2, LA4.4, kur izvēlētas intervences ir līdzīgas jau esošajām. R42 attiecas uz LA5, kas ir jau iepriekš izmantota intervence.

**SM9** ir jauns stratēģiskais mērķis, tomēr tam izvēlētas intervences lielā mērā ir jau īstenotas arī iepriekšējos periodos. Jauna ir intervence *TM5.13. Saistītais ienākumu atbalsts par rudzu populācijas šķirnēm*, bet ne būtiski savādāka par līdzšinējām intervencēm graudaugu atbalstam.

**SMH** izvēlētas mērķa vērtības R1, R3, R28 ir saistītas ar intervencēm, kas ir modificētas. R1 gadījumā jauna intervence ir LA1.2 un LA2.2; R3 gadījumā ir jauns rādītājs, kas saistās ar jau iepriekšējā perioda esošajām intervencēm. R28, līdzīgi kā R1, jauna intervence ir LA1.2 un

LA2.2. Pārējās intervences ir tādas pašas kā iepriekšējā periodā. LA2.1 intervence – konsultantu apmācības bija iepriekš citās dalībvalstīs, bet netika izvēlēta Latvijā. LA2.2 – ilgtermiņa konsultācijas (inkubācija) ir jauna intervence.

#### 4.2. Novērtēt saikni starp mērķvērtībām un intervencēm

**SM1-3** Kopumā katrai intervencei ir saikne ar vienu vai vairākiem rezultātu rādītājiem un katram attiecīgajam rezultātu rādītājam noteiktās vērtības ir balstītas uz plānotajām intervencēm.

**SM4** rezultātu rādītāji pamatā atbilst intervencēm, izņemot R.20 PR, kas izvēlēts TM4.5 un TM4.6 intervencēm, bet tām neatbilst, jo gaisa kvalitātes uzlabošana nav saistāma ar SM4 mērķi. SEG piesaistes efektivitātes ziņā apmežošana ir efektīvākais pasākums, tāpēc apmežojamā platība būtu samērīgi palielināma, ja grib panākt lielāku programmas ieguldījumu.

**SM5** rezultāta rādītāja R21 mērķvērtība ir 2500 ha (pārrēķinot 4 un 8m zaļās joslas uz attālumu, t.i., aptuveni 3200 - 5000 km), kas kopumā ir mazāk kā 10% no Latvijas ūdensteču kopgaruma. Tāpēc svarīgi ar atbalsta nosacījumiem nodrošināt LA10.1. Zaļo joslu izveidi tieši mērķteritorijās - ĪJT un riska ūdensobjektos. SM5 aptver ievērojamu daļu no Latvijas lauksaimniecības zemēm, galvenokārt aramzemēm. Tā kā rezultāta rādītājus pamatā veido atbalstītie hektāri, tad saikne starp mērķvērtībām un intervencēm pastāv.

**SM6** kontekstā nav skaidrs, vai rādītāja R27 mērķa platībā iekļauta arī platība, kas radīsies, atjaunojot zālāju biotopus? Latvijā kopējā ES zālāju biotopu platība ir 61 306 ha, savukārt sagatavotajā KLP SP nav sniegts pamatojums noteiktajai mazākai mērķa platībai - 53 350 ha.

Iznākuma un rezultātu rādītāji pamatā ir definēti atbilstoši EK vadlīnijām, tomēr atbilstoši izvērtēt mērķvērtības liedz to pārlieku vispārīgais raksturs, piemēram, nenodalot rezultātus attiecībā uz SM6 apakšmērķiem, kā arī jau minētā ievērojamā pārklāšanās savstarpēji vides un klimata mērķiem. Tā rezultātā zem viena rādītāja R14 un R20 var tikt ieskaitīti gan aizsargājamie zālāji, gan aramzemēs sētie zālāji.

**SM7** paredzētajām intervencēm (TM3, LA6) ir saikne ar vienu rezultātu rādītāju R36 un abām intervencēm ir paredzēta vienāda iznākumu vērtība (O25.), un nav saprotams, kāpēc TM3 nav izvēlēta O6.

**SM8** saskaņā ar EK rādītāju sarakstu nav izvēlēti vairāki rādītāji, kas raksturo SM8 intervences. Izvēlēts ir R38, R39, R42. Potenciāli SM8 raksturo arī R37, R40, R41, kas nav izvēlēts. Minētie rādītāji var tikt saistīti, piemēram, ar LA19 (R37, R40, R41), LA4, LA5 - (R37). Jaunu darba vietu radīšana laukos veicina cilvēku palikšanu laukos, mazina migrāciju no laukiem. Tas gan nav izvēlēts kā vajadzība, bet ir akcentēts mērķa formulējumā.

**SM9** EK rekomendētie rezultātu rādītāji ir R43 un R44, kam ir atbilstošas intervences (LA10.3, LA11) ar atbilstošām mērķvērtībām, bet KLP SP šim mērķim papildus tiek attiecināti arī R10 (pēc EK rekomendācijām attiecināms SM2, SM3), R24 (SM5, SM6) un R39 (SM8), kas pēc būtības arī sekmēs SM9 sasniegšanu.

Tomēr, saskaņā ar EK rādītāju sarakstu **SMH** nav izvēlēts R2, kas saistāms ar LA1.2 konsultantu apmācībām un var tikt attiecināts arī uz LA16.1 un LA16.2, ja konsultanti tiek izmantoti attiecīgo intervenču kontekstā. R3 var tikt attiecināts uz atbalstu ieguldījumos, piemēram, LA4.1. Izvēlētās intervences ir LA1,2,3,16. R28 attiecas arī uz LA16.1, kas nav izvēlēts.



### 4.3. Novērtēt mērķvērtību atbilstību noteiktajām vajadzībām

**SM1** vajadzību novērtējumā ir īpaši uzsvērtā nepieciešamība celt mazo un vidējo saimniecību ienākumus, kā arī līdzsvarot ienākumus starp saimniecību lieluma grupām, saglabājot stabilu pamatienākumu atbalstu mazajām saimniecībām. Ienākumu nevienlīdzība ir uzsvērtā vairākos pētījumos kā viens no būtiskiem faktoriem, kas sekmē lauku depopulāciju. Taču finanšu plāns ienākumu izlīdzināšanai paredz vienīgi minimāli pieļaujamus 10%, un arī tikai kopā ar mazo saimniecību maksājumu (TM1.1), šādā veidā paredzot pat atkāpi no KLP SP Regulas. Turklāt, maksājumus finanšu izlīdzināšanai (TM2) attiecinot arī uz lielajām saimniecībām (maksājot par pirmajiem 3,1-100 ha), nav korekti visu šo maksājumu summu uzskatīt par izlīdzinošu. Plānotais rezultāts R.6 paredz, ka tiešmaksājumu īpatsvars saimniecībām kas mazākas par vidējo, būs tikai 106,3%, kas nenodrošina nozīmīgu ienākumu līdzsvarošanu. Arī R.7 paredz tikai nelielu ienākumu līdzsvarošanas pakāpi starp reģioniem, kas nepietiekami nosedz vajadzību. Tas ļauj secināt, ka R.6 un R.7 mērķvērtības nav atbilstošas SM1 attiecīgo vajadzību augstajai prioritātes pakāpei.

**SM2** vajadzību aptvērums ir plašs, tādēļ plānotais rezultāts R.9 – 0,86% atbalstītas saimniecības modernizācijā un pārstrukturizācijā – vērtējams kā ļoti mazs īpatsvars, lai to uzskatītu par pietiekamu. Lai arī iepriekš veiktajos pētījumos norādīts, ka atbalsts būtu jāsniedz mērķēti, nevis ikvienam pretendētājam, tomēr tik zems īpatsvars nevar sniegt nozīmīgu ieguldījumu konkurētspējas celšanā un orientācijā uz tirgu. Tiesa, šajā skaitā neietilpst atbalsts mazo lauku saimniecību attīstībai, ko plānots mērīt ar rādītāju R.42, taču arī šī rādītāja vērtība (2000) nozīmē, ka atbalstam varēs kvalificēties tikai mazāk kā 10% no atbilstošā lieluma grupā atrodošos saimniecību kopskaita (SI no 2000 līdz 15 000 EUR). Taču situācijas aprakstā minēts, ka orientētas uz attīstību ir ap 25% ļoti mazo un 40-50% mazo saimniecību, taču to kavē resursu trūkums. Trūkst intervenču ļoti mazo (ar SI līdz 2000 EUR) saimniecību ieiešanai tirgū, lai arī kā viens no būtiskākajiem negatīvajiem konkurētspējas aspektiem ir minēts liels skaits saimniecību, kuras nepārdod savu produkciju.

**SM3** plānotie mērķi nav ambiciozi, taču vērtējami kā samērīgi, ņemot vērā līdzšinējo pieredzi atbalsta izmantošanā un potenciālo pieprasījumu.

**SM4** vajadzībām pamatā izvēlētas atbilstošas mērķvērtības (R), tomēr vajadzībai SM4 V2 izvēlēta mērķvērtība R.20 PR *Gaisa kvalitātes uzlabošana*: tādas izmantotās lauksaimniecības zemes platības (LIZ) īpatsvars, kurā noteiktas saistības mazināt amonjaka emisijas, nav atbilstoša, jo amonjaks nav SEG gāze un nav saistāms ar klimata pārmaiņu samazināšanas mērķi.

R.22 rādītājs aptver ievērojamas platības, atzīmējams, ka tiek ieviesti t.s. pamata pasākumi, kuri faktiski ir atbilstoši vai to nosacījumi ir tuvi esošajai (normālai) lauksaimniecības praksei. Šāda pieeja var novest pie situācijas, ka **SM4-SM5** tiek veikti ievērojami publiskā finansējuma ieguldījumi lielās platībās, taču ietekme uz vidi ir neliela.

**SM6** plānotie rezultāta rādītāji kopumā ir attiecināmi uz vajadzībām un atbilst tām. KLP SP ietvertie rezultāta rādītāji atbilstoši neraksturo SM6 V4, t.i., ainavu un to elementu aizsardzību.

**SM7** paredzēts sasniegt R36. un tā mērķvērtība ir 5118 jaunie lauksaimnieki (O25.). Intervences LA6 ietvaros tiks atbalstīti 1018 jaunie lauksaimnieki, kas ir būtisks palielinājums, ja salīdzinām ar jaunajiem lauksaimniekiem sniegto atbalstu iepriekšējos periodos, kur II pīlāra ietvaros tika atbalstīti 382 jaunie lauksaimnieki LAP 2007-2013 periodā un 395 lauksaimnieki LAP 2014-2020 ietvaros (uz KLP SP sagatavošanas brīdi). TM3 ietvaros tiks atbalstīti 4100 jaunie lauksaimnieki (O25.), tomēr KLP SP nav norādīta kopējā atbalstītā platība (hektāri) šīs

intervences ietvaros (O6.). Vērtējot TM3 saņēmēju skaitu, tad tas ir par 1000 saņēmējiem lielāks, nekā līdz šim ir bijis JAL saņēmēju skaits.

**SM3/SM9** LA U18.1. plānotās izlaides (O.29) rādītājs 1350 nav pamatots/saprotams, jo SVID aprakstā norādīts, ka Latvijā 2019. gadā bija sertificēti 4173 bioloģiski sertificētu lauksaimniecības produktu ražotāji un 65 pārstrādes uzņēmumi. Ņemot vērā Zaļā kursa mērķus un ZM apņemšanos līdz 2027.gadam palielināt bioloģiskās lauksaimniecības platības līdz 20% no kopējās LIZ, arī bioloģiskās pārtikas shēmas dalībnieku skaits varētu palielināties. Aprakstā nav skaidrots, kā ir izvēlēta šāda mērķvērtība. Pozitīvi ir vērtējams atbalsta palielinājums pretendenta salīdzinājumā ar iepriekšējo plānošanas periodu.

**SM8** paredzēts sasītīt ar R38, R39, R42. Aplūkojot identificētās vajadzības un izvēlētās intervences, nav saskatāma saikne starp R38 un SM8 vajadzībām. Formāli šis rādītājs ir atrunāts LA19. un attiecas uz SM8 vajadzībām V1.-6. (LA19.1), SM8 V1,2 (LA19.2) un SM8 V1,3,5,6 (LA19.3). Tomēr, R38 ir LEADER aptverto iedzīvotāju daļa, kas izteikta %, nav raksturīgs rādītājs, kas saistāms ar kādām no minētajām vajadzībām. Ieteikums ir izvēlēties citus rādītājus, kas raksturo SM8 vajadzības.

R39 saistāms ar SM8 un vajadzībām V1, V2, V5. Tas saistās ar citiem SM un atbilstošiem rādītājiem. No iesniegtā materiāla izriet, ka R39 saista ar LA4.2, LA4.4, LA16.2, LA16.3. un atbilstošām vajadzībām. No KLP SP apraksta izriet, ka intervences saista ar LA4.2 SM2V2,3,4, un SM3V1 un SM9V1,7,8,9., bet nav norādīta saikne ar SM8 vajadzībām. Vajadzības var būt saistāmas arī ar horizontālo mērķa vajadzību V3 un SM9V1 - Veicināt produkta atpazīstamību un sabiedrības informētību par kvalitatīviem produktiem (t.sk., kvalitātes shēmām), bet uz to nav norādīts KLP SP aprakstā.

R42 saistāms ar SM8 un ir daļēji saistāms ar vajadzību V4 - Finanšu resursu pieejamība uzņēmējdarbībai (īpaši, mazajiem un vidējiem). Tomēr rādītājs ir sociālā iekļautība, kur pretī nav skaidra sociālās iekļautības vajadzības formulējuma. Tas nozīmē – ir rādītājs, bet nav definēta vajadzība.

Mērķa vērtības kopumā atbilst vajadzībām. Vajadzības atbilst noteiktiem SM un izvēlētajām mērķa vērtībām. **SMH** gadījumā tie ir R1, R3, R28.

R1 saistāms ar SMH un atbilstoši V1-V5, V8-V10. Tā kā tas ir transversāls mērķis, tad tas saistāms arī ar citu SM vajadzībām. KLP SP aprakstā iztrūkst saiknes starp vairākām SMH vajadzībām. Ar R1 papildus norādītajām vajadzībām būtu saistāmas ar šādām vajadzībām: SM2V2, SM4V3, SM7V3, SM7V6, SM9V4.

R3 saistāms ar SMH vajadzībām V6, citām SMH vajadzībām, kas attiecas uz lauksaimniecības digitalizāciju, par ko nav īsti skaidrs apraksts, vai citās vajadzībās un arī attiecīgi intervencēs, tiek ietverta digitalizācija. Uz R3 var attiekties LA4.1, LA16.1 LA16.2., kas savukārt attiecas uz SMH vajadzībām. LA4.1 attiecas arī uz SMH, kuras vajadzības nav norādītas KLP SP aprakstā. Ja šis rādītājs netiek ietverts, tad tas nesaskan ar plānotajām rādītāju vērtībām. Saskaņā ar EK rādītāju aprakstu, te var ietvert datus no dažādām intervencēm, kas vērstas uz digitalizāciju. Citās intervencēs būtu papildināmas atsauces uz digitalizāciju, ja tādas tiek plānotas.

R28 saistāms ar SMH vajadzībām V1-V5, V8; blakus tam, R28 var tikt saistīts arī ar LA16.1, 16.2, kas no iesniegtās tabulas neizriet, tas nozīmē, ietverot SMH vajadzības V3, V6, V9. kas arī norādīts LA aprakstā. Iztrūkst atsauce uz R28. LA16.1 un LA16.2. No rādītāju tabulas izriet, ka vides un klimata rādītājs attiecas tikai uz mācībām, konsultācijām un demonstrējumiem un atbilstošām vajadzībām.

Pašlaik no iesniegtajiem dokumentiem nav informācijas par SMH rādītāju saikni ar TKO un attiecīgajām vajadzībām.

#### **4.4. Novērtēt cēloņsakarību no ieguldījumiem un iznākumiem līdz rezultātu mērķvērtībām (R vērtība)**

Rezultātu mērķa vērtības kopumā ir izsekojama un pamatojama ar ieguldījumiem un iznākumiem un to vērtībām. KLP SP nepieciešams izvēlēto atbalsta likmju izvērstāks skaidrojums, kā arī jāpamato izmaksu efektivitāte attiecībā uz ietekmes rādītāju vērtībām. Patlaban izvēlētās intervences liecina, ka joprojām SEG emisiju samazināšanā ievērojamā apjomā tiek izvēlētas finansiāli ietilpīgas intervences, kurām raksturīgas augstas izmaksas attiecībā pret potenciālo SEG emisiju (EUR/CO2 ekviv.) samazinājumu.

**R1** veido O1 un O33, kur mērķa vērtība LA16.1 ir 90 labuma guvēji, bet iznākuma vērtība ir 30 EIP projektu skaits. Tas nozīmē, ka katra EIP dos ieguldījumu 3 personām. Rādītājs ir personu līmenī, bet ne EIP dalībnieku (partneru) skaits. Pretējā gadījumā, tas nav summējams ar citiem R1 iznākuma rādītājiem. Mērķa vērtība ir 23 025 tiešie labuma guvēji. Paredzētais finansējums LA1,2,3 (O33) ir 19 milj. EUR; LA16 (O1) ir 17,5 milj. EUR., kopā veidojot 33,5 milj. EUR. O33 vērtības veido dažāda rakstura rādītāji un tie nav summējami, piemēram, kursu skaists, konsultāciju skaits, demonstrējumu skaits, līdzīgi arī O1 ar O33 kopējo summu, kas maz ko saka par sasniegto rezultāta iznākumu (6024).

**R3** gadījumā veido O1, O32, O20. Mērķa vērtība veido 0,5% no visām saimniecībām. Finansējums LA16.1(O1)veido 2 milj. EUR, LA16.2 (O32) - 0,9 milj. EUR, LA4.1 (O20) – 45,5 milj.EUR, kopā veidojot 48,4 milj. EUR. Šeit ir neproporcionāli mazs ieguldījums zināšanu radīšanā un pārnēsē pret ieguldījumu saimniecībās digitalizācijas jomā. Tekstā būtu skaidrojams šīs atšķirības pamatojums.

**R4** veido iznākuma rādītājs O.4 ar vērtību 1 740 076 ha. Šī vērtība ir 88,8% no kopējās apsaimniekotās LIZ 2020.gadā, kas tieši atbilst plānotajai R4 vērtībai. Absolūtos skaitļos plānotā platība ir tikai nedaudz lielāka kā 2014.-2020.g.periodā, kas nozīmē, ka vairs nav plānota nozīmīga lauksaimniecības zemju atgriešana aprītē. Finansējums TM1 ir plānots 834,5 milj.EUR, ieskaitot diferencēto daļu. Maksājuma likmi par ha plānots nedaudz palielināt salīdzinot ar iepriekšējo periodu. Rādītājs O.4 nav uzskatāms par ambiciozu, ņemot vērā tendenci palielināties apsaimniekotajai LIZ, un pastāv iespēja, ka pie plānotās O.4 vērtības R.4 vērtība netiks sasniegta.

**R5** veido O9 - unikālais atbalsta saņēmēju skaits periodā, kas plānots 3500. Tam atbilstošais finansējums plānots LA17 pasākumā - 36,1 milj. EUR. Plānotais finansējums nedaudz pārsniedz LAP 2014-2020 izmaksāto, kas liecina par mērķi uzlabot risku vadību lauksaimniecībā. R.5 mērķa vērtība ir 5% no saimniecību kopskaita, kas ir uzskatāma par nelielu. Aktīvāk iesaistot risku vadības shēmā mazās saimniecības, būtu iespējams ar salīdzinoši nelieliem ieguldījumiem nozīmīgi paaugstināt attiecīgo vērtību.

**R6** nav norādīta tieša saikne ar konkrētu iznākuma rādītāju. Tā aprēķiniem paredz izmantot visus izmaksātos TM1-TM5; skaitītājā tiem saņēmējiem, kuru platība ir mazāka par valsts vidējo, un saucējā visiem saņēmējiem. Rādītāja vērtību plānots sasniegt, galvenokārt pateicoties TM2, kā arī daļu rezultāta var veidot noteiktie platībmaksājumu griesti un citi maksājumi (piemēram, TM1.1). Plānotais finansējums, ar ko paredzēts tiešā veidā sekmēt ienākumu līdzsvarošanu par labu mazākām saimniecībām, ir 172 milj.EUR jeb 10% no TM kopsomas. Plānotā rādītāja vērtība R6 ir 106,3% būtu uzskatāma par nepietiekami ambiciozu, lai veiktu ienākumu izlīdzināšanu pietiekamā apjomā. Nav norādītas aplēses vai skaidrojumi par esošo vai plānoto

vidējo saimniecības lielumu (ha), kas tiks izmantots rādītāja aprēķinos. Lauku saimniecību ekonomiskie rādītāji liecina par vajadzību būtiskāk sekmēt arī to saimniecību ienākumus, kuru platība pārsniedz 30 ha, bet nepārsniedz 100 ha.

**R7** arī nav norādīta tieša saikne ar iznākumu rādītāju. Tā aprēķinu veido visi izmaksātie TM1-TM5. Skaitītājā - vidējais ienākumu atbalsts par hektāru saņēmēju daļai, kas saņem ienākumu atbalstu par hektāru apvidos ar lielākām vajadzībām, bet saucējā - vidējie TM/ha izmaksāti visiem saņēmējiem. Rādītāja vērtību plānots sasniegt, pateicoties TM1 diferencētajai daļai, kas veido tikai 30,5 milj.EUR. Šī summa nešķiet pietiekama, lai mērķa teritorijā nodrošinātu plānoto vidējo maksājumu par 9 EUR/ha augstāku nekā vidēji valstī, kas ietver arī mērķa teritoriju, jo diferencētais maksājums plānots tikai 10 EUR/ha.

**R8** būtu saistāms ar O.10 - to saimniecību vadītāju skaits, kuri gūst labumu no saistītā ienākumu atbalsta. Tomēr KLP SP tas nav norādīts, jo plānotie iznākuma rādītāji, kuri raksturo TM5 intervences, ir hektāri un vienību (dzīvnieku) skaits, par ko saņem saistīto ienākumu atbalstu. KLP SP norādītie iznākuma rādītāji ir O.9 un O.10, taču atbilstoši EK klasifikācijai attiecīgie rādītāji ir O.10 un O.11. Uz R8 attiecinātais finansējums ir 257 milj.EUR. To plānots attiecināt uz 22% no esošā lauku saimniecību skaita.

**R9** aprēķināšanai izvēlēts iznākuma rādītājs O20 - atbalstītu ienesīgu investīciju darbību vai vienību skaits lauku saimniecībās. Mērķa vērtība ir 806 darbības, taču plānotais atbalsta saņēmēju skaits bez dubultās uzskaites - 600 (neieskaitot finanšu instrumentu). Tas veido tikai 0,86% no lauku saimniecību kopskaita. Plānotais finansējums LA4.1. ir 88,6 milj. EUR, kas liecina par lielu vidējo atbalstu - 147 tūkst. EUR uz saņēmēju, taču mazu kopējo atbalsta saņēmēju skaitu.

**R10** attiecas uz iznākuma rādītājiem O28, O29 un O35. Turklāt, O28 un O35 paredz fiksēt atbalstīto organizāciju skaitu, bet R10 ir jāvērtē labuma guvēju skaits. Līdz ar to bez jau minētajiem iznākumiem jāuzskaita arī labuma guvēji. Rādītājs veidojas no SM3 intervencēm TKO1, TKO2 un LA9 (plānotais finansējums 10,6 milj. EUR), kā arī SM9 intervences LA18.1 (12 milj. EUR).

**R11** nav saistīts ar iznākuma rādītājiem. Tas veidojas kā dalījums (katrai intervencei TKO1 un TKO2 atsevišķi), kur skaitītājā jāiekļauj kopējā pārdotās produkcijas vērtība RO/ROA ar rīcības programmām attiecīgajā sektorā, bet saucējā - kopējā attiecīgajā sektorā saražotās produkcijas vērtība. Atbilstošais finanšu ieguldījums (TKO1, TKO2) ir 7,6 milj. EUR.

**R13** saistāms ar iznākuma rādītāju O.14, abi rādītāji pēc noteikšanas metodoloģijas un to vērtības sakrīt. Atbalstītie ha un lopu vienības ir būtiskas emisiju samazinājuma aprēķinam, taču lai izrēķinātu faktisko emisiju samazinājumu būs nepieciešami papildu rādītāji.

**R14 – R24 un R29 – R34** ir no platībām tieši izrietošie platību maksājumu rādītāji, kuri veido hektārus un vai platību īpatsvaru procentos. Attiecīgi iznākuma rādītājs vai nu sakrīt ar R, vai tiek atbilstoši aprēķināts. Tā kā patlaban KLP SP nav sniegts likmju aprēķina pamatojums, problemātiski novērtēt cēloņsakarības, jo īpaši tas attiecināms uz ekoshēmām, kuras ir jaunas intervences.

**R27** veido atbalstu saņēmušo darbību skaits. Rādītājs tiek attiecināts uz divām intervencēm – LA4.5. un LA4.6. Pozitīvi vērtējams, ka LA4.6. ir noteikts papildu rādītājs, kurš tieši raksturo ietekmēto platību. Līdzīgu pieeju ieteicams izmantot LA4.5.

**R28** izvēlēts iznākuma rādītājs O33. Tajā skaitā nav informācijas par EIP grupu ieguldījumu šajā rādītājā, kas paredzēts EK rādītāju aprakstos. Par TKO ieguldījumu (O33) rādītāju pašlaik trūkst informācijas, lai to vērtētu. TKO KPL SP netiek saistīts ar šo rādītāju.

Finansējums LA1, LA2, LA3 (O33) 5,8 milj. EUR, kas veido 1/3 no kopējiem LA1,2,3 iznākuma rādītājiem.

Vērtējot platību intervenču rezultātu rādītājus, secināms, ka KLP SP tikai daļēji ņemts vērā nosacījums, neveikt atbalstīto platību dubulto uzskaiti. Vairākiem rezultāta rādītājiem saistībā ar ekoshēmām TM4.1.-TM4.7. nepieciešami skaidrojumi vai un kā šāds nosacījums ir ievērots.

**SM4** intervenču mērķa vērtību atbilstības novērtējums dots ziņojuma 5.punktā, finansējums kopumā varētu būt atbilstošs izvēlētajām vērtībām, vērtējot pret vienas vienības izmaksām (attiecībā uz intervencēm, kurām šāds novērtējums vispār ir iespējams, atbilstoši KLP SP dotajai informācijai). Kopējā finansējuma atbilstība virzībai uz SM4 mērķi, atkarīga no izvēlētajām mērķa vērtībām, kas vairākām intervencēm īpaši attiecībā uz meža apsaimniekošanu, vērtējamas kā nepietiekamas. Atbalsta likmēm KLP SP dots pamatojums.

Kopumā KLP SP ietvarā EK piedāvātie rezultātu rādītāji vāji atspoguļo SM6 mērķī sasniedzamos rezultātus un vajadzības. Rezultāta rādītāji nereti pārklājas vai pat tiešāk attiecināmi uz SM5 un SM4 mērķi. Turpmākā KLP SP īstenošanā un novērtēšanā nepieciešams veidot papildu rezultātu rādītājus, kuri tieši sasaucas ar vajadzībām: platības īpatsvars %, kas saņēmis atbalstu tipiskās ainavas saglabāšanai; platības īpatsvars, kas saņēmis atbalstu ekosistēmu pakalpojumu veicināšanai (izņemot EP, kas iekļauti SM4 un SM5 - augsnes kvalitāte, barības elementi, oglekļa uzglabāšana, ūdens kvalitāte, pielāgošanās klimata pārmaiņām).

**R35** veido O14 un O37 bez dubultās uzskaites. Plānotā iznākuma summa 78 000 bišu stropu, kas veido 75,4% no Latvijas kopējā stropu skaita. Plānotais finanšu ieguldījums - 3,29 milj.EUR.

**R36** veido O25. bez dubultās uzskaites. Plānotā iznākuma summa ir 5118 jaunie lauksaimnieki. TM3 finansējums ir 11 810 210 EUR un LA6 finansējums ir 41 946 904 EUR, kas kopā veido 2,2,% no KLP SP budžeta.

**R38** veido O31. Mērķa vērtība ir 100%, kas jau ir sasniegta. Minētās 32 VRG paredz VRG apvienošanu, kas ir pamatota ar administratīvi teritoriālo reformu, tekstā būtu jāskaidro šo izmaiņu nepieciešamība un ieguvumi. LEADER pasākumu raksturošanā būtu izvēlami citi mērķu rādītāji. Finansējums LA19 (O31) 72,3 milj. EUR. Tā kā izvēlētais mērķa un iznākuma rādītājs neraksturo Latvijas situāciju, nav arī pamatots finansiālais ieguldījums mērķa vērtības un iznākuma sasniegšanai.

**R39** veido O24, O32, O33. Mērķa vērtība ir 577 uzņēmumi. Finansējums (O24) LA4.2 - 35 milj. EUR; (O24) LA4.4. – 6 milj. EUR; (O32) LA16. – 5,5 milj. EUR; (O33) LA16.3. – 2,5 milj. EUR, kas kopā veido 53,2 milj. EUR. Atbalsta rezultāta mērķa un iznākuma rādītāji nav pamatoti ar esošo skaidrojumu. Piemēram, nav datu, cik lielu daļu no pārstrādes uzņēmumiem veido plānotā mērķa, iznākuma vērtība. Pārstrādes uzņēmumu vajadzība pēc finanšu instrumentiem nav pierādīta situācijas aprakstā un SVID, tādēļ plānoto FI izmantojuma rādītāju (40 projekti) sasniegšanas iespējamība ir neskaidra.

**R42** veido O20. Mērķa un iznākuma vērtība ir 2000 saimniecības. Finansējums 30 milj. EUR. Iznākuma rādītājs nav pamatots LA5 ar datiem, kas atbildētu uz jautājumu, cik mazās saimniecības ir nepieciešams atbalstīt, lai risinātu sociālo iekļautības problēmu, jeb kādu daļu no mazajām saimniecībām, kam ir problēmas ar sociālo iekļautību, veido 2000 saimniecības.

**R43** un **R44** veido O18, kas intervences LA10.3 ietvaros tiek plānots kā mērķvērtība 22 247 LielV. (R44) un 138 941 LielV. (R43) un LA11 ietvaros 72 tūkst. LielV. (R43), kas kopā veido 233 188 liellopu vienības ar pilnveidotiem labturības apstākļiem un samazinātu AML lietošanu. Kopējais finansējums R43 un R44 sasniegšanai ir 54 660 669 EUR, no kuriem 94,3% ir paredzēts R43 sasniegšanai un no kuriem 67% būs intervences LA10.3 ietvaros. No kvalitatīvas

pārtikas nodrošinājuma viedokļa (SM9) lielāks KLP SP finansējuma iedalījums AML samazināšanai (R43) nekā dzīvnieku labturības pilnveidošanai un emisiju mazināšanai (R44) ir atbilstoši.

#### 4.5. Pārbaudīt galvenos faktoros, kas jāņem vērā, nosakot mērķvērtības

Nozīmīgs faktors intervenču ieviešanai ir normatīvie akti, kuros tiek iestrādāti precīzi atbalsta saņemšanas nosacījumi, kuri var pat būtiski ietekmēt mērķvērtības. Tā kā KLP SP vērtēšanas laikā normatīvie akti nav pieejami, tad novērtējums tiek veikts, balstoties uz pieejamo informāciju. Apkopojošā tabula par faktoriem redzama 8.pielikumā.

Finanšu piešķirums. Plānotie finanšu līdzekļi ir pietiekami, lai sasniegtu izvēlētās mērķa vērtības. Tas ir pamatots ar vienības izmaksām intervencēs. Atbalsta veidi ir pamatoti un realistiski mērķu vērtību sasniegšanai. Pārsvārā tiek lietoti granti, atsevišķos gadījumos, kur tas pamatots, FI. Nav datu par jauno intervenču atbalsta formu izpēti un novērtējumu. Tomēr esošās atbalsta formas ir adekvātas un balstās uz ierīkšējo pieredzi.

Iepriekšējās pieredzes vērtējumi. KLP SP balstās uz iepriekšējo pieredzi definējot mērķa vērtības un sasniedzamos starprezultātus. Bieži tā ir iepriekšējo pasākumu korekcija, atbilstoši jaunajām finansēšanas iespējām. Nav informācijas par citu valstu vērtējumu izmantošanu pamatojumiem, sadarbības pieredzi ar citu valstu institūcijām KLP SP izstrādes sakarā. Izstrādes laikā ir bijusi aktīva komunikācija ar Helpdesk, EK.

Saņēmēju finanšu kapacitāte un pieredze. Nav informācijas par sadarbību ar privāto sfēru iesaistot privātos resursus. Tiek ņemta vērā labumu guvēju iepriekšējā pieredze ieviešot līdzīgas darbības. ZM organizēja daudzveidīgus pasākumus gan ar potenciāliem iesniedzējiem, gan to pārstāvētām organizācijām, lai definētu nepieciešamās vajadzības un rīcības. Nav informācijas par papildus nepieciešamajiem cilvēku un prasmju vērtējumiem ieviešot jaunu atbalstu, piemēram, digitālo prasmju vērtējums saņēmējiem.

Trūkst informācijas par AKIS dalībnieku sadarbības analīzi un kapacitāti. Būtu nepieciešams papildus vērtējums par VRG kapacitāti, EIP grupām, pakalpojumu sniedzējiem apmācībām, konsultantiem, zinātnes un augstskolu zinātniskās kapacitātes izmantošanu AKIS kontekstā.

Mērķu (vērtību) noteikšana. Nav informācijas par procedūrām, kas ļauj modificēt iepriekšējās pieredzes, piemēram, samazinātas mērķa vērtības vai naudas līdzekļu izmaiņas gadījumā. KLP SP nesniedz informāciju par nozīmīgiem faktoriem, ne arī šo faktoru analīzi, kas var ietekmēt mērķa vērtības jaunās vai modificētās intervencēs. Tiek lietoti ticami pierādījumi, uz ko balstās mērķu noteikšana. Tomēr, bieži vien tie ir nepietiekoši, lai pamatotu ticamus aprēķinus mērķa vērtībām. Tiek izmantoti pētījumi, publikācijas pamatojumu izstrādē.

Administrēšana. Tiek izmantots IACS uzraudzībai un kontrolei. Nav informācijas par kavēšanās procedūru novēršanu un atbilstošām rīcībām

Vides un klimata jautājumi. Klimata un vides jautājumi ir ietverti vairākās intervencēs. Tomēr šo jautājumu īpatsvars SMH ir līdzīgs pagājušajā periodā plānotajam. LEADER gadījumā nav noteikti rādītāji vides un klimata jomā. Ir potenciālas vairākas intervences, kur būtu iespējams iezīmēt vides un klimata rādītājus.

**SM4** mērķvērtību noteikšana, balstoties uz iepriekšējā perioda aktivitāti, informāciju par iepriekšējo pieredzi attiecībā uz pieprasījumu, nav atbilstošs, jo periodā 2020-2030 ES un

attiecīgi arī Latvijas līmenī ir izvirzīti daudz abmiciozāki klimata pārmaiņu samazināšanas mērķi, virzībā uz kuru sasniegšanu, KLP SP ir jādod atbilstoši lielāks ieguldījums. Nosakot mērķa vērtības, balstoties uz vēsturisko pieredzi, KLP SP neaplicina gatavību dot atbilstošu devumu aktuālo SM4 mērķu sasniegšanā, īpaši attiecībā uz meža apsaimniekošanas pasākumiem, kuri potenciāli SM4 kontekstā, precīzi vērsti būtu ar vislielāko ietekmi uz 2030.gada un jo īpaši iezīmēto 2035.gada klimata mērķu sasniegšanu. Atbilstoši ZIZIMM regulas pārskatīšanas priekšlikumam (2021/0201 (COD)), 2035.gadā plānota ES līmeņa SEG emisiju neitralitāte starp lauksaimniecības un ZIZIMM sektoru, lauksaimniecības emisijām jātiek nosegtām ar CO2 piesaisti meža apsaimniekošanā.

**SM5 - SM6** mērķvērtību noteikšanā būtiska ir informācija par faktisko rādītāju (bāzes vērtība). Daļai intervencu tā ir iegūstama un pamatota ar iepriekšējā perioda rādītāju, taču jaunajām intervencēm šāda informācija iztrūkst, tāpēc KLP SP veicami papildinājumi.

Jaunajām intervencēm, jo īpaši ekoshēmām, kā arī LLVN svarīgi turpmāk nodrošināt pārbaudāmu uzskaiti un kontroli, jo patlaban KLP SP tām nav sniegts faktiskais platību novērtējums un līdz šim tās netika vērtētas nepārtrauktās novērtēšanas ietvarā. Šīm intervencēm izvirzītie mērķi paredz precīzu platību uzskaiti, tāpēc laicīgi jāparedz atbilstošas sistēmas izmaiņas, lai rādītājus varētu deklarēt vai aprēķināt no IAKS datiem. Sagatavotajā KLP SP nav paredzēts mehānisms arī ārpus lauku blokiem esošo BVZ platību (atzītas par tādām Dabas skaitīšanā) iekļaušanai atbalsttiesīgajās platībās. Šīm platībām jāparedz atbalsts no LA4.6., lai tās var atgriezt apsaimniekošanā.

#### 4.6. Apkopot novērtējumu

**SM1** galvenokārt tiek turpināts iepriekšējais I pīlāra ienākumu atbalsts, pievienojot jaunu intervenci - TM2 (pārdalošais maksājums mazākām saimniecībām). Tomēr šis maksājums ir nozīmīgs tikai platībās no 3,1 līdz 30 ha. Vidēji lielās platībās (30,1 līdz 100 ha) tas ir nenozīmīgs, līdz ar to nespēj nodrošināt ienākumu izlīdzināšanu vidējās saimniecībās pret lielajām, bet mazākās platībās par 3 ha nav paredzēts vispār. Turklāt, pretēji mērķim pārdalīt ienākumus par labu mazākajām saimniecībām, ir attiecināt pārdalošo maksājumu uz lielajām saimniecībām, maksājot arī tām par pirmajiem 3,1-100 ha (TM2). Tāpat, papildus plānota ISIP diferencētā daļa (TM1), taču tai paredzētā summa ir tik maza, ka nespēs segt pat daļu no tā atbalsta apvidiem ar dabas vai specifiskiem ierobežojumiem, kas pastāvēja līdz 2018.gadam. Jāuzsver, ka vajadzība līdzsvarot ienākumus starp reģioniem KLP SP ir augsti prioritizēta, kas norāda uz nekonsekvenci. Uz SM1 tiek virzīta lielākā daļa KLP atbalsta (52%), taču no minētā atbalsta 81% plānots izmaksāt būtībā proporcionāli platībām vai dzīvnieku skaitam bez diferenciacijas. Līdz ar to, neņemot vērā attiecīgās vajadzības KLP SP noteikto augsto prioritātes pakāpi, tiek ierobežota specifisko mērķu sasniegšana saistībā ar ienākumu izlīdzināšanu starp dažādām saimniecībām, galvenokārt akcentējot kopējo ienākumu celšanu uz lauksaimniecības platības vienību. Tas turpina sekmēt lauksaimniecības intensificēšanu, līdz ar to var apdraudēt pārējo (vides un sociālo) KLP mērķu sasniegšanu.

**SM2** jaunie mērķi ir daudz zemāki par iepriekšējiem bez pienācīga pamatojuma, lai arī situācijas analīze un vajadzību izklāsts pārliecinoši pierāda atbalsta nepieciešamību. Trūkst skaidri formulētu nosacījumu, kas tiks ņemti vērā, izvēloties to nelielo saimniecību skaitu, kuras varēs saņemt attiecīgo atbalstu. Neraugoties uz krasi (par ~70%) samazināto atbalsta kopsummu intervencē LA4.1, tiek plānots ļoti augsts maksimālā atbalsta sliekšnis vienam pretendētājam (2



milj. EUR) - tādu ir pamatoti paredzēt tikai atbilstīgu kooperatīvo sabiedrību projektos, no kuriem labumu gūst lielāks saimniecību skaits. Trūkst viennozīmīgi izteikta atbalsta saistība ar jaunu tehnoloģiju izmantošanu un inovācijām, kuru nepieciešamība uzsvērta situācijas aprakstā un vajadzībās. Pozitīvi, ka ir plānota finanšu instrumenta izmantošana intervencē LA4.1, tomēr tam atvēlētie līdzekļi ir salīdzinoši ļoti niecīgi (7 milj. EUR), lai sasniegtu vērā ņemamus rezultātus. Finanšu instruments tiek plānots arī intervencē LA4.2, taču iztrūkst pamatojums situācijas aprakstā un vajadzībās. Šim mērķim tiek virzīti tikai 6,4% no KLP finansējuma, kas ir ievērojami mazāk kā iepriekš.

**SM3** ir izvēlēta jauna intervence TKO2, kas vērtējams pozitīvi. Kopumā šim mērķim atvēlēti tikai 0,4% no KLP finansējuma, kas ir nenozīmīgi uz kopējā fona. Pamatojums galvenokārt ir līdzīgu pasākumu līdzšinējā pieredze, bet iztrūkst ambīciju sadarbības formu veicināšanai.

**SM4** apkopojošs novērtējums – ir izvēlētas jaunas intervences attiecībā pret iepriekšējo periodu, atbilstoši Latvijas situācijai, piejamajiem pētījumiem un SEG emisiju bilancei, tomēr mērķa rādītāji izvēlēti balstoties iepriekšējā perioda pieredzē, nav izvērtētas un ņemtas vērā ES līmenī pēdējā gada laikā palielinātās klimata pārmaiņu samazināšanas ambīcijas 2030.gadam un attiecīgi kāpinātie klimata pārmaiņu samazināšanas mērķi, kas attiecas arī uz Latviju. Klimata pārmaiņu samazināšanas mērķi balstīti ikgadēji ziņotajā SEG inventarizācijas informācijā, kur aprēķini veikti vadoties pēc aprobētas metodikas un pielietojot zinātniski par vērtīgiem atzītus empīriskos datus. KLP SP uz klimatisko mērķu sasniegšanu tiecas idejiski, bet, it īpaši attiecībā uz lauksaimniecības attiecināmajām intervencēm, neizvirzot tādus kvantitatīvus intervences īstenošanas indikatorus, kas ļautu novērtēt intervences faktisko ietekmi klimata mērķu sasniegšanā. Ja intervences ietekmi nevar ievērtēt nacionālajā SEG inventarizācijā, tad nav iespējams arī pienācīgi pamatot KLP SP finanšu līdzekļu izlietojuma pamatojumu un lietderību klimata mērķu sasniegšanā lauksaimniecības sektorā. Lai izlietotais publiskais finansējums būtu attiecināms uz sagaidāmo CO2 piesaisti vai SEG emisiju samazinājumu un attiecīgi ES izvirzīto klimata mērķu sasniegšanu, KLP SP intervences mērķa vai iznākuma rādītājiem būtu jābūt izmantojamiem kā ievades datiem SEG inventarizācijas aprēķinos, lai prognozētu intervences ietekmi uz valsts SEG emisiju bilanci.

**SM5** kontekstā augsnes un ūdens kvalitātes uzturēšanā un aizsardzībā KLP SP paredzēts nozīmīgākais ieguldījums no vides un klimata intervencēm. Daļā intervenču tiek turpināta jau esošā pieeja, t.sk., balstoties uz līdzšinējo pieredzi arī mērķvērtību noteikšanā. Nozīmīgs SM5 ieguldījums paredzēts ekoshēmās. Ņemot vērā, ka KLP SP ir mainīta konceptuālā pieeja, lai sasniegtu definētās mērķa vērtības, nepieciešams paredzēt aktīvas informatīvās kampaņas un pirmajos gados neierobežot saistību uzņemšanos par jaunām papildu platībām. Noteiktās SM5 mērķa vērtības komplektā ar vispārīgiem nosacījumiem nav ambiciozas un nepietiekami tiek virzīts zināmajās mērķteritorijās (ĪJT, riska ūdensobjektos, bioloģiski apsaimniekotās platībās), tādejādi sagatavotais KLP SP nesniedz drošus pierādījumus, ka tiks sasniegta labāka situācija augsnes, ūdens un gaisa kvalitātes jomā.

**SM6** atiecībā uz bioloģisko daudzveidību KLP SP izvirzījusi nedaudz ambiciozākus mērķus, nekā iepriekšējā periodā, paredzēta lielāka sasaiste ar PAF nekā iepriekš, kā arī ieviestas esošajām intervencēm papildinošas intervences, piemēram, zālāju atjaunošana. Lielākā daļa mērķa vērtību ir platības hektāros vai to īpatsvars. Tā kā daļa intervenču saglabājas no iepriekšējiem periodiem, tad KLP SP pamatots, ka mērķa vērtības ņemtas vērā balstoties uz rezultativitāti un finansējuma apguvi līdzšinējos pasākumos, veidojot zināmu pēcteīgumu, taču atzīmējams, ka vairākos pasākumos publiskā finansējuma ierobežojumu dēļ ir bijis noteikts

maksimālais atbalstāmo platību limits, kā arī noteikti ierobežojumi atsevišķos gados jaunu saistību uzņemšanai. Vienīgais raksturīgais sasniedzamais rezultātu rādītājs, kas attiecas tieši uz šo mērķi biodaudzveidībai, ir R31 Dzīvotņu un sugu saglabāšana. Platības ziņā ES zālāju biotopiem mērķis ir atbilstošs attiecībā uz nacionāliem mērķiem. Mežiem nav SM6 mērķtiecīgu intervenču, tādēļ nav izvirzīta mērķplatība. No SM6 atvēlētā finansējuma patlaban lielākā daļa ir paredzēta zālāju apsaimniekošanai, nav plānotas aktivitātes (biotehniski pasākumi) bioloģiskās daudzveidības aizsardzībai meža zemēs. KLP SP atvēlētais publiskais finansējums un intervenču ieguldījums bioloģiskās daudzveidības zuduma apturēšanai nebūs pietiekams.

**SM7** kopumā turpinās iepriekšējos periodos īstenotās intervences jauno lauksaimnieku atbalstam, KLP SP papildus paredzot iespēju finanšu instrumenta veidā 120 jaunajiem lauksaimniekiem saņemt aizdevumu līdz 100 tūkst. EUR investīciju, apgrozāmo līdzekļu un nekustamā īpašuma iegādei. KLP SP ir paredzēts ievērojami lielāks kopējais finansējums jauno lauksaimnieku atbalstam, paredzot LAP atbalstu par 165% lielāku un atbalstīto jauno lauksaimnieku skaitu par 158% lielāku nekā LAP 2014-2020 periodā. Sasniedzot izvirzīto LA6 mērķvērtību 5118 jaunie lauksaimnieki (O25.), vairāk nekā līdzšinējos KLP periodos tiks sekmēta paaudžu nomaiņa lauksaimniecības sektorā. Kopējā finansējuma ievērojamu palielinājumu paaudžu nomaiņas sekmēšanai (SM7) galvenokārt sekmē EK regulas nosacījumi par šāda atbalsta palielināšanu. Jaunajiem lauksaimniekiem būs pieejams platībmaksājumu papildatbalsts (TM3) un, lai arī šajā intervencē atbalstīto jauno lauksaimnieku skaits (iznākumu rādītājs O25., bet nav izvēlēts un norādīts iznākumu rādītājs O6. (hektāru skaits)) tiek paredzēts par 1000 lauksaimniekiem lielāks nekā LAP 2014-2020, atbalsta likme par hektāru būs zemāka nekā LAP 2014-2020 periodā. Intervences LA6 ietvaros notiektais granta apmērs 40 tūkst. EUR ir tieši tāds pats, kā LAP 2014-2020 un LAP 2007-2013 periodos, neņemot vērā inflācijas ietekmi un faktiskās finansējuma vērtības samazināšanos pēdējo 15 gadu laikā. SM7 aprakstā netiek analizēts sektorālais un reģionālais aspekts un vai tiks izmantots finansējuma reģionālais iedalījums līdzīgi kā LAP 2014-2020 periodā. SM7 intervencēs ir paredzēts obligāts nosacījums par lauksaimniecisko izglītību TM3 un LA6 saņēmējiem, ko drīkstēs apgūt arī intervences ieviešanas laikā, kā rezultātā visiem šajās intervencēs atbalstu guvušajiem jaunajiem lauksaimniekiem KLP SP perioda beigās būs lauksaimnieciskā izglītība.

**SM8** Ir mainītas iepriekšējās intervences balstoties uz iepriekšējo pieredzi un jaunajām nepieciešamībām, piemēram, atbalsts jauniešu iniciatīvām, "Lauku biļete". Izvirzītie mērķi ir zemāki, nekā iepriekšējā periodā, kas nav skaidroti. Piemēram, LEADER gadījumā LA19.1 un LA10.3 nav izvirzīti specifiski mērķa rādītāji, kas bija iepriekšējā periodā. Nav skaidrojuma, kādi būs LEADER pieejas īstenošanas ieguvumi piemērojot tos LA19.2. LA4.2, LA4.4 tiek lietotas atsauces uz nacionālajiem dokumentiem un KLP SP aprakstā ir doti tikai pamatprincipi. Ir skaidrojums, kas pamato atbalsta formu izvēli (vienības izmaksas, likmes). Administratīvā kapacitāte var tikt uzskatīta par atbilstošu.

**SM9** ir jauns un plašs mērķis, kuram ir paredzētas 22 intervences. SM9 savā ziņā varētu tikt uzskatīts par horizontālu mērķi, jo tajā noteiktais virziens un intervences tiek attiecinātas arī uz citiem mērķiem (SM2, SM4, SM5, SM8 un būtu attiecināms arī uz SM3, ja vien intervence LA18 tiktu attiecināta atbilstoši EK rekomendētajiem rezultātu rādītājiem (R10)). Pēc KLP SP rekomendācijām SM9 raksturo R43 un R44, tomēr KLP SP ietver arī R10, R24 un R39. KLP SP aprakstā ir vairākas tehniskas nepilnības, norādot intervenču un SM sasaisti, tomēr var piekrist, ka visas norādītās intervences un to mērķvērtības var sniegt ieguldījumu SM9, tomēr to precīzi novērtēt būs sarežģīti.

**SMH** ir jaunas 2 intervences balstoties uz iepriekšējo pieredzi un vajadzībām, pārējās ir tādas pašas. Tomēr ambīcijas ir zemākas, kā iepriekšējā periodā, kas nav skaidrotas. Ņemot vērā SMH transversālo raksturu, būtu sagaidāms AKIS skaidrojums plašākā izpratnē aptverot dažādas zināšanu izveides un izplatības formas un tās savstarpējās attiecības KLP SP ietvaros, tajā skaitā, ietverot SM, gan dažādas intervences. Esošā zināšanu un inovāciju izpratne ir sašaurināta un attiecināta tikai uz kontaktpunktu. Nav izvēlēts arī rādītājs R2, kas saistāms ar konsultantu apmācību. Konsultāciju kvalitāte varētu būt AKIS veicinoša darbība, kas būtu vairāk jāatbalsta, uz ko ir norādīts arī GIZ 19. Ir atsauce uz iepriekšējā perioda pieredzes vērtējumu, tomēr nav pierādījumu. Līdzīgi – konkrētas atbalsta intensitātes prasības ir noteiktas vispārīgi, kas konkretizēsies turpmākajā nacionālajā regulējumā. Administratīvā kapacitāte var tikt uzskatīta par atbilstošu.

KLP SP netiek ņemta vērā inflācijas ietekme uz investīciju izmaksām. Intervencēs LA6 (grants 40 tūkst. EUR) tiek plānots tāds pats atbalsta apjoms, kāds tas ir bijis LAP 2007-2013 un LAP 2014-2020 periodos (pirms 15 gadiem), un LA5 (grants 15 tūkst. EUR) tāds pats, kāds tas bijis LAP 2014-2020 periodā (pirms 7 gadiem), līdz ar to faktiskais atbalsts, ko saņems lauksaimnieki tādā pašā intervencē, vērtības ziņā ir mazāks nekā tas bija iepriekšējos periodos.

## 2. tabula Novērtējuma kopsavilkums.

Mērķi (SM)	Ne mta vēra gūta mācība	Atbalsta formu salīdzinājums	Mērķu novērtējums	Administratīvā kapacitāte	Ambīciju demonstrējums	Komentāri
SM 1	😊	😞	😞	😞	😊	Nav skaidrojuma atbalsta formām (vienības izmaksas, procents, fiksēta summa), kuras izmanto, lai kalkulētu no līdzīgām iepriekšējām atbalsta formām pārvirzītos intervencēm atvēlētos piešķirumus. Mērķi ir patvaļīgi novērtēti. Izmaiņas atbilstā var palielināt pieteicēju skaitu un radīt administratīvas problēmas.
SM 2	😞	😊	😊	😊	😞	Iepriekšējā perioda mērķu nesasniedzšanas cēloņi nav pietiekami analizēti, vai arī nav tikuši ņemti vērā. Jaunie mērķi ir daudz zemāki par iepriekš sasniegtajiem vecajiem mērķiem finanšu samazinājuma
SM 3	😊	😞	😞	😊	😞	Nav skaidrojuma atbalsta formām (vienības izmaksas, procents, fiksēta summa), kuras izmanto, lai kalkulētu no līdzīgām iepriekšējām atbalsta formām pārvirzītos intervencēm atvēlētos piešķirumus. Nav procedūras jauno mērķu izvērtēšanai. Jaunie mērķi ir zemāki par iepriekš sasniegtajiem vecajiem mērķiem bez atbilstoša skaidrojuma.
SM 4	😞	😊	😞	😊	😞	KLP SP nav pietiekami ambiciozs un mērķtiecīgs, lai apturētu emisiju palielinājumu un sniegtu nozīmīgu ieguldījumu lauksaimniecības sektora SEG emisiju mazināšanā.
SM 5	😊	😊	😞	😊	😊	KLP SP plānots nozīmīgs ieguldījums augsnes un ūdens kvalitātes uzlabošanā, taču nepieciešams uzlabot mērķtiecīgumu.
SM 6	😞	😊	😞	😊	😞	KLP SP nav pietiekami ambiciozs un mērķtiecīgs, lai apturētu biodaudzveidības zudumu.
SM 7	😊	😊	😊	😊	😊	Atbalsta intervences (pasākumi) atbilstoši. Platība, par kuru saņemts JAL bija 109 827 ha jeb 64% no jauno lauksaimnieku deklarētās kopplatības un tā katru pieaug, kas rāda, ka lauksaimniekiem šis atbalsts ir svarīgs. JAL saņēmēju vidējais saimniecību lielums pēc 2019.gada datiem bija 47 ha (2017.g. bija 43 ha), un JAL saņēmēji pārsvarā saimniekoja vidēja lieluma saimniecībās." Paredz maksāt par pirmajiem 150 ha, bet trūkst skaidra pamatojuma, kāpēc ne par 50 ha, kas ir vidējais saimniecības lielums jaunajiem lauksaimniekiem?
SM 8	😊	😊	😞	😊	😞	Ir mainītas iepriekšējās intervences balstoties uz iepriekšējo pieredzi un jaunajām nepieciešamībām, piemēram, atbalsts jauniešu iniciatīvām, "Lauku biļete". Izvirzītie mērķi ir zemāki, nekā iepriekšējā periodā, kas nav skaidroti. Piemēram, LEADER gadījumā LA19.1 un LA10.3 nav izvirzīti specifiski mērķa rādītāji, kas bija iepriekšējā periodā. Nav skaidrojuma, kādi būs LEADER pieejas īstenošanas ieguvumi piemērojot tos LA19.2. LA4.2, LA4.4 tiek lietotas atsauces uz nacionālajiem dokumentiem un KLP SP aprakstā ir doti tikai pamatprincipi. Ir skaidrojums, kas pamato atbalsta formu izvēli (vienības izmaksas, likmes). Administratīvā kapacitāte var tikt uzskaita par atbilstošu.
SM 9		😊	😊	😊	😊	Mērķi sasaistīti ar 22 intervencēm, kur katrai ir sava loma SM9 sasniegšanā. Mērķa tvērumi ir plaši, bet daudzas no intervencēm sasiitas ar mērķiem SM4;SM5;SM6. Tikai divas intervence (LA16.3 un LA18.) paredz saistīt tieši ar šo mērķi, kas faktiski ir kā papildinošas intervences šim mērķim. Saskaņā ar EK redzējumu tās saistās ar SM2 un SM3, bet ne SM9. Nav skaidra intervences LA10.1 "Zaļās joslas" saistība ar SM9.
SMH	😊	😊	😞	😊	😞	ir jaunas 2 intervences balstoties uz iepriekšējo pieredzi un vajadzībām, pārējās ir tādas pašas. Tomēr ambīcijas ir zemākas, kā iepriekšējā periodā, kas nav skaidrotas. Ņemot vērā SMH transversālo raksturu, būtu sagaidāms AKIS skaidrojums plašākā izpratnē aptverot dažādas zināšanu izveides un izplatības formas un tās savstarpējās attiecības KLP SP ietvaros, tajā skaitā ietverot SM, gan dažādas intervences. Esoša zināšanu un inovāciju izpratne ir sašaurināta un attiecināta tikai uz kontaktpunktu. Nav izvēlēts arī rādītājs R2, kas saistāms ar konsultantu apmācību. Konsultāciju kvalitāte varētu būt AKIS veicinoša darbība, kas būtu vairāk jāatbalsta, uz ko ir norādīts arī GIZ 19. Ir atsauce uz iepriekšējā perioda pieredzes vērtējumu, tomēr nav pierādījumu. Līdzīgi – konkrētas atbalsta intensitātes prasības ir noteiktas vispārīgi, bet konkrētās turpmākajā nacionālajā regulējumā. Administratīvā kapacitāte var tikt uzskaita par atbilstošu.

## 5. Pamatojums finanšu instrumentu izmantošanai

### 5.1. Pārbaudīt KLP stratēģisko plānu, lai iegūtu atbilstošu informāciju par finanšu instrumentiem.

Ar mērķēta finanšu instrumenta palīdzību paredzēts dot ieguldījumu sekojošu SM2 un SM7 vajadzību segšanā:

**SM2 V4:** Risināt finanšu un ražošanas resursu pieejamības problēmu, paredzot mērķētus finanšu instrumentus, t.sk., to kombinēšanu ar grantiem. Pamatojums: lai risinātu tirgus nepilnības finansējuma pieejamības kontekstā, jo īpaši mazo un vidējo saimniecību segmentā, nepieciešams izstrādāt mērķētus finanšu instrumentus. Tas ļautu sekmēt mazo un vidējo saimniecību nodrošinājumu ar mūsdienīgu ražošanas tehniku un būvēm un veicinātu konkurētspējas celšanu. Situācijas aprakstā attiecībā uz SM2 nav informācijas, vai pārstrādes uzņēmumiem finanšu resursu pieejamība ir problēma. SVID SM2 sadaļā nav elementu, kas rada tiešu pamatu finanšu instrumentu nodrošināšanas vajadzībai pārstrādes uzņēmumiem. Tajā pat laikā KLP SP paredz risināt, iespējams, - taču bez pamatojuma - svarīgo pārstrādātāju vajadzību finanšu instrumentu veidā LA 4.2 intervencē.

**SM7 V1:** Finanšu resursu pieejamība gan darbības uzsākšanai, gan produkcijas ražošanai, t.sk. lauksaimniecībā izmantojamās zemes iegādei (atbalsts tiešmaksājumu, grantu un finanšu instrumentu veidā). Pamatojums: gados jauniem lauksaimniekiem trūkst finanšu resursi, lai uzsāktu saimniekot. Ieviešot finanšu resursu pieejamību tiks sekmēta gados jaunu cilvēku iesaistīšanās lauksaimniecības aktivitātēs, un tas veicinās ekonomiski dzīvotspējīgu saimniecību dibināšanu un nodrošinās darbaspēka atjaunošanos lauksaimniecības sektorā, tāpat arī tiks sekmēta zemes iegāde.

**SM7 V7:** Radīt iespējas dzīvojamā fonda būvniecībai/ rekonstrukcijai, paredzot atbalstu mērķētu finanšu instrumentu veidā. Pamatojums: lauksaimnieki un lauksaimnieku organizāciju pārstāvji ir norādījuši, ka laukos ir novecojis dzīvojamais fonds, tādēļ nepieciešams risināt šo vajadzību. Identificēto vajadzību risināšanai, iekļaujot finanšu instrumentus, izvēlētas sekojošas intervences:

LA 4.1 Atbalsts ieguldījumiem lauku saimniecībās (finanšu ieguldījums 7 milj.EUR);

LA 4.2 Atbalsts ieguldījumiem pārstrādē (2 milj.EUR);

LA 4.4 Atbalsts ieguldījumiem nelauksaimniecības aktivitāšu īstenošanai (6 milj.EUR);

LA 6 Atbalsts gados jaunajiem lauksaimniekiem uzņēmējdarbības uzsākšanai (6 milj.EUR).

Ņemot vērā novērtējumā iekļautos priekšlikumus finanšu instrumentu attīstībai, SVID analīzes rezultātā identificētās vajadzības, ka arī izvērtējot jau esošās lauksaimniecības, lauku un zivsaimniecības saimnieciskās darbības veicēju aizdevumu un garantiju programmu īstenošanas rezultātus, ir nepieciešams ieviest jaunu ELFLA finansēto finanšu instrumentu - aizdevums lauku maziem uzņēmējiem ar pamatsummas daļējas dzēšanas iespējām.

Atbalsts finanšu instrumentu veidā ir paredzēts, lai nodrošinātu efektīvu lauku attīstības intervencu ieviešanu, nodrošinot tirgus nepilnību daļējo risināšanu un finanšu resursu pieejamību. Finanšu instruments ir paredzēts investīciju atbalstam, apgrozāmajiem līdzekļiem un apbūvētas un neapbūvētas zemes iegādei, gados jauniem lauksaimniekiem ir atbalstāma arī saimniecību iegāde. Atbalsts būs pieejams juridiskām vai fiziskām personām, kas nodarbojas ar saimniecisko darbību lauksaimniecības vai lauku attīstības jomās vai tikai plāno to uzsākt. Atbalsts finanšu instrumentu veidā veicina iedzīvotāju iesaistīšanos saimnieciskajā darbībā un palielina finanšu

resursu pieejamību saimnieciskās darbības veicējiem lauksaimniecības un lauku attīstības jomā un ir paredzēts kā atbalsta instruments, lai nodrošinātu efektīvu KLP SP mērķu sasniegšanu sekojošās intervencēs “Atbalsts ieguldījumiem lauku saimniecībās”, “Atbalsts ieguldījumiem pārstrādē”, “Atbalsts ieguldījumiem nelauksaimniecības aktivitāšu īstenošanai” un “Gados jaunu lauksaimnieku darbības uzsākšana”.

Atbalsts finanšu instrumenta veidā paredzēts saskaņā ar KLP Regulas 68, 69.pantu un Kopējo nosacījumu Regulas 58 pantu. Atbalstu var saņemt projektiem, kas sekmē KLP SP mērķu sasniegšanu.

Par finanšu instrumenta ieviešanu ir izvēlēta sabiedrība Altum. Sabiedrībai Altum ir daudzgadēja pieredze, ieviešot nacionāli finansētus un arī Eiropas Savienības fondu finansētus finanšu instrumentus, t.sk., arī četrus finanšu instrumentus lauksaimniecības un lauku attīstības jomā.

Finanšu instrumenta īstenošanas teritorija ir visa Latvijas teritorija, izņemot valstspilsētas.

LEADER gadījumā tiek lietoti granti. KLP SP 5. sadaļā tekstā minēts, ka Pierīgas pašvaldībā ir pieejami finanšu instrumenti, tomēr SVID apkopojumā tas nav pamatots un analizēts. Uz SM8 attiecas LA4.4 (SM2). Lai gan ir norādīta saikne ar SM8 vajadzībām, pamatojumā, kas apraksta situāciju, iztrūkst ekonomiskais novērtējums. Intervencē tiek lietots FI (aizdevums). LA5, kas arī risina SM8 vajadzības, tiek lietots atbalsta veids - grants.

Tiek izmantoti granti. LA4.1 (SM2), kas arī risina SMH vajadzības un FI. FI gadījumā pamatojumā, kas apraksta situāciju, iztrūkst ekonomiskais novērtējums.

## **5.2. Pārskatiet SVID analīzi un vajadzīgo pierādījumu novērtējumu par iespējamām tirgus nepilnībām, neoptimālām ieguldījumu situācijām un ieguldījumu vajadzībām.**

### ***1. lauksaimniecības nozares ekonomiskā konteksta analīze (uzņēmējdarbības vide, saimniecības struktūra) un iespējamā plaša starp piedāvājumu un pieprasījumu lauksaimniecības un lauku attīstībā finansējumu.***

2020.gada oktobrī tika izstrādāts ES fondu 2021.–2027. gada plānošanas perioda finanšu instrumentu sākotnējais (tirgus nepilnību) novērtējums (turpmāk – novērtējums). Novērtējuma izstrādes laiks ir 2019. gada decembris – 2020. gada oktobris. Novērtējumā ir iekļauts modulis “Lauksaimniecība, lauku attīstība un mežsaimniecība” (turpmāk – modulis). Modulī ir novērtēts lauksaimniecībai, lauku attīstības un mežsaimniecības jomām pieejamais finansējums, finanšu tirgus nepilnības, nākotnes finansējuma vajadzības un piedāvātie finanšu produkti. Novērtējums veikts saskaņā ar kopējo ex-ante novērtējuma metodoloģiju.

Lielākā daļa nozaru asociāciju pārstāvji norādīja uz tirgus nepilnību, kur aizdevuma summa ir līdz 100 000 euro. Īpaši tiek izdalītas šādas prioritātes – uzņēmējdarbības uzsākšana un palielināšana.

Novērtējumā ieteikti finanšu instrumenti lauksaimniecības, lauku attīstības un mežsaimniecības jomā:

- portfelgarantijas;
- aizdevums mazajiem lauku saimnieciskās darbības veicējiem – uzņēmējdarbības attīstībai, kur maksimālā aizdevuma summa līdz 10 000 euro;
- aizdevums vidējiem lauku saimnieciskās darbības veicējiem - uzņēmējdarbības attīstībai, kur maksimālā aizdevuma summa būtu robežās no 10 000 euro līdz 100 000 euro;
- atbalsts uzņēmumu konkurētspējas un produktivitātes uzlabošanai.
- riska kapitāla finanšu instruments.

Kopēja tirgus nepilnība ir novērtēta 200 milj. euro apmērā, t.i. finansējuma apjoms, ko nesaņēma lauku saimnieciskās darbības veicēji no komercbankām vai arī akciju sabiedrības "Attīstības finanšu institūcija "Altum"" (turpmāk – sabiedrība Altum).

SM8 SVID analīzē ir minēti demogrāfijas izaicinājumi laukos, bet nav instrumentu, kas to risina. Tiek norādīts uz lielām reģionālajām atšķirībām, tomēr, nav skaidri instrumenti, lai tās mazinātu. Ir minēti teksti par sociālo nevienlīdzību, tomēr iztrūkst atsauce uz rādītājiem, bet instrumenti tiek saistīti tikai ar atbalstu mazajam biznesam (LA4.4, LA5). Nav pamatojuma un instrumentu bezdarba un sociālās atstumtības mazināšanai, par ko tiek runāts SVID apkopojumā. Nav datu par ceļu kvalitāti, kas minēts SVID un arī nav paredzētas intervences. Nav datu par darbaspēka trūkumu un attiecīgās rīcības. Iztrūkst dati, kas pamato īsās pārtikas ķēdes nepieciešamību, kas minēts gan SVID, gan vajadzībās. Visas vajadzības, izņemot V7 tiek risinātas ar LEADER pieeju. Paliek tomēr jautājums, kas un kā risinās tās SVID minētās problēmas, ko LEADER nerisina.

## ***2. attiecīgo kopējo konteksta rādītāju analīze (piemēram, C.14 (lauku saimniecību vadītāju vecuma struktūra), C.15 (lauku saimniecību vadītāju apmācība lauksaimniecībā), C.16 (jaunie lauksaimnieki) un C.25 (lauksaimniecības uzņēmējdarbības ienākumi), C.26 (saimniecības neto pievienotā vērtība), C.27 (bruto pamatkapitāla veidošana gadā lauksaimniecība) un C.28 (Kopējā faktoru produktivitāte lauksaimniecībā)).***

Tekstā sniegta konteksta rādītāju C.14 (lauku saimniecību vadītāju vecuma struktūra), C.15 (lauku saimniecību vadītāju apmācība lauksaimniecībā), C.16 (jaunie lauksaimnieki) analīze. Konteksta rādītāju C.25 (lauksaimniecības uzņēmējdarbības ienākumi), C.26 (saimniecības neto pievienotā vērtība), C.27 (bruto pamatkapitāla veidošana gadā lauksaimniecība) un C.28 (Kopējā faktoru produktivitāte lauksaimniecībā) analīze tekstā nav sniegta.

SM2 konteksta rādītāji nav aprakstīti, taču situācijas pamatojumā ir sniegta detalizēta analīze izmantojot citus rādītājus, kuri raksturo situāciju gan lauksaimniecībā gan pārtikas ražošanā, pamatojot FI izmantošanu lauksaimniecībā, taču nepietiekamā mērā pārtikas ražošanā.

SM7 gadījumā tiek izmantoti vairāki konteksta rādītāji, kas raksturo lauku saimniecību vadītāju vecumstruktūru (C14) un lauku saimniecību vadītāju izglītību lauksaimniecībā (C15), kā arī jauno lauksaimnieku skaitu un īpatsvaru (C16). Tiek ņemts vērā arī lauksaimniecību uzņēmējdarbības ienākumi (C25) un izaicinājumi saimniekošanas pirmajos darbības gados, lai veidotu atbalsta pasākumus jaunajiem lauksaimniekiem.

SM8 gadījumā ir izmantoti konteksta rādītāji vispārējās situācijas analīzei. Iztrūkst dati par mazajām saimniecībām, mazo un vidējo biznesu un to lomu SM8 mērķu sasniegšanā. Nav analīzes, kas notiek īso pārtikas ķēžu gadījumā un kāda ir situācija ar zaļajiem iepirkumiem, kas pamatotu LA19.2.

SM9 gadījumā tiek izmantoti konteksta rādītāji vispārējās situācijas analīzei.

SMH gadījumā ir izmantoti konteksta rādītāji vispārējās situācijas analīzei. Tomēr, SMH ne SVID, ne KLP SP aprakstā nav informācijas par digitalizācijas apjomu pašlaik un tās potenciālo ekonomisko ietekmi, kas pamatotu FI lietošanu.

## ***3. pārdomas par iepriekšējo finanšu instrumentu izmantošanā gūto pieredzi un to panākumiem faktori un kļūmes un kā tos veicināt un izvairīties***

Intervences LA6 ietvaros paredzēto finanšu instrumentu pamatojumā (SM7 SVID analīzes pamatojums) ir aprakstīta iepriekš gūtā pieredze Zemes iegādes kreditēšanas programmas un



Zemes fonda darbībai. Šī pieredze atzīta par veiksmīgu un aktīvi izmantotu. Par būtiskāko problēmu jauniem lauksaimniekiem vai mazām saimniecībām tiek atzīta ierobežotā iespēja tikt pie nomas īpašuma. KLP SP ir ņemta vērā pieredze par saņēmēju skaitu un vidējo aizdevuma summu.

### **5.3. Novērtējiet, vai noteiktās finanšu vajadzības un piekļuve finansējumam, kā minēts KLP stratēģiskajā plānā, ir pareizas.**

#### ***1. Vai tirgus nepilnības, neoptimālas investīciju situācijas un ieguldījumu vajadzības, kā aprakstīts KLP SP saskaņā ar citu attiecīgo informāciju dalībvalstī, piemēram, pētījumiem, publikācijām, aptaujas par lauksaimniecības uzņēmumiem***

Tirgus nepilnības ir pamatotas ar nacionālo ES fondu 2021.–2027. gada plānošanas perioda finanšu instrumentu sākotnējo (tirgus nepilnību) novērtējumu, kopēja tirgus nepilnība lauksaimniecības un lauku attīstības jomās uz 2019. gada beigām veido apmēram 200 milj. euro, finansējums kas bija nepieciešams lauku saimnieciskās darbības veicējiem uzņēmējdarbības uzsākšanas vai arī veicināšanai, bet ko nesaņēma no komercbankām vai arī akciju sabiedrības "Attīstības finanšu institūcija "Altum"" (turpmāk – Altum). Pētījuma ietvaros veiktas aptaujas, kurās lielākā daļa nozaru asociāciju pārstāvji norādīja uz tirgus nepilnību, kur aizdevuma summa ir līdz 100 000 euro. Īpaši tiek izdalītas šādas prioritātes – uzņēmējdarbības uzsākšana un palielināšana.

Galvenā konstatētās tirgus nepilnības ir finanšu līdzekļu trūkums, nepietiekama naudas plūsma, nepieciešamība saņemt īstermiņā apgrozāmos līdzekļus. Īpaši tas attiecas uz sīkajiem un mazajiem saimnieciskās darbības veicējiem reģionos, kurus komercbankas kreditē ierobežoti. Lielai daļai no tiem nav izveidojusies pietiekama kredītvēsture, tie ir darbības sākotnējā posmā, kad nav vēsturisko ienākumu un klientu loka, kā arī pietiekama aizdevuma nodrošinājuma. Pašlaik šādiem saimnieciskās darbības veicējiem ir pieejami Lauku atbalsta dienesta administrēto programmu granti (kuru apjoms jaunajā periodā ir ievērojami samazināts) vai nebanku kreditētāju aizdevumi, bet to procentu likmes ir pārāk augstas, lai saimnieciskās darbības veicēji varētu atļauties šādus aizdevumus un attīstītu saimniecisko darbību.

Ne KLP SP SM2 izvērstajā situācijas analīzē, ne KLP SP nav aprakstīta finanšu resursu pieejamība lauksaimniecības produktu pārstrādes uzņēmumiem un sniegti pierādījumi ka šajā jomā pastāv tirgus nepilnības, kuras būtu jārisina. Pārstrādes uzņēmumu vidū ir finansiāli labā stāvoklī esoši uzņēmumi ar labu kredītvēsturi un piekļuvi saistīto uzņēmumu, investoru un kredītiestāžu finansējumam. Tāpat arī pārstrādes uzņēmumu projektu apjoms vairumā gadījumu pārsniegs KLP SP FI iespējas. Tas gan neizslēdz varbūtību, ka FI atbalsts atsevišķiem pārstrādes uzņēmumiem varētu būt nepieciešams.

### **5.4. Pārbaudīt, vai FI pievienotā vērtība un atbilstība citiem atbalsta veidiem ir pienācīgi analizēta un aprakstīta KLP stratēģiskajā plānā.**

#### ***1. Vai FI pievienotās vērtības kvantitatīvā un kvalitatīvā dimensija ir bijusi pareiza aprēķināta.***

Finanšu instrumenta pievienotās vērtības kvalitatīvā dimensija ir adekvāti noteikta ar uz SVID analīzi balstītu vajadzību noteikšanu un to segšanai izvēlētajām intervencēm. Pamatotas ir arī īpaši izdalītās prioritātes - uzņēmējdarbības uzsākšana un palielināšana. Finanšu instrumenta pievienotās vērtības kvantitatīvā dimensija balstās uz kopējās tirgus nepilnības novērtējumu 200

milj. euro apmērā, tomēr faktiskais piešķirums ir ievērojami mazāks, kā arī uz plānoto rezultāta rādītāju mērķa vērtībām. Nav sniegts novērtējums finanšu instrumenta iespējamajam ieguldījumam ietekmes un/ vai konteksta rādītāju vērtībās.

Kopējā FI atvēlētais finansējums ir tikai 21 milj.EUR, ko plānots sadalīt augstākminētajiem pasākumiem LA4.1, LA4.2, LA4.4 un LA6. Nav sniegts pamatojums, kādēļ atvēlētais finansējums ir tik neliels, lai arī kopējā tirgus nepilnība ir novērtēta daudz augstākā mērā, un ir norādīts, ka tā izpaužas tieši aizdevumos ar summu līdz 100 000 euro, kas ir aktuāli mazajiem un vidējiem uzņēmumiem. Ievērojot to, ka ieguldījumiem nelauksaimniecības aktivitāšu īstenošanai vispār nav paredzēts nekāds cits atbalsts, esošais piešķirums būtu vērtējams kā būtiski mazāks par reālo vajadzību, īpaši nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības attīstības jomā. Arī lauksaimniecībā, ņemot vērā kraso atbalsta samazinājumu ieguldījumiem, esošais līdzekļu piešķirums vērtējams kā nepietiekams.

Faktiskais finanšu piešķirums, ņemot vērā aprēķināto vajadzību, varētu būt ievērojami lielāks, tajā skaitā izskatot iespēju veikt pārdali no I pīlāra maksājumiem. Ievērojot identificētās lauku attīstības problēmas, būtu izskatāma FI piemērošana arī citās intervencēs, it īpaši SM8, kas vērsts uz vietējo attīstību un teritorijas aktivizēšanu (LEADER).

## ***2. vai atbilstība citiem valsts intervences veidiem, kas attiecas uz to pašu lauksaimniecības tirgu ir pienācīgi novērtēta.***

SM7 aprakstā ir norādīts, ka valsts ir realizējusi aizdevumu programmas zemes iegādei. Nav norādes par citiem valsts intervences veidiem, kas būtu attiecināmi uz ieguldījumiem lauku saimniecībās.

### **5.5. Sniegt vispārēju spriedumu par finanšu instrumentu izmantošanas pamatojumu.**

#### ***1. Sniegts pamatojums finanšu instrumentu izmantošanai/neizmantošanai KLP īstenošanai SP iejaukšanos pamato ar atbilstošiem pierādījumiem no SVID/novērtējuma vajadzībām un kopējiem konteksta rādītājiem, kas parāda potenciāla sociālekonomisko stāvokli saņēmēji (piemēram, C14, 15, 16 un C 25, 26, 27 un 28).***

Finanšu instrumentu izmantošana ir pamatota ar atbilstošiem pierādījumiem no SVID analīzes, tos izmantojot atbilstošu vajadzību identificēšanai. Potenciālo saņēmēju sociāli ekonomiskais stāvoklis raksturots tikai daļēji, analizējot konteksta rādītājus C.14 (lauku saimniecību vadītāju vecuma struktūra), C.15 (lauku saimniecību vadītāju apmācība lauksaimniecībā), C.16 (jaunie lauksaimnieki) analīze.

Konteksta rādītāju C.25 (lauksaimniecības uzņēmējdarbības ienākumi), C.26 (saimniecības neto pievienotā vērtība), C.27 (bruto pamatkapitāla veidošana gadā lauksaimniecībā) un C.28 (Kopējā faktoru produktivitāte lauksaimniecībā) analīze tekstā nav sniegta.

#### ***2. FI izmantošanas atbilstība problēmas risināšanai.***

Finanšu instrumenta izmantošana ir atbilstoša gan darbības uzsākšanai, gan produkcijas ražošanai nepieciešamo finanšu un ražošanas resursu (ieskaitot lauksaimniecībā izmantojamo zemi) pieejamības problēmu risināšanai, kā arī iespēju radīšanai dzīvojamā fonda būvniecībai/rekonstrukcijai.

### ***3. Plānoto FI definīcijas, veids un galvenie nosacījumi ir sniegti sadaļā intervences apraksti un tie atbilst FI izmantošanas pamatojumam, ko finansē no ELFLA.***

Plānotie finanšu instrumenti ir definēti intervenču aprakstos. Tie atbilst no ELFLA finansēto finanšu instrumentu pamatojumam.

### ***4. Gada finanšu piešķirumi katrai intervencei attiecīgā gadījumā ietver sadalījumu dotācijām plānotās summas un FI paredzētās summas.***

Katrai attiecīgajai intervencei plānotajos gada finanšu piešķirumos ir ietvertas arī no finanšu instrumenta paredzamās summas.

### ***5. Pastāv konsekventa saikne starp finanšu instrumentu izmantošanu kā ieguldījumu un paredzami iznākumi un rezultāti.***

Starp plānoto finanšu instrumentu ieguldījumiem un paredzamajiem iznākumiem un rezultātiem pastāv konsekventa saikne. Intervencei LA4.1. Atbalsts ieguldījumiem lauku saimniecībās (Finanšu instruments) paredzēts iznākuma rādītājs O.20. Atbalstītu ienesīgu investīciju darbību vai vienību skaits lauku saimniecībās un rezultāta rādītājs R.9. (numerators): Atbalsta saņēmēju skaits. Intervencēm LA4.2. Atbalsts ieguldījumiem pārstrādē (Finanšu instruments) un LA 4.4 Atbalsts ieguldījumiem nelauksaimniecības aktivitāšu īstenošanai (Finanšu instruments) paredzēti iznākuma rādītājs O.24. Atbalstītu ienesīgu investīciju darbību vai vienību skaits ārpus lauku saimniecībām un rezultāta rādītājs R.39. (skaitītājs): Lauku ekonomikas attīstība: lauku uzņēmumu, tostarp bioekonomikas uzņēmumu, skaits, kas attīstīti ar KLP atbalstu. Intervencēm LA6. un TM3. paredzēti iznākuma rādītājs O.25. Tādu gados jaunu lauksaimnieku skaits, kuri saņem darījumdarbības uzsākšanas atbalstu un rezultāta rādītājs R.36. Paaudžu maiņa: tādu gados jaunu lauksaimnieku skaits, kas saņēmuši KLP atbalstu un izveidojuši lauku saimniecību, tostarp sadalījumā pa dzimumiem.

### ***6. Ja vadošā iestāde savā KLP SP nolēmj ieguldīt ELFLA līdzekļus, šī lēmuma pamatojums ir balstīts uz pierādījumiem un atbilst valsts/reģionālajām vajadzībām.***

Vadošās iestādes lēmums par ELFLA līdzekļu ieguldīšanu ir balstīts uz pierādījumiem, izņemot attiecībā uz FI LA4.2, un tas atbilst valsts vajadzībām. Ir skaidri aprakstīta kapitālieguldījumu nepieciešamība mazajās un vidējās lauku saimniecībās, tajā skaitā nepieciešamība ieviest jaunu ELFLA finansēto finanšu instrumentu - aizdevums lauku maziem uzņēmējiem ar pamatsummas daļējas dzēšanas iespējām.

### ***7. Paredzamais ieguldījums KLP politikas mērķu sasniegšanā SP ir aprakstīts.***

Paredzamais FI ieguldījums KLP politikas mērķu sasniegšanā ir skaidri aprakstīts. Atbalsts finanšu instrumentu veidā ir paredzēts, lai nodrošinātu efektīvu lauku attīstības intervenču ieviešanu, nodrošinot tirgus nepilnību daļējo risināšanu un finanšu resursu pieejamību. Finanšu instruments ir paredzēts investīciju atbalstam, apgrozāmajiem līdzekļiem un apbūvētas un neapbūvētas zemes iegādei, gados jauniem lauksaimniekiem ir atbalstāma arī saimniecību iegāde. Atbalsts būs pieejams juridiskām vai fiziskām personām, kas nodarbojas ar saimniecisko darbību lauksaimniecības vai lauku attīstības jomās vai tikai plāno to uzsākt. Atbalsts finanšu instrumentu veidā veicina iedzīvotāju iesaistīšanos saimnieciskajā darbībā un palielina finanšu resursu pieejamību saimnieciskās darbības veicējiem lauksaimniecības un lauku attīstības jomā un ir

paredzēts kā atbalsta instruments, lai nodrošinātu efektīvu KLP SP mērķu sasniegšanu sekojošās intervencēs “Atbalsts ieguldījumiem lauku saimniecībās”, “Atbalsts ieguldījumiem pārstrādē”, “Atbalsts ieguldījumiem nelauksaimniecības aktivitāšu īstenošanai” un “Gados jaunu lauksaimnieku darījumdarbības uzsākšana”.

Atbalsts finanšu instrumenta veidā paredzēts saskaņā ar KLP Regulas 68, 69.pantu un Kopējo nosacījumu Regulas 58 pantu.

Atbalstu varēs saņemt projektiem, kas sekmē KLP SP mērķu sasniegšanu.

## **Pielikumi.**

### **1. pielikums. GIZ 2019 ieteikumi par LAP2014-2020 ieviešanu**

*Turpmāk izvēlēties paredzēto konsultantu apmācības pasākumu, lai uzlabotu konsultāciju kvalitāti. (Pašlaik Regulas (ES) Nr. 1306/2013 15. panta 1. (c) punkts).*

*Projektam, kas vērsta uz zināšanu attīstību, sadarbības un inovāciju jautājumiem, būtu jāpārdomā iespējas mazināt administratīvo slogu (zinot iepirkuma likuma ieviešanas procedūras ilgumu), inovatīvo projektu pieteicējiem piemērojot vienkāršotās izmaksas, lai nezaudētu laiku projektu uzsākšanai un piesaistītu vairāk interesentu.*

*M16.1 apakšpasākumā izvērtēt kārtā izsludinātā finansējuma apjomu, lai projekti netiktu noraidīti finanšu nepietiekamības dēļ, kas var atlikt projekta īstenošanu uz pārāk ilgu laiku.*

*Izskatīt iespēju M02 pasākumā paplašināt konsultāciju tēmu sarakstu un atbalsta saņēmēju loku, piem., saimniecības ar apgrozījumu līdz 70 000 EUR, piemērojot diferencētu atbalsta intensitāti.*

*Apsvērt iespēju palielināt pasākumu skaitu, kuros dalība iespējama tikai saistībā ar atbilstošu mācību kursu nokārtošanu.*

*Vides un klimata prioritātēs ieteicams palielināt obligātās mācības, kuras tieši saistītas ar pasākuma aktivitātēm.*

*Paplašināt iespējas mācībās ieviest dažādu līmeņu kursus – iesācējiem, profesionāļiem u.tml.*

*Rast iespēju pēc vajadzību apzināšanas plašāk definēt mācību tematiku*

*Lielākas daļas modernizācijas atbalsta novirzīšana uz mazajām un vidējām saimniecībām varētu pozitīvi ietekmēt šo saimniecību dalību tirgū, konkurētspējas pieaugumu, kā arī lauksaimniecības dažādošanu.*

*Lai novērstu pārlietas resursu koncentrācijas risku vienā vai divās galvenajās specializācijās, izskatāma iespēja investīciju projektu atlases kritērijos palielināt punktu skaitu, ja tiek attīstītas citas nozares papildus galvenajām specializācijas nozarēm.*

*Ieteicams veicināt atbalsta iespējas tajos pasākumos, kuri vērsta uz saimnieciskās darbības dažādošanu.*

*Ieteicams palielināt finansējumu M06.3. pasākumā mazo/vidējo saimniecību atbalstam, jo pasākums sniedz labus rezultātus un spēj dot ieguldījumu visa lauksaimniecības sektora konkurētspējas uzlabošanā, un tam ir arī pieprasījums no šo saimniecību puses.*

*Atbalsts lauksaimniecības attīstībai, īpaši lielajās saimniecībās, būtu saistāms ar lauku attīstību (kas ietver labi apmaksātu darbavietu radīšanu laukos), kā arī vērtības pievienošanu lauksaimniecības produktiem.*

*Lietderīgi veikt papildu izpēti par iespējām sekmēt privātā līdzfinansējuma piesaisti tajās saimniecībās, kurām trūkst pašu resursu un ir grūtības to piesaistīt. Tas, iespēju robežās, darītu pieejamu atbalstu modernizācijai arī tajās saimniecībās, kurām šo iemeslu dēļ nav bijusi iespēja to izmantot, bet ir potenciāls to veikt.*

*Plānojot nākamā perioda atbalsta pasākumus, turpināt līdzīga veida atbalstu jaunajiem lauksaimniekiem, ieplānojot aptuveni 700 saimniecību atbalstu (ņemot vērā gan vajadzību, gan arī interesi par šādu pasākumu). Varētu paredzēt pieteikumu kārtas katru gadu, ar līdzīgiem nosacījumiem kā šajā periodā.*

*Sekmēt jauno lauksaimnieku iesaistīšanos citu MV pasākumos, kuri saistīti ar lauksaimniecības attīstību, nosakot nozīmīgākas priekšrocības gan atbalsta saņemšanas kritērijos, gan atbalsta intensitātē līdzīgi noteiktajai papildus atbalsta intensitātei M04.1. Īpaši nozīmīgi būtu noteikt*

prioritāti jaunajiem lauksaimniekiem atbalsta saņemšanai mazo saimniecību attīstībai, lai tādējādi izveidotu komerciālu saimniecību.

Turpināt atbalstu lauksaimniecības produktu pārstrādei, tādējādi sekmējot vērtības pievienošanu primārās lauksaimniecības produktiem un samazinot izejvielu eksportu.

Iespēju robežās noteikt paaugstinātu atbalsta likmi projektiem, kuros tiek veicināta inovatīvu un augstas pievienotās vērtības produktu ražošana ar labām tirgus perspektīvām (t.sk. bioloģisko produktu ražošana), sekmējot arī jaunu tirgu apgūšanu un mārketinga aktivitātes.

Lai izvērtētu efektīvākos pasākumus kooperācijas, kā arī vertikālās un horizontālās integrācijas sekmēšanai (īpaši sekmējot nelielo saimniecību iesaisti), ir lietderīga papildu detalizēta izpēte.

Turpināt atbalstu, īpaši saimniecībām ar šauru specializāciju.

Nepieciešams atbalsts saimniecību lauksaimnieciskajai diversifikācijai kā risku vadības instrumentam.

Popularizēt pasākuma sniegtās iespējas lauksaimniekiem, lai palielinātu saimniecību aptvērumu. Veicināt dialogu ar lauksaimniecības nozares organizācijām, pierādot ieguvumus no kopējo riska fondu izveidošanas ar ārvalstu piemēru izpēti.

Veidot mērķtiecīgāku intervenci bioloģiskās daudzveidības (MV 4A) kontekstā, t.sk., prioritāri Natura 2000 teritorijās. Nepieciešams precizēt pasākumu nosacījumus, ieviest jaunus pasākumus un veicināt ieguldījumu zināšanu pārnesē un konsultācijās saistībā ar MV 4A.

Lai sniegtu lielāku ieguldījumu ar 1.prioritātes pasākumu palīdzību, nepieciešams palielināt obligāto apmācību skaitu (atbalsta saņēmējiem visā BDUZ, BLA, M12).

Veicināt ar bioloģisko daudzveidību saistītu projektu pieteikumu veidošanu M16 pasākumā.

Paplašināt piedāvāto kursu tēmas un konsultācijas par bioloģisko daudzveidību (tostarp Natura 2000 teritorijās un apgabalos, kuros ir dabiskie vai citi specifiski ierobežojumi) un apgabalos ar augstas dabas vērtības lauksaimniecību, kā arī Eiropas ainavu stāvoklī.

Lai mērķtiecīgāk virzītu atbalstu ūdens resursu apsaimniekošanas uzlabošanā, tostarp mēslošanas līdzekļu un pesticīdu lietošanā un sniegtu lielāku Programmas ieguldījumu, būtu nepieciešams kopējos platību īpatsvara rādītājus izlīdzināt un pastiprināti ieviest pasākumus tieši mērķteritorijās (ĪJT, riska ūdensobjektos).

Piedāvāto kursu tēmas vērtējamas kā aktuālas un atbilstošas, taču dalībnieku aktivitāti ūdens resursu apsaimniekošanas uzlabošanā, tostarp mēslošanas līdzekļu un pesticīdu lietošanā ar apmācību, konsultāciju un citiem zināšanu pārneses pasākumiem ir nepieciešams vēl vairāk palielināt, t.sk., vides pasākumos nosakot obligāti apmeklējamo stundu skaitu.

Ieviest mērķtiecīgākus pasākumus un nosacījumus augsnes kvalitātes uzlabošanai, piemēram, zaļmēslojums, starpkultūras, uztvērējaugi u.c.

Uzlabojams augsnes vispārējais stāvoklis (jāveic pamatkaļķošana u.c.).

Atbalsta pasākumi būtu mērķtiecīgāk vērsti uz teritorijām, kur tie ir īpaši nepieciešami.

Nepieciešams turpināt un pastiprināt Programmas ieguldījumu augsnes erozijas novēršanā un uzlabojusi augsnes apsaimniekošanu ar apmācību, konsultāciju un citiem zināšanu pārneses pasākumiem, t. sk., Agrovides un Bioloģiskās lauksaimniecības pasākumos ieviešot obligāto apmācību nosacījumu atbalsta saņēmējiem.

Pasākumu ieviešanā vēl vairāk ieviest Zaļā publiskā iepirkuma principus un pieeju, piemēram, vadlīnijas dārzkopības produktiem un pakalpojumiem, koģenerācijas iekārtām u.c.

Ja enerģijas izmantošanas efektivitātes pieaugumu lauksaimniecībā un pārtikas pārstrādē netiek apgūts viss finansējums, tad ieteicams to pārdalīt pasākumiem un aktivitātēm, kuras samazina SEG emisijas tieši lauksaimniecības sektorā.

*Veidot specifiskas apmācību tēmas lauksaimniekiem tieši saistībā ar ēku un iekārtu energoefektivitāti.*

*Veicami papildinājumi programmas intervencē, lai palielinātu ieguldījumu pārtikas pārstrādes sektorā*

*Nepieciešams noteikt mērķa rādītāju T18 - procentuālais daudzums lauksaimniecības zemes (ha), kurā piemēro uz Slāpekļa oksīda un metāna emisiju samazināšanu orientētus apsaimniekošanas līgumus.*

*Ieteicams atbalstīt aktivitātes ar iespējami augstāku efektivitāti SEG samazināšanā atbilstoši Programmā minētajam tieši lauksaimniecības sektorā, kā arī pasākumus un aktivitātes ar augstāku izmaksu efektivitāti.*

*Mācībās jāpaplašina pieeja, ka tiek piedāvātas atbilstošās tēmas iesācējiem un profesionāļiem, jo atbalsta saņēmēju zināšanas ir atšķirīgas. Savukārt konsultācijās ieteicams paplašināt aptvērumu saistībā ar siltumnīcefekta gāzu un amonjaka emisijas samazināšanu lauksaimniecībā.*

*Lai efektīvāk sasniegtu oglekļa uzglabāšanu un piesaisti lauksaimniecībā un mežsaimniecībā plānoto, rekomendējams mērķtiecīgāk realizēt meža ieaudzēšanas pasākumu organiskajās augsnēs.*

*Vairākas esošās apmācību un konsultāciju tēmas Programmā primāri attiecināmas uz oglekļa uzglabāšanu un piesaisti lauksaimniecībā un mežsaimniecībā.*

*Nepieciešams veikt pētījumus, lai iegūtu zināšanas par tādu pasākumu kā agrovīdēs pasākumi un bioloģiskā lauksaimniecība ietekmi uz oglekļa ienesi augsnē. Šādas zināšanas ir būtiskas, lai varētu modelēt augsnes oglekļa krājumu izmaiņas un to ietekmi uz SEG emisijām. Tāpat, trūkst informācijas par nosusināšanas grāvju renovācijas ietekmi uz augsnes oglekļa krājumu veidošanos LIZ minerālaugsnēs.*

*Ievērojot nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības pieaugošo nozīmi lauku ekonomikā, turpmāk lauku attīstības atbalsta politikā vēlams paredzēt lielāku publiskā finansējuma apjomu ar lauksaimniecību nesaistītu darbību attīstībai.*

*Lauku telpas apdzīvotībai, kas ietilpst valsts attīstības plānos, prioritāri atbalstīt administratīvi teritoriālās vienības ar sarūkošu iedzīvotāju skaitu.*

*Lai detalizētāk izpētītu potenciālajiem atbalsta saņēmējiem vēlāmākos atbalsta veidus un nosacījumus, ir lietderīgi veikt atsevišķu izpēti.*

*Turpmāk nepieciešams veicināt LEADER/SVVA augšupejošās pieejas attīstīšanu, vietējas iniciatīvas, zināšanu un inovāciju lomas pieaugumu, darbu ar vietējām kopienām.*

*Pārdomāt SVVA ieviešanas projektu administrēšanas uzlabojumus maksimāli vienkāršojot gan VRG darbu, gan projektu pieteicēju uzraudzību. Pārdomāt iespēju visu atbildību par apstiprinātajiem un ieviestajiem projektiem nodot VRG.*

*Lai veicinātu nabadzības samazināšanu lauku teritorijās, vēlams rosināt sociālās uzņēmējdarbības projektu īstenošanu.*

*Rosināt mācības/pieredzes apmaiņas darbības VRG darbinieku kompetences celšanai nepieciešamajās tēmās, tajā skaitā, iesaistot VRG valdes locekļus.*

*Nepieciešama starpvalstu un starpteritoriālo sadarbības projektu vērtēšanas nošķiršana. Lai veidotu vienotu pieteikšanās laiku starpvalstu projektiem, izskatīt iespēju veidot vienotus nosacījumus ES līmenī.*

*Turpmākā sekundārās ietekmes plānošanā būtu lietderīgi ņemt vērā novērtēšanā konstatētos papildu efektus.*

*Lai sekmētu to mērķu sasniegšanu, kuros sekundārais ieguldījums ir mazs vai nav konstatēts (2B un 3B), būtu lietderīgi iestrādāt citu MV pasākumos attiecīgus atbalsta nosacījumus, kuri veicina šo mērķu sniegumu (tajā skaitā, jauno lauksaimnieku atbalstu, apdrošināšanu un cita veida risku vadību u.c.).*

## **2. pielikums. Ex-post 2007-2014 ieteikumi**

### **Ieteikumi pamatoti uz vērtēšanas rezultātiem, ietverot iespējamus ieteikumus programmas pielāgošanai**

Turpmāk realizējot Lauku attīstības programmas, daudz lielāku uzmanību ieteicams pievērst Programmas un pasākumu mērķu savstarpējai saskaņotībai, kā arī pasākumu sabalansētībai programmā.

Jāpievērš uzmanība atbalsta saņemšanas nosacījumu un atlases kritēriju izvēlei, jo tie nosaka pretendentu loku un tādējādi arī spēju ietekmēt mērķa sasniegšanu.

Atbalsta maksimālā summa vienam saņēmējam būtu jasadmēro ar sabiedrisko labumu, ko iegūst (darbavietu, infrastruktūras, nodokļu u.c.veidā). Papildus tam, lietderīgi ierobežot attiecināmo izmaksu maksimālo summu konkrētam projektam, ņemot vērā ieguldījuma veidu (piemēram, noteikta summa uz vienu dzīvnieka novietnes vietu ne visu būvi; pieļaujamās izmaksas tehnikai uz LIZ hektāru u.tml.), lai sekmētu atbalsta efektīvāku izmantošanu, novēršot ražošanas apjomam nesamērīgas investīcijas.

#### ***Programmas uzbūvei***

Programmas uzbūvei jābūt skaidri pamatotai ar SVID analīzi, definētajām vajadzībām ir jāatspoguļojas pasākumu intervences loģikā. Izvēloties pasākumus, izvērtēt to atbilstību izvirzītajiem Stratēģiskajiem un Programmas mērķiem.

Plānojot programmas uzbūvi, proporcionāli lielāku finansējuma daļu atvēlēt lauku uzņēmējdarbību veicinošiem pasākumiem (sadaļa Lauku saimniecības un uzņēmējdarbība), lai aktīvāk sekmētu lauku ekonomikas dažādošanu un nodarbinātību. Lauku ekonomikas attīstības pasākumu finansējumam ir jābūt samērīgam ar ieguldījumiem lauksaimniecības nozarē, lai ar uzņēmējdarbības veicināšanas pasākumiem varētu kompensēt modernizācijas ietekmē radušos darbavietu samazinājumu lauksaimniecībā.

Pasākumu struktūras un atbalsta nosacījumu jāpielāgo faktiskajai lauku saimniecību struktūrai un lielākās daļas saimniecību finansiālām iespējām, ievērojot nepieciešamību celt to saimniecību konkurētspēju, kurām tā ir zema, bet jo īpaši mazo un vidējo saimniecību, kam ir idejas attīstībai, bet pietrūkst līdzekļu (jābūt atbilstošam plānu izvērtējumam). Ieguldījumu materiālos aktīvos atbalsta jāsaista ar zināšanu papildināšanu un konsultācijām, finansējuma pieejamības sekmēšana mazajiem uzņēmumiem/ saimniecībām, kam ir grūtības saņemt kredītus bankās.

Projektu atlases kritēriju izvēlē ievērot formulētās vajadzības, kas bijušas par pamatu attiecīgā pasākuma atbalstam.

Pasākumu plānošanā veidot ciešāku saistību ar lauku attīstības virsmērķi; kā arī pasākumu nosacījumu ciešāku atbilstību vajadzībām, izvirzītajām prioritātēm un pasākumu pamatojumam. Ar pasākumu nosacījumiem īpaši lielajiem projektiem (virs 100 000 EUR) izvērtēt sabiedrisko guvumu un ietekmi uz ekonomiku ne tikai nozarē, bet teritorijā kopumā.

Par prioritāti izvirzīt darbavietu radīšanu, īpaši teritorijās, kas atrodas tālu no nozīmīgiem attīstības centriem un līdz ar to iedzīvotājiem ir ierobežotas iespējas atrast darbu.



Nodrošināt, lai intervences fokusētos uz prioritārajām jomām visos prioritārajos virzienos, īpaši ekonomiskās iespējas, vides prioritātes un sociāli-ekonomiskās vajadzības. Tam nepieciešama atbilstošu datu kopu analīze (pārstrādes infrastruktūra, vides vajadzības, ekonomiskā lejupslīde), uz kuru jābalsta intervences.

Pārvirzīt akcentus no atsevišķu nozaru atbalsta uz lauku iedzīvotāju atbalstu ar prioritāti uz uzņēmējdarbības un nodarbinātības veicināšanu; sabalansēt atvēlēto finansējumu atsevišķām prioritātēm, ņemot vērā to nozīmi (piemēram, ja lauksaimniecībā samazinās nodarbināto skaits, pietiekami līdzekļu jāatvēl ekonomikas dažādošanas pasākumiem).

Apsvērt pasākumu vai asu integrācijas iespējas, lai vienkāršotu ieviešanas uzbūvi un uzraudzību, radot sinerģijas starp asīm un samazinot atbalsta pretendenta "ienākšanas punktu" skaitu.

Uzlabot saites un sinerģijas starp lauku attīstības prioritātēm, īpaši 2. asi un sociāli-ekonomiskajām asīm plašākai klientu bāzei (lauksaimnieki un mežsaimnieki). Plānojot sasniedzamās investīcijas vides aizsardzībā, nepieciešams pasākumu atbalsta saņemšanas nosacījumos ietvert šādas investīcijas stimulējošus faktoros.

### ***Konkurētspējas uzlabošana***

Investīciju projektos prioritāri veicināt tādus projektus, kuri paredz izmaksu samazināšanu, īpaši starppatēriņa izmaksu (energoresursi, mēslojums u.c.) izlietojuma samazināšanu uz produkcijas vienību, tādējādi paaugstinot konkurētspēju.

Apmācību pasākumos pārskatīt atbalstīto apmācību programmu piemērotību visnozīmīgāko zināšanu trūkumu novēršanā, un to vai apmācību organizētāju piedāvātie kursi nerada pašsvara zudumus (līdzīgu kursu pieejamība ārpus programmas). Atbalsts jaunas tehnikas un tehnoloģijas atbalstam ir saistāms ar zinošu darbinieku esamību, un tādējādi paaugstinās darba ražību. Izmantot citu ES programmu pasākumos noteiktās apmācību izmaksu likmes apmācību pasākumos.

Atbalstot jauno lauksaimnieku shēmu, pārskatīt pieejamo resursu apjomu atbilstoši pieprasījumam, lai aktīvāk sekmētu jaunu lauksaimnieku iekļaušanos nozarē, un pārskatīt pasākuma nosacījumus (esošā apgrozījuma apjoms utt.) atbilstoši jauno lauksaimnieku vajadzībām

Izveidot līdzsvarotu atbalsta struktūru lauksaimniecības, mežsaimniecības un pārtikas ražošanas atbalstam, ieguldījumus fiziskajā kapitālā sabalansējot ar ieguldījumiem cilvēkkapitālā un strukturālo izmaiņu sekmēšanu (mazo saimniecību iekļaušanās tirgū, kooperācija).

Ievērojot pašreizējo lauku saimniecību struktūru (tikai neliels skaits saimniecību saražo lielāko daļu lauksaimniecības produkcijas), par mērķi izvirzāma lielāka skaita konkurētspējīgu saimniecību izveide (atbilstoši lauku attīstības virsmērķim).

Pirms prioritāro nozaru izvirzīšanas veikt tirgus izpēti, lai identificētu iespējamos riskus un novērstu nelietderīgu investīciju veikšanu.

Atbalstot uzņēmējdarbību lauksaimniecībā un mežsaimniecībā, identificēt uzņēmēju (lauku saimniecību) loku, kam, kādā veidā un kādā apmērā atbalsts ir prioritāri nepieciešams, saistībā ar nozares un/vai lauku attīstības vajadzībām. Izveidot tādus atbalsta nosacījumus, lai nodrošinātu prioritāru šo grupu atbalstu.

Ievērojot, ka mazās saimniecības ir ļoti nozīmīga Latvijas lauku vides sastāvdaļa, turpmāk būtu jāparedz īpaša atbalsta programma vai pasākumi esošo atbalsta programmu ietvaros tieši mazo (t.sk. pašpatēriņa) saimniecību attīstībai, ņemot vērā arī ES līmenī atzīto šādu saimniecību nozīmi. Nav pieļaujama situācija, ka šādām saimniecībām nav pieejams investīciju atbalsts lauksaimniecībā. Lietderīgi ir diferencēt tām pieejamā atbalsta lielumu atkarībā no saimniecības

mērķiem, pieejamiem resursiem un iesniegtā darbības plāna. Mazo saimniecību atbalsta shēmai atvēlētos līdzekļus sabalansēt ar faktisko pieprasījumu šāda veida atbalstam, ņemot vērā pasākuma nozīmi lauku ekonomikas aktivizēšanā un apdzīvotu lauku uzturēšanā.

Paredzēt atbalsta sniegšanu eksporta tirgu veicināšanas un apmācību pasākumiem.

Ar atbalsta nosacījumiem sekmēt darbavietu radīšanu atbalstītajos uzņēmumos, sekmējot pievienotās vērtības palielināšanu lauksaimniecības produktiem (pārstrāde, fasēšana, ēdināšanas pakalpojumi, vietējā tirdzniecība u.c.).

Jaunaudžu kopšanas pasākuma ieviešana ir atbalstāma arī turpmāk, ņemot vērā, ka platības, kurās nepieciešama jaunaudžu kopšana, atbilstoši ekspertu vērtējumam Latvijā sasniedz ap 100 000 ha. Atbalsts lauksaimniecības produktu pārstrādei ir nepieciešams arī turpmāk, īpaši ņemot vērā vajadzību paaugstināt lauksaimniecībā saražotās produkcijas pievienoto vērtību, pretstatā pašreizējai praksei, kad liela daļa lauksaimniecības produkcijas tiek eksportēta kā izejmateriāls. Pārstrādes atbalsta nosacījumos nepieciešams iekļaut tādus nosacījumus, kuri veicina horizontālo un vertikālo integrāciju, kā arī bioloģisko pārstrādi.

Lai palielinātu pasākuma ietekmi uz visas lauku ekonomikas konkurētspēju, svarīgi ir atbalstu saistīt ar Latvijā saražoto lauksaimniecības produkciju, tai skaitā atbalstot pārstrādes nozares attīstību lauku saimniecībās, sadarbības (piem., kopprojektu) veidošanu ar lauksaimniecības uzņēmumiem un/vai mājražošanas veicināšanu.

Būtiski ir turpināt atbalstīt ieguldījumus meliorācijas sistēmās, jo nepieciešams uzlabot novecojušo meliorācijas sistēmu stāvokli, tādējādi paaugstinot lauksaimniecības un meža zemju produktivitāti.

Sadarbībā ar ražotāju organizācijām būtu izstrādājams efektīvs atbalsta mehānisms, lai sekmētu tādu kooperatīvu darbību, kuri rada pievienoto vērtību un palielina tirgus spēku.

Nepieciešams stimulēt pārstrādes produktu eksportu, tajā skaitā no lielajiem uzņēmumiem.

### ***Vides attīstība***

Lai nodrošinātu pilnvērtīgāku informāciju vides pasākumu plānošanā, vides pārvaldības stratēģiskajos dokumentos nepieciešams prioritizēt vides problēmas un mērķteritorijas (ūdens piesārņojuma riska teritorijas no baseinu apgabalu apsaimniekošanas plāniem, augsnes erozijas apdraudētie areāli, augstas dabas vērtības lauksaimniecības zemes, t.sk., BVZ un ilggadīgie zālāji Natura 2000 teritorijās) ietekmju no lauksaimniecības samazināšanai vai vides stāvokļa saglabāšanai. Plānoto aktivitāšu rīcības plānos jāizstrādā precīzi ieteikumi Lauku attīstības programmas pasākumiem, t.sk., par atbalsta saņemšanas nosacījumiem.

Veidot pamatotāku programmas 2.ass uzbūvi un mērķtiecīgāku pasākuma intervences loģiku, iekļaujot tajā atbilstošu un izmērāmus ietekmes rādītājus.

Papildus līdzšinējai vispārējai pieejai vides pasākumos (t.i., plaša mēroga pasākumiem ainavu un esošā vides stāvokļa uzturēšanā) jāievieš arī mērķorientēti pasākumi un aktivitātes, kā arī plašāk jāizmanto specifiski kritēriji attiecībā uz platību novietojumu un saņēmējiem saistībā ar atbalsta saņemšanas nosacījumiem.

Izveidot pamatotāku un mērķtiecīgāku atbalsta pasākuma intervences loģiku ilggadīgo zālāju aizsardzībai Natura 2000 teritorijās. Pasākumu atbalsta likmju aprēķinā jāprecizē to pamatojums situācijās, kad pārklājas vairāku pasākumu platības.

Būtiski jāpalielina Agrovides maksājumu pasākuma ieguldījums ūdens un augsnes kvalitātes aizsardzībā.

Pastiprināta uzmanība turpmāk veltāma nevienlīdzīgajam teritoriālajam sadalījumam Agrovides pasākumos. Ieteicams prioritāri ieviest uz ūdens kvalitātes uzlabošanu vērstus Agrovides apakšpasākumus Īpaši jutīgās teritorijās. Jāizmanto specifiski kritēriji attiecībā uz platību novietojumu un saņēmējiem saistībā ar atbalsta saņemšanas nosacījumiem, piemēram, ĪJT ieviest pasākumus ar 100% kompensējošu likmi, bet pārējās platībās samazināt atbalsta likmes apjomu. Bioloģiskās daudzveidības uzturēšanas un aizsardzības prioritātē ieviešami mērķorientēti pasākumi, piemēram, sadarbībā ar ieinteresētajām institūcijām un organizācijām izstrādāt specifiskus atbalsta nosacījumus, kas balstīti DAP izstrādātajās zālāju apsaimniekošanas vadlīnijās. Ieteicams diferencēt atbalsta likmi BDUZ pasākumā saskaņā ar apsaimniekošanas grūtības pakāpi, zālāja ražību un zāles kvalitāti, un uzaršanas/pamešanas risku.

Nepieciešams noteikt saimniecībā esošu zālāju ESB apsaimniekošanu kā obligātu prasību, lai saņemtu citus agrovides maksājumus, kā arī bioloģiskajā lauksaimniecībā ieviest nosacījumu saimniecībā esošos zālāju ESB apsaimniekot pēc BDUZ atbalsta saņemšanas nosacījumiem.

Izveidot jaunu Agrovides apakšpasākumu (vai integrēt to BDUZ pasākumā) ilggadīgajiem zālājiem, kuros pašlaik nav augsta botāniskā kvalitāte, bet kuros notiek dabiskošanās un kur notiek dabiskā noganīšana ar savvaļas zālēdājiem, lai veicinātu šo ekoloģiski nozīmīgo platību uzturēšanu un to bioloģiskās daudzveidības palielināšanu. 4. Pasākumu atbalsttiesīgajās platībās iekļaut atjaunos zālājus, kuri var neatbilst atsevišķiem tiešmaksājumu nosacījumiem.

Pasākumu atbalsttiesīgajā platībās iekļaut atjaunoto LIZ, t.sk., zālāju ESB (purvainus zālājus, smiltājus, virsājus u.c.), kuri var neatbilst atsevišķiem tiešmaksājumu nosacījumiem.

Vidi saudzējošu metožu pielietošanā dārzkopībā nepieciešams palielināt atbalstītās platības.

#### ***Dzīves kvalitātes uzlabošana***

Pasākumu realizācija ir daudz mērķtiecīgāk jāsaista ar darbavietu radīšanu un citu aktuālo lauku attīstības mērķu sasniegšanu, izvairoties no lielu līdzekļu izmantošanas dažiem finanšu ietilpīgiem projektiem, kuri nav nozīmīgi lielam skaitam lauku iedzīvotāju.

Prioritāri atbalstāmas tās nozares un projekti, kam ir potenciāls radīt plašāku efektu uz atbalstāmo teritoriju- attīstības centru veidošana u.tml. Valsts institūcijām sadarbojoties, uzlabot uzņēmējdarbības vidi laukos (nodokļu politika, valsts institūciju attieksme u.tml.).

Būtu jāpārskata atbalsts enerģijas ražošanai no lauku attīstības programmu līdzekļiem, jo tādējādi tiek atņemti resursi citiem, finansiāli mazāk ietilpīgiem projektiem, turklāt “zaļās” enerģijas ražošana jau tiek atbalstīta caur obligātā iepirkuma komponenti elektroenerģijas cenā. Īpaši neracionāli ir sniegt atbalstu tādu staciju izveidei, kuru darbības nodrošināšanai nepieciešams speciāli audzēt enerģijas kultūras, kas aizņem lauksaimniecības zemi, tādējādi būtiski izmainot zemes tirgu.

Lai turpmāk uzlabotu finansējuma apguvi uzņēmējdarbības veicināšanas pasākumos, ir lietderīgi pārskatīt esošos nosacījumus un prasības, ņemot vērā, ka nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības atbalsta pasākumu nosacījumus lauku teritorijās ir ieteicams veidot pietiekami vispārinātus un atbalstāmo nozaru spektru – pietiekami plašu, lai ikvienā teritorijā varētu izmantot lauku attīstības programmu pasākumus sev piemērotākajā veidā sinerģijas veidošanai.

Pasākumiem, kuru mērķis ir uzņēmējdarbības attīstība laukos, izpētīt dažādu pieeju ietekmi attiecībā uz finansējuma apgūšanu, jaunradīto darbavietu izmaksām un vairāku iznākumu nodrošināšanu, izmantojot pieredzes apmaiņu un labas prakses piemērus.

Izpētīt dažādu darbavietas ģenerējošu modeļu ietekmi un saikni ar tām jomām, kurās sniegts atbalsts. Pārskatīt līdzšinējos ierobežojumus atbalsta iespējām ar nodarbinātības radīšanu saistītos pasākumos: plašāk atbalstāma dažādu laukos nepieciešamo pakalpojumu ieviešana, tai skaitā izglītība, pakalpojumu sniegšana lauksaimniekiem, sociālās uzņēmējdarbības attīstību u.c.

Pašvaldību atbalstā pārskatīt iegūto iznākumu aptvērums un fokusēšanos, izplatīt labas prakses piemērus, lai maksimizētu izveidoto pakalpojumu efektivitāti un ilgtspēju. Prioritāri atbalstīt ar uzņēmējdarbību saistīto infrastruktūru.

Noteikt atbalstīto projektu atbilstību valsts un vietējām stratēģijām.

### ***LEADER pieejas ieviešana***

Sagatavojot VAS, identificēt vietējās attīstības vajadzības un veicināt to nodrošināšanu, izvēloties rīcības, kā arī veicināt sasaisti ar valsts kopējiem mērķiem un naktnes perspektīvēm.

LEADER pieejas ieviešanā pievērst lielāku uzmanību tam, lai uzlabotu pārvaldību lauku apvidos un veicinātu iedzīvotāju aktivitāti. Sagatavojot VAS stratēģijas, ir svarīgi veikt kvalitatīvu situācijas izpēti, precīzi identificēt vietējās attīstības vajadzības, attīstības aģentus un pasākumu realizācijas mērķgrupas. Šajā nolūkā darba uzlabošanai būtu svarīgi izmantot VRG pašnovērtēšanu. Intensīvāk jāizglīto iedzīvotāji par LEADER pieejas būtību, jāinformē par iespējām pieteikt un realizēt projektus, jāiesaista mērķgrupu pārstāvji VAS izstrādē un realizācijā pēc iespējas agrīnākā stadijā, lai nodrošinātu mērķgrupu un to vajadzību precīzāku identificēšanu. Uzlabot labas prakses piemēru izplatīšanu, īpaši 1. asij, 3. asij un 4. asij, ieskaitot sadarbību starp VRG un saikni ar citiem tīkliem. Nepieciešams pilnveidot VRG pašnovērtējumus, izmantot tos ne tikai VAS sagatavošanas un realizācijas, bet arī LEADER pieejas īstenošanas novērtēšanas procesā. Uzlabot saites starp nacionālā līmeņa un vietējā līmeņa aktivitātēm (piemēram, 1.1.1.pasākuma aktivitātes un VLT pieredzes apmaiņas pasākumi, semināri).

Palielināt LEADER pieejas piemērošanu uzņēmējdarbības aktivizēšanā, lai sniegtu ieguldījumu darbavietu radīšanā.

LEADER projektos likt lielāku uzsvāru uz aktivitāšu dažādību un to identitāti papildus VRG teritorijas lielumam.

Izveidot rādītāju sistēmu LEADER asī ieviesto projektu rezultātu novērtēšanai un VRG pašnovērtējuma veikšanai, ņemot vērā VAS izvirzītos mērķus. Apsvērt iespēju izveidot rādītāju kopumu pasākumiem, kuriem ir loma adaptācijā klimata pārmaiņām, lai noteiktu efektus programmas līmenī.

LAD datu bāzē izveidot sistēmu LEADER projektiem, lai visus projektus var grupēt pēc ekonomiska sektora vai dzīves kvalitātes jomas un specifiskām iedzīvotāju grupām.

### ***Rādītāji***

Veidojot Programmu, tajā iekļaut tikai tādus sākumstāvokļa mērķa rādītājus, uz kuriem Programmas ietekme ir pietiekami būtiska. Iekļaut programmā pasākumu novērtēšanai tikai tādus rādītājus, kur ir zināmi datu avoti atbilstošās laikrindās un pasākumu līmenī ir pieejami LAD datu bāzē, kā arī tiem jābūt skaidri un nepārprotami definētiem (viennozīmīgi saprotamiem).

Precīzāk izvēlēties sasniedzamos rādītājus un to mērķa vērtības, lai tie pietiekami labi raksturotu pasākuma aktivitātes un plānoto mērķu sasniegšanu.

Programmas ekonomisko rādītāju sasniedzamo vērtību noteikšanā nepieciešams ņemt vērā pasākuma specifiku un rādītāju savstarpējo sakarību. Plānotās rādītāju mērķa vērtības pirms apstiprināšanas iesniegt ekspertiem izvērtēšanai, kā arī saglabāt mērķa vērtību aprēķinus, lai novērtētājiem būtu iespēja ar tiem iepazīties. Jāuzlabo rādītāju saskaņotība apakšpasākuma intervences loģikā.

Vides pasākumu intervences loģikā iekļaut atbilstošas un izmērāmas rādītāju vērtības, klimata izmaiņu vai pielāgošanās tām risku mazināšanai.

Precizēt saturu rezultāta rādītājam *iedzīvotāju skaits laukos ar labumu no uzlabotiem pakalpojumiem*, lai panāktu, ka ar šī rādītāja palīdzību tiek novērtēts faktiski labumu guvušo iedzīvotāju skaits, nevis viss iedzīvotāju skaits attiecīgajās lauku teritorijās.

Padziļinātam novērtējumam kvantitatīvo datu analīzi nepieciešamas papildināt ar kvalitatīvo datu analīzi – intervijām, gadījumu izpētēm utt.

Pasākumu mērķu sasniegšanas noteikšanā izamantot rezultāta rādītājus un adekvāti noteikt to vērtības.

### ***Programmas ieviešana***

Veicot grozījumus Programmas ieguldījuma un iznākuma rādītājos, kā arī nosakot ikgadējos pasākumu ieviešanas nosacījumus, sniegt pamatotāku Vadošās iestādes izvērtējumu/skaidrojumu par grozījumu iespējamo ietekmi uz rezultāta un ietekmes rādītājiem, to vērtībām. Sasniedzamo vērtību noteikšanā nepieciešams ņemt vērā izmaiņas pasākuma nosacījumos.

Rūpīgāk sekot visam, ko skar Programmas grozījumi, laikus novērst pamanītās formulējumu nepilnības, kas attiecas uz intervences loģiku un īpaši uz rādītāju sistēmu.

Ja mūža izglītības mērķis lauku attīstības politikā tiek programmēts plašāk, nekā tas nepieciešams kā papildu atbalsts uzņēmējdarbības projektu īstenošanai un platību maksājumu saistību izpildei vai VAS īstenošanai (apjoms, tēmas, aktivitātes), tad izvēlēties ar šo sākumstāvokļa rādītāju saskaņotus pasākuma uzraudzības un novērtēšanas rādītājus un datus to iegūšanai.

Veicot grozījumus Programmas ieguldījuma un iznākuma rādītājos, sniegt Vadošās iestādes izvērtējumu/skaidrojumu par grozījumu iespējamo ietekmi uz rezultāta un ietekmes rādītājiem, to vērtībām.

Saistībā ar pasākumu rezultativitāti nozīmīga ir ikgadējo nosacījumu noteikšana, kura turpmāk, ja tāda tiek plānota, būtu apspriežama un nolemjama LAP UK.

LAP UK locekļiem, veicot grozījumus programmā, vērst uzmanību uz izvirzītajiem mērķiem un to sasniegšanas iespējām, ņemot vērā izmaiņas ekonomiskajā situācijā un iepriekš veiktajos grozījumos.

Uzlabot komunikāciju (viedokļu un informācijas apmaiņu) starp LAP UK locekļiem un iesaistītajām pusēm, tādējādi sekmējot, ka programmā iespējami tiek pārstāvētas visu iesaistīto pušu intereses un veidojas vienota izpratne par valsts politiku lauku teritorijas un nozares attīstībā.

Pilnveidot komunikāciju par LAP iespējām, lai potenciālie atbalsta pretendenti savlaicīgi saņem pilnvērtīgu informāciju par atbalsta iespējām un nosacījumiem.

Izveidot novērtēšanas plānu visam programmēšanas periodam, iekļaujot veicamās aktivitātes pasākumu un prioritāšu ietekmes devuma novērtēšanai, t.sk. paredzot rezultātu un ietekmes rādītāju vērtību ieguvei nepieciešamo fona pētījumu regularitāti.

### ***Datu nodrošinājums***

Nodrošināt uzraudzības tabulās apkopoto datu pieejamību projektu un saņēmēju līmenī.

Palielināt valsts institūcijām iesniegto datu pieprasījumu apjomus, lai uzlabotu novērtējumam nepieciešamo izveidoto izlašu datu kvalitāti.

Pilnveidot un papildināt datu loģisko kontroli uzraudzības datubāzē. Jānodrošina augsta datu ticamība, neuzkrājot liekus datus, kas netiek izmantoti.

Uzlabot saņēmēju datu pieejamību un kvalitāti attiecībā uz periodu pirms intervences.

Veikt pasākumus dažādu informācijas avotu datu savstarpējās neatbilstības mazināšanai.

Programmas pasākumu plānošanas un ieviešanas stadijā ieteicams izveidot un saglabāt sasniedzamos mērķa rādītāju datus un aprakstu ar rādītāju vērtību noteikšanas metodiku un izmantotiem pieņēmumiem vērtību noteikšanā un aprēķināšanā.

Valsts ministriju pārraudzībā esošajām datus uzkrājošajām institūcijām savstarpēji sadarbojoties, jānodrošina atbilstoša datu kvalitāte pasākumu ieviešanas nosacījumiem un detalizētām pasākumu novērtēšanas iespējām.

Platību maksājumu sasniedzamo mērķa rādītāju un Programmas uzraudzības faktisko rādītāju noteikšanā nepieciešams izmantot telpiskos datus, tādējādi novēršot platību pārklāšanos un nodrošinot atbilstošāku (unikālo) rādītāju vērtību aprēķināšanu.

Projekta pieteicēju obligāti norādāmās informācijas apjomu nepieciešams saistīt ar novērtēšanas vajadzībām.

Situācijās, kad pasākumu novērtēšanu ierobežo zemas kvalitātes dati, jāvelta pastiprināta uzmanība problēmas risinājumam (piem., mežaudžu robežu precizēšanai), savukārt pasākumu ieviešanu ar atvieglotiem nosacījumiem nepieciešams ierobežot.

### ***VLT darbībai***

Plānojot aktivitātes, VLT vajadzētu domāt vairāk par lauku ekonomikas dažādošanu, aktivizējot iedzīvotājus ar lauksaimniecību nesaistītas uzņēmējdarbības attīstīšanai laukos, piemēram, pakalpojumu sektorā, un stiprinot kopienu kapacitāti un rīcībspēju. Līdztekus esošajiem pasākumiem šajā virzienā ir lietderīgi iekļaut pasākumus LAP nākamajam plānošanas periodam. VLT Sekretariāts veido ciešu sadarbību ar Eiropas Lauku attīstības tīkla struktūrām, iesaistoties starptautiskos pasākumos, pieredzes apmaiņā. Šo pieredzi būtu lietderīgi nodot arī lauku attīstības speciālistiem novados, kas šobrīd izpaliek. Šim nolūkam būtu lietderīgi paredzēt līdzekļus ikgadējos Rīcības plānos.

VLT veic pakalpojumu saņēmēju aptaujas iekšējām vajadzībām savas darbības novērtēšanai un pilnveidošanai. Ieteikums būtu to padarīt kā sistēmu, apkopojot datus vienotā datu bāzē, pilnveidojot metodoloģiju. Būtu lietderīgi uzkrāt datus par to, kādi klienti tiek piesaistīti – regulāri vai vienreizīgi, cik ir pirmreizēju (jaunu) klientu / pasākumu izmantotāju pārskata periodā, lai mērķtiecīgāk varētu izvērtēt VLT devumu lauku attīstībā.

Ieteicams darbības pārskatos analizēt, cik lielā mērā VLT darbības atbilst VLT darbības mērķiem, kā tie tiek sasniegti, tādējādi paškritiskāk izvērtējot savu darbību.

VLT uzdevums ir koordinēt lauku attīstībā iesaistīto organizāciju un institūciju darbību. Būtu lietderīgi paplašināt sadarbības partneru dažādību, respektējot tās NVO un nozares, kas nav tieši saistītas ar lauksaimniecību. Šis ieteikums tieši attiecināms uz nozaru ekspertu ziņojumu sagatavošanu, lai arī laukos esošo ar lauksaimniecību nesaistīto nozaru attīstības jautājumi tiktu risināti lauku un reģionu attīstības kontekstā.

VLT Sekretariātam būtu jākļūst neatkarīgākam, definējot darbības prioritātes un veidojot Rīcības plānus, sabalansējot lauku iedzīvotāju un viņu organizāciju vajadzības ar ZM pasūtījumu.

### ***TP izlietošanai***

Ņemot vērā to, ka TP ietvaros atbalstāmas tikai tās darbības, kas tiešā veidā saistītas ar LAP sagatavošanu, apsaimniekošanu (pārvaldību), uzraudzību, novērtēšanu, kā arī informācijas un kontroles pasākumiem, tad valstī kopumā būtu jāpievērš lielāka uzmanība nozaru un kopējiem lauku telpas attīstības pētījumiem/izvērtējumiem (modelis/ļi dzīves telpas attīstības ietekmējošo faktoru noteikšanai ekonomiskajā vērtējumā), kas palīdzētu novērtēšanā jau konkrēti analizēt un vērtēt LAP ieviesto pasākumu ietekmi.

Svarīgi nodefinēt vienkāršus, skaidri saprotamus kritērijus, lai vērtētu saņēmēju organizāciju finansējuma izmantošanas efektivitāti.

Izvērtēt iespējas palielināt finansējumu datu uzkrāšanas kvalitātes uzlabošanai, kā arī pārdomāt proporciju novērtēšanas, pārvaldības un uzraudzības finansējumam, ņemot vērā darba uzdevumus un sagaidāmo rezultātu.

Izvērtēt 2007.-2013.gada plānošanas perioda pieredzi TP īstenošanā, kas uzlabotu TP ieviešanas sistēmu un novērstu konstatētos trūkumus.



#### 4. pielikums. Vajadzību risināšana ar intervencēm.

Vajadzība (ZM1.11.)	Kods	Prioritāte ZM	Intervenču skaits V risināšanai (5.nod.)	Risina
Jānodrošina lauksaimnieku ienākumu tuvināšana valsts tautsaimniecības vidējiem ienākumiem, īpaši mazajām un vidējām saimniecībām.	SM1 V1	A	9	
Līdzsvarot ienākumus dažādu specializāciju saimniecībās un tuvināt ienākumus lauksaimniecības un tautsaimniecības vidējiem ekonomikas ienākumiem šādos sektoros: slaucamās govīs, liellopi, aitas un kazas, cietes kartupeļi, sertificēti sēklas kartupeļi, sertificētas stiebrzāļu un lopbarības augu sēklas, sertificētas labības sēklas, mieži, vasaras rapsi un vasaras rīsi, dārzeņi, augļi un ogas, populācijas rudzi un proteīnaugļiem	SM1 V2	A	1	
Līdzsvarot ienākumus starp saimniecību lieluma grupām, saglabājot stabili pamatienākumu atbalstu mazajām saimniecībām.	SM1 V3	A	2	
Nodrošināt līdzsvarotus ienākumus starp reģioniem, ņemot vērā ierobežojošos ienākumu gūšanas apstākļus.	SM1 V4	A	1	
Uzlabot biškopības produkcijas ražošanas efektivitāti un paplašināt tirdzniecības iespējas.	SM1 V5	V	7	
Nodrošināt ienākumu svārstību mazināšanos.	SM1 V6	V	7	
Sekmēt lauksaimniecības zemju sakopšanu un uzturēšanu	SM1 V7	Z	1	
Sekmēt jaunu tehnoloģiju un inovāciju ieviešanu un attīstību, kā arī zināšanu un prasmju celšanu sektora produktivitātes un ienākumu uzlabošanai.	SM1 V8	A		H
Sekmēt saimniecību konkurētspējas celšanu un tirgus orientāciju, mērķtiecīgi atbalstot mazās, vidējās saimniecības un jaunus lauksaimniekus	SM2 V1	A	5	
Veicināt eksportspējīgu augstas pievienotās vērtības produktu ražošanu (arī bioloģisko)	SM2 V2	A	2	
Sekmēt pievienotās vērtības radīšanu, produktivitātes celšanu, vērtības veidošanās ķēdes attīstību - primārais ražotājs un pārstrāde (t.s.k. bioloģiskajā lauksaimniecībā)	SM2 V3	A	3	
Risināt finanšu un ražošanas resursu pieejamības problēmu, paredzot mērķētus finanšu instrumentus, t.sk., to kombinēšanu ar grantiem	SM2 V4	A	1	
Stiprināt sadarbību investīciju jomā, t.sk., pārstrādes apjomu un veidu stimulējošs atbalsts, loģistikas un uzglabāšanas atbalsts, atbalsts produkcijas nogādāšanai uz tirdzniecības vietām, ostām attālos reģionos strādājošām saimniecībām	SM2 V5	Z	2	
Sekmēt ražošanas infrastruktūras izveidi (attīstību) lauksaimniecībā un mežsaimniecībā	SM2 V6	V	1	
Zināšanu un prasmju celšana saimniecību vadītājiem, kā arī saimniecību un pārtikas uzņēmumu darbiniekiem	SM2 V7	A		H
Jaunu tehnoloģiju, t.sk., digitālo tehnoloģiju izmantošana. Pētniecības un eksperimentālās ražošanas veicināšana. Inovāciju izmantošana un radīšana	SM2 V8	A	2	H
Informācijas pieejamība, mācību iespējas, pieredzes apmaiņa un demo saimniecību pastāvēšanas sekmēšana, konsultāciju pieejamība	SM2 V9	V		H
Veicināt konkurētspējīgu visu sadarbības formu un līmeņu veidošanos produktu kvalitātes un komerciālās vērtības uzlabošanai un virzīšanai tirgū	SM3 V1	A	5	
Veicināt pētniecību un jauno tehnoloģiju ieviešanu	SM3 V2	A	2	H
Veicināt zināšanu apguvi un pieredzes apmaiņu par ražotāju sadarbības iespējām	SM3 V3	V	2	H
Sekmēt vietējās produkcijas realizācijas iespējas	SM3 V4	A	4	
Samazināt SEG emisijas no lauksaimniecības zemju apsaimniekošanas, veicinot ilgtspējīgu lauksaimniecības praksi īstenošanu lauksaimniecībā;	SM4 V1	A	3	
Samazināt SEG un amonjaka emisijas no lopkopības, veicināt SEG emisiju mazinājošo praksi īstenošanu lopkopībā;	SM4 V2	A	4	
Palielināt produktivitāti lauksaimnieciskajā ražošanā, sniedzot atbalstu jaunu un progresīvu tehnoloģiju un praksi izmantošanai, tādejādi mazinot emisijas uz produkcijas vienību;	SM4 V3	A	2	



Palielināt CO <sub>2</sub> piesaisti, veicinot meliorācijas sistēmu atjaunošanu, kas ļautu gan kāpināt produktivitāti, gan pielāgoties klimata pārmaiņām;	SM4 V4	A	1	
Veicināt organisko augšņu, neproduktīvo augšņu apmežošanu, tādējādi samazinot SEG emisijas un palielinot CO <sub>2</sub> piesaisti;	SM4 V5	A	1	
Atbalstīt lauksaimniecības zemju kalpošanu, kas ļautu kāpināt produktivitāti, tādējādi mazinot emisijas uz produkcijas vienību un barības vielu izskalošanos un noteci no lauksaimniecības zemēm	SM4 V6	V	1	
Veicināt CO <sub>2</sub> piesaistes mežos, atbalstot pasākumus meža produktivitātes uzlabošanai un meža vecumstruktūras izlīdzināšanai, kas vienlaikus nodrošinātu arī mežu noturību pret klimata pārmaiņām	SM4 V7	A	2	
Atbalstīt klimata pārmaiņu pielāgošanās pasākumu īstenošanu	SM4 V8	A	2	
Veicināt energoefektīvus un resursu efektīvas izmantošanas ieguldījumus lauku saimniecībās un pārstrādes uzņēmumos.	SM4 V9	A	1	
Kvalitatīva izglītība un zināšanas – pieejamība, gan kvalifikācijas celšana, gan pārkvalificēšanās.	SM4 V10	V		H
Kūdras purvu reaktivācija – īstenošana, izmantojot Taisnīgas pārkārtošanās fonda iespējas.	SM4 V11	A		N
Augsnes kvalitātes uzlabošana, veicinot augsnes struktūras uzlabošanu un ilgtspējīgu augsnes apsaimniekošanu.	SM5 V1	A	1	
Ūdens kvalitātes uzlabošana, mazinot barības vielu noteci no lauksaimniecības zemēm, īpaši riska ūdens objektu teritorijās.	SM5 V2	A	2	
Amonjaka emisiju samazināšana, īstenojot amonjaka emisijas samazinošus pasākumus lauksaimniecības nozarē.	SM5 V3	A	3	
Veicināt zināšanu pilnveidošanos un pieredzes apmaiņu ilgtspējīgu lauksaimniecisko darbību īstenošanai praksē.	SM5 V4	V	1	H
Palielināt ar bioloģiskās lauksaimniecības metodēm apsaimniekoto platību, veicinot ieguldījumu vides stāvokļa uzlabošanā.	SM5 V5	A	2	
Nodrošināt mērķtiecīgu agrovīdes pasākumu ieviešanu īpaši jutīgās platībās un riska ūdensobjektos ar nozīmīgu izklīdētā piesārņojuma ietekmi.	SM5 V6	V	2	
Nodrošināt ūdens resursu pieejamību un efektīvu izmantošanu, īpaši tādās nozarēs kā dārzkopība, tādējādi mazinot klimata pārmaiņu radītos riskus	SM5 V7	V	1	
Ilgspējīga augsnes auglības pārvaldība, uzlabojot mēslošanas plānošanu un AAL lietošanu	SM5 V8	V	1	
Veicināt bioloģiskas daudzveidības saglabāšanu zālājos un meža zemēs, uzlabojot esošos un ieviešot jaunus pasākumus, kas nepieciešami dažādām sugām un dzīvotnēm	SM6 V1	A	4	
Palielināt bioloģiskās lauksaimniecības, integrētās augu audzēšanas un citu vides pasākumu ieguldījumu ekosistēmas pakalpojumu sniegšanā un motivēt lauksaimniekus pāriet uz integrētās augu audzēšanas un bioloģiskās lauksaimniecības sistēmām	SM6 V2	V	2	
Nodrošināt atbilstošas kompensācijas par ierobežojumiem bioloģiskās daudzveidības aizsardzībai.	SM6 V3	V	2	
Nodrošināt tipisko lauksaimniecības zemju ainavu un to elementu aizsardzību, saglabājot daudzveidīgu, vizuāli pievilcīgu un ekoloģiski funkcionālu ainavu struktūru un elementu daudzveidību	SM6 V4	A	2	
Saglabāt lauksaimnieku un mežsaimnieku, kā arī citu zemes īpašnieku izglītošanu par bioloģiskās daudzveidības nozīmi saglabāšanas iespējām	SM6 V5	V	1	H
Sekmēt augu apputeksnēšanu, veicinot ilgtspējīgas lauksaimniecības prakses īstenošanu, tai skaitā veidojot buferzonas, un bišu izplatību tradicionālajā un bioloģiskajā lauksaimniecības sistēmā	SM6 V6	V	3	
Valstij jāveic mērķtiecīgus pētījumus, kas ļautu novērtēt Latvijas Lauku attīstības programmā ietvertu pasākumu daudzpusīgo ietekmi.	SM6 V7	V		N
Finanšu resursu pieejamība gan darbības uzsākšanai, gan produkcijas ražošanai, t.sk. lauksaimniecībā izmantojamās zemes iegādei (atbalsts tiešmaksājumu, grantu un finanšu instrumentu veidā)	SM7 V1	A	2	
Ieguldījumu atbalsts saimniecības tālākai attīstībai un paplašināšanai	SM7 V2	A	2	
Veicināt lauksaimniecības izglītības apgušanu	SM7 V3	A	2	H
Veicināt konsultantu profesionālās kvalifikācijas paaugstināšanu lauksaimnieciskajā izglītībā	SM7 V4	V		H
Veicināt lauksaimniecības popularizēšanu gan skolas vecuma bērnu un jauniešu vidū, gan sabiedrībā kopumā.	SM7 V5	Z		H
Veicināt lauksaimniecības izglītības kvalitātes paaugstināšanu	SM7 V6	Z		N
Radīt iespējas dzīvojamā fonda būvniecībai/ rekonstrukcijai, paredzot atbalstu mērķētu finanšu instrumentu veidā	SM7 V7	Z		N

Rosināt priekšlikumus nodokļu atvieglojumiem (darbaspēka un NĪN)	SM7 V8	Z		N
Mazās un vidējās uzņēmējdarbības veicināšana, nodarbinātības un ienākumu iespēju radīšanai.	SM8 V1	A	5	
Pārtikas īso piegāžu ķēžu darbības veicināšana, t.sk. zaļo publisko iepirkumu nodrošināšanai.	SM8 V2	V	2	
Kompleksi risināmi lauku teritoriju izaicinājumi kvalitatīvas dzīves vides saglabāšanai, nodrošinot pakalpojumu pieejamību un infrastruktūru.	SM8 V3	A	2	
Finanšu resursu pieejamība uzņēmējdarbībai (īpaši, mazajiem un vidējiem).	SM8 V4	A	2	
Teritorijas identitāte (t.sk., teritoriju zīmoli).	SM8 V5	V	2	
Kvalitatīva izglītība un zināšanas – pieejamība, gan kvalifikācijas celšana, gan pārkvalificēšanās.	SM8 V6	A	2	H
Atvieglota nodokļu politika mazajiem uzņēmējiem lauku teritorijā, īpaši, uzsācējiem.	SM8 V7	Z		N
Veicināt produkta atpazīstamību un sabiedrības informētību par kvalitatīviem produktiem (t.sk., kvalitātes shēmām).	SM9 V1	V	1	H
Sekmēt zaļo publisko iepirkumu, izmantojot tā sniegtās iespējas un potenciālu.	SM9 V2	V	1	
Samazināt AML lietošanu, t.sk., veicinot sekmīgu dzīvnieku veselības pārvaldību.	SM9 V3	A	2	
Veicināt augstāku dzīvnieku labturības prasību piemērošanu, kā arī zināšanu un informācijas nodošanu dzīvnieku īpašniekiem par dzīvniekiem un videi saudzīgu lauksaimniecības praksi.	SM9 V4	Z	2	H
Informācijas pieejamības un izpratnes veicināšana par AAL lietošanu, tai skaitā ilgtspējīga un samazināta pesticīdu lietošana	SM9 V5	V	3	H
Sekmēt bioloģiskai ražošanai nepieciešamo resursu, t.sk. sēkļu ražošanas, attīstību.	SM9 V6	V	1	
Veicināt kvalitātes shēmu produktu ražošanu un patēriņu.	SM9 V7	V	5	
Veicināt videi draudzīga iepakojuma izstrādi, ilgtspējību.	SM9 V8	Z	2	
Sekmēt bezatlikumu tehnoloģiju attīstību.	SM9 V9	Z	2	
Veicināt tradicionālo graudaugu šķirņu saglabāšanu un attīstību.	SM9 V10	V		
Paaugstināt zināšanu, izpratnes un prasmju līmeni lauksaimniecībā, mežsaimniecībā un pārtikas ražošanā, kā arī sabiedrībā kopumā	HORIZ V1	A	6	H
Stiprināt AKIS un pilnveidot tās darbību	HORIZ V2	V	6	H
Inovāciju radīšana un izmantošana (pētniecība un eksperimentālā ražošana), tostarp paredzot finansējumu EIP projektu atbalstam	HORIZ V3	A	1	H
Veicināt zināšanu un konsultatīvā atbalsta pieejamību, īpaši, jaunajiem lauksaimniekiem, uzsācējiem un mazajām saimniecībām	HORIZ V4	V	6	H
Veicināt konsultantu profesionālās kvalifikācijas paaugstināšanu	HORIZ V5	V	1	H
Veicināt tehnoloģiju izmantošanu uzņēmumos, kāpinot to efektivitāti, kas vienlaikus palīdzētu risināt arī darba spēka trūkumu, kā arī uzlabotu uzņēmumu digitalizāciju (e-pakalpojumi, datu pieejamība lēmumu pieņemšanai, pakalpojumu pieejamības nodrošināšana e-vidē).	HORIZ V6	V	2	H
Veicināt lauksaimniecības popularizēšanu un prestiža celšanu gan skolas vecuma bērnu un jauniešu vidū, gan sabiedrībā kopumā	HORIZ V7	Z		H
Veicināt demonstrējumu saimniecību izmantošanu, tādejādi paaugstinot izpratni par dažādām lauksaimniecības metodēm un jaunu tehnoloģiju izmantošanu, tostarp digitālo tehnoloģiju izmantošanu	HORIZ V8	V	1	H
Sekmēt zināšanu un inovāciju pārvērti lauksaimniecībā un mežsaimniecībā, pārtikas ražošanā un veicināt Latvijā radīto izejvielu izmantošanu	HORIZ V9	A	1	H

KLP ietvaros īstenojamās vajadzības

HORIZ mērķa ietvaros īstenojamās vajadzības

Ārpus KLP īstenojamās vajadzības

## 5. pielikums

### 1.tabula. Vajadzības, ko risinās ar SMH

Vajadzība (ZM1.11.)	Kods	Prioritāte	Intervenču skaits V risināšanai (5.nod.)
Sekmēt jaunu tehnoloģiju un inovāciju ieviešanu un attīstību, kā arī zināšanu un prasmju celšanu sektora produktivitātes un ienākumu uzlabošanai.	SM1 V8	A	
Zināšanu un prasmju celšana saimniecību vadītājiem, kā arī saimniecību un pārtikas uzņēmumu darbiniekiem	SM2 V7	A	
Jaunu tehnoloģiju, t.sk., digitālo tehnoloģiju izmantošana. Pētniecības un eksperimentālās ražošanas veicināšana. Inovāciju izmantošana un radīšana	SM2 V8	A	2
Informācijas pieejamība, mācību iespējas, pieredzes apmaiņa un demo saimniecību pastāvēšanas sekmēšana, konsultāciju pieejamība	SM2 V9	V	
Veicināt pētniecību un jauno tehnoloģiju ieviešanu	SM3 V2	A	2
Veicināt zināšanu apguvi un pieredzes apmaiņu par ražotāju sadarbības iespējām	SM3 V3	V	2
Kvalitatīva izglītība un zināšanas – pieejamība, gan kvalifikācijas celšana, gan pārkvalificēšanās.	SM4 V10	V	
Veicināt zināšanu pilnveidošanos un pieredzes apmaiņu ilgtspējīgu lauksaimniecisko darbību īstenošanai praksē.	SM5 V4	V	1
Saglabāt lauksaimnieku un mežsaimnieku, kā arī citu zemes īpašnieku izglītošanu par bioloģiskās daudzveidības nozīmi un saglabāšanas iespējām	SM6 V5	V	1
Veicināt lauksaimniecības izglītības apgušanu	SM7 V3	A	2
Veicināt konsultantu profesionālās kvalifikācijas paaugstināšanu lauksaimnieciskajā izglītībā	SM7 V4	V	
Veicināt lauksaimniecības popularizēšanu gan skolas vecuma bērnu un jauniešu vidū, gan sabiedrībā kopumā.	SM7 V5	Z	
Kvalitatīva izglītība un zināšanas – pieejamība, gan kvalifikācijas celšana, gan pārkvalificēšanās.	SM8 V6	A	2
Veicināt produkta atpazīstamību un sabiedrības informētību par kvalitatīviem produktiem (t.sk., kvalitātes shēmām).	SM9 V1	V	1
Veicināt augstāku dzīvnieku labturības prasību piemērošanu, kā arī zināšanu un informācijas nodošanu dzīvnieku īpašniekiem par dzīvniekiem un videi saudzīgu lauksaimniecības praksi.	SM9 V4	Z	2
Informācijas pieejamības un izpratnes veicināšana par AAL lietošanu, tai skaitā ilgtspējīga un samazināta pesticīdu lietošana	SM9 V5	V	3
Paaugstināt zināšanu, izpratnes un prasmju līmeni lauksaimniecībā, mežsaimniecībā un pārtikas ražošanā, kā arī sabiedrībā kopumā	HORIZ V1	A	6
Stiprināt AKIS un pilnveidot tās darbību	HORIZ V2	V	6
Inovāciju radīšana un izmantošana (pētniecība un eksperimentālā ražošana), tostarp paredzot finansējumu EIP projektu atbalstam	HORIZ V3	A	1
Veicināt zināšanu un konsultatīvā atbalsta pieejamību, īpaši, jaunajiem lauksaimniekiem, uzsācējiem un mazajām saimniecībām	HORIZ V4	V	6
Veicināt konsultantu profesionālās kvalifikācijas paaugstināšanu	HORIZ V5	V	1
Veicināt tehnoloģiju izmantošanu uzņēmumos, kāpinot to efektivitāti, kas vienlaikus palīdzētu risināt arī darba spēka trūkumu, kā arī uzlabotu uzņēmumu digitalizāciju (e-pakalpojumi, datu pieejamība lēmumu pieņemšanai, pakalpojumu pieejamības nodrošināšana e-vidē).	HORIZ V6	V	2
Veicināt lauksaimniecības popularizēšanu un prestiža celšanu gan skolas vecuma bērnu un jauniešu vidū, gan sabiedrībā kopumā	HORIZ V7	Z	
Veicināt demonstrējumu saimniecību izmantošanu, tādejādi paaugstinot izpratni par dažādām lauksaimniecības metodēm un jaunu tehnoloģiju izmantošanu, tostarp digitālo tehnoloģiju izmantošanu	HORIZ V8	V	1
Sekmēt zināšanu un inovāciju pārnesi lauksaimniecībā un mežsaimniecībā, pārtikas ražošanā un veicināt Latvijā radīto izejvielu izmantošanu	HORIZ V9	A	1

## 2.tabula. Vajadzības, ko nerisinās KLP SP ietvaros

Vajadzība (ZM1.11.)	Kods	Prioritāte
Kūdras purvu rekultivācija – īstenošana, izmantojot Taisnīgas pārkārtošanās fonda iespējas.	SM4 V11	A
Valstij jāveic mērķtiecīgus pētījumus, kas ļautu novērtēt Latvijas Lauku attīstības programmā ietverto pasākumu daudzpusīgo ietekmi.	SM6 V7	V
Veicināt lauksaimniecības izglītības kvalitātes paaugstināšanu	SM7 V6	Z
Radīt iespējas dzīvojamā fonda būvniecībai/ rekonstrukcijai, paredzot atbalstu mērķētu finanšu instrumentu veidā	SM7 V7	Z
Rosināt priekšlikumus nodokļu atvieglojumiem (darbaspēka un NĪN)	SM7 V8	Z
Atvieglota nodokļu politika mazajiem uzņēmējiem lauku teritorijā, īpaši, uzsācējiem.	SM8 V7	Z

## 6.pielikums Finanšu piešķirums intervencēs

Pub.fin. No at. programmas	Pub.fin. No KLP SP			KLP SP intervences	Publ. Fin.	
		Nosaukums	Kod	Intervences nosaukums	Finansējums	SM
0,78%	0,24%	LA1.Profesionālās zināšanas un prasņu pilnveide	LA1.1.	Mācības	6 000 000	SMH
0,10%	0,03%		LA1.2.	Konsultantu mācības	800 000	SMH
0,20%	0,06%		LA1.3.	Informātie pasākumi	1 500 000	SMH
0,91%	0,28%	LA2.Konsultāciju pakalpojumi	LA2.1.	Individuālu (vienreizēju) konsultāciju pakalpojumi	7 000 000	SMH
0,29%	0,09%		LA2.2.	Daudzgaudu konsultāciju pakalpojumi ('inkubācija')	2 200 000	SMH
0,20%	0,06%	LA3.Demonstrējumi	LA3.	Demonstrējumi	1 500 000	SMH
<b>12,49%</b>	<b>3,84%</b>	LA4.Atbalsts ieguldījumiem 73.pants	LA4.1.	Atbalsts ieguldījumiem lauku saimniecībās	95 581 226	SM2,4.
4,57%	1,41%		LA4.2.	Atbalsts ieguldījumiem pārstrādē	35 000 000	SM2.
4,70%	1,45%		LA4.3.	Atbalsts ieguldījumiem lauksaimniecības un mežsaimniecības infrastruktūras attīstībā	36 000 000	SM4.
0,78%	0,24%		LA4.4.	Atbalsts ieguldījumiem nelauksaimniecības aktivitāšu īstenošanai	6 000 000	SM2,8.
0,13%	0,04%		LA4.5.	Atbalsts ieguldījumiem nēnesīgām investīcijām - Mākslīgo mitrzemju izveide	1 000 000	SM5.
0,26%	0,08%		LA4.6.	Atbalsts ieguldījumiem nēnesīgām investīcijām - Bioloģiski vērtīgo zālāju atjaunošana	2 000 000	SM6.
3,92%	1,20%	LA5.	LA5.	Atbalsts uzņēmējdarbības uzsākšanai, atbilstot mazās lauku saimniecības	30 000 000	SM2.
5,48%	1,68%	LA6.	LA6.	Gados jaunu lauksaimnieku darījumdarbības uzsākšana (69.pants) Saimniecības d	41 946 904	SM7.
0,53%	0,16%	LA7.Investīcijas ilgtspējīgā mežsaimniecībā	LA7.1	Meža ieaudzēšana un kopšana	4 055 000	SM4.
0,13%	0,04%		LA7.2	Atbalsts meža bojājumu profilaksei un atjaunošanai, ko nodarījušas daba	1 000 000	SM4.
1,53%	0,47%	LA8.	LA8.	Ieguldījumi meža ekosistēmu noturības un ekoloģiskās vērtības uzlabošanai	11 675 000	SM4.
0,39%	0,12%	LA9.	LA9.	Ražoēju grupu un organizāciju izveide	3 000 000	SM3.
3,14%	0,96%	LA10.Vidiskās, klimatiskās un citas pārvaldības saistības (70.pants)	LA10.1.	Zaļās joslas	24 000 000	SM5,9.
0,99%	0,31%		LA10.2.	Vidi saudzējošā dārzkopība	7 609 226	SM5.
5,89%	1,81%		LA10.3.	Paaugstinātu lakturības prasību un emisiju mazinošā lopkopība	45 114 529	SM4,9.
1,00%	0,31%		LA10.4.	Biškopības vienību apsaimniekošana apmācīšanas vajadzībām	7 675 843	SM6.
4,83%	1,48%		LA10.5.	Zālāju biotopu apsaimniekošana	36 935 939	SM6.
<b>20,85%</b>	<b>6,41%</b>	LA11. 70.pants	LA11.	Bioloģiskā lauksaimniecība	159 615 109	SM4,5,9.
1,56%	0,48%	LA12. 72.pants	LA12.	NATURA2000 teritorijas (meža platības)	11 925 000	SM6.
1,57%	0,48%	LA16.Sadarbība	LA16.1.	Atbalsts EIP lauksaimniecības ražotāju un ilgtspējas darba grupu izveidei un darbī	<b>12 000 000</b>	SMH
0,72%	0,22%		LA16.2.	Atbalsts jaunu produktu, metožu, procesu un tehnoloģiju izstrādei (saimniecības līme	5 500 000	SMH
0,33%	0,10%		LA16.3.	Produktu virzība tirgū un tūrisma pakalpojumu mārketinga	2 500 000	SM9
4,72%	1,45%	LA17.	LA17.	Riska pārvaldības instrumenti. Ražas, dzīvnieku, sējumu un stādījumu apdrošināšan	36 125 000	SM1.
1,57%	0,48%	LA18.	LA18.	Pārtikas kvalitātes shēmas (71.pants)	12 000 000	SM9.
6,42%	1,97%	LA19.Atbalsts LEADER vietējai attīstībai (SVVA — sabiedrības virzība vietējā attīstībā) (71.pants)	LA19.1.	Darbību īstenošana saskaņā ar vietējās attīstības stratēģiju, tostarp sadarbības aktiv	49 164 000	SM8.
1,89%	0,58%		LA19.2.	Pārtikas īso piegāžu ķēžu darbības veicināšana, t.sk. zējo publisko iepirkumu nodro	14 460 000	SM8.
1,13%	0,35%		LA19.3.	Vietējās rīcības grupas darbības nodrošināšana, teritorijas aktivizēšana	8 676 000	SM8.
6,00%	1,84%	Tehniskā palīdzība	TP	Tehniskā palīdzība	45 915 943	
33,06%	0,14%	TK01.	TK01.	Intervences augļu un dārzeņu sektorā	3 600 000	SM3.
36,74%	0,16%	TK02.	TK02.	Intervences citos sektoros	4 000 000	SM3.
30,20%	0,13%		TK03	Intervences biškopības produktu sektorā (Ilgadējs ES finansējums, ko jāfidānansē	3 288 040	SM1.
43,71%	0,06%	TK03.Intervences biškopībā	TK03.1.	Konsultāciju pakalpojumi, tehniskais atbalsts, apmācība, informācija un paraugpraks	1 437 360	
13,53%	0,02%		TK03.2.	Ieguldījumi materiālajos un nemateriālajos aktīvos, kā arī citas darbības, ieskaitot – b	445 000	
3,98%	0,01%		TK03.3.	Ieguldījumi materiālajos un nemateriālajos aktīvos, kā arī citas darbības, ieskaitot – n	131 000	
1,49%	0,00%		TK03.4.	Ieguldījumi materiālajos un nemateriālajos aktīvos, kā arī citas darbības, ieskaitot – b	49 000	
19,06%	0,03%		TK03.5.	Sadarbība ar specializētām struktūrām, lai īstenotu pētniecības programmas biškopī	626 580	
5,17%	0,01%		TK03.6.	Veicināšana, saziņa un mārketinga, tostarp tirgus uzraugoša rīcība un darbības, ku	170 000	
13,05%	0,02%		TK03.7.	TK03.7.	Produkta kvalitātes uzlabojoša rīcība.	429 100

Tabulas turpinājums

Pub. fin. No atļ. programmas	Pub. fin. No KLP SP	Nosaukums	Kods	KLP SP intervences			
				Intervences nosaukums	Publ. Fin.		
					Finansējums	SM	
46,92%	32,29%	TM1.	TM1.	Ilgspēju saimniecības ienā kumu pamatatbalsts (ISIP)	803 951 274	SM1.	
1,78%	1,23%			Ilgspēju saimniecības ienā kumu pamatatbalsts (ISIP) diferencētā daļa	30 520 748	SM1.	
2,18%	1,50%	TM2.	TM1.1.	Maksājums maziem lauksaimniekiem (MLS)	37 316 500	SM1.	
7,87%	5,41%		TM2.	TM2	Ilgspēju saimniecības pārdošanas ienā kumu papildatbalsts (PM)	134 809 531	SM1.
0,69%	0,47%	TM3.	TM3.	Ienā kumu papildatbalsts gados jauniejiem lauksaimniekiem (JAL) Platībmaksājumi - F	11 810 210	SM7.	
5,67%	3,90%	TM4. Klimatiskās un vidiskās shēmas (ekoshēmas)	TM4.1.	Atbalsts par videi un ūdenim labvēlīgu lauksaimniecības praksi, t.sk.	97 096 382	SM4,5,9.	
3,95%	2,72%		TM4.2.	Ekoloģiski nozīmīgas platības, t.sk.:	67 625 680	SM5,6,9.	
38,18%	1,04%				<i>Slāpekli piesaistoši kultūrraugi</i>	25 817 776	
13,92%	0,38%				<i>Arazemē sēti zālāji ar tauņpriežiem &gt; 50%</i>	9 411 552	
2,83%	0,08%				<i>Nektārraugi</i>	1 911 185	
27,02%	0,73%				<i>Zālmēslojuma augi</i>	18 274 170	
8,92%	0,24%				<i>Starpkultūras</i>	6 030 638	
9,14%	0,25%				<i>Zālāju pasējs</i>	6 180 359	
0,76%	0,52%			TM4.3.	Optimāla augsnes pH līmeņa uzturēšana augu augšanai	13 000 000	SM4,5.
1,75%	1,21%		TM4.4.	Saudzējošā lauksaimniecības prakse, t.sk.	30 046 667	SM4,5,9.	
66,90%	0,81%				<i>Minimālā apstrāde</i>	20 100 531	
33,10%	0,40%				<i>Tiešā sēja un joslu apstrāde</i>	9 946 136	
1,47%	1,01%		TM4.5.	Oglekļa dioksīda un amonjaka emisijas maznoša lauksaimniecības prakse, t.sk.	25 154 552	SM4,5,9.	
12,59%	0,13%				<i>Šķērmēstu izklāde ar inž.</i>	3 167 789	
87,41%	0,88%				<i>Precīzā min. mēstu, AAL izk.</i>	21 986 763	
5,69%	3,92%		TM4.6.	Zālāju saglabāšanas veicināšana lopkopības saimniecībās	97 548 295	SM4.	
6,28%	4,32%		TM4.7.	Bioloģiskās ražošanas prakses veicināšana	107 667 000	SM5,6.	
#DIV/0!	10,32%		TM5.	<b>Kopā</b>		<b>257 037 678</b>	<b>SM1.</b>
8,22%	5,65%		TM5. Saisītāis ienākumu atbalsts (SIA)	TM5.1.	Saisītāis ienākumu atbalsts par <b>slaucamām govīm</b>	140 792 370	
2,05%	1,41%			TM5.2.	Saisītāis ienākumu atbalsts par <b>liellopiem</b>	35 047 890	
0,21%	0,15%	TM5.3.		Saisītāis ienākumu atbalsts par aitām	3 629 180		
0,03%	0,02%	TM5.4.		Saisītāis ienākumu atbalsts par kazām	456 160		
0,59%	0,40%	TM5.5.		Saisītāis ienākumu atbalsts par dārzeniem	10 068 205		
0,33%	0,23%	TM5.6.		Saisītāis ienākumu atbalsts par augļiem un ogām	5 718 010		
0,06%	0,04%	TM5.7.		Saisītāis ienākumu atbalsts par cietes kartupeļiem	1 035 730		
0,05%	0,03%	TM5.8.		Saisītāis ienākumu atbalsts par sertificētiem sēklas kartupeļiem	801 090		
0,21%	0,15%	TM5.9.		Saisītāis ienākumu atbalsts par sertificētu labības sēklu	3 654 165		
0,09%	0,06%	TM5.10.		Saisītāis ienākumu atbalsts par sertificētām stiebrzāļu un lopbarības augu sēklām	1 456 960		
0,21%	0,15%	TM5.11.		Saisītāis ienākumu atbalsts par vasaras rapsi un vasaras rapsi	3 680 390		
0,90%	0,62%	TM5.12.		Saisītāis ienākumu atbalsts par <b>miežiem</b>	15 488 485		
0,05%	0,04%	TM5.13.		Saisītāis ienākumu atbalsts par rudzu populācijas šķirņiem	937 500		
2,00%	1,38%	TM5.14.		Saisītāis ienākumu atbalsts par <b>proteīnaugiem</b>	34 271 543		
			<b>Kopā</b>		<b>2 489 947 276</b>		

## Pielikums 7. Mērķos risināmās vajadzības, izvēlētās intervences un rādītāji.

1. tabula. SM1 Atbalstīt lauku saimniecību ienākumu pietiekamību un lauksaimniecības nozares izturētspēju visā Savienībā, lai ilgtermiņā uzlabotu pārtikas nodrošinājumu un lauksaimniecības daudzveidību, kā arī Savienībā nodrošinātu lauksaimnieciskās ražošanas ekonomisko ilgtspēju.

Kods	Intervences	TM1.	TM1.0	TM1.1.	TM2.	TM3.	TM4.	TM5.	LA17.	TKO3.	Vajadzības	Vajadzības risināšanai izvēlēto intervenču skaits
		Ilgspēju sekmējošais ienākumu pamatatbalsts (ISIP)	ISIP diferencēšana	Maksājums mazajiem lauksaimniekiem (MLS)	Ilgspēju sekmējošais pārdošais ienākumu papildatbalsts (PM)	Ienākumu papildatbalsts gados jauniem lauksaimniekiem	Klimatiskās un vides shēmas (ekoshēmas)	Saisfritais ienākumu atbalsts (SIA)	Riska pārvaldības rīki	Biškopības programma		
SM1 V1	Jānodrošina lauksaimnieku ienākumu tuvināšana valsts tautsaimniecības vidējiem	A	A	A	A	A		A		A		7
SM1 V2	Līdzvarot ienākumus dažādu specializāciju saimniecībās un tuvināt ienākumus lau	A				A		A				3
SM1 V3	Līdzvarot ienākumus starp saimniecību lieluma grupām, saglabājot stabili pamati	A	A	A	A					A		5
SM1 V4	Nodrošināt līdzvarotus ienākumus starp reģioniem, ņemot vērā ierobežojošos ien		A									1
SM1 V5	Uzlabot biškopības produkcijas ražošanas efektivitāti un paplašināt tirdzniecības i									V		1
SM1 V6	Nodrošināt ienākumu svārstību mazināšanos.	V							V	V		3
SM1 V7	Sekmēt lauksaimniecības zemju sakopšanu un uzturēšanu	Z				Z	Z					3
SM1 V8	Sekmēt jaunu tehnoloģiju un inovāciju ieviešanu un attīstību, kā arī zināšanu un p					A	A			A		3
	Ar attiecīgo intervenci risināmo vajadzību skaits SM1 ietvaros	5	3	2	2	4	2	2	1	5		
	Ar attiecīgo intervenci risināmo vajadzību kopējais skaits KLP SP	5	3	2	2	5	2	2	1	5		
	Publiskais finansējums intervencē	803 951 274	30 520 748	37 316 500	134 809 531	11 810 210	436 490 186	257 037 678	36 125 000	3 288 040		
Kods	Rādītājs	TM1.	TM1.0	TM1.1.	TM2	TM3.	TM4.	TM5.	LA17.	TKO3.	Kopā	Mērvienība
R.4.	Ienākumu atbalsta sasaiste ar standartiem un labu praksi: tādas LIZ platības īpa	89%									88,81%	
R.4.	Skaitītājs: Apmaksātā platība, bez dubultās skaitīšanas (ha)										1740076	ha
O.4.	Hektāru skaits, kas saņem ienākumu pamatatbalstu	1 740 076									1740075,9	ha
O.5.	Labumu guvēju vai hektāru skaits, kas saņem maksājumu mazajiem lauksaimniekiem	27 422									27422,12	ha
R.4.	Saucējs: (C.17) kopējā LIZ platība/Saucējs: (C.17) kopējā LIZ platība										1959400	ha
R.5.	Riska pārvaldība: Tādu lauku saimniecību īpatsvars, kurām sniedz atbalstu ar K										5%	Īpats.
R.5.	Skaitītājs: Atbalsta saņēmēju skaits/Skaitītājs: Atbalsta saņēmēju skaits										3500	skaits
O.9.	Vienību skaits, kurām ir nodrošināti KLP atbalstīti riska pārvaldības instrumenti										3500	skaits
R.5.	Saucējs: (C.12) Kopējais saimniecību skaits										69930	skaits
R.6PR.	Pārdaļošana mazākajām lauku saimniecībām: papildu tiešo maksājumu īpatsvars	106,3%									106,3	%
R.6PR.	Skaitītājs: Vidējais samaksātais TM/ha saimniecībām zem vidējā līmeņa	222									222	EUR/ha
R.6PR.	Saucējs: Vidējais samaksātais TM/ha visiem atbalsta saņēmējiem	209									209	EUR/ha
R.7.	Atbalsta palielinājums lauku saimniecībām, kas atrodas apgabalos ar specifiskā	104%									104%	%
R.7.	Skaitītājs: Vidējais tiešo maksājumu līmenis 2027.g. apgabalos ar lielākām vajadzībām	218									218	EUR/ha
R.7.	Saucējs: Vidējais samaksātais TM/ha visiem atbalsta saņēmējiem	209									209	EUR/ha
R.8.	Atbalsta orientēšana uz lauku saimniecībām konkrētās nozarēs: tādu lauku saimniecību īpatsvars, kuras saņem saistīto ienākumu atbalstu par konkurētspēj	22%									22%	īpats.
R.8.	Skaitītājs: Kopējais SIA saņēmēju skaits (t.i., faktiski samaksāts attiecīgajā finansu	15364									15364	skaits
R.8.	Saucējs: (C.12) Kopējais saimniecību skaits	69930									69930	skaits
O.10.	Kopējais saistītā ienākumu atbalsta saņēmēju skaits, bez dubultās uzskaites	15364									15364	skaits
R.35.	Stropu saglabāšana: ar KLP atbalstīto bišu stropu īpatsvars	75%									75%	īpats.
O.37.	Investīcijas materiālos un nemateriālos aktīvos, kā arī citi pasākumi, kas cita starpā	75000									75000	skaits
O.37.	Investīcijas materiālos un nemateriālos aktīvos, kā arī citi pasākumi, kas cita starpā	5000									5000	skaits
O.37.	Investīcijas materiālos un nemateriālos aktīvos, kā arī citi pasākumi, kas cita starpā	2500									2500	skaits
R.36PR.	Paauzdu maiņa: tādu gados jaunu lauksaimnieku skaits, kas saņemusi KLP atba	5118									5118	skaits
R.36PR.	Skaitītājs: atbalstīto jauno lauksaimnieku skaits bez dubultās uzskaites	5118									5118	skaits
O.25.	Tādu gados jaunu lauksaimnieku skaits, kuri saņem darījumdarbības uzskaites at	4100									4100	skaits

**2. tabula. SM2:Pastiprināt orientēšanos uz tirgu un gan īstermiņā, gan ilgtermiņā uzlabot lauku saimniecību konkurētspēju, tostarp vairāk akcentējot pētniecību, tehnoloģijas un digitalizāciju.**

Kods	Intervences	LA4.1.	LA4.2.	LA4.1; LA4.2.	LA4.3.	LA4.4.	LA5.	LA6.	LA9.	LA19.	LA16.	LA1.	LA2.	Vajadzības risināšanai izvēlēto intervencu skaits		
SM2 V1	Sekmēt saimniecību konkurētspējas ceļšanu un tirgus orientāciju, mērķtiecīgi atbalstot t	A		A		A	A	A		A	A	A	A	9		
SM2 V2	Veicināt eksportspēji augstas pievienotās vērtības produktu ražošanu (arī bioloģisko	A	A						A			A	A	5		
SM2 V3	Sekmēt pievienotās vērtības radīšanu, produktivitātes ceļšanu, vērtības veidošanās kēd	A	A						A		A	A	A	6		
SM2 V4	Risināt finanšu un ražošanas resursu pieejamības problēmu, paredzot mērķētus finanšu			A								A	A	3		
SM2 V5	Stiprināt sadarbību investīciju jomā, t.sk., pārstrādes apjomu un veidu stimulējošs atbal	Z	Z						Z	Z		Z	Z	6		
SM2 V6	Sekmēt ražošanas infrastruktūras izveidi (attīstību) lauksaimniecībā un mežsaimniecībā				V									1		
SM2 V7	Zināšanu un prasmiņu ceļšana saimniecību vadītājiem, kā arī saimniecību un pārtikas uzņ													0		
SM2 V8	Jaunu tehnoloģiju, t.sk., digitālo tehnoloģiju izmantošana. Pētniecības un eksperimentāl													0		
SM2 V9	Informācijas pieejamība, mācību iespējas, pieredzes apmaiņa un demo saimniecību pastā													0		
	Ar attiecīgo intervenci risināmo vajadzību skaits SM2 ietvaros	4	3	2	1	1	1	1	3	2	2	5	5			
	Ar attiecīgo intervenci risināmo vajadzību kopējais skaits KLP SP	23	10	2	4	3	1	4	6	2	2	21	13			
	Publiskais finansējums intervencē	95 581 226	35 000 000		36 000 000		30 000 000	41 946 904	3 000 000	72 300 000	20 000 000	8 300 000	9 200 000			
Kods	Rādītājs	LA4.1.	LA4.2.	LA4.1; LA4.2.	LA4.3.	LA4.4.	LA5.	LA6.	LA9.	LA19.	LA16.	LA1.	LA2.	Kopā	Mērvienība	
R.3.	Lauksaimniecības digitalizācija.Lauksaimniecības digitalizācija.	0,5%												0,5%	īpats.	
R.3.	Skaitlājs: Atbalsta saņēmēju skaitsSkaitlājs: Atbalsta saņēmēju skaits	334												359	skaits	
O.20.	Atbalstītu ienesīgu investīciju darbību vai vienību skaits lauku saimniecībās	449												449	skaits	
R.3.	Saucējs: (C.12) Kopējais saimniecību skaitsSaucējs: (C.12) Kopējais saimniecību skaits	69930												69930	skaits	
R.9PR.	Lauku saimniecību modernizācija: tādu lauku saimniecību īpatsvars, kuras saņem at	0,9%												0,9%	īpats v.	
R.9PR.	Skaitlājs: Atbalsta saņēmēju skaitsSkaitlājs: Atbalsta saņēmēju skaits	600												600	skaits	
O.20.	Atbalstītu ienesīgu investīciju darbību vai vienību skaits lauku saimniecībās	946		140										946	skaits	
R.9PR.	Saucējs: (C.12) Kopējais saimniecību skaitsSaucējs: (C.12) Kopējais saimniecību skaits	69930												69930	skaits	
R.39.	Lauku ekonomikas attīstība: tādu lauku uzņēmumu, tostarp bioekonomikas uzņēmumu	67		40										577	skaits	
R.9PR.	Skaitlājs: KLP atbalstīto lauku uzņēmumu skaits bez dubultās uzskaites	577												577	skaits	
O.24.	Atbalstītu ienesīgu investīciju darbību vai vienību skaits ārpus lauku saimniecībām	206		40										511	skaits	
R.42	Sociālās iekļaušanas veicināšana: minoritātes un/vai mazāk aizsargātu grupu pārstāvošu cilvēku skaits, kas gūst labumu no sociālās iekļaušanas projek						2000							2000	skaits	Nav pamata
O.20.	Atbalstītu ienesīgu investīciju darbību vai vienību skaits lauku saimniecībās						2000							2000	skaits	sasaitē ar SM2



### 3. tabula. SM3: Uzlabot lauksaimnieku stāvokli vērtību ķēdē.

Kods	Intervences	TKO1.	TKO2.	LA9.	LA4.1.	LA4.2.	LA1.1.	LA1.3.	LA2.1.	LA2.2.	Vajadzības risināšanai izvēlēto intervencju skaits	
SM3 V1	Veicināt konkurētspējīgu visu sadarbības formu un līmeņu veidošanos p	A	A	A	A	A	A	A	A	A	9	
SM3 V2	Veicināt pētniecību un jauno tehnoloģiju ieviešanu	A	A		A	A	A	A			6	
SM3 V3	Veicināt zināšanu apguvi un pieredzes apmaiņu par ražotāju sadarbības	V	V	V	V	V	V	V	V	V	9	
SM3 V4	Sekmēt vietējās produkcijas realizācijas iespējas	A	A	A	A	A	A				6	
	Ar attiecīgo intervenci risināmo vajadzību skaits SM3 ietvaros	4	4	3	4	4	4	3	2	2		
	Ar attiecīgo intervenci risināmo vajadzību kopējais skaits KLP SP	4	4	6	23	10	10	8	6	6		
	Publiskais finansējums intervencē	3 600 000	4 000 000	3 000 000	12 000 000	3 600 000	6 000 000	1 500 000	7 000 000	2 200 000		
Kods	Rādītājs	TKO1	TKO2	LA 9	LA 4.1	LA 4.2	LA 1.1	LA 1.3	LA 2.1	LA 2.2	Kopā	Mērvienība
R.10PR.	Labāka piegādes ķēdes organizēšana: tādu lauku saimniecību īpats var	0,1%	2,6%	0,1%							5,1%	īpatsv.
R.10PR.	Skaitlītājs: Atbalsta rezultātā labumu guvušo personu skaits	70	1800	70							3573	skaits
O.35.	Atbalstīto darbības programmu skaits	6	3								9	skaits
O.28.	Atbalstīto ražotāju grupu un ražotāju organizāciju skaits			7							7	skaits
R.10.	Saucējs: (C.12) Kopējais saimniecību skaits	69930	69930	69930							69930	skaits
R.11.	Piedāvājuma koncentrēšana: darbības programmās iesaistītu ražotāju	30,8%	3,6%								5,6%	īpats.
R.11.	Skaitlītājs: Kopējā pārdotās produkcijas vērtība RO/ROA ar rīcības progr	25,93	38,7								64,63	milj.EUR
R.11.	Saucējs: Kopējā attiecīgajā sektorā saražotās produkcijas vērtība MEUR	84,2	1052,7								1136,9	milj.EUR
O.35.	Atbalstīto darbības programmu skaits	6	3								9	skaits

**4. tabula. SM4:Dot ieguldījumu klimata pārmaiņu mazināšanā, pielāgoties tām un attīstīt ilgtspējīgu enerģētiku.**

Kods	Intervences	LA1.	LA2.	LA4.1.	LA4.3.	LA7.1.	LA7.2.	LA8.	LA10.2.	LA10.3.	LA11.	TM4.1.	TM4.2.	TM4.3.	TM4.4.	TM4.5.	TM4.6.	TM4.7.	Vajadzības risināšan ai izvēlēto intervenču skaits	
	Vajadzības	Mācības □	Konsultāciju pakalpojumi	Atbalsts ieguldījumiem lauku saimniecībās	Atbalsts ieguldījumiem lauksaimniecībās un	Meža ieraudzīšana un kopsāna □	Atbalsts meža bojājumu profilaksei un atjaunošanai, ko ieguldījumi meža ekosistēmu noturības un ekoloģiskās	Vidi saudzējošā dārzkopība □	Paaugstinātu lauksaimniecības	Bio loģiskā lauksaimniecība	Atbalsts par videi un klimatom ietekmīgu lauksaimniecības	Ekoloģiski nozīmīgas platības	Optimāla augsnes pH līmeņa uzturēšana augu augšanai	Saudzējošā lauksaimniecības prakse	Oglekli un amonjaka emisijas mazināšana lauksaimniecībās	Ilgdzīgo zālāju saglabāšanas veicināšana lopkopības	Bioloģiskās ražošanas prakses veicināšana			
SM4 V1	Samazināt SEG emisijas no lauksaimniecības zemēm	A	A	A					A		A	A	A		A	A		A	10	
SM4 V2	Samazināt SEG un amonjaka emisijas no lopkopības	A		A						A	A	A	A			A	A	A	7	
SM4 V3	Palielināt produktivitāti lauksaimnieciskajā ražotībā	A		A								A			A	A			5	
SM4 V4	Palielināt CO2 piesaisti, veicinot meliorācijas pasākumus	A			A										A				2	
SM4 V5	Veicināt organisko augšņu, neproduktīvo augšņu atjaunošanu	A				A													2	
SM4 V6	Atbalstīt lauksaimniecības zemju kaļķošanu, kas veicina CO2 piesaisti	V											V						2	
SM4 V7	Veicināt CO2 piesaistes mežos, atbalstot pasākumus	A				A	A	A											4	
SM4 V8	Atbalstīt klimata pārmaiņu pielāgošanās pasākumus	A	A	A	A	A		A				A	A				A		9	
SM4 V9	Veicināt energoefektīvus un resursu efektīvus lauksaimniecības																		0	
SM4 V10	Kvalitatīva izglītība un zināšanas - pieejamība, izmantojot																		0	
SM4 V11	Kūdras purvu rekultivācija - īstenošana, izmantojot																		0	
	Ar attiecīgo intervenci risināmo vajadzību skaits	8	2	4	2	3	1	2	1	1	2	3	3	1	2	3	2	1		
	Ar attiecīgo intervenci risināmo vajadzību kopējais skaits	21	13	23	4	3	1	2	4	6	11	7	8	3	4	5	5	7		
	Publiskais finansējums intervencē	6 800 000	9 200 000	95 581 226	36 000 000	4 055 000	1 000 000	11 675 000	7 609 226	45 114 529	159 615 109	95 447 992	67 625 680	13 000 000	30 046 667	25 154 552	97 548 295	107 667 000		
Kods	Rādītājs	LA1.	LA2.	LA4.1.	LA4.3.	LA7.1.	LA7.2.	LA8.	LA10.2.	LA10.3.	LA11.	TM4.1.	TM4.2.	TM4.3.	TM4.4.	TM4.5.	TM4.6.	TM4.7.	Kopā	Mērv.
R.14PR	Oglekļa uzglabāšana augsnē un biomasā: tādā veidā, kas nodrošina																		45%	īpats.
R.14PR	Skaitītājs: Apmaksāto mērķa platības ha skaits																		887149	ha
O.8.	Vienību skaits (hektāri vai lauksaimniecības dzīvnieku galvas)											4891			428545		453713		887149	ha/LLV
R.14PR	Saucējs: (C.17) kopējā LIZ platība																		1959400	ha
R.16.	Investīcijas saistībā ar klimatu: tādā veidā, kas nodrošina																		1%	īpats.
R.16.	Skaitītājs: Atbalsta saņēmēju skaits																		500	skaitis
O.20.	Atbalstītu ienesīgu investīciju darbību vai vienību skaits			671															500	skaitis
R.16.	Saucējs: (C.12) Kopējais saimniecību skaits																		69930	skaitis
R.17PR	Apmērotā zeme: teritorija, kurai piešķirts atbalsts																		3500	ha
R.17PR	Skaitītājs: pirmreizēji izveidotā platība, ha (apmērota)																		3500	ha
O.16.	Hektāru skaits vai citu tādā vienību skaits, uz kurām					3500													3500	ha
O.24.	Atbalstītu ienesīgu investīciju darbību vai vienību skaits						120												120	skaitis
R.19PR	Augsnes uzlabošana un aizsardzība: tādā veidā, kas nodrošina																		30%	īpats.
R.19PR	Skaitītājs: apmaksāto ha skaits bez dubultās uzskaites																		580304	ha
O.8.	Vienību skaits (hektāri vai lauksaimniecības dzīvnieku galvas)												200000						200000	ha/LLV
R.19PR	Saucējs: (C.17) kopējā LIZ platība																		1959400	ha
R.20PR	Gaisa kvalitātes uzlabošana: tādā veidā, kas nodrošina																		24%	īpats.
R.20PR	Skaitītājs: Apmaksāto ha skaits bez dubultās uzskaites																		475070	ha
O.8.	Vienību skaits (hektāri vai lauksaimniecības dzīvnieku galvas)														21357	453713			475070	ha/LLV
R.20PR	Saucējs: (C.17) kopējā LIZ platība																		1959400	ha
R.22PR	Ilgspējīga barības vielu pārvaldība: tādā veidā, kas nodrošina																		49%	īpats v.
R.22PR	Skaitītājs: apmaksāto ha skaits bez dubultās uzskaites																		955813	ha
R.22PR	Saucējs: (C.17) kopējā LIZ platība																		1959400	ha
R.27.	Ar vidi vai klimatu saistītais sniegums (izmantojot																		652	skaitis
R.27.	Skaitītājs: Atbalstu saņēmēju darbību skaits																		652	skaitis
O.22.	Atbalstītu infrastruktūru investīciju darbību vai vienību skaits				372														372	skaitis
R.30PR	Ilgspējīgas meža apsaimniekošanas veicināšana																		2%	skaitis
R.30PR	Skaitītājs: Noteiktā meža platība pēc kontrolēm																		54000	ha
O.34.\	Platība (ha), kurā tiek veikti ar vidi saistīti pasākumi							54000											54000	ha
R.30PR	Saucējs: (C.05) kopējā meža platība	0																	3411155	ha

**5. tabula. SM5:Veicināt ilgtspējīgu attīstību un efektīvu tādu dabas resursu pārvaldību kā ūdens, augsne un gaiss, tostarp, samazinot atkarību no ķīmikalijām.**

Kods	Intervences	LA4.1.	LA4.3.	LA4.5.	LA10.1.	LA10.2.	LA10.3.	LA11.	TM4.1.	TM4.2.	TM4.3.	TM4.4.	TM4.5.	TM4.6.	TM4.7.	Vajadzības risināšanai izvēlēto intervencu skaits	
		Atbalsts ieguldījumiem lauku saimniecībās	Atbalsts ieguldījumiem lauksaimniecības un mežsaimniecības infrastruktūras attīstībā	Atbalsts ieguldījumiem neienesīgām investīcijām - Mīrzenes (maksimāli veidotas)	Zaļās joslas	Vidi saudzējošā dārzkopība	Paaugstinātu labturības prasību un emisiju mazināšana lopkopībā	Bioloģiskā lauksaimniecība	Atbalsts par videi un klimatam labvēlīgām lauksaimniecības praksēm	Ekoloģiski nozīmīgas platības	Optimāla augsnes pH līmeņa uzturēšana augu augsnei	Saudzējošā lauksaimniecības prakse	Oglekli un amonjaka emisijas mazināšana lauksaimniecības praksē	Ilegādo zaļāju saglabāšanas veicināšana lopkopības saimniecībās	Bioloģiskās ražošanas prakses veicināšana		
SM5 V1	Augsnes kvalitātes uzlabošana, veicinot augst	A							A	A	A	A		A	A	7	
SM5 V2	Ūdens kvalitātes uzlabošana, mazinot barības	A		A	A					A	A			A		6	
SM5 V3	Amonjaka emisiju samazināšana, īstenojot amo	A					A	A	A				A			5	
SM5 V4	Veicināt zināšanu pilnveidošanos un pieredzes				V	V	V	V								4	
SM5 V5	Palielināt ar bioloģiskās lauksaimniecības meto							A							A	2	
SM5 V6	Nodrošināt mērķtiecīgu agrovides pasākumu ie			V		V										2	
SM5 V7	Nodrošināt ūdens resursu pieejamību un efekt	V	V	V												3	
SM5 V8	Ilgtspējīga augsnes auglības pārvaldība, uzlab															0	
	Ar attiecīgo intervenci risināmo vajadzību skait	4	1	3	2	2	2	3	2	2	2	1	1	2	2		
	Ar attiecīgo intervenci risināmo vajadzību kopā	23	4	3	5	4	6	11	7	8	3	4	5	5	7		
	Publiskais finansējums intervencē	95 581 226	36 000 000	1 000 000	24 000 000	7 609 226	45 114 529	159 615 109	95 447 992	67 625 680	13 000 000	30 046 667	25 154 552	97 548 295	107 667 000		
Kods	Rādītājs	LA4.1.	LA4.3.	LA4.5.	LA10.1.	LA10.2.	LA10.3.	LA11.	TM4.1.	TM4.2.	TM4.3.	TM4.4.	TM4.5.	TM4.6.	TM4.7.	Kopā	Mērv.
R.19PR.	Augsnes uzlabošana un aizsardzība: tādas izm															30%	īpatsv.
R.19PR.	Skaitlītājs: Apmaksāto ha skaits bez dubultās u															580304	ha
O.8.	Vienību skaits (hektāri vai lauksaimniecības dz									111759		428545				540304	ha
R.19PR.	Saucējs: (C.17) kopējā LIZ platība															1959400	ha
R.20PR.	Gaisa kvalitātes uzlabošana: tādas izmantotās															24%	īpatsv.
R.20PR.	Skaitlītājs: Apmaksāto ha skaits bez dubultās u															475070	ha
O.8.	Vienību skaits (hektāri vai lauksaimniecības dz											21357				21 357	ha/LLV
R.20PR.	Saucējs: (C.17) kopējā LIZ platība															1959400	ha
R.21PR.	Ūdens kvalitātes aizsardzība: tādas izmantotā															0,1%	īpatsv.
R.21PR.	Skaitlītājs: Apmaksāto ha skaits bez dubultās u															2500	ha
O.14.	Hektāru skaits (izņemot mežsaimniecības) vai c				2500											2500	ha
R.21PR.	Saucējs: (C.17) kopējā LIZ platība															1959400	ha
R.22PR.	Ilgtspējīga barības vielu pārvaldība: tādas izm															49%	īpatsv.
R.22PR.	Skaitlītājs: Apmaksāto ha skaits bez dubultās u															955813	ha
O.8.	Vienību skaits (hektāri vai lauksaimniecības dz	489143	200000	258670												947813	ha
O.14.	Hektāru skaits (izņemot mežsaimniecības) vai c					8000										8000	ha
R.22PR.	Saucējs: (C.17) kopējā LIZ platība															1959400	ha
R.27.	Ar vidi vai klimatu saistītais sniegums (izmar															652	skaits
R.27.	Skaitlītājs: Atbalstu saņēmušo darbību skaits															652	skaits
O.21.	Atbalstītu neienesīgu investīciju darbību vai v			20												20	skaits
R.29PR.	Bioloģiskās lauksaimniecības attīstība: Tādas															19%	īpatsv.
R.29PR.	Skaitlītājs: Apmaksāto ha skaits bez dubultās u															368000	skaits
O.8.	Vienību skaits (hektāri vai lauksaimniecības dz													350000	350000	skaits	
O.17.	Hektāru skaits vai citu tādu vienību skaits, kur							368000								368000	skaits
R.29PR.	Saucējs: (C.17) kopējā LIZ platība															1959400	ha

**6. tabula. SM6: Palīdzēt apturēt un pavērst pretējā virzienā bioloģiskās daudzveidības zudumu, uzlabot ekosistēmu pakalpojumus un saglabāt biotopus un ainavas.**

Kods	Intervences	LA4.6.	LA10.1.	LA10.4.	LA10.5.	LA11.	LA12.	TM4.1.	TM4.2.	TM4.6.	TM4.7.	Vajadzības risināšanai izvēlēto intervencju skaits	
		Atbalsts neienesīgām investīcijām - BVZ atjaunošana	Zaļās joslas	Bioloģiskās vienību apsaimniekošana apputeksnēšanas vajadzībām	Zaļāju biotopu apsaimniekošana	Bioloģiskā lauksaimniecība	NATURA2000 teritorijas (meža platības)	Atbalsts par vidi un klimatu labvēlīgu lauksaimniecības praksi	Ekoloģiski nozīmīgas platības	Atbalsta zemiņu saglabāšanas veicināšana lopkopības saimniecībās	Bioloģiskās ražošanas prakses veicināšana		
SM6 V1	Veicināt bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu	A		A			A	A	A	A		6	
SM6 V2	Palielināt bioloģiskās lauksaimniecības, integrē					V					V	2	
SM6 V3	Nodrošināt atbilstošas kompensācijas par ieroti			V			V					2	
SM6 V4	Nodrošināt tipisko lauksaimniecības zemju ain		A									1	
SM6 V5	Saglabāt lauksaimnieku un mežsaimnieku, kā ar			V								1	
SM6 V6	Sekmēt augu apputeksnēšanu, veicinot ilgtspē		V		V				V			3	
SM6 V7	Valstij jāveic mērķtiecīgus pētījumus, kas ļautu											0	
	Ar attiecīgo intervenci risināmo vajadzību skaits	1	2	3	1	1	2	1	2	1	1		
	Ar attiecīgo intervenci risināmo vajadzību kopā	1	5	3	1	11	2	7	8	5	7		
	Publiskais finansējums intervencē	2 000 000	24 000 000	7 675 843	36 935 939	159 615 109	11 925 000	95 447 992	67 625 680	97 548 295	107 667 000		
<b>Kods</b>	<b>Rādītājs</b>	<b>LA4.6.</b>	<b>LA10.1.</b>	<b>LA10.4.</b>	<b>LA10.5.</b>	<b>LA11.</b>	<b>LA12.</b>	<b>TM4.1.</b>	<b>TM4.2.</b>	<b>TM4.6.</b>	<b>TM4.7.</b>	<b>Kopā</b>	<b>Mērv.</b>
R.27.	Ar vidi vai klimatu saistītais sniegums (izmar											652	skaits
R.27.	Skaitītājs: Atbalstu saņēmumu darbību skaits											652	skaits
O.21.	Atbalstītu neienesīgu investīciju darbību vai v	260										260	skaits
R.29PR.	Bioloģiskās lauksaimniecības attīstība: Tādas											19%	īpats v.
R.29PR.	Skaitītājs: apmaksāto ha skaits bez dubultās uz											368000	ha
O.8.	Vienību skaits (hektāri vai lauksaimniecības dz										350000	350000	ha
R.29PR.	Saucējs: (C.17) kopējā LIZ platība											1959400	ha
R.31.	Dzīvotņu un sugu saglabāšana: tādas izmantot				3%							3%	īpats v.
R.31.	Skaitītājs: apmaksāto ha skaits bez dubultās uz				53350							53350	ha
O.14.	Hektāru skaits (izņemot mežsaimniecības) vai c				53350							53350	ha
R.31.	Saucējs: (C.17) kopējā LIZ platība											1959400	ha
R.33.	Natura 2000 pārvaldības uzlabošana: Kopējās											15%	īpats v.
R.33.	Skaitītājs: Apmaksātā Natura 2000 meža platība						53000					53000	ha
O.13.	Hektāru skaits, kas saņem atbalstu saskaņā ar						53000					53000	ha
R.33.	Saucējs: (C.19) kopējā mežu platība Natura 2000											345345	ha
R.34.	Ainavas iezīmju saglabāšana: tādas izmantotā											1%	īpats v.
R.34.	Skaitītājs: Saistību platība, t.i., platība, kas note								18137			18137	ha
O.8.	Vienību skaits (hektāri vai lauksaimniecības dz								18137			18137	ha
R.34.	Saucējs: (C.17) kopējā LIZ platība											1959400	ha
R.35.	Stropu saglabāšana: ar KLP atbalstīto bišu st											75%	īpats v.
R.35.	Skaitītājs: Atbalstīto bišu saimju skaits bez dub			78000								78000	bišu saimju skaits
O.14.	Platība (izņemot mežsaimniecību) (ha) vai vienī			78000								78000	bišu saimju skaits
R.35.	Saucējs: Pēdējo 3 gadu vidējais Eiropas Komis											103400	bišu saimju skaits

**7. tabula. SM7:Piesaistīt un noturēt gados jaunus lauksaimniekus un citus iesācējus lauksaimniekus un veicināt ilgtspējīgu darbūdarbības attīstību lauku apvidos.**

Kods	Intervences	LA1.1.	LA1.2.	LA1.3.	LA4.1.	LA6.	TM3.	Vajadzības risināšanai izvēlēto intervencu skaits	
		Mācības	Konsultantu mācības	Informatīvie pasākumi	Atbalsts ieguldījumiem lauku saimniecībās	Gados jaunu lauksaimnieku darbūdarbības uzsākšana (69.pants) Saimniecības dibināšana - vienreizējs maksājums, t.sk. finanšu instrumenta veidā	Ienākumu papildatbalsts gados jaunajiem lauksaimniekiem (JAL)Platbūmaksājumi - Platbū maksājuma atbalsts par saimniecības pirmajiem 150 ha, uz maksimāli 5 gadiem.		
SM7 V1	Finanšu resursu pieejamība gan darbības uzsākšanai, gan produ				A	A	A	3	
SM7 V2	Ieguldījumu atbalsts saimniecības tālākai attīstībai un paplašināš				A	A		2	
SM7 V3	Veicināt lauksaimniecības izglītības apgūšanu	A				A		2	
SM7 V4	Veicināt konsultantu profesionālās kvalifikācijas paaugstināšanu		V					1	
SM7 V5	Veicināt lauksaimniecības popularizēšanu gan skolas vecuma bēr							0	
SM7 V6	Veicināt lauksaimniecības izglītības kvalitātes paaugstināšanu.		Z					1	
SM7 V7	Radīt iespējas dzīvojamā fonda būvniecībai/ rekonstrukcijai, par							0	
SM7 V8	Rosināt priekšlikumus nodokļu atvieglojumiem (darbaspēka un l							0	
	Ar attiecīgo intervenci risināmo vajadzību skaits SM7 ietvaros	1	2	0	2	3	1		
	Ar attiecīgo intervenci risināmo vajadzību kopējais skaits KLP S	10	7	8	23	4	5		
	Publiskais finansējums intervencē	6 000 000	800 000	1 500 000	95 581 226	41 946 904	11 810 210		
Kods	Rādītājs	LA1.1.	LA1.2.	LA1.3.	LA4.1.	LA6.	TM3.	Kopā	Mērv.
R.36PR.	Paaudžu maiņa: tādu gados jaunu lauksaimnieku skaits, kuri					1018	4100	5118	skaits
R.36PR.	Skaitītājs: atbalstīto jauno lauksaimnieku skaits bez dubultās uz					1018	4100	5118	skaits
O.25	Darbības sākšanas atbalstu saņēmušu gados jauno lauksaimnieku skaits					1018	4100	5118	skaits

**8. tabula. SM8:Veicināt nodarbinātību, izaugsmi, dzimumu līdztiesību, tostarp sieviešu līdzdalību lauksaimniecībā, sociālo iekļautību un vietējo attīstību lauku apvidos, veicināt arī aprītes bioekonomiku un ilgtspējīgu mežsaimniecību.**

Kods	Intervences	LA4.4.	LA5.	LA16.3.	LA19.1.	LA19.2.	LA19.3.	Vajadzības as risināšan ai izvēlēto intervencē u skaits		
		Atbalsts ieguldījumiem nelauksaimniecības aktivitāšu īstenošanai	Atbalsts uzņēmējdarbības uzsākšanai, attīstot mazās lauku saimniecības	Produktu virzība tirgū un tūrisma pakalpojumu mārketingis	Darbību īstenošana saskaņā ar vietējās attīstības stratēģiju, tostarp sadarbības aktivitātes un to sagatavošanu	Pārtikas īso piegāžu ķēžu darbības veicināšana, t.sk. zaļo publisko iepirkumu nodrošināšanai	Vietējās rīcības grupas darbības nodrošināšana, teritorijas aktivizēšana			
SM8 V1	Mazās un vidējās uzņēmējdarbības veicināšana, nodarbinātības un ienākumu iespē	A			A	A	A	4		
SM8 V2	Pārtikas īso piegāžu ķēžu darbības veicināšana, t.sk. zaļo publisko iepirkumu nodro				V	V	V	3		
SM8 V3	Kompleksi risināmi lauku teritoriju izaicinājumi kvalitatīvas dzīves vides saglabāšan				A			1		
SM8 V4	Finanšu resursu pieejamība uzņēmējdarbībai (īpaši, mazajiem un vidējiem)	A			A			2		
SM8 V5	Teritorijas identitāte (t.sk., teritoriju zīmoli)			V	V		V	3		
SM8 V6	Kvalitatīva izglītība un zināšanas - pieejamība, gan kvalifikācijas celšana, gan pārkv				A		A	2		
SM8 V7	Atvieglota nodokļu politika mazajiem uzņēmējiem lauku teritorijā, īpaši, uzsācējiem.							0		
	Ar attiecīgo intervenci risināmo vajadzību skaits SM8 ietvaros	2	0	1	6	2	4			
	Ar attiecīgo intervenci risināmo vajadzību kopējais skaits KLP SP	3	1	3	6	3	4			
	Publiskais finansējums intervencē	6 000 000	30 000 000	2 500 000	49 164 000	14 460 000	8 676 000			
Kods	Rādītājs	LA4.4.	LA5.	LA16.3.	LA19.1.	LA19.2.	LA19.3.	Kopā	Mērv.	
R.38.	LEADER tvērums: tādu lauku iedzīvotāju īpatsvars, uz kuriem attiecas vietējās a				100%	100%	100%	100%	īpatsvars	
R.38.	LEADER tvērums: tādu lauku iedzīvotāju skaits, uz kuriem attiecas vietējās attī				687000	687000	687000	687000	skaits	
O.31.	Atbalstīto vietējās attīstības stratēģiju (LEADER) vai sagatavošanās darbību skai				32	32	32	32	skaits	
R.39.	Lauku ekonomikas attīstība: tādu lauku uzņēmumu, tostarp bioekonomikas uzņ	120		150				270	skaits	
R.39.	Lauku ekonomikas attīstība: tādu lauku uzņēmumu, tostarp bioekonomikas uzņ							577	skaits	
O.24.	Atbalstītu ienesīgu investīciju darbību vai vienību skaits ārpus lauku saimniecībā	120						120	skaits	
O.32.	Citu atbalstītu sadarbības darbību vai vienību skaits (izņemot EIP, par ko ziņots sa			65				65	skaits	
R.42.	Sociālās iekļautības veicināšana: Tādu personu skaits, uz ko attiecas atbalstītie		2000					2000	skaits	neparedz R
O.20.	Atbalstītu ienesīgu investīciju darbību vai vienību skaits lauku saimniecībās		2000					2000	skaits	
				nav SM8						

**9. tabula. SM9:Uzlabot Savienības lauksaimniecības spēju reaģēt uz sabiedrības prasībām pārtikas un veselības jomā, tostarp uz prasību pēc kvalitatīvas, nekaitīgas un uzturvielām bagātas pārtikas, kas ražota ilgtspējīgā veidā, prasību samazināt pārtikas atkritumus, panākt dzīvnieku labturību un apkarot rezistenci pret antimikrobiāliem līdzekļiem.**

Kods	Intervences	LA1.	LA2.	LA4.1.	LA4.2.	LA10.1.	LA10.2.	LA10.3.	LA11.	LA16.1.	LA16.3.	LA18.	LA19.2.	TM4.1.	TM4.2.	TM4.4.	TM4.5.	TM4.7.	TM5.9.	TM5.10.	TM5.13.	Vajadzība s risināšana i izvēlēto intervencu skaits	
		Profesionālās zināšanas un prasību piļaušana	Konsultāciju pakalpojumi	Atbalsts ieguldījumiem lauku saimniecības	Atbalsts ieguldījumiem pāstrādē	Zaļās fostas	Vēdi saudzējošā dārzkopība	Paaugstātņu, labturības prasību un emisiju mazināšana, lopkopība	Bioloģiskā lauksaimniecība	Atbalsts EIP lauksaimniecības ražīguma un ilgtspējības darba grupu izveidei un darbībai	Produktu virzība tirgū un tūrisma pakalpojumu mērķējums	Pārtikas kvalitātes shēmas (71.pants)	Pārtikas īso piegāžu ķēžu darbības veicināšana, t.sk. zaļo publisko iepirkumu nodrošināšanai	Atbalsts par vādiem un klimatam labvēlīgu lauksaimniecības praksi	Ekoloģiski nozīmīgas platības	Saudzējoši lauksaimniecības prakse	Ogļekļa un amonjaka emisijas mazināšana lauksaimniecības praksē	Bioloģiskās ražošanas prakses veicināšana	Saistītais ienākumu atbalsts par sertificētu labības sēklu	Saistītais ienākumu atbalsts par sertificētu labības sēklu	Saistītais ienākumu atbalsts par rudzu populācijas skirēm		
SM9 V1	Veicināt produkta atpazīstamību un sabiedrības informāciju	V	V								V											3	
SM9 V2	Sekmēt zaļo publisko iepirkumu, izmantojot tā sniegtās	V											V									2	
SM9 V3	Samazināt antimikrobiālo līdzekļu lietošanu, t.sk., veicinot	A						A	A									A				4	
SM9 V4	Veicināt augstāku dzīvnieku labturības prasību piemērošanu	Z	Z	Z				Z	Z									Z				6	
SM9 V5	Informācijas pieejamības un izpratnes veicināšana par	V	V	V		V	V	V	V					V	V	V	V	V				12	
SM9 V6	Sekmēt bioloģiskai ražošanai nepieciešamo resursu, t.sk.								V													1	
SM9 V7	Veicināt kvalitātes shēmu produktu ražošanu un patēriņu	V	V	V	V				V		V	V										7	
SM9 V8	Veicināt vādiem draudzīgu iepakojumu izstrādi, ilgtspējību	Z	Z		Z					Z												4	
SM9 V9	Sekmēt bezatlikumu tehnoloģiju attīstību	Z	Z							Z												4	
SM9 V10	Veicināt tradicionālo graudaugu šķirņu saglabāšanu un																		V	V	V	3	
	Ar attiecīgo intervenci risināmo vajadzību skaits SM9 i	8	6	3	3	1	1	3	5	2	2	1	1	1	1	1	1	3	1	1	1		
	Ar attiecīgo intervenci risināmo vajadzību kopējais ska	21	13	23	10	5	4	6	11	7	3	1	3	7	8	4	5	7	1	1	1		
	Publiskais finansējums intervencē	6 000 000	7 000 000	95 581 226	35 000 000	24 000 000	7 609 226	45 114 529	159 615 109	12 000 000	2 500 000	12 000 000	14 460 000	95 447 992	67 625 680	30 046 667	25 154 552	107 667 000	3 654 165	1 456 960	937 500		
Kods	Rādītājs	LA1.	LA2.	LA4.1.	LA4.2.	LA10.1.	LA10.2.	LA10.3.	LA11.	LA16.1.	LA16.3.	LA18.	LA19.2.	TM4.1.	TM4.2.	TM4.4.	TM4.5.	TM4.7.	TM5.9.	TM5.10.	TM5.13.	Kopā	Mērv.
R.10PR.	Labāka piegādes ķēdes organizēšana: tādā lauku saimniecībās																					5%	ipatsv.
R.10PR.	Skaitītājs: Atbalsta rezultātā labumu guvušo personu skaits																					3573	skaits
O.29.	Tādu labuma guvēju skaits, kuri saņem atbalstu dalībvalstīs											1633										1633	skaits
R.10PR.	Saucējs: (C.12) Kopējais saimniecību skaits																					69930	skaits
R.24PR.	Ilgtspējīga un samazināta pesticīdu lietošana: tādās izstrādātās																					43%	ipatsv.
R.24PR.	Skaitītājs: Apmaksāto ha skaits bez dubultās uzskaites																					841715	skaits
O.14.	Hektāru skaits (ņemot vērā saimniecības) vai citu vienību					3500																3500	ha
O.8.	Vienību skaits (hektāri vai lauksaimniecības dzīvnieku vienības)													489143	111759	428545	237313					1266760	ha
R.24PR.	Saucējs: (C.17) kopējā LLZ platība																					1959400	ha
R.39.	Lauku ekonomikas attīstība: tādā lauku uzņēmumu, kas																					577	skaits
R.39.	Skaitītājs: KLP atbalstīto lauku uzņēmumu skaits bez dubultās																					577	skaits
O.32.	Citu atbalstīto sadarbības darbību vai vienību skaits (izņemot)										150											150	skaits
R.43PR.	Samazināt antimikrobiālo līdzekļu lietošanu: tādā lauksaimniecībās							0,423														42%	ipatsv.
R.43PR.	R.43 numerator: apmaksāto LielV skaits bez dubultās uzskaites																					210941	LLV
O.18.	Tādu lauksaimniecības dzīvnieku vienību (LU) skaits, kas							138941	72000													210941	LLV
R.43PR.	R.43 denominator: kopējais dzīvnieku skaits izteikts LielV																					498640	skaits
R.44PR.	Dzīvnieku labturības palielināšana: tādā lauksaimniecībās							4%														4%	ipatsv.
R.44PR.	R.44 numerator: apmaksāto LielV skaits bez dubultās uzskaites							22247														22247	skaits
O.18.	Tādu lauksaimniecības dzīvnieku vienību (LU) skaits, kas							22247														22247	skaits
R.44PR.	R.44 denominator: kopējais dzīvnieku skaits izteikts LielV																					498640	skaits

**10. tabula. SMH: Modernizēt lauksaimniecības un lauku apvidu nozares, lauksaimniecībā un lauku apvidos sekmējot un kopīgojot zināšanas, inovāciju un digitalizāciju, un mudināt lauksaimniekus tās apgūt, šim nolūkam uzlabojot piekļuvi pētniecībai, inovācijai, zināšanu apmaiņai un apmācībai.**

Kods	Intervences	LA1.1.	LA1.2.	LA1.3.	LA2.1.	LA2.2.	LA3.	LA4.1.	LA16.1.	LA16.2.	Vajadzības risināšanai izvēlēto intervencu skaits	
		Mācības □	Konsultantu mācības	Informatīvie pasākumi □	Individuālu (vienreizēju) konsultāciju pakalpojumi	Daudzgaļu konsultāciju pakalpojumi (inkubācija) □	Demonstrējumi	Atbalsts ieguldījumiem lauku saimniecībās	Atbalsts EIP lauksaimniecības ražīguma un ilgtspējas darba grupu izveidei un darbībai □	Atbalsts jaunu produktu, metožu, procesu un tehnoloģiju izstrādei (saimniecības līmenī)		
SMH V1	Paugstināt zināšanu, izpratnes un prasmju līmeni lauksaimniecībā, mežsaimniecībā un	A	A	A	A	A	A		A	A	8	
SMH V2	Stiprināt AKIS un pilnveidot tās darbību	V	V	V	V	V	V		V	V	8	
SMH V3	Inovāciju radīšana un izmantošana (pētniecība un eksperimentālā ražošana), tostarp pa								A	A	2	
SMH V4	Veicināt zināšanu un konsultatīvā atbalsta pieejamību, īpaši, jaunajiem lauksaimniekiem	V	V	V	V	V	V				6	
SMH V5	Veicināt konsultantu profesionālās kvalifikācijas paaugstināšanu	V	V	V							3	
SMH V6	Veicināt tehnoloģiju izmantošanu uzņēmumos, kāpinot to efektivitāti, kas vienlaikus pa							V	V	V	3	
SMH V7	Veicināt lauksaimniecības popularizēšanu un prestiža celšanu gan skolas vecuma bērni										0	
SMH V8	Veicināt demonstrējumu saimniecību izmantošanu, tādejādi paaugstinot izpratni par da						V				1	
SMH V9	Sekmēt zināšanu un inovāciju pānesi lauksaimniecībā un mežsaimniecībā, pārtikas raž	A	A	A	A	A	A	A	A	A	9	
	Ar attiecīgo intervenci risināmo vajadzību skaits SMH ietvaros	5	5	5	4	4	5	2	5	5		
	Ar attiecīgo intervenci risināmo vajadzību kopējais skaits KLP SP	10	7	8	6	6	5	23	7	5		
	<b>Publiskais finansējums intervencē</b>	<b>6 000 000</b>	<b>800 000</b>	<b>1 500 000</b>	<b>7 000 000</b>	<b>2 200 000</b>	<b>1 500 000</b>	<b>95 581 226</b>	<b>12 000 000</b>	<b>5 500 000</b>		
Kods	Rādītājs	LA1.1.	LA1.2.	LA1.3.	LA2.1.	LA2.2.	LA3.	LA4.1.	LA16.1.	LA16.2.	Kopā	Mērv.
R.1PR.	Snieguma uzlabošana ar zināšanu un inovācijas palīdzību: To personu skaits, kuras izmanto konsultācijas, apmācību, zināšanu apmaiņu vai daļību Eiropas inovācijas partnerības (EIP) darbības grupās, ko atbalsta KLP, lai uzlabotu ilgtspējīgu ekonomikas, sociālo, vides, klimata un resursu snieguma efektivitāti.	10000	500	5000	5000	385	2050		90		23025	skaits
R.1PR.	<i>skaitlītājs: Atbalsta rezultātā labumu guvušo personu skaits</i>										23025	skaits
O.1.	EIP darba grupas skaits EIP darba grupas skaits EIP darba grupas skaits								30		30	skaits
O.33.	Atbalstīto apmācību, konsultāciju un izpratnes veicināšanas darbību skaits	360	75	160	5000	385	14				5994	skaits
R.3.	<b>Atbalsta saņēmēju skaits Atbalsta saņēmēju skaits Atbalsta saņēmēju skaits</b>							334	5	20	359	skaits
R.3.	<b>Lauksaimniecības digitalizācija: Tādu lauku saimniecību īpatsvars, kuras saņem KI</b>										51%	īpatsv.
O.1.	EIP darba grupas skaits EIP darba grupas skaits EIP darba grupas skaits								5		5	skaits
O.20.	Atbalstīto lauku saimniecībā veikto produktīvo ieguldījumu darbību vai vienību skaits							449			449	skaits
O.32.	Citu atbalstīto sadarbības darbību vai vienību skaits (izņemot EIP, par ko ziņots saskaņ									20	20	skaits
R.28.	<b>Atbalsta rezultātā labumu guvušo personu skaits</b>	3000	150	1500	1500	116	615				6881	skaits
R.28.	<b>Ar vidi vai klimatu saistītais sniegums (izmantojot zināšanas un inovāciju): to pers</b>										6881	skaits
O.33.	Atbalstīto apmācību, konsultāciju un izpratnes veicināšanas darbību skaits	108	23	48	1500	116	4				1799	skaits



## Pielikums 8. SM noteikšanai apskatāmo faktoru novērtējums

Informācija/galvenie faktori pārdomām	Nemts vērā? (J/N/Dalāji)	Komentāri
<b>Finanšu piešķirumi</b>		
<i>Intervenču finansiālie piešķirumi var ģenerēt gaidāmos rezultātus, t.i. finanšu resursi ir pietiekami mērķa sasniegšanai</i>		
Vai atbalsta forma (vienības izmaksa, vienreizējais maksājums) ir tikusi pielāgota atbilstoši modifikācijām?	D	Vislielākais uzsvars ir uz SM1, kuram atvēlēti vairāk kā 52% no finansējuma
Vai ir pētījumi par intervences atbalsta formu novērtējumu (jaunām intervencēm)?	N	
Vai atbalsta formas (vienības izmaksa, vienreizējais maksājums) ir reālistiskas mērķim?	D	Nav pārliecinošu skaidrojumu par SM2 paredzēto interveču maksimālajām likmēm
Vai atbalsta formas (vienības izmaksa, vienreizējais maksājums) un mērķis ir atbilstībā ar noteikto finanšu resursu apjomu?	D	
Vai aplēstā intervences summa var sasniegt vēlamu mērķi?	D	Nav izvēlētas mērķvērtības, bet tikai rezultāta vērtības tāpēc apgrūtināši novērtēt. Daļa no rezultātu rādītājiem skar tikai nelielu daļu lauksaimniecībā iesaistīto saimniecību
<b>Iepriekšējā pieredze/gūtās mācības</b>		
Iegūtās mācības mērķu un ceļastabu nosprausānā	J	Nemti vērā iepriekšējie novērtējumi
Dalībvalstu novērtējuma ziņojumu pieejamība (ja ir EN) un ES līmeņa novērtējumi, ieskaitot mācības no intervencu pielietošanas (īpaši jaunām intervencēm)	D	
Sadarbība ar citu valstu MA pieredzes apmaiņā ārpus novērtējuma ziņojumiem	N	Nav atspoguļots tekstā
Nelieļa apjoma pilotpētījumi vai etalona noteikšanas pētījumi citās dalībvalstīs, lai mācītos no citu pieredzes	N	Nav atspoguļots tekstā
<b>Saņēmēju finanšu kapacitāte un pieredze</b>		
Papildus privāto resursu esamība (pašu ieguldījums, specializētu laboratoriju apmeklējums), ja intervencei tas vajadzīgs	J	Nemts vērā FI izpētē veiktais
Pieteicēju papildus privāto resursu pieejamība par saprātīgu cenu. Piemēram, ja vajadzīgs privātais ieguldījums, vai privātais kapitāls ir pieejams piezīmētajām saimniecībām, un, vai tas ir pieejams par saprātīgu cenu (kreditprocents)?	J	Nemts vērā FI izpētē veiktais
Saņēmēju iepriekšējā pieredze līdzīgu intervencu ieviešanā	J	
Pieteicēju papildus cilvēkresursu un prasmju esamība. Piemēram, inovatīvai intervencei var būt nepieciešamas kompjūteru un IT prasmes vai komplicētas lauksaimniecības tehnikas prasmes vīrs caurmēra lauksaimniecības uzņēmuma (īpaši jaunām intervencēm, t.i. precīzā lauksaimniecība vai integrētā kaitēkļu vadība)	D	Nav analīzes par pieteicēju cilvēkresursiem un prasmēm.
<b>Mērķu novērtējums</b>		
Tādas mērķu novērtēšanas procedūras esamība, kura ņem vērā jebkādas esošo intervencu izmaiņas, piemēram, papildus vai mazāka skaita vienības (ar proporcionālu adaptāciju, iepriekšējo ciparu ekspansiju/kontrakciju)	J	Diskutābi.
Ar jaunām vai ievērojami izmainītām intervencēm saistīto to faktoru saraksts, kuri, visticamāk, ietekmē mērķi	D	SM8 nav vērtējuma par LA19.2 iekļaušanas pamatojumu 19 intervencē (LEADER)
Vai izmaiņu ietekme uz mērķiem jaunām vai ievērojami izmainītām intervencēm ir kvantificēta? Piemēram, vai ir aptuveni ietekmes novērtējums uz šiem faktoriem (pozitīva vai negatīva) skalā "zema", "vidēja" un "augsta"?	N	Ietekmes izvērtējuma nav.
Tīcamu datu avotu esamība mērķu novērtēšanai	D	Pamatā izmantoti LAD un CSP dati. Vairākām intervencēm trūkst informācijas, kāda ir esošā situācija mērķa vērtības kontekstā.
Informācija no publikācijām, pētījumiem (vai apsekojumiem) jaunu intervencu ieviešanas un mērķu novērtēšanas prognozēšanai	D	Pamatā saītās ar jau esošajām intervencēm, izņemot papildu FI vērtējums
<b>Administratīvie jautājumi</b>		
Administratīvā kapacitāte (ieskaitot IACS vadību, monitoringu un kontroli), lai darbotos ar jebkādam esošo intervencu modifikācijām vai jaunām intervencēm	J	
Tie administratīvie jautājumi, kas var izraisīt kavēšanos (specifisku LPS kārtu veidošana, pieteikšanās vadlīniju izdošana) vai specifiskus šķēršļus (jaunas juridikas nepieciešamība), un kam var būt ietekme uz paredzētajiem mērķiem un ceļastabiem	D	Nav pietiekama pārskata plāna un risku izvērtējuma par normatīvo aktu ieviešanu intervencu īstanošanai.
Citu valsts organizāciju vai aģentūru radītās atkarības (kaves Natura 2000 vai Upju Baseinu vadības plānu labošanā vai izdošanā)	J	Ir sasaiste ar citām institūcijām, dati tiek regulāri aktualizēti sadarbībā ar dabas aizsardzības pārvaldi, plānots ieviest jaunos riska ūdensobjektus u.tml.
<b>Specifiskie ar klimata pārmaiņām, dabas resursiem un vidi saistītie jautājumi</b>		
Mērķis demonstrē ambiciozus vides un klimata rezultātus ar: - potenciālo pieteicēju un atbalstītāju apgabalu pieaugumu. Piemēram, sakarā ar paplašinātu telpisko pārklājumu vai izmaiņām definīcijās (iepriekšējām intervencēm) - izmaiņām un modifikācijām caur stingrākām vides prasībām (modificētām iepriekšējām intervencēm) - vērstoties uz pilnībā jaunu vides aizsardzības/konservācijas jomu, enerģijas ražošanu un/vai emisiju kontroles lietošanu. Vai arī ieviešot intervenci, kura vērsta uz "pazīstamu" jautājumu ar pilnībā jaunu procedūru (jaunām intervencēm)	N/D	Izvirzītie rezultāti nav pietiekami ambiciozi.
Mērķis demonstrē atbalstu vides un klimata izmaiņu nacionālās politikas saistībām (ES ūdens politika, biodaudzveidības darbības plāns, emisiju politika, ekosistēmu pakalpojumi)	D	Ieguldījums tiek paredzēts, taču nav pietiekami mērķtiecīgs.
Skatīt arī Guiding Questions 2.5 no Tool 3.1.		
Kolonu (Y/N/NA) var modificēt, nevajadzīgi neliekot Y visiem informācijas elementiem.		
Skatīt arī Guiding Question 2.5, kritērijs h(i) no Tool 3.1.		
Skatīt arī Guiding Question 2.5, kritērijs h(ii) no Tool 3.1.		
Skatīt arī Guiding Question 2.5, kritērijs h(iii) no Tool 3.1.		
Skatīt arī Guiding Question 2.5, kritērijs h(iv) no Tool 3.1.		
Skatīt arī Guiding Question 2.5, kritērijs j no Tool 3.1.		